

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI**

**KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ
İŞLETMELERDE MUHASEBE VE
FİNANSAL RAPORLAMA UYGULAMALARININ
BASEL I-II-III KRİTERLERİNE
UYGUNLUĞUNUN ÖLÇÜLMESİ
(BİR ARAŞTIRMA)**

Haşmet SARIGÜL

DOKTORA TEZİ

**Danışman
Prof.Dr.Naim Ata ATABEY**

Konya–2012

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı : Haşmet Sarıgül

Numarası : 054127001013

Ana Bilim / Bilim Dalı : İşletme – Muhasebe Finansman

Programı : Doktora

Tezin Adı : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde
Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarının
Basel I-II-III Kriterlerine Uygunluğunun Ölçülmesi
(Bir Araştırma)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Haşmet Sarıgül

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ‘‘Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarının Basel I-II-III Kriterlerine Uygunluğunun Ölçülmesi (Bir Araştırma)’’ başlıklı bu çalışma 10/01/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğrencinin

Adı Soyadı : Haşmet Sarıgül

Numarası : 054127001013

Ana Bilim / Bilim Dalı : İşletme – Muhasebe Finansman

Programı : Doktora

Tezin Adı : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarının Basel I-II-III Kriterlerine Uygunluğunun Ölçülmesi (Bir Araştırma)

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof.Dr.Naim Ata ATABEY	Danışman	
Doç.Dr.Baki YILMAZ	Asil Üye	
Yrd.Doç.Dr.Mustafa AY	Asil Üye	
Yrd.Doç.Dr.Fahri KURŞUNEL	Asil Üye	
Yrd.Doç.Dr.Rabia ÖZPEYNİRCİ	Yedek Üye	

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı : Haşmet Sarıgül

Numarası : 054127001013

Ana Bilim / Bilim Dalı : İşletme – Muhasebe Finansman

Programı : Doktora

Tezin Adı : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde
 Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarının
 Basel I-II-III Kriterlerine Uygunluğunun Ölçülmesi
 (Bir Araştırma)

Ö Z E T

Dünya genelinde birçok ülkede yaygın olarak uygulanmakta olan Basel kriterlerinin öngörülebilir bir gelecekte Türkiye’de de geçerli olması planlanmaktadır. Basel düzenlemelerinin amacı, bankalarda etkin risk yönetimi ve piyasa disiplininin geliştirilmesi ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini artırılması yoluyla daha sağlıklı bir bankacılık sisteminin oluşturulmasıdır. Söz konusu düzenlemelerin kredi hesaplama yöntemlerine getireceği değişiklikler reel sektörü önemli derecede etkileyecektir. Bunlardan birisi de bankaların işletmeleri kredilendirme süreçlerinde kullanacakları firma tanımlarıdır. Yeni tanıma göre Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin yaklaşık % 99 kısmı KOBİ kapsamındadır.

Çalışma; Basel düzenlemelerinin, ülke ekonomisi için bu derece önemli olan KOBİ’lere Muhasebe Bilgi Sistemleri ve Finansal Raporlamaları çerçevesinde kalitatif faktörler açısından etkilerinin araştırılması, bu faktörlere hazırlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik standart bir ölçek geliştirilmesi ve ölçeğin Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lere uygulanmasına yöneliktir.

Dört ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde; Uluslararası Ödemeler Bankası, Basel Komitesi ve Basel uzlaşılarının ortaya çıkış süreçleri ve genel çerçeveleri anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca; asgari sermaye yeterliliği, üç yapısal dayanak, risk kavramları ve hesaplama yöntemleri irdelenmiştir.

İkinci bölümde; KOBİ'ler ve KOBİ'lere yönelik muhasebe bilgi sistemi ve finansal raporlama uygulamaları hakkında kavramsal ve kuramsal bilgiler verilmiştir. Ayrıca bu bölümde KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Muhasebe Standartlarının genel çerçevesi sunulmuştur.

Üçüncü bölümde; Basel düzenlemelerinin KOBİ'ler üzerine etkileri ele alınmıştır. Önce kredi ve teminat koşullarına etkileri özet olarak sunulmuş daha sonra muhasebe bilgi sistemleri ve finansal raporlamalarına etkiler çeşitli değişkenler açısından irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde; KOBİ'lerin Basel Kriterlerine Muhasebe Bilgi Sistemleri ve Finansal Raporlamaları çerçevesinde kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla bir ölçme aracı geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı : Haşmet Sarıgül

Numarası : 054127001013

Ana Bilim / Bilim Dalı : İşletme – Muhasebe Finansman

Programı : Doktora

Tezin Adı : A Study on the Measurement of Accounting and Financial Reporting Applications in SMEs from the point of Readiness to Basel Regulations

SUMMARY

The Basel criteria which have already been in use in many countries in the world are planned to be applied in Turkish Banking System in the near future. The main goal of Basel regulations is to establish a better banking system and to contribute the financial stability by improving market discipline and active risk management in banks and increasing the capital sufficiency measurements activeness. The changed applications in credit evaluation processes will also affect real sector to a great extent. One of the most important changes in this process is about enterprise definitions. According to the new definition, almost about 99 % of all companies in Turkey are small and medium sized enterprises(SMEs)

Our study aims to research the qualitative effects of Basel regulations on SMEs’ *“as one of the most important parts our national economy”* in accordance with their accounting information systems and financial reportings, to develop and standardize a scale to determine how ready are SMEs to the Basel regulations and to apply this scale to a random sample of SMEs in Turkey.

In the first of four chapters of the study, we summarized the historical background of The Bank For International Settlements, Basel Committee and Basel Regulations by general frames. We also described the capital adequacy, three structural pillars, risk terms and calculation methods in this chapter.

In the second chapter, cognitive and theoretical information about SMEs and accounting information system and financial reporting practices of SMEs have been given and IFRS for SMEs have been explained briefly.

Third chapter is about the effects of Basel regulations on SMEs. Firstly, the impacts on lending spreads and collateral securities have been explained as a summary. Then, the impacts of them on accounting information systems and financial reportings from the point of various variables have been described in detail.

In fourth chapter, a scale has been developed and standardized in order to determine how SMEs ready to Basel regulations in terms of their accounting information systems and financial reportings from the point of various variables and this scale applied to a random sample of SMEs in Turkey.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANOVA	: Analysis of Variance
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BM	: Birleşmiş Milletler Teşkilatı
BIS	: Bank for International Settlements Uluslararası Ödemeler Bankası
DEM	: Batı Almanya Markı
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FASB	: Financial Accounting Standards Board Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
G-10	: Group of Ten – Sanayileşmiş Ülkeler Topluluğu
G-20	: Group of Twenty
IASB	: International Accounting Standards Board Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASCF	: International Accounting Standards Committee Foundation Uluslararası Muhasebe Standartları Vakfı
IFAC	: International Federation of Accountants Uluslararası Muhasebe Uzmanları Federasyonu
IFRS	: International Financial Reporting Standard Uluslararası Muhasebe Standardı
IMF	: International Money Fund Uluslararası Para Fonu
İSMMMO	: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy İşletmeler

KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme Dairesi Başkanlığı
QIS	: Quantitative Impact Study – Sayısal Etki Çalışması
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SBA	: Small Bussiness Administration
SMEs.	: Small and Medium Sized Enterprises
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TFRS	: Türkiye Finansal Muhasebe Standartları
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUD	: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TUSİAD	: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	: Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
UMSK	: Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
UNIDO	: United Nations Industrial Development Organisation Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü
USD	: Amerika Birleşik Devletleri Doları
US-GAAP	: United States Generally Accepted Accounting Principles ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1	: Basel I Aktif Hesaplar Risk Ağırlıkları.....	16
Tablo 2	: BM KOBİ Kriterleri	53
Tablo 3	: OECD Ülkeleri Sayısal KOBİ Kriterleri.....	54
Tablo 4	: AB Tanımına Göre KOBİ'ler.....	55
Tablo 5	: Basel Kriterlerine Göre KOBİ Sınıflandırması.....	59
Tablo 6	: Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Payları.....	65
Tablo 7	: İşletmelerin Sektörel Dağılımı.....	69
Tablo 8	: İşletmelerin Çalışan Sayısına Göre Dağılımı.....	69
Tablo 9	: Ölçek Toplam Puan ve İç Tutarlık Katsayıları.....	173
Tablo 10	: Birinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	177
Tablo 11	: İkinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	178
Tablo 12	: Üçüncü Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	180
Tablo 13	: Dördüncü Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	181
Tablo 14	: Beşinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	184
Tablo 15	: Altıncı Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	186
Tablo 16	: Yedinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.....	187
Tablo 17	: İşletmelerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı.....	189
Tablo 18	: Ankete Katılanların İşletmedeki Pozisyonlarına Göre Dağılımı.....	190
Tablo 19	: İşletmelerin Banka Kredisi Kullanım Durumlarına Göre Dağılımları.....	191
Tablo 20	: İşletmelerin Yıllık Satış Hasılatlarına Göre Dağılımları.....	191
Tablo 21	: İşletmelerin Çalışan Sayısına Göre Dağılımları.....	192
Tablo 22	: KOBİ'lerin Boyutlarına Göre Dağılımları	192
Tablo 23	: Muhasebe Bilgi Sistemi Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	197

Tablo 24	: Muhasebe Bilgi Sistemi ANOVA Tablosu.....	197
Tablo 25	: Muhasebe Bilgi Sistemi Grupla Arası Anlamlılık Düzeyleri.....	198
Tablo 26	: Finansal Raporlama ve UFRS Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	199
Tablo 27	: Finansal Raporlama ve UFRS ANOVA Tablosu	199
Tablo 28	: Finansal Raporlama ve UFRS Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri.....	200
Tablo 29	: İç Kontrol ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Değerler	201
Tablo 30	: İç Kontrol ANOVA Tablosu.....	201
Tablo 31	: İç Kontrol Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu.....	202
Tablo 32	: Kurumsal Yönetim ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	203
Tablo 33	: Kurumsal Yönetim ANOVA Tablosu.....	203
Tablo 34	: Kurumsal Yönetim Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri.....	204
Tablo 35	: Kayıtdışılık ve Şeffaflığa İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	205
Tablo 36	: Kayıtdışılık-Şeffaflık ANOVA Tablosu.....	206
Tablo 37	: Kayıtdışılık-Şeffaflık Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri	207
Tablo 38	: Risk Yönetimine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	208
Tablo 39	: Risk Yönetimi ANOVA Tablosu.....	208
Tablo 40	: Risk Yönetimi Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri	208
Tablo 41	: Bağımsız Denetim ve Derecelendirmeile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	209
Tablo 42	: Bağımsız Denetim ve Derecelendirme ANOVA Tablosu.....	210
Tablo 43	: Bağımsız Denetim ve Derecelendirme Anlamlılık Düzeyleri.....	210
Tablo 44	: Ölçek Tanımlayıcı İstatistik Değerler.....	212
Tablo 45	: Korelasyon Katsayıları.....	214
Tablo 46	: Muhasebe Bilgi Sistemi Korelasyon Tablosu.....	214
Tablo 47	: Finansal Raporlama-UFRS Korelasyon Tablosu.....	216

Tablo 48	:	İç Kontrol Korelasyon Tablosu.....	218
Tablo 49	:	Kurumsal Yönetim Korelasyon Tablosu.....	219
Tablo 50	:	Kayıtdışılık-Şeffaflık Korelasyon Tablosu.....	221
Tablo 51	:	Risk Yönetimi Korelasyon Tablosu.....	223
Tablo 52	:	Bağımsız Dış Denetim-Derecelendirme Korelasyon Tablosu.....	224

BİLİMSEL ETİK BEYANI	I
ÖZET	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	IX
İÇİNDEKİLER	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL DÜZENLEMELERİ

1.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI VE BASEL KOMİTESİ.....	9
1.2. BASEL SERMAYE UZLAŞISI – BASEL I.....	14
1.3. BASEL II VE GENEL ÇERÇEVESİ	17
1.4. BASEL II’NİN TEMEL PRENSİPLERİ	19
1.4.1.Asgari Sermaye Yeterliliği – Birinci Yapısal Dayanak.....	20
1.4.1.1.Sermaye.....	22
1.4.1.2.Risk Ağırlıklı Unsurlar.....	24
1.4.1.2.1.Kredi Riski.....	25
1.4.1.2.2.Piyasa Riski.....	29
1.4.1.2.3.Operasyonel Risk.....	32
1.4.2.Banka ve Denetim Otoritesinin İncelenmesi – İkinci Yapısal Dayanak.....	35
1.4.3.Piyasa Disiplini – Üçüncü Yapısal Dayanak.....	37
1.4.3.1.Muhasebe Açıklamaları ile İletişim.....	39
1.5. BASEL III DÜZENLEMELERİ.....	41
1.5.1.Basel III Genel Çerçevesi.....	43
1.5.1.1.Basel III Kapsamında Sermaye.....	43
1.5.1.2.Kaldıraç Oranı.....	45
1.5.1.3.Likidite Oranları.....	45

1.6. TÜRKİYE’DE SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİ.....	47
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER

2.1.KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN TANIMI.....	51
2.1.1.Çeşitli Uluslararası Kuruluşların ve Ülkelerin KOBİ Tanımları.....	52
2.1.2.Türkiyede KOBİ Tanımı.....	56
2.1.3.Basel Kriterlerine Göre KOBİ Tanımı.....	58
2.2.KOBİ’LERİN GENEL YAPISI VE ÖZELLİKLERİ.....	59
2.2.1.İşletme Sahibiyle İlgili Özellikler.....	60
2.2.2.İşletmeye İlişkin Özellikler.....	60
2.2.3.KOBİ’lerin Üstün Yönleri ve Sağladıkları Avantajlar.....	61
2.2.4.KOBİ’lerin Dezavantajları.....	63
2.3.KOBİ’LERİN EKONOMİYE VE SOSYAL SİSTEME KATKILARI.....	65
2.4.TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KOBİ’LERİN YERİ VE ÖNEMİ.....	69
2.5.KOBİ’LERDE MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMA.....	71
2.5.1.Bilgi Sistemleri ve Muhasebe.....	72
2.5.1.1.Bilgi, Sistem ve Bilgi Sistemi Kavramları.....	72
2.5.1.2.Yönetim Bilgi Sistemleri.....	74
2.5.1.3.Muhasebe Bilgi Sistemi.....	77
2.5.1.3.1.Muhasebe Bilgisi ve Nitelikleri.....	80
2.5.1.3.2.Muhasebe Bilgisi Sisteminin Unsurları	82
2.5.1.3.3.Muhasebe Bilgilerinin Üretilmesinde Kullanılan Kaynaklar.....	84
2.5.2. Finansal Raporlama	87
2.5.2.1.Finansal Raporlamanın Amaçları ve İşlevi.....	88
2.5.2.2.Finansal Raporlar	91

2.5.2.2.1.Finansal Tablolar.....	92
2.5.2.2.2.Diğer Raporlar ve Gönüllü Olarak Açıklanan Bilgiler.....	96
2.5.3.Muhasebe, Finansal Raporlama ve KOBİ'ler.....	97
2.5.3.1.Muhasebe Standartları ve KOBİ'ler.....	99
2.5.3.1.1.IASB'nin KOBİ'lere Yönelik Finansal Raporlama Standartları Çalışmaları.....	103
2.5.3.1.2.KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları.....	104
2.5.3.1.3.Türkiye'de KOBİ'lere Yönelik Finansal Raporlama Standartları Çalışmaları.....	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİNİN KOBİ'LERE ETKİLERİ

3.1.BASEL – KOBİ İLİŞKİSİ.....	108
3.2.BASEL DÜZENLEMELERİN KOBİ KREDİLERİNE ETKİLERİ.....	110
3.2.1.Kredi Maliyetleri.....	113
3.2.2.Kredi Teminatları.....	115
3.3.BASEL DÜZENLEMELERİNİN KOBİ'LERİN MUHASEBE BİLGİ SİSTEMLERİ VE FİNANSAL RAPORLARI ÜZERİNE ETKİLERİ.....	119
3.3.1.Muhasebe Bilgi Sistemine Etkileri.....	122
3.3.1.1.Muhasebe Bilgisi.....	124
3.3.1.2.Muhasebe Bilgi Sisteminin Unsurları.....	128
3.3.2.3.Muhasebe Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi.....	134
3.3.2.Finansal Raporlamaya Etkileri.....	138
3.3.2.1.Uluslararası Finansal Raporlama Standartları.....	140
3.3.2.2.Denetim.....	141
3.3.2.2.1.İç Denetim.....	142

3.3.2.2.1.1.İç Kontrol	145
3.3.2.2.1.2.Kurumsal Yönetim.....	149
3.3.2.2.1.3.Risk Yönetimi.....	156
3.3.2.2.2.Dış Denetim.....	159
3.3.2.2.2.1.Bağımsız Dış Denetim.....	160
3.3.2.2.2.2.Derecelendirme.....	163

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ'LERİN BASEL KRİTERLERİNE KALİTATİF FAKTÖRLER AÇISINDAN HAZIRLIK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

4.1.ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	165
4.2.ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	167
4.3.ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ.....	167
4.4.VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	168
4.5.KOBİ'LERİN BASEL KRİTERLERİNE KALİTATİF FAKTÖRLER AÇISINDAN HAZIRLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRİLMESİ.....	169
4.5.1.Ölçeğin Güvenirliği.....	170
4.5.2.Ölçeğin Geçerliliği.....	174
4.5.2.1.Birinci Faktör – Muhasebe Bilgi Sistemi.....	175
4.5.2.2.İkinci Faktör – Finansal Raporlama ve UFRS.....	178
4.5.2.3.Üçüncü Faktör - İç Kontrol.....	180
4.5.2.4.Dördüncü Faktör - Kurumsal Yönetim.....	181
4.5.2.5.Beşinci Faktör - Kayıtdışılık ve Şeffaflık.....	184
4.5.2.6.Altıncı Faktör – Risk Yönetimi.....	185

4.5.2.7.Yedinci Faktör – Bağımsız Denetim ve Derecelendirme..	187
4.6.ÖLÇEĞİN UYGULANMASI.....	188
4.6.1.Katılımcı İşletmelere Ait Özellikler.....	189
4.6.2.Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri.....	193
4.6.3.Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi.....	194
4.6.3.1.Araştırmanın Hipotezleri.....	194
4.6.3.2.Hipotezlerin Değerlendirilmesi.....	196
SONUÇ	227
KAYNAKÇA	242
EKLER	255

GİRİŞ

Küreselleşen dünya düzeninde ülke ekonomileri ve finansal piyasalar her geçen gün birbirlerine daha bağımlı hale gelmektedirler. Bu süreç; herhangi bir finansal piyasada oluşabilecek sorunun, kısa sürede diğer ülke finansal piyasalarını da etkilemesine neden olmakta, finansal kırılganlıklar zincirleme olarak finansal krize dönüşebilmektedir. Diğer bir ifadeyle; küreselleşme nedeniyle bir bütünün parçaları gibi hareket eden uluslararası finans piyasaları krizin bir ülkeden diğerine hızla yayılması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum; finansal sistemlerin daha istikrarlı hale getirilmesini ve reel sektörün daha sağlam bir finansal yapıda faaliyetlerini sürdürmelerinin sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Finansal istikrarın sağlanması açısından hayati öneme sahip olan bankalar üstlendikleri fonksiyonları gereği riske maruz kalan işletmelerin başında gelmektedirler. Yaşanan finansal krizler; bankaların karşı karşıya oldukları risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak sonuçların sadece bankaları değil birbiriyle bağlantılı tüm sektörleri ve ekonominin bütününe etkilediğini göstermiştir. Finansal krizler; banka iflaslarına, banka birleşmelerine ve bankaların devletleştirilmesine neden olabilmekte ve bu durum reel sektörü derinden etkilemektedir.

Bu nedenle, bankalara yönelik ortak standartlar oluşturulması üzerinde önemle durulan bir husus hale gelmiştir. Bu konuda Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyet göstermekte olan Basel Komitesi'nin çalışmaları

öne çıkmaktadır. Dünyanın en eski uluslararası finansal kurumu olan “Uluslararası Ödemeler Bankası” 1930 yılında kurulmuştur. Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili bilgi paylaşımını ve değişimini sağlamak, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği artırmaya çalışmak ve bankacılık denetim, gözetim ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda standartlar koymak amacına yönelik çalışmalar yapan kurum, 1974 yılında bünyesinde Basel Komitesi’nin kurulmasıyla birlikte özellikle sermaye yeterliliği üzerine yoğunlaşmıştır.

Yapılan çalışmalar neticesinde; değişik ülkelerdeki bankaların farklı düzenlemelere tabi olmaları nedeniyle ortaya çıkan rekabete engel durumun ortadan kaldırılarak sermaye yeterliliği hesaplamalarının uyumlu hale getirilmesi, güçlü ve istikrarlı bir bankacılık sistemi oluşturulması amacıyla 1988 yılında Basel I olarak da adlandırılan sermaye uzlaşısı yayınlanmıştır. 1994 yılında Meksika’da ortaya çıkan finansal kriz sonrası piyasa riskinin son derece önemli olduğunun anlaşılması ile 1996 yılından itibaren sermaye yeterliliği piyasa riskini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Farklı faaliyetlerde bulunan ve farklı risklere maruz kalan tüm bankaların tek bir yöntemle göre sermaye yeterliliklerinin hesaplandığı Basel I’in bankaların gerçek risk seviyelerini yansıtmaması ve riske olan duyarlılığının eksik olması nedeniyle “Basel Komitesi” yaptığı çalışmalar neticesinde 1999 yılında sermaye yeterliliğine ilişkin önerileri içeren bir istişare metni yayınlamıştır. Gelen eleştiriler ve öneriler üzerine, bu metni yeni istişare metinleri takip etmiş ve 2004 yılında, Basel I’e göre çok daha rasyonel sonuçlar elde eden, ortaya çıkan yeni risk türlerine duyarlı, gelişmiş ölçüm teknikleri vasıtasıyla sermaye yeterliliğini belirleyen Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı nihai metni yayınlanmıştır.

Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı üç yapısal dayanak üzerine kurulmuştur. Birinci dayanak; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için toplam asgari sermaye gereksiniminin hesaplanması gibi konuları kapsamaktadır. Nicel değerlendirmelerin yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye koşullarının ortaya konulmasına ilişkindir. İkinci yapısal dayanak; sektörün sermaye yükümlülüğünü yerine getirirken uygulanan yöntem ve aşamaların denetlenmesini ve bu konuda bankalar ve bankaları denetleyenlerin görevlerini ortaya koymaktadır. Denetim otoritesinin incelenmesi süreci, bankaların risklerini izlemesi ve yönetmeleri sürecinde daha uygun risk yönetimi tekniklerinin geliştirilerek kullanılmasına yöneliktir. Üçüncü yapısal dayanak; daha şeffaf bir yönetim anlayışı ile bankaların finansal yapıları, risk profilleri gibi nitel ve nicel bilgilerin kamuoyu ile paylaşılarak piyasa disiplinin sağlanmasını öngörmektedir. Asgari sermaye yükümlülüklerinin dayanağı ve denetim otoritesinin incelenmesi sürecini tamamlamaktadır. Kamuya, artan oranda açıklama yapmak yoluyla piyasa disiplini sağlanmasına yöneliktir.

Uluslararası düzeyde bir denetim işlevi olmayan komitenin yayımladığı görüşlerin hukuki bağlayıcılığı bulunmayıp daha çok tavsiye niteliğinde olmasına karşın Basel II dünya genelinde geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Basel II, AB müktesebatına da dahil edilmiş ve söz konusu direktifler belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda BDDK tarafından, Basel-II standartlarının Türkiye’de uygulanmasını teminen, AB müktesebatının esas alınarak muhtelif düzenleme taslakları hazırlanmış bulunmaktadır.

Basel II süreci devam etmekte iken; 2007 yılında ABD’de başlayıp domino etkisiyle bütün dünyaya yayılan ipotekli konut kredilerinden kaynaklı finansal

krizin birçok banka iflasına neden olması ve bankacılık sektörüne olumsuz etkileri sonucunda; krizin temel nedeni olan menkul kıymetleştirme yaklaşımlarından kaynaklanan problemleri gidermeye yönelik olarak komite tarafından çalışmalar başlatılmış ve neticesinde Basel II'nin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesini teminen Basel III yayınlanmıştır. Basel III, sermaye rasyosu hesaplamalarında son krizle gözlemlenen eksiklikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen ek düzenlemeler seti olarak ortaya konmaktadır. Basel III ile Basel II kapsamında istenen ve bankanın riskli işlemlerinin artışına paralel olarak artırılması esasına dayanan sermaye yeterliliği oranı hesaplamasının özünde bir değişiklik yapılmamakta ancak pay ve paydadaki unsurların hesaplamaları değişmektedir. Basel III esasen Basel II'nin yerini almak üzere düzenlenen yeni bir uzlaşım metni değil, Basel II'nin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik değişiklikler paketidir.

Basel kriterleri ile bankaların sermaye yeterliliği standartları yeniden belirlenmekte ve bankalarla işletmeler arasındaki kredi ilişkilerinde daha kapsamlı kurallar ortaya konmaktadır. Bankaların kullandıkları kredilerin riski yükseldikçe ayırmaları gereken sermaye tutarı da yükselmekte ve buna paralel olarak kredi maliyeti de artmaktadır. Basel kriterlerinin kredi riskine yönelik hesaplamalarda; işletme cirosuna ve kullanılan toplam krediye göre yeni bir kredi sınıflandırması ortaya konulduğu görülmektedir. Kredilendirme ile doğrudan ilişkisi olan bu sınıflandırmada, bir şirketin veya dahil olduğu şirketler grubunun yıllık konsolide satış cirosu 50 milyon Avro'yu geçmeyen işletmeler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin % 99'un üzerindeki kısmı KOBİ kapsamındadır.

Toplam işletme sayısı, istihdama katkıları ve sağladıkları katma değer ile birçok ülke ekonomisinde olduğu gibi Türkiye için de vazgeçilmez öneme sahip olan KOBİ'lerin en önemli sorunun finansman olduğu kabul

edilmektedir. KOBİ'lerin bu sorunun çözümünde büyük oranda banka kredilerine yöneldikleri bilinmektedir.

Basel düzenlemeleri, KOBİ'lerin kullandıkları banka kredilerini birçok farklı kritere bağlamış ve farklı koşullara sahip KOBİ'lerin farklı faiz oranlarıyla kredilendirilmesini öngörmüştür. Basel uygulamasında kredi riskinin ölçülmesi iki ana unsura dayanmaktadır. Bunlar; kredi kullanan firmanın riski ve kredi işleminin kendisinden kaynaklanan risk seviyesidir. Kredi kullanan firmanın riski, ilgili işletmenin finansal verileri ile niteliklerinin değerlendirilmesi sonucu hesaplanan firma derecelendirme notu ile belirlenmektedir. Kredi işleminin riski ise; kredinin türü, vadesi, para birimi ve teminatı gibi unsurlara bağlı olarak değerlendirilmektedir. Böylece kredi risklerinin ölçülmesinde kullanılan derecelendirme notları, nicel ve nitel faktörler ile kredi işleminin kendisinden kaynaklanan unsurların bir arada değerlendirilmesi ile hesaplanmaktadır. Bu değerlendirme sonrası kredi; “çok riskli” veya “az riskli” olarak belirlenmekte, diğer bir ifade ile riske göre kredi fiyatlaması yapılmakta, firma riski ve kredi riski doğrudan kredinin fiyatına yansımaktadır.

Basel uygulaması ile KOBİ'lerin riskleri ve buna bağlı olarak kullanacakları kredinin koşulları derecelendirme notuna göre değişkenlik gösterecektir. Burada kötü derecelendirme notlarına sahip KOBİ'ler için ortaya çıkacak olan en büyük tehlike bankaların ek sermaye yükümlülüklerini karşılayacak bir risk primi ödemek zorunda kalacak olmalarıdır. Bankaların bu işletmeler için bulundurmaları gereken sermaye miktarı artacağından kullandırılan kredilerin faiz oranları daha yüksek olacaktır. Bu durum KOBİ'lerin borçlanma maliyetlerini artıracak, doğrudan ürün fiyatlarına ve karlarına yansıtacaktır. Düşük derecelendirme notu, kredi şartlarının ağırlaşmasına neden olabilecek hatta kredi talebinin kabul edilmemesi sonucunu doğurabilecektir. Buna karşın bankalar, derecelendirme notu yüksek olan

KOBİ'lere kullandıracakları krediler için daha az karşılık ayıracaklardır. Bu nedenle bu işletmeler daha düşük faiz oranları ve daha uzun vade ile kredi bulma avantajına sahip olabileceklerdir. Bu durumda finansman giderleri azalacak, işletmenin karlılığı olumlu etkilenecektir.

Yüksek derecelendirme notu için; KOBİ'lerin güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları, iyi yönetilmeleri, kayıt dışı faaliyetlerinin olmaması ve kendilerinden beklenen bilgi ve belgeleri banka ve derecelendirme kuruluşlarına zamanında, doğru ve yeterli bir şekilde iletebilmeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda KOBİ'ler; finansal yapılarını güçlendirmelerinin yanı sıra arzu edilen kalitede finansal raporlama yapılabilmesini teminen etkin bir muhasebe bilgi sistemine sahip olmalıdırlar. Düzenlemelerin KOBİ'lerin muhasebe yapılarını; muhasebe uygulamalarında vergi yasalarının etkilerinin ortadan kalkması ve kurumsal yönetim uygulamalarının hayata geçirilmesi konularında etkilemesi beklenmektedir. Kriterlerin KOBİ'lerin finansal raporlamalarını da önemli ölçüde etkileyeceği öngörülmektedir. Bu noktada finansal raporlama sürecinin şeffaflığı, standartlar, bağımsız dış denetim, iç kontrol ve risk yönetimi daha da önemli hale gelecektir.(Çağırın ve Kendirli, 2008:126).

Basel düzenlemelerinin bankalar ve KOBİ'ler üzerinde etkileri üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar önemli ölçüde Basel kriterleri ile firmalar arasındaki etkileşimin finansal açıdan araştırması ve açıklanmasına yöneliktir. Basel düzenlemelerin bankalara ve KOBİ'ler başta olmak üzere işletmelere finansal açıdan etkilerine bilgi mahiyetinde yer verilecek olan çalışmamızın asıl amacı; (1)Basel kriterlerinin KOBİ'lere Muhasebe Bilgi Sistemi ve Finansal Raporlama çerçevesinde kalitatif faktörler açısından etkilerinin araştırılması, (2)KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek standart bir ölçme aracı hazırlanması, (3)KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler

açısından hazırlık düzeylerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi, (4)Ölçme aracındaki kalitatif faktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesidir.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde; Uluslararası Ödemeler Bankası ve Basel Komitesinin oluşum sürecine tarihsel bir perspektif içerisinde değinilecek, Basel Sermaye Uzlaşılarının ortaya çıkış nedenleri ortaya konacaktır. Basel I ile uygulanmaya başlanan sermaye yeterliliği oranı irdelendikten sonra BASEL II'nin genel çerçevesi üzerinde durulacak, uygulamanın üç yapısal dayanak temelinde açıklamalarına yer verilecektir. Birinci yapısal dayanak kapsamında kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskin neler olduğu ve bu risklerin nasıl ölçüleceği açıklanacak ve piyasa disiplini kapsamında muhasebe açıklamaları ile etkileşime değinilecektir. Bu bölümde ayrıca BASEL III'ün neden ortaya çıktığı anlatılacak ve Basel II'den farklılıkları belirtilecektir. Birinci bölümde son olarak Türkiye'deki sermaye yeterliliği düzenlemeleri üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde; çeşitli kuruluşlar, ülkeler ve ülkemizdeki KOBİ tanımları verilecektir. KOBİ'lerin genel yapısı, ekonomiye ve sosyal sisteme katkıları belirtilecek, Türkiye'deki konumları ve önemleri üzerinde durulacaktır. KOBİ'lerde muhasebe bilgi sistemi ve finansal raporlama uygulamaları ve tutumları irdelenecek ve son olarak KOBİ'lere yönelik finansal raporlama standartları özetlenecektir.

Üçüncü bölümde; Basel düzenlemelerinin KOBİ'lere etkileri üzerinde durulacaktır. Kredi maliyetleri ve kredi teminatlarına olan etkiler bilgi mahiyetinde verildikten sonra çalışmanın asıl konusunu oluşturan muhasebe bilgi sistemleri ve finansal raporları üzerine etkileri irdelenecektir. Bu kapsamda; muhasebe bilgi sistemine ve finansal raporlamaya olan etkiler; uluslararası finansal raporlama standartları, iç kontrol, kurumsal yönetim, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim başlıkları altında detaylandırılacaktır.

Dördüncü bölümde ise; Türkiye’de faaliyet gösteren Küçük ve Orta Boy İşletmelerin muhasebe bilgi sistemleri ve finansal raporlamaları kapsamında; Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından uygulama, tutum ve yeterliklerini belirlemek için ölçek geliştirilmesi, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğinin saptanması ve bir uygulama yapılmasını içeren araştırmaya yer verilecektir. Bu bölümde ölçeğin nasıl geliştirildiği anlatıldıktan sonra ölçeğin geçerlik, güvenirlik ve faktör analizleri yapılacak, belirlenen faktörlerin dayandıkları kuramsal esaslar verilecektir. Daha sonra, geliştirilen ölçeğin uygulama kısmı yer alacaktır. Bu kısımda; oluşturulan hipotezler anlamlılık düzeyleri ve korelasyon katsayıları belirlenmek suretiyle test edilecektir.

Çalışmanın son bölümünde; araştırma genel olarak irdelendikten sonra, geliştirilen ölçek ve gerçekleştirilen uygulamadan elde edilecek sonuçlar değerlendirilecek ve önerilerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASEL DÜZENLEMELERİ

1.1. ULUSLARARASI ÖDEMELER BANKASI VE BASEL KOMİTESİ

Bankalar piyasadan para toplayan, bu paraları kredi olarak ödünç veren, talep halinde topladıkları paraları mudilerine geri ödemeye hazırlıklı olmaları gereken ve güvene dayalı faaliyet gösteren işletmelerdir. Bankalar; doğası gereği riske en fazla maruz kalan işletmelerin başında gelmektedirler. Ekonominin en önemli aktörlerinden birisi olan bankaların karşı karşıya oldukları risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak sonuçlar sadece bankaları değil ekonomide birbiriyle bağlantılı diğer sektörler ve hatta ekonominin bütününe etkileyebilmektedir (Babuşçu, 2005:19).

Üstlendiği riskler sonucu bazen bir bankanın aktiflerinin piyasa değeri pasiflerinin altına düşebilmekte ve/veya genel kabul görmüş muhasebe standartlarına göre net sermayesi ve rezervleri negatif değere dönüşebilmektedir. Her iki durumda da ortaya çıkan başarısızlık ; bankanın iflas ettiğini ya da öngörülebilir gelecekte iflas edecek duruma gelmiş olduğunu ortaya koymaktadır (Parasız, 2007:263).

Banka iflaslarının ekonomi üzerindeki etkileri finans dışı kurumların iflaslarından çok daha fazladır. Banka iflasları sistemdeki diğer bankalara daha kolay yayılmakta ve önemli bir bankanın batması çok sayıda mudinin yanı sıra tüm bankacılık sektörünü, bu bankalarla ilişkili şirketleri, mevduat sigorta kurumlarını ve son borç merci kapsamında bütçe dengesi ile para arzını etkilemektedir (Karabulut, 2002:37).

Geçmişten günümüze birçok ülkede banka başarısızlıklarına rastlanmaktadır. Bunların en ünlülerini Victoria İngiltere'sinde, 1930-1933 yılları arasında ABD'de, 1974-1982 yıllarında ve 2007 sonrasında ABD ile Avrupa'da görmekteyiz. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde; 1994'de Meksika'da, 1997-1998'de Güneydoğu Asya'da, 1998 Rusya'da, 1999'da Brezilya'da, 2001'de Türkiye ile Arjantin'de çıkan ve 2007 yılının ortalarında ABD'de başlayıp dünyaya yayılan finansal krizlerde birçok banka iflası gerçekleşmiştir.

1930 ve 1933'de ABD'de meydana gelen banka iflasları en önemli banka başarısızlıklarının başında gelmektedir. ABD'de 1929 yılında meydana gelen borsa çöküşü bir depresyon yaşanmasına neden olurken bir genel belirsizlik iklimi yaratmış ve ilk ciddi banka krizi 1930 yılında başlarken 256 banka batmıştır. Banka iflasları diğer ülkelere de yayılmış, Avrupa ülkeleri ve özellikle Almanya'da bankalar kapanmıştır. Geçici bir canlanmadan sonra 1932 yılının son çeyreğinde ABD'de yaygın halde banka başarısızlıkları görülmüş ve 1933'de banka iflasları diğer alanlara da yayılmıştır (Parasız, 2007:265).

Aynı dönemde; 1930 yılında, ABD, Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Japonya ve Birleşik Krallığın merkez bankalarının katılımıyla *Uluslararası Ödemeler Bankası* (Bank for International Settlements) kurulmuştur. Uluslararası Ödemeler Bankasının kuruluş amacı; I.Dünya Savaşı'nın ardından, Versay Anlaşmasının öngördüğü şekilde, Almanya'nın savaş

tazminatı ödemelerinin takip edilmesidir. Zaman içerisinde savaş tazminatı ödemelerinin arka plana düşmesiyle banka II.Dünya Savaşı'na kadar parasal ve mali istikrar sağlama hedefi doğrultusunda merkez bankaları ve diğer kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaya odaklanmıştır (TSPAKB, 2005:6).

II.Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde endüstrileşmiş ülkeler savaşın yarattığı iktisadi engelleri ortadan kaldırmak, daha istikrarlı bir sistem kurmak, uluslararası parasal akımların ve uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırmak amacıyla bir döviz kuru arayışına girmişler ve 1945 yılında “Bretton Woods” Sistemi yürürlüğe girmiştir.(Karabulut, 2002:82) Bu sistemin çatısı altında Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası kurulurken, Uluslararası Ödemeler Bankası'da sistemin geliştirilmesine ve işlerliğinin sağlanmasına odaklanmıştır.

1971 yılından itibaren “Bretton Woods” Sisteminin çökmesi ve 1974 yılında petrol fiyatlarındaki dört kata varan artışlar neticesinde finansal sektörde likidite ve ödeme sorunları ortaya çıkmıştır. Aynı dönemde bir Batı Almanya Bankası olan “Bankhaus Herstatt” uluslararası döviz piyasalarında gerçekleştirdiği USD-DEM işlemleri neticesinde büyük zararlarla karşılaşmış ve diğer bankalara olan ödemelerindeki aksamalardan dolayı ciddi sorunlar yaşamaya başlamıştır. 1974 yılında “Bankhaus Herstatt” döviz piyasasındaki kayıpları sonucu iflas etmiş ve bu bankayla işlem yapan bankalar önemli zararlarla karşılaşmışlardır. Bu gelişmelerin neticesinde, G-10 ülkelerinin merkez bankası başkanları tarafından, Uluslararası Ödemeler Bankası'nın bünyesinde, tüm dünyada bankacılık sektörü ile ilgili düzenleyici ve denetleyici standartları belirlemek amacıyla; günümüzde üyeliklerini Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin oluşturduğu *Basel Bankacılık Denetim Komitesi* kurulmuştur. Her yıl üç veya dört defa düzenli olarak toplanan ve *Basel*

Komitesi olarak da adlandırılan komite ilk toplantısı 1975 yapmış, aynı yıl iki temel prensip'e dayanan “Anlaşma-Concordat”ı yayınlamıştır.

Bu prensiplere göre ;

- Hiçbir bankacılık kuruluşu denetimden kaçmamalıdır,
- Denetim uygun ölçülerde olmalıdır.

Bankacılık denetim ve düzenlemelerindeki kalitenin dünya çapında artırılmasını ve uluslararası boşluklar nedeniyle denetimden kaçan banka olmamasına çalışan komitenin faaliyetlerinin üç başlıkta toplanması mümkündür; (Altıntaş, 2006:59)

- Ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı ile ilgili, bilgi paylaşımı ve değişimi sağlamak,
- Uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği artırmak,
- Bankacılık denetim, gözetim ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda minimum standartlar koymak.

Uluslararası düzeyde bir denetim işlevi olmayan komitenin yayımladığı görüşlerin hukuki bağlayıcılığı bulunmamakta olup daha çok tavsiye niteliğindedir. Komitenin yayımladığı kural, ilke, ve yöntemleri içeren metinlerin hukuksal anlamda bağlayıcılığı olmaması ve bunların ulusal düzeyde uygulanmasının her ülkenin düzenleyici kurumunun inisiyatifine bırakılmasına karşın alınan kararlar, uluslararası finansal kuruluşların ve rekabet ortamının etkisiyle dünya çapında süratle ve çoğunlukla da aynen ulusal düzenlemelerdeki yerini almaktadır (Candan ve Özün, 2009:8).

Başlangıçta, denetim sistemindeki farklılığı kapatmak için uluslararası işbirliği sağlayarak dünya çapında bankacılıkta denetim kalitesi ve denetimin anlamının iyileştirilmesine çalışan komite sonraki dönemlerde uluslararası riskin artmasıyla birlikte özellikle sermaye yeterliliği üzerine yoğunlaşmıştır (Babuşçu, 2005:19). Bu yaklaşımı belirleyen etkenler arasında, yaşanan bankacılık krizleri kadar uluslararası piyasaların giderek daha değişken olması, karmaşık yapıları yeni yatırım alternatiflerinin ortaya çıkması, türev enstrümanlarındaki gelişmeler, bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen olağanüstü hızlı yenilikler ve sermayenin serbest dolaşımı nedeniyle bir ülkede başlayan finansal şokun tüm global piyasaları kısa sürede olumsuz biçimde etkileyebilmesi önemli derecede etkili olmuştur (Sezer vd., 2006:5).

Komite 1980 yılından sonra sermaye yeterliliği üzerine yaptığı çalışmalar neticesinde 1988 yılında I.Sermaye Uzlaşısını (Basel I) yayınlamak uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların riskli kabul edilen faaliyetleri ile bu riskler için ellerinde bulundurmaları gereken sermayeye yönelik bir alt sınır oranı ortaya koymuştur. Basel I Uzlaşısı yayımlandığı tarihten itibaren geniş ölçüde kabul görmüş, başta G-10 ülkelerinde olmak üzere, dünya genelinde yaygın olarak bankalar için genel bir sermaye yeterlilik standartına dönüşmüştür.

Diğer taraftan denetim alanındaki çalışmalarına da devam etmekte olan Komite, 1997 yılında etkin bir denetim sisteminin ana planını oluşturmak üzere yirmibeş maddeden oluşan ve her ülkede uygulanmasının hem ulusal hem de uluslararası finansal piyasalarda istikrarın sağlanması için çok önemli olduğuna inandığı “Bankacılıkta Gözetim ve Denetime İlişkin Temel Prensipler “Core Principles of Effective Banking Supervision” adlı çalışmayı yayınlamıştır.

Teknolojide ve finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler ve risk yönetimine ilişkin çeşitli nedenlerle Basel I uzlaşının bankacılık sektöründe rekabet eşitliğini engellediği ve yetersiz kalmaya başladığı anlaşılmış, bu olumsuzlukların giderilmesi için yapılan çalışmalar neticesinde; Haziran 2004’de Basel II nihai metin yayınlanmıştır.

2007 yılında ABD’de başlayıp domino etkisiyle bütün dünyaya yayılan ipotekli konut kredilerinden kaynaklı finansal krizin birçok banka iflasına neden olması ve bankacılık sektörüne olumsuz etkileri sonucunda da; krizin temel nedeni olan menkul kıymetleştirme yaklaşımlarından kaynaklanan problemleri gidermeye yönelik olarak komite tarafından çalışmalar başlatılmış ve neticesinde son olarak Basel III yayınlanmıştır.

1.2. BASEL SERMAYE UZLAŞISI – BASEL I

Değişik ülkelerdeki bankaların farklı düzenlemelere tabi olmaları nedeniyle ortaya çıkan rekabete engel durumun ortadan kaldırılarak sermaye yeterliliği hesaplamalarının uyumlu hale getirilebilmesi için Basel Komitesi 1988 yılında Basel I olarak da adlandırılan sermaye uzlaşısını yayımlamıştır. Komite bu uzlaşi ile güçlü ve istikrarlı bir bankacılık sistemi oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Basel I ile; bir sektör standardı ve asgari sermaye yeterliliği oluşturulması hedefi doğrultusunda, bankaların varlıklarının ve alacaklarının OECD üyesi ülke olma durumları, tarafların devlet veya finansal kurum olması veya alacağın teminatının gayrimenkul olması esasına göre risk ağırlıklarına tabi tutulması benimsenmiştir. Kulüp kuralı olarak da adlandırılan bu yöntemle aktifin kalitesinin ortaya konularak bankanın sermayesi ile ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda; uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların riskli faaliyetleri ile bu riskler için bulundurmak zorunda oldukları sermaye

arasında bir ilişki kuran ve İngiltere Merkez Bankası Başkanı Peter Cooke önderliğinde alınan kararlar benimsenmesi nedeniyle ‘‘Cooke Oranı’’ olarak da bilinen ‘‘özkaynak / risk ağırlıklı varlıklar oranının’’ % 8 ve üzerinde olması gerektiğini ortaya koyan bir sermaye yeterliliği tanımı yapılmıştır.

$$\text{Cooke Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski}} \geq 0,08$$

İlk uygulamaya başlandığı dönemde parasal olarak ölçülebilen ve sermaye ile ilişkilendirilebilen bu oran, piyasaya yeni ve karmaşık enstrümanların girmesi ve bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanmaya başlaması ile birlikte yetersiz kalmaya başlamıştır.

1994 Meksika’da faiz oranlarının aşırı yükselmesi ve Pezo’nun çok değer kaybetmesi ile Meksika’da faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterlilik rasyoları % 8’in altında kalmış ve birçok Meksika bankası batmıştır. Buna bağlı olarak Meksika ile iş ilişkisi içerisinde olan çok sayıda ABD işletmesinin iflası gündeme gelmiş ve bu gelişmeler neticesinde ABD’de; sermaye yeterliliği hesaplanırken kredi riskine piyasa riskinin de eklenmesine karar verilmiştir.

Bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin daha önemli rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan bu gelişmeler paralelinde, Basel Komitesi de piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir dökümanı üç yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek yayımlamıştır (BDDK, 2005:1). Bu konudaki değişiklik metnine göre, 1997 yılının sonundan itibaren, bankaların sermaye yeterlilik oranları hesaplanırken kredi riskinin yanında piyasa riskinin de dikkate alınması

gerekmektedir. Bu dökümandan sonra sermaye yeterliliği oranı aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

$$\frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski}} \geq 0,08$$

Basel I’de bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan % 0, % 10, % 20, % 50 ve % 100 katsayılarla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Sadece beş farklı risk ağırlığı kullanması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesidir. Ayrıca Basel I’de “OECD kulüp kuralı” şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde yirmi risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için % 100 risk ağırlığı öngörülmüş olması bu düzenlemenin zayıf yönü olarak değerlendirilmiştir (Yayla ve Kaya, 2005:2).

Tablo-1 : Basel I Aktif Hesaplar Risk Ağırlıkları Tablosu

Risk Ağırlığı (%)	Aktif Türü
0	- Kasadaki nakit ve altın - OECD Ülkeleri hükümet ve merkez bankalarından alacaklar - Nakit, altın veya OECD hükümet veya merkez bankalarının kefaleti veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetler teminata alınmak suretiyle kullandırılan krediler
20	- OECD ülkelerinde kurulu bankalardan alacaklar - OECD ülkelerinde kurulu bankaların kefaletiyle veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetler teminata alınmak suretiyle kullandırılan krediler.
50	Gayrimenkul ipoteki karşılığı kullandırılan konut kredileri
100	Diğer nakdi kredi ve alacaklar, gayrimenkul ve iştirak yatırımları

Kaynak : M.Ayhan Altıntaş, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi, 2006, s.70

Basel I'in eleştirilere maruz kalan bir diğer yönü; diğer nakdi kredi ve alacaklar için, kredi verilen firmanın kredibilitesine bakılmaksızın % 100 risk ağırlığı uygulanması suretiyle kredi değerliliği düşük ve yüksek firmalara eşit tutarda sermaye ayrılmasıdır. Bu uygulama, farklı kredi marjları uygulanmaması durumunda, mali yapısı bozuk firmalar lehine haksız rekabet yaratmaktadır. Ayrıca sermaye yeterlilik rasyosu olarak belirlenen % 8 oranı ülkelerin ve kuruluşların değişen koşullarına göre değişiklik göstermemekte, önemli bir risk konusu olan vade dikkate alınmamaktadır.

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler ve düzenlemelerin gelişen koşullar karşısında yetersiz kalması, risk çeşitlerinin artması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturmayı gerektirmiştir. Bu çerçevede Basel Komitesi arayışlara girmiş ve yaptığı çalışmalar neticesinde Yeni Sermaye Uzlaşısı - Basel II'yi yayımlamıştır.

Tüm eleştiri, eksiklik ve gelişmelere karşın, Basel I'i benimsemiş kimi gelişmekte olan ülkelerin % 8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılmaları nedeniyle Basel I finansal istikrarın güçlenmesine ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinde rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Bankacılık sektöründeki ilk sermaye standardını oluşturan ve bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerine odaklanan Basel I, bankacılık çevresinin de ötesinde kabul görmüş ve küresel finans sektöründe, yüzden fazla ülkede yürürlüğe girmiştir.

1.3. BASEL II VE GENEL ÇERÇEVESİ

Basel I'e yönelik eleştiriler ve finansal piyasalardaki değişimler ışığında, Basel Komitesi, daha kapsamlı ve piyasaların ihtiyaçlarını gözönüne alan yeni bir sermaye yeterliliği oranı çerçevesi oluşturarak Haziran 1999'da

birinci danışma paketi şeklinde bu taslağı ülkelerin görüş ve eleştirilerine açmıştır. Ocak 2001’de yayımlanan ikinci danışma paketiyle de finansal piyasalarda ortaya çıkan yeniliklerin ve gelişmelerin daha iyi analiz edilmesi hedef alınarak, sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde çeşitli kredi riski ve operasyonel risk yöntemlerinin uygulanabilmesi sağlanmıştır. Gözetim ve denetime tabi olan bankaların daha esnek bir yapıya kavuşmaları amaçlanmış ve uzmanlaştıkları alanlara göre kendi risk profillerini çizmelerine olanak sağlanmıştır. Ancak, ikinci danışma paketinde de halen eksiklikler bulunduğu uluslararası kamuoyu tarafından dile getirilmiş ve Basel Komitesi, ikinci danışma paketindeki eleştirileri gözönünde bulunduran , güçlü ve doğru risk ölçümlerini ödüllendiren ve bu hedefler doğrultusunda piyasa disiplininin önemini vurgulayan üçüncü danışma paketini Nisan 2003’te yayımlamıştır. Son taslağa da yöneltilen eleştiriler ve sayısal etki çalışmalarının sonuçları doğrultusunda, Basel Komitesi eksiklikleri tamamlamak amacıyla çalışmalarını hızlandırmış ve standarda son şeklini vererek 26 Haziran 2004’de Yeni Sermaye Uzlaşısı – Basel II’yi yayımlamıştır (Parasız, 2007:249).

Basel II dünya çapında bankalar ve bankacılık sistemleri için seçenekler sunacak şekilde düzenlenmiştir. Buna karşın, Basel komitesi G-10 ülkeleri dışındaki ülkeler için yeni sermaye uzlaşısı uygulamasının bankaların denetiminin güçlendirilmesi açısından önceliğe sahip olmayabileceğini kabul etmiştir. Ayrıca, IMF ve Dünya Bankası’da gelecekte yapılacak finansal sektör değerlendirmelerinin; ülkelerin Basel II’yi kabul etme veya Basel II’ye uygunluk temelinden öte her bir ülkenin benimsemiş olduğu düzenleme-denetim standartları ve bu standartların yeterliliği doğrultusunda olacağı görüşündedir. Basel II basiretli bir sermaye yeterliliği düzenlemesi, denetim ve piyasa disiplininin tesisi için sağlam temeller oluşturmayı, risk yönetimini ve finansal istikrarı daha da geliştirmeyi amaçlamaktadır. Basel Komitesi bu şekilde tüm ulusal otoriteleri Basel II’nin gereklerini kendi ulusal bankacılık

sistemlerinin özellikleri bağlamında değerlendirmeleri ve uygulamaya yönelik takvim ve yaklaşımlar oluşturmaları hususunda teşvik etmektedir (BIS, 2007a:5).

Esas olarak uluslararası faaliyeti olan bankaların asgari sermaye seviyelerini belirlemeye yönelik olan Basel II uygulamasında, 1988 uzlaşısında olduğu gibi, ulusal otoriteler bankacılık lisansı verdikleri kuruluşlar için ek ölçütler uygulayabilecekler, daha yüksek asgari sermaye seviyeleri öngören düzenlemeler yapabileceklerdir. Basel II ile sermaye yeterliliği mevzuatının uluslararası faaliyet gösteren bankalar arasında önemli bir rekabet eşitsizliği kaynağı olmamasının sağlanması, bu konuda tutarlılığın sürdürülmesi ve uluslararası bankacılık sisteminin istikrarının ve sağlıklı olmasının desteklenmesi hedeflenmektedir. Yeni düzenleme ile bankaların risk ağırlıklı unsurları için % 8 oranında sermaye bulundurmaları genel koşulu korunurken, bankaların iç sistemlerinin sağladığı risk değerlendirmeleri sermaye hesaplamalarında girdi olarak daha fazla kullanılmaktadır. Basel Komitesi, mevzuat ve muhasebe yaklaşımları arasında ulusal ve uluslararası düzeydeki etkileşimin önemli etki ve sonuçları olabileceğinin farkındadır. Komite; mevzuat ve muhasebe standartları arasında oluşabilecek farklılıkları mümkün olduğunca azaltmak çabası kapsamında muhasebe otoriteleriyle olan diyalogundaki proaktif rolünü sürdürme amacındadır.

1.4. BASEL II’NİN TEMEL PRENSİPLERİ

Basel II ile risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularları arasında asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı

bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir. Günümüzde hızla değişen mali piyasalar, kapsamlı ve esnek bir sermaye yeterlilik çerçevesi gerektirmektedir. Basel Komitesi, bu amacın üç yapısal dayanak ile gerçekleştirileceğine inanmaktadır. Bunlar; asgari sermaye yükümlülüğü, denetim otoritesinin gözden geçirilmesi ve piyasa disiplini (Sezer vd., 2006:6).

- Asgari Sermaye Yükümlülüğü – Birinci Yapısal Dayanak; riskin ölçülebilmesi ve sayısallaştırılması, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için toplam asgari sermaye gereksiniminin hesaplanması gibi konuları kapsamaktadır. Birinci Yapısal Dayanak, nicel değerlendirmelerin yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye koşullarının ortaya konulmasına ilişkindir.

- Denetim Otoritesinin Gözden Geçirilmesi – İkinci Yapısal Dayanak; sektörün sermaye yükümlülüğünü yerine getirirken uygulanan yöntem ve aşamaların denetlenmesini ve bu konuda bankalar ve bankaları denetleyenlerin görevlerini ortaya koymaktadır. Denetim otoritesinin incelenmesi süreci, bankaların risklerini izlemesi ve yönetmeleri sürecinde daha uygun risk yönetimi tekniklerinin geliştirilerek kullanılmasına yöneliktir.

- Piyasa Disiplini – Üçüncü Yapısal Dayanak; asgari sermaye yükümlülüklerinin dayanağı ve denetim otoritesinin incelenmesi sürecini tamamlamaktadır. Kamuya, artan oranda açıklama yapmak yoluyla piyasa disiplini sağlanmasına yöneliktir.

1.4.1. Asgari Sermaye Yeterliliği – Birinci Yapısal Dayanak

Sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler ile bankaların üstlendiği risklerle uyumlu asgari sermaye büyüklüklerinin belirlenmesi ve bankaların bu kritere

göre izlenmesini hedeflemektedir. Sermaye bankanın faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklerin gerçekleşmesi durumunda, başta müşteriler olmak üzere diğer menfaat sahiplerinin karşılaşacağı kayıpların giderilmesinde doğrudan güvence sağlamaktadır. Bir bankanın sermayesi taşıdığı risklerle ne derece ilişkilendirilebilirse bankanın mali yapısı da o denli güçlü ve güven verici olacaktır. Bankacılık otoritelerini, denetçi kuruluşları ve bankaları teknik açıdan en çok zorlayan husus da maruz kalınan riskler(beklenmeyen kayıplar) karşısında banka için ne kadar sermayenin yeterli olacağının belirlenmesidir (Candan ve Özün, 2009:6). Basel II düzenlemesinin 1.Yapısal Dayanak olarak da adlandırılan Asgari Sermaye Yeterliliği bölümünde bankaların bu duruma yönelik bulundurmaları gereken sermaye hesaplanması ele alınmaktadır.

1988 Uzlaşısında olduğu gibi Basel II’de de sermaye yeterliliği, yasal sermaye tabanı ile risk ağırlıklı unsurlar arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Buna göre bankanın hesaplanan özkaynaklarının, kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk toplamına oranının asgari % 8 olması gerekmektedir. Bu çerçevede oluşturulan sermaye yeterlilik oranı hesaplaması şu şekildedir.

$$\frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Unsurlar}} \geq 0,08$$

(Toplam Sermaye = Ana Sermaye + Katkı Sermaye + 3.Kuşak Sermaye - Sermayeden İndirilen Kıymetler)

(Risk Ağırlıklı Unsurlar = Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk)

Basel II’de hesaplanan sermaye yeterliliği oranının asgari % 8 olması bankanın ihtiyaç duyduğu sermaye düzeyine sahip olduğu anlamına gelmektedir.

1.4.1.1. Sermaye

Sermaye, işletme sahip ve ortaklarının işletmeye koyduğu değerler ile işletme faaliyetleri sonucu ortaya çıkan değerlerin işletmeden çekilmeyen kısımlarından oluşur. Bu hesap sınıfı, işletme sahip veya ortaklarının bilanço tarihinde işletmeye yapmış oldukları sermaye yatırımlarının tutarını gösteren ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri, kar yedekleri, geçmiş yıllar karları, geçmiş yıllar zararları ve dönem net kari veya zararını kapsar (Atabey vd., 2006:460). Basel II kapsamında ortaya konan ve ilgili düzenlemede sermaye ihtiyacının belirlenmesinde kullanılan ve “nitelikli yasal sermaye” olarak adlandırılan sermaye de şu bileşenlerden oluşur;

- *Ana Sermaye (Birinci kuşak sermaye)* : Basel Komitesi ana sermaye kalemlerini; ödenmiş sermaye (ihraç edilmiş ve tamamı ödenmiş adi hisseler ve temettü birikimli olmayan daimi imtiyazlı hisseler), dağıtılmamış karlar, yasal yedek akçeler, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, vergi sonrası dönem karı/zararı ve geçmiş yıllar karı/zararı toplamı olarak belirlemiştir.

- *Katkı Sermaye (İkinci kuşak sermaye)* : Genel Kredi karşılıkları, yeniden değerlendirme fonları, alınan sermaye benzeri krediler ve muhtemel riskler için ayrılan serbest karşılıklar katkı sermaye olarak dikkate alınmaktadır. Katkı sermayenin ana sermayeyi aşması durumunda aşan kısım katkı sermaye olarak dikkate alınmamaktadır.

- *Kısa Vadeli Sermaye Benzeri Borçlar (Üçüncü kuşak sermaye)* : Bankalar, ulusal denetim otoritelerinin insiyatifine bağlı olmak üzere, piyasa riskine ilişkin sermaye gereksiniminin bir kısmını karşılamak amacıyla kısa vadeli

ikincil sermaye benzeri borçlardan oluşan bir üçüncü kuşak sermaye kullanabilirler. Bu tip borçlanma araçlarının üçüncü kuşak sermayeye eklenebilmesi için; teminatsız, ikincil ve tamamen ödenmiş olması, başlangıç vadesinin asgari iki yıl olması, denetim otoritesinin onayı olmaksızın kararlaştırılan vadeden önce geri ödenememesi ve yapılacak geri ödemenin ve itfanın banka özkaynağının risklerini karşılayacak düzeyin altına düşmesine neden olması durumunda vadesi gelmiş dahi olsa faizi ile anaparasının geri ödenmemesi koşulunu içermesi gerekmektedir. Katkı sermayenin ana sermayenin üzerinde kalan kısmı da üçüncü kuşak sermayeye eklenebilir.

- *Sermayeden İndirilecek Değerler* : Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında; şerefiye, menkul kıymetleştirme işleminden kaynaklanan risklere ilişkin ödenmiş sermaye artışı, bağlı ortaklıklardaki sermaye yatırımlarından konsolidasyona tabi tutulmayanlar ve çarpaz nitelikteki yatırımların sermayeden indirilmesi zorunlu tutulmuştur (BIS, 2007b:16-21).

Muhasebese tanımındaki sermaye ile sermaye yeterliliği hesaplamasında kullanılan sermaye tanımı arasındaki bazı uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Bu farklılıkların gerekçelerini şu şekilde ortaya koymak mümkündür.

- Bu farklılıklardan birincisi bilançoda yabancı kaynaklar arasında izlenen *karşılıkların* sermaye yeterliliği hesaplanmasında özkaynak olarak dikkate alınmasıdır. Bu türden genel risk karşılıkları ortakların üzerinde tasarruf yetkisinde bulunamayacakları unsurlar olduğu için bilançoda sermaye gösterilemezler. Ancak banka açısından muhtemel zararların karşılanması sermaye unsuru gibi işlev görürler.

- Benzer şekilde bilançoda bir borç olarak yabancı kaynaklar arasında izlenen *sermeye benzeri krediler* sermaye yeterliliği hesaplamasında katkı sermaye olarak dikkate alınır. Sermaye benzeri kredilerde borç veren, bankanın tasfiyesi halinde alacağını diğer tüm borç verenlerden sonra, eğer varsa banka ortaklarına ödenecek tasfiye bakiyesinden bir önce ödenmesini sözleşme ile kabul ettiğinden bu krediler uğranılacak zararların karşılanmasında özkaynak benzeri işlev görürler.

- Bankalarca mali iştiraklara bağlanan sermaye ilgili mevzuat gereği ana ortaklık ile konsolide edileceği varsayımıyla sınırlamaya tutulmamasına karşın sermaye yeterliliği hesaplamalarında iştirak bazında sermayeden indirilirler. Ancak diğer taraftan sermayeden indirilen mali iştirakler, risk hesaplamasında, aktifler kalemi olarak da dikkate alınmazlar (Altıntaş, 2006:66).

1.4.1.2. Risk Ağırlıklı Unsurlar

Basel II Asgari Sermaye Yeterliliğinin hesaplanmasında paydanın bileşenleri;

- kredi riski
- piyasa riski
- operasyonel risktir.

Bunlardan kredi riski ve piyasa riski Basel I’de de kullanılırken, Basel II ile asgari sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına operasyonel risk de dikkate alınmaya başlanmıştır.

Risk ağırlıklı unsurları belirleyen ;

Kredi riski, bankaların kullandığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın geri dönüşünün kısmen veya tamamen olmamasını,

Piyasa riski, finansal piyasalarda oluşan volatiliteye bağlı olarak, faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler sonucunda bir bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riskini,

Operasyonel risk, bir bankanın işlemeyen yada uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler veya dış etkenler nedeniyle oluşabilecek zarara uğrama riskini kapsamaktadır.

1.4.1.2.1. Kredi Riski

Sözlüklerde genel olarak saygınlık ve güven şeklinde kısa tanımı yapılan kredi, ekonomik ilişkilerde ödünç mal veya hizmet satışını ve ödünç para vermeyi ifade eder. Daha geniş bir tanımla kredi; belirli bir süre sonra ödenmek üzere mal, hizmet ve para olarak satın alma gücü sağlanması veya var olan satın alma gücünün belirli bir zaman sonra geri alınmak koşuluyla başka bir kimseye devredilmesidir.

İşletmeler faaliyetleri için ihtiyaç duydukları varlıkların tümünü ortaklardan sağlanan kaynaklarla karşılayamazlar. Birtakım varlıkları da satıcılar ve kredi kurumlarından borçlanarak elde ederler (Atabey, 2006:18). Bu kaynakları sağlayan kurumların başında ise bankalar gelmektedir. Banka açısından kredi; müşterilerine tanıdığı şartlar-limitler dahilinde ve yapacağı bir sözleşme

çerçevesinde para, garanti veya kefalet vermesidir. Banka müşterisinin yapılan bu sözleşme şartlarına uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya zamanında yerine getirmemesi de bankanın maruz kaldığı en temel risktir ve kredi riski olarak ifade edilir (Babuşcu ve Hazar, 2007:138).

Diğer bir tanımla kredi riski; kredi verilen işletmenin özel ekonomik koşulları ve ait olunan endüstriye has koşullar veya satın alınan menkul kıymetleri ihrac eden işletmelerin kendileri ve ait oldukları endüstriye has koşullar nedeniyle maruz kalınan risktir (Parlakkaya, 2005:s.21).

Bankaların maruz kalınan kredi riski nedeniyle en az zarara uğramaları için bu riskin ölçülmesi, izlenmesi, kontrolünün sağlanması, raporlanması ve bu riski karşılamak için yeterli sermayenin sağlanması gerekmektedir (Candan ve Özün, 2009:134).

Basel II düzenlemesi de, bankaların maruz kaldıkları en temel risk olan kredi riski için bazı standartlar ortaya koymaktadır. Bu çerçevede öncelikle kredi borçlusunun derecelendirme notu belirlenmekte, daha sonra teminat, garanti ve benzeri risk azaltıcı unsurlar dikkate alınarak ilgili kredi için bulundurulması gereken asgari sermaye tutarı hesaplanmaktadır. Basel Uzlaşısı ile ortaya konan standartlarla kredi değerliliğinin ölçülmesinin yanı sıra derecelendirme sistemine bağlı olarak daha iyi kredi fiyatlaması yapma imkanı da ortaya çıkmaktadır.

Basel II ile, 1988 uzlaşısındaki kulüp kuralı uygulaması kaldırılmış, bunun yerini kredi dereceleri almıştır. Komite bankalara, kredi risklerine ilişkin sermaye gereksinimlerini hesaplamaları için standart yöntem ve içsel derecelendirme yöntemi olmak üzere iki ana yöntem arasında seçim yapma olanağının verilmesini önermiştir. Bu yöntemlerden ilki ; kredi riskinin bağımsız kredi derecelendirmelerine dayanılarak standart bir biçimde

ölçülmesidir. Diğer yöntem ise denetim otoritesinin onayına bağlı olarak bankaların içsel derecelendirme sistemlerini kullanmalarıdır (BIS, 2007a:23).

i) Standart Yöntem : Basel II standart yaklaşımında risk ağırlıkları; bağımsız derece kuruluşlarının kredi borçlusu için verecekleri derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Standart yaklaşımda riskler kredi borçlusunun niteliklerine göre gruplandırılmakta ve risk ağırlıkları oluşturulmaktadır. Basel II kredi riski kapsamında risk ağırlıkları belirlenecek olan unsurlar şunlardır;

- Hazine ve merkez bankalarına kullandırılan krediler,
- Bankalara kullandırılan krediler
- Kurumsal krediler
- Kamu kurum ve kuruluşlarına kullandırılan krediler
- Menkul kıymet şirketlerine kullandırılan krediler
- Parakende krediler
- Konut ipoteği karşılığı kullandırılan krediler
- Ticari gayrimenkul ipotekli krediler
- Tahsili gecikmiş alacaklar
- Diğer aktifler
- Bilanço dışı işlemler

Standart yöntemde ulusal denetim otoritelerinin uygun gördüğü bağımsız derecelendirme kuruluşlarının yaptığı derecelendirmeler esas alınmaktadır. Bu kuruluşlar arasında Standard & Poors, Moody's, ve Fitch öne çıkmaktadır. Bununla birlikte bankalar ulusal denetim otoritelerinin uygun buldukları ulusal bağımsız derecelendirme kuruluşlarının yapacağı değerlendirmeleri de esas alabilecekler ancak farklı derecelendirme kuruluşlarının

değerlendirmeleri arasında diledikleri gibi seçim yapamayacaklardır. Seçilen kuruluşun değerlendirmelerinin tutarlı olarak kullanılması gerekmektedir. Birkaç kurumdan değerlendirme alındığı takdirde, eğer farklı iki not söz konusuysa düşük olan, üç veya daha fazla not varsa en düşük ikinci not kullanılacaktır (TSPAKB, 2005:15). İstisnai olarak, yalnızca ülke riski ağırlıklarının belirlenmesinde, bağımsız derecelendirme kuruluşlarının yanı sıra ihracat kredi kuruluşları tarafından verilen kredi notları da kullanılabilir.

ii) *İçsel Derecelendirme Yöntemi*: Bankalar; ulusal denetim otoritesinin izni ile, komitenin geliştirdiği bazı standartlara dayalı olarak, kendi kredi derecelendirme modellerini kullanabileceklerdir. Bankanın tüm riskli aktifleri ve iş alanlarına uygulanması gereken bu yöntemle; kredi riskini belirleyen derecelendirme notu banka dışındaki herhangi bir kuruluştan değil, bankanın kendi oluşturduğu modelden sağlanacaktır. Ancak bankaların, içsel derecelendirme yöntemi aracılığıyla hesapladıkları derecelendirme notlarını dikkate alabilmeleri için asgari üç yıldır Basel II’de öngörülen standartları sağlayan bir derecelendirme sistemini kullanıyor olmaları gerekmektedir.

İçsel derecelendirme yöntemi, temel içsel derecelendirme yöntemi ve gelişmiş içsel derecelendirme yöntemi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel içsel derecelendirme yönteminde bankalar, temerrüt olasılığını kendileri hesaplarken diğer kalemler için ulusal otoritenin belirleyeceği rakamları uygulayacaklardır. Gelişmiş içsel derecelendirme yönteminde ise bankalar bütün riskler için kendi geliştirmiş oldukları modelleri kullanacaklardır. Bu yöntemleri kullanacak bankaların bünyesinde; yöntemin denetlenerek

performansını değerlendirecek kredi risk biriminin bulunması gerekmekte, bunun yanı sıra bankaların sermaye gereksiniminin değişik koşullardan nasıl etkileneceğine dair stres testleri yapmaları istenmekte ve dış denetime tabi olmaları öngörülmektedir.

1.4.1.2.2. Piyasa Riski

Piyasa riski, işletmelerin alım satım amacıyla ellerinde tuttıkları veya koruma temin etmek için bulundurdıkları finansal araçlar ve emtianın değerinde meydana gelebilecek değişiklikler nedeniyle zarar etme olasılığıdır. Bankalar açısından piyasa riski ise; banka hazinesi tarafından gerçekleştirilen alım-satım işlemlerinden kaynaklanan riskler ve bilançodaki aktif-pasif vade uyumsuzluğu nedeniyle maruz kalınan faiz riskidir (Sezgin ve Tüzün, 2001:4).

10.02.2001 tarih ve 24314 1.Mükerrer Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin BDDK Yönetmeliğinde bir bankanın genel piyasa riski; kur riski, spesifik risk, emtia riski ve takas riski nedeniyle maruz kalabileceği zarar olasılığıdır. Bu tanıımı açacak olursak genel piyasa riski; bankanın alım-satım hesapları arasında yer alan, getirisi faiz oranı ile ilişkilendirilmiş, borçlanmayı temsil eden finansal araçlar, hisse senetleri, menkul kıymetler, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinde yer alan, farklı döviz cinslerindeki tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri, türev sözleşme pozisyonlarının değerinde faiz oranları, hisse senedi fiyatları ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek ve “faiz oranı riski”, “hisse senedi pozisyon riski” ve “kur riski” unsurlarından oluşan zarar riskini içermektedir (Yaslıdağ, 2007:109).

Bankalarda piyasa riskinin ölçümünde alım-satım portföyünün riski dikkate alınır. Basel II uygulamasında alım-satım portföyü; alım-satım amacıyla ya da alım-satım hesaplarındaki diğer hesaplara koruma sağlamak için tutulan finansal varlık ve emtia pozisyonlarından oluşur (Candan ve Özün, 2009:57).

Basel II ile birlikte piyasa riskinin hesaplanmasında önemli değişiklikler olmamıştır. Basel Komitesi piyasa riskinin ölçümü için; standart yöntem ve içsel derecelendirme yöntemlerinden birinin kullanılmasını önermektedir. İki temel yöntem arasında tercihte bulunulabilmesi ulusal otoritenin onayına bağlıdır.

i) *Standart Yöntem* : Standart yöntem ile piyasa riski hesaplaması; “genel piyasa riski” ve “spesifik risk” için belirli risk ağırlıkları uygulanması ve bunların toplanması suretiyle gerçekleştirilmektedir.

Genel piyasa riski de kendi içinde ayrı ayrı hesaplanacak olan dört ayrı risk unsurunun toplamıdır. Bu risk unsurları;

- Faiz riski
- Hisse senedi fiyat riski
- Kur riski
- Emtia fiyat riskidir.

Spesifik risk ise; bankanın portföyünde yer alan faize dayalı finansal enstrümanlar ve hisse senetlerini ihraç eden veya ödeme yükümlüğünü üstlenen kişilerin kredi değerliliklerinde meydana gelebilecek olumsuz gelişmeler neticesinde sözkonusu finansal enstrümanların değer kaybına yönelik risklerdir.

ii) *İçsel Derecelendirme Yöntemi*: Bankaların içsel değerlendirme modelleri kullanabilmeleri ulusal denetim otoritesinin bu metodları Basel Komitesinin ortaya koyduğu nitel ve nicel kriterler çerçevesinde onaylaması ile mümkündür.

İçsel derecelendirme; gerekli kriterleri taşıyan bankaların ulusal otoritenin onayı ile piyasa riskine yönelik hesaplamalarını bazı istatistik yöntemler kullanmalarına imkan vermektedir. Bu hesaplamalar ile; çeşitli varsayımsal şartlarda, piyasa riski sonucu oluşabilecek en fazla kayıp tutarının belirlenerek bu kayıplar için bulundurulması gereken sermayenin hesaplanması amaçlanmaktadır. Belirtilen en fazla kayıp tutarı *riske maruz değeri* olarak adlandırılmaktadır. Basel Komitesi riske maruz değerin günlük olarak hesaplanmasını istemektedir. Riske Maruz Değerin hesaplanmasında genel kabul görmüş üç çeşit yöntem bulunmaktadır. Bunlar;

- Parametrik Yöntem
- Tarihsel Simulasyon
- Monte Carlo Simülasyonudur.

Genel kabul görmüş riske maruz değer yöntemlerinin her biri kendine özgü kısıtlara ve avantajlara sahiptir. Bu yöntemler, türev ürünleri ele alış biçimleri, uygulama kolaylıkları, üst düzeye raporlama olanakları ve sonuçların güvenilirlikleri gibi pek çok açıdan farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle hangi yöntemin seçileceği, sözkonusu farklılıkların doğru değerlendirilmesi ve ihtiyaçların doğru olarak belirlenmesine bağlıdır (Candan ve Özün, 2009:101).

1.4.1.2.3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk; banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini ifade etmektedir (www.bddk.org.tr).

Bankaların karşılaşılabileceği operasyonel riskler dört temel kategoride sınıflandırılmaktadır; (Pişkinoglu, 2003:1).

- *İnsan Kaynaklı Riskler* : Personel başarısızlığı, personel yetersizliği, işveren başarısızlığı, uygun olmayan kurum kültürü, çıkar çatışmaları, sektördeki personel hareketliliği, sahtekarlık, vb.riskler.
- *Süreçlerden Kaynaklanan Riskler* : Üçüncü şahıslar, varlıklar, iş sürekliliği, müşteri, yasal düzenlemeler, gizlilik, yönetim, ürün ve stratejiyle ilgili riskler.
- *Bilgi Sistemlerinden Kaynaklanan Riskler* : İletişim, bilgi, network, donanım ve yazılımla ilgili riskler.
- *Dış Olaylardan Kaynaklanan Riskler* : Devlet, sektör, fiziksel ortam, doğal felaketler, politika ve ekonomiden kaynaklan operasyonel riskler.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu bankalarda operasyonel riskin ortaya çıkabileceği durumları sekiz ana başlık altında toplamıştır (BDDK, 2002:8).

- Bilgi işlem sistemleri ve elektronik bankacılık platformuna izinsiz girişler,
- Personelin suç sayılan işlemleri yapması,
- Sahte elektronik para yaratılması,
- Banka dışından hizmet sağlanması sürecinde ortaya çıkan problemler,
- Kullanılan sistemlerin eski ve yıpranmış durumda bulunması,
- Yönetim ve personelin banka ve bankacılıktaki yeniliklere uyum sağlayamaması,
- Müşteri güvenlik uygulamalarındaki mevcut yetersizlikler,
- Banka tarafından gerçekleştirilen işlemlere müşteri tarafından itiraz edilmesi.

Basel I Uzlaşısında asgari sermaye yeterliliği hesaplanırken dikkate alınmayan operasyonel risk Basel II ile hesaplamaaya dahil edilmiştir. Komite operasyonel riski “yetersiz ve başarısız dahili süreçler, insanlar ve sistemlerden veya harici olaylardan kaynaklanan kayıp riski” olarak tanımlamaktadır (BIS, 2007a:189). Bankalar, bu tanımdaki unsurları içerecek şekilde kendi tanımlarını yapabileceklerdir.

Basel II Sermaye Uzlaşısı düzenlemesinde operasyonel riskin ölçümü için; Temel Gösterge Yöntemi, Standart Yöntem ve İleri Ölçüm Yöntemleri şeklinde üç yaklaşım belirlenmiştir.

i) *Temel Gösterge Yöntemi* : Bu yaklaşımda bankanın tüm faaliyetleri için tek bir gösterge olarak brüt gelir kullanılmaktadır. Brüt gelir ile net faiz geliri ve net fazi dışı gelirin toplamı ifade edilmektedir. Bankalar, son üç yıldaki brüt gelirlerinin toplamı üzerinden hesaplanacak belirli bir yüzde kadar sermaye bulundurmak zorundadırlar.

ii) *Standart Yöntem* : Bu yaklaşımda, bankanın faaliyetleri, kurumsal finansman, alım satım, parakende bankacılık, ticari bankacılık, takas ve ödemeler, acentelik hizmetleri, varlık yönetimi ve parakende aracılık hizmetleri olmak üzere sekiz birime ayrılmaktadır. Her birime yönelik gösterge işlevi olarak brüt gelir hesaplanmaktadır. Faaliyet birimlerinin her biri için sermaye yükümlülüğü, o faaliyet birimi için hesaplanan brüt gelirin yine o faaliyet birimi için belirlenen yüzdesi kadar hesaplanmaktadır. Operasyonel risk için bulundurulması gereken asgari sermaye, faaliyet birimlerinin her yıl için hesaplanan sermaye yükümlülüklerinin basit toplamının üç yıllık ortalaması olarak dikkate alınmaktadır.

iii) *İleri Ölçüm Yöntemleri* : İleri ölçüm yöntemleri kapsamında, bankaların operasyonel risk için tutmaları gereken yasal sermaye, kendi operasyonel risk yöntemleri ile hesaplayarak ulaştıkları değere eşit olacaktır. Basel komitesi tarafından, bankaların ileri ölçüm yöntemlerini kullanabilmeleri bazı nitel, nicel ve genel standartlara bağlanmıştır. İleri ölçüm yöntemlerinin uygulanabilmesi için öncelikle ulusal denetim otoritesinin onayının sağlanması gerekmektedir (Candan ve Özün, 2009:307). Komite bu bölümde herhangi bir ölçüm yönteminin ismini belirtmemektedir. Bunun nedeni operasyonel

risklerin çok yönlülüğü ve diğer risklerden farklı yönlerinden hareketle riski ölçebilecek güvenilir birçok farklı yöntemin geliştirilmesini teşvik etmektir.

1.4.2. Banka ve Denetim Otoritesinin İncelenmesi – İkinci Yapısal Dayanak

Banka denetimine yönelik temel ilkeler, risk yönetimi kuralları, denetimsel sorumluluk ve şeffaflık gibi konuları içeren ikinci yapısal blok ile bankaların daha etkin olarak izlenmeleri ve daha iyi risk yönetimi teknikleri oluşturmaları hedeflenmektedir.

Denetim otoritesinin bankaların sermaye ihtiyaçlarını nasıl ve ne kadar iyi belirlediklerini değerlendirmesi ve gerekli durumlarda müdahale etmesi beklenmektedir.

Banka ve denetim otoritesinin incelenmesine yönelik olarak, birinci yapısal dayanakta ortaya konan yaklaşımlarla ilgili asgari kriterler ve banka denetimine ilişkin ilkeler üzerinde durulmaktadır. Basel Komitesi bu doğrultuda dört temel prensip belirlemiştir. Bunlar ; (BIS, 2007b:265-275).

- *Bankaların risk profilleri ile ilişkili bütünlüklük bir sermaye yeterliliği değerlendirme süreci ile sermaye seviyelerinin korunmasına yönelik stratejileri bulunmalıdır.*

Bankaların maruz kaldıkları riskler için yeterli sermayenin bulundurulması konusunda sorumluluğu banka yönetimleri taşımaktadır. Banka yönetimleri; bankanın üstlendiği risklerin nitelikleri, seviyesi ve risk-sermaye ilişkisi hakkında yeterli bilgi ve bilince sahip olmalıdırlar. Bu doğrultuda; bankanın

risk alma kapasitesinin belirlenerek değerlendirilmesine yönelik bir süreç ve sermaye düzeyini ikame ettirilmesine ilişkin bir stratejinin bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda karşı karşıya gelinen tüm riskler sistematik ve objektif olarak tanımlanmalı, ölçülmeli, izlenmeli, kontrolden geçirilmeli, raporlanmalı ve buna yönelik politika ve prosedürler tasarlanarak güvenli ve sağlam sermaye değerlendirmesi gerçekleştirilmelidir.

- Denetim otoriteleri, bankaların kendi içsel sermaye yeterliliği değerlendirmeleri ve stratejileri ile birlikte yasal sermaye yeterliliğini izleme ve sağlama kabiliyetlerini de incelemeli ve değerlendirmelidir. Denetim otoritesi bu süreçten tatmin edici sonuç elde edemediğinde gerekli tedbirleri almalıdır.

Bankaların sermaye yeterliliği, risk pozisyonu, ortaya çıkan sermaye seviyesi ve tutulan sermayenin niteliği konularındaki değerlendirmelerine ilişkin süreç ve bu sürecin sağlamlık ve güvenilirlik seviyesi denetim otoriteleri tarafından düzenli olarak incelenerek şu konulardaki yeterlilik belirlenmelidir.

- Seçilen hedef sermaye seviyelerinin kapsamı ve bankanın mevcut çalışma koşullarına uygunluğu.
- Bu seviyelerin üst yönetim tarafından yeterince izlenip izlenmediği
- Sermaye bileşenlerinin banka faaliyetlerinin doğasına ve ölçeğine uygunluğu.

Denetim otoriteleri inceleme sürecinin yerine getirilmesinin ardından, bankanın kendi risk değerlendirmesi ve sermaye tahsisi sonuçlarından tatmin olmamışlarsa, bankaya yönelik olarak gerekli gördükleri tedbirleri alabileceklerdir.

- Denetim otoriteleri bankaların asgari sermaye yükümlülüğünün üzerinde sermaye ile faaliyette bulunmalarını isteme ve asgari yükümlülüğün üzerinde sermaye bulundurmalarını sağlama gücüne sahip olmalıdır.

Denetim otoriteleri; banka faaliyetlerine ilişkin riskleri, bankanın faaliyette bulunduğu bölgeyi, risk yönetimi uygulamalarının kalitesini ve asgari sermaye yeterliliği kapsamında hesaplanmayan diğer risklerin ne derece dikkate alındığına bağlı olarak bankaların ilave sermaye bulundurmalarını talep edebileceklerdir.

Denetim otoriteleri, bankaların risk profiline göre belirlenen sermayelerin asgari sermayenin altına düşmesini engellemek için erken müdahalede bulunabilmelidirler. Sermayenin korunamadığında veya tekrar yerine konulamadığında bankadan hızla düzeltici tedbirlerin alınmasını istemelidir.

Denetim otoriteleri, bankaların yükümlülüklerini yerine getirmediklerini belirlemeleri veya bu yönde bir kaygı taşımaları durumunda; bankanın daha yakından izlenmesi, kar payı ödemelerinde kısıtlamalara gidilmesi, sermaye yeterliliğinin sağlanmasına yönelik bir plan talep edilmesi ve bu planın uygulamaya konulması gibi bazı tedbirler alabileceklerdir. Bu gibi tedbirlerin başarılı olması durumunda geçici sermaye artırımı koşulu sonlandırılabilir.

1.4.3. Piyasa Disiplini – Üçüncü Yapısal Dayanak

Basel II'nin son bileşeni olan üçüncü yapısal dayanağın ana hedefi piyasa disiplini. Piyasa disiplini ile asgari sermaye yeterliliği ve sermaye yeterliliğinin denetim ve gözetim süreci tamamlanmaktadır.

Bankaların sahip oldukları sermaye ile sermaye yeterliliği ve risk değerlendirme yöntemleri dahil olmak üzere önem arz eden konularda kamuya açıklama yapma gerekliliğini ortaya koyan üçüncü dayanakta, bankalar arasında karşılaştırma yapılabilmesi ve bu yolla şeffaflığın sağlanması hedeflenmektedir. Bu dayanakta belirlenen açıklama standartlarının ulusal muhasebe standartları ile uyumlu olması ve bu standartlar ile çelişmemesine özen gösterilmektedir. Dolayısıyla, bu yapısal dayanakta 1988 uzlaşısında olmayan bir bileşen, yani bankaların finansal durumları hakkında kamuya nasıl bilgi açıklamak zorunda oldukları ayrıntılı olarak yer almaktadır (Yayla ve Kaya, 2005:13). Bu çerçevede komite; uygulamanın kapsamı, sermaye, maruz kalınan riskler ve risk değerlendirme süreci konularında birtakım kamuyu bilgilendirme yükümlülükleri belirlemektedir. Bu şekilde, piyasa katılımcılarının bankanın sermaye yeterliliği hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlanarak piyasa disiplininin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Bankaların üst düzey yönetimlerinin ve yönetim kurullarının bankanın risklerini değerlendirme ve yönetme tarzlarıyla tutarlı olarak bilgilendirme yapmaları gerekmektedir. Bankalar, birinci yapısal dayanak kapsamında karşı karşıya bulundukları çeşitli risklerin ölçümü ve bu riskler nedeniyle bulunduracakları asgari sermaye düzeyinin belirlenmesi için belirli yaklaşım ve yöntemler kullanılmaktadır. Komite, bu genel çerçeveye dayanılarak yapılacak açıklamaların bir bankanın maruz kaldığı riskler hakkında piyasayı bilgilendirmenin etkin bir aracı olduğu ve karşılaştırılabilirliği sağlayan tutarlı ve anlaşılabilir bir bilgilendirme çerçevesi sunduğu inancındadır. (BIS, 2007a:294).

1.4.3.1. Muhasebe Açıklamaları ile Etkileşim

Bankaların sermaye yeterlilikleri konusunda kamuya yapılacak olan bilgilendirmelerin muhasebe standartları ile uyumu son derece önemlidir. Komite, üçüncü yapısal dayanağın perspektifinin daha geniş kapsamlı olan muhasebe yükümlülükleri ile çelişmemesini sağlamak için çaba göstermektedir. Muhasebe otoritelerinin devam etmekte olan çalışmalarının üçüncü yapısal dayanak kapsamındaki bildirim gereksinimleri üzerine birtakım etkiler yaratması beklenmektedir. Komite, muhasebe otoriteleri ile halen yürütmekte olduğu ilişkileri devam ettirerek gözlem ve değerlendirmeler yapmayı ve sektörde meydana gelecek gelişmelerin ışığı altında gerekli değişiklikleri yapmayı öngörmektedir.

Bankaların finansal durumları ve haklarındaki diğer bilgilerin, yatırımcıların zamanında ve doğru bir şekilde bilgilendirilmesi amacıyla kamuya açıklanması gerekmektedir. Finansal raporlar ve açıklanan bilgilerin tutarlılığı ve denetimden geçmiş olması bu bilgilerin geçerliliğinin ve doğruluğunun sağlanması açısından çok önemlidir. Bu doğrultuda açıklanan yıllık finansal raporlar genellikle denetimden geçmiş bilgiler içermektedir. Bu raporlarla birlikte yayımlanan ek bilgilerin de denetlenen bilgilerle uyumlu olması gerekmektedir. Bunun dışında sermaye piyasası otoriteleri tarafından zorunlu kılınmış kayda alma ve kayıta kalma yükümlülükleri gibi diğer bilgilendirme yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla yayımlanan ek bilgiler de geçerlilik şartlarını karşılayabilmeleri amacıyla iç kontrol değerlendirmeleri gibi genellikle oldukça sıkı incelemelere tabi tutulmaktadır. Ancak bir bilginin geçerlilik incelemesinden geçmeksizin açıklanmış olması durumunda, banka yönetimi derhal kamuyu bilgilendirme genel prensiplerine uygun biçimde onaylanmasını sağlamak zorundadır. Bankaların, muhasebe veya diğer denetimsel açıklamalar ile üçüncü yapısal dayanak kapsamındaki

bildirimler arasındaki önemli temel farklılıkları mantıklı bir şekilde izah edebilmeleri gerekmektedir. Üçüncü yapısal dayanak çerçevesinde açıklanan bilgilerin ayrı bir dış denetim sürecinden geçmesi zorunlu görülmemiştir. Ancak muhasebe standartları kurulları, sermaye piyasası otoriteleri veya diğer yetkili otoriteler tarafından ortaya konan yükümlülöklere uyulması gereklidir.

Açıklanacak bilgilere önemlilik kavramının esas alınarak karar verilmesi beklenmektedir. Bir bilginin önemli olması için “unutulması veya yanlış bir biçimde ifade edilmesi durumunda ekonomik kararları oluşturmak için bu bilgiye güvenen kullanıcının değerlendirmelerini ve kararlarını değiştirebilmesi veya önemli ölçüde etkileyebilmesi” gereklidir. Bu tanımın, Uluslararası Muhasebe Standartları ve pek çok ulusal muhasebe düzenlemesiyle uyumlu olduğu kabul edilmektedir.

Rakiplerle paylaşıldığı takdirde bankanın yapmış olduğu yatırımların değerinin düşmesine neden olabilecek, bu yoldan bankanın rekabetçi gücünü zayıflatabilecek özel bilgilerin ve yasal bir sözleşme veya iki taraflı bir ilişkiye dayanması bağlamında müşteriler ile ilgili gizli bilgilerin açıklanması zorunlu değildir. Ancak bankanın bazı hususların açıklanmadığını belirtmesi, ilgili konuda daha genel bilgiler sunması ve gerekçelerini ortaya koyması gereklidir. Bu sınırlı istisnanın, muhasebe standartlarında yer alan bilgilendirme yükümlölükleri ile çelişmemesi önemlidir.

Açıklamaların altı aylık dönemlerde yapılması öngörülmektedir. Ancak;

- Bankanın risk yönetimi amaç ve politikaları, raporlama sistemleri ve tanımlar hakkında genel bir özet sunan nitel bilgiler yıllık bazda açıklanabilecek,

- Riske duyarlılığın artmış olması ve sermaye piyasalarında daha çok raporlama yönündeki eğilimler oluşması ve risk tutarları ve diğer hususlarla ilgili bilgilerin hızlı değişim eğiliminde olması halinde aylık dönemlerde açıklama yapılacaktır.

Bununla beraber bankaların tüm önemli bilgileri elverişli olduğu anda ve ulusal mevzuatta öngörülmüş süreler içinde açıklaması gerekmektedir.

Bankalar, muhasebe veya diğer raporlama yükümlülükleri uyarınca açıklanması zorunlu tutulmayan bilgileri, kamu erişimine açık internet siteleri veya denetim otoriteleriyle birlikte hazırlanan halka açıklanan raporlar gibi bir dizi araç ile açıklayabileceklerdir. Bankaların, birbiriyle ilgili tüm bilgileri tek bir yerde açıklamaları veya bilgilerin nereden bulunabileceğini açıklamaları gerekmektedir (BIS, 2007a:294- 296).

1.5. BASEL III DÜZENLEMELERİ

Basel II süreci devam ederken diğer taraftan ABD’de bazı finansal kuruluşlar 2000’li yılların başlarından itibaren yükselen para hacmi nedeniyle kredibilitesi düşük kişilere ipotekli gayrimenkul (mortgage) kredisi vererek mali yapılarını güçsüzleşmesine neden olmuşlardır. Finansal kuruluşların sabit bir işi ve geliri olmayan müşterilerine dahi kredi verdikleri bu dönemde faizlerin son derece düşük olması nedeniyle özellikle orta ve alt gelir grubunda olan kişiler kullanımlarında çoğunlukla değişken faizli kredileri tercih etmişlerdir. Ancak bir süre sonra ABD Merkez Bankası’nın faiz oranlarında artış yapması konut sektöründe satışları etkilemiş ve durgunluğa neden olmuştur. Buna paralel olarak konut fiyatları hızla düşmüş ve kredi ödemelerinin net bugünkü değerinin altında kalmıştır. Konut satış fiyatları ile kira gelirlerinin piyasa düzeyinin altında kalması ile düşük gelirli kredi

kullanıcıları ödemelerini yapamaz hale gelmişler ve finansal kuruluşların elindeki hacizli konut sayısı hızla artmaya başlamıştır. 2007 yılı ortalarında ABD de ipotekli konut kredilerindeki şişkinlik nedeniyle başlayan finansal sorunlar giderek derinleşmiş ve küresel boyut kazanmıştır.

Eylül 2008’de Lehman Brothers’ın iflasını duyurması, ABD’deki büyük yatırım bankalarının banka holding şirketlerine dönüştürülmesi, Fannie Mae ve Fredi Mac’ın ulusallaştırılması, AIG’in çöküşün eşiğine gelmesi, Fortis’in parçalanması ve satılması, İzlanda’nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesi, birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açması gibi bir kısım olaylar henüz kriz dönemleri için yeterince önlemler alınmadığını ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiğini göstermiştir. Finansal sistem ve bankacılık sistemi halihazırda tekrar istikrara kavuşmuş olsa da krizin maliyeti çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Finansal krizin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi, bankacılık sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir (BDDK Risk Yönetimi Dairesi, 2010:4).

Basel Bankacılık komitesinin krize ilk tepki olarak yayınladığı çalışma, Temmuz 2009 tarihindeki piyasa riskindeki aksaklıklar ve menkul kıymetleştirmelerden doğan sorunların giderilmesine yönelik dökümanlardır. Komite bu doğrultuda bir reform ihtiyacını ortaya koymuş ve bu durum Ekim-2009’daki G20 zirvesinin en önemli konularından biri olarak ele alınmıştır. Komite; G20 tarafından bu zirvede kendisine verilen görevler doğrultusunda bir reform paketi hazırlayarak Eylül 2010 tarihinde kamuoyuna açıklamıştır. Bu çalışma komite tarafından sunulan üçüncü reform paketi olmasından dolayı Basel III olarak adlandırılmıştır.

1.5.1. Basel III Genel Çerçevesi

Basel III'ün amaçları: Bankacılık sektörünün kaynağı ne olursa olsun finansal ve ekonomik daralmadan meydana gelebilecek şokları emebilme yeteneğine sahip olması, risk yönetimi ve denetimini geliştirilmesi, bankaların şeffaflığını güçlendirilmesidir. Basel III ile Basel II arasında bir kıyaslama yapmak gerekirse Basel III standardı sistematik riske karşı daha fazla tedbir önerdiği görülmektedir (Yardımcıoğlu ve Bay, 2010:35).

Basel III, sermaye rasyosu hesaplamalarında son krizle gözlemlenen eksiklikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen ek düzenlemeler seti olarak ortaya konmaktadır. Basel III ile bankaların maruz kaldıkları risklere karşı daha güçlü sermaye yapısına sahip olmaları için; özkaynak tanımında ve sermayeye ilişkin oranlarda değişiklikler yapılmakta, hesaplamaya dahil edilen kaldıraç oranları ve likidite oranları ile risk bazlı ilave sermaye tabanı oluşturulmaktadır.

Basel III ile Basel II kapsamında istenen ve bankanın riskli işlemlerinin artışına paralel olarak artırılması esasına dayanan sermaye yeterliliği oranı hesaplamasının özünde bir değişiklik yapılmamakta ancak pay ve paydadaki unsurların hesaplamaları değişmektedir. Basel III esasen Basel II'nin yerini almak üzere düzenlenen yeni bir uzlaş metni değil, Basel II'nin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik değişiklikler paketidir.

1.5.1.1. Basel III Kapsamında Sermaye

Basel II kapsamında “nitelikli yasal sermaye” olarak adlandırılan ve;
“Ana Sermaye + Katkı Sermaye + Kısa Vadeli Sermaye Benzeri Borçlar – Sermayeden indirilecek değerler” olarak formüle edilen sermaye

bileşenleri değişmekte ancak toplam asgari sermaye yeterlilik oranı % 8 olarak korunmaktadır. Bu kapsamda indirim kalemlerinde artışlar olurken üçüncü kuşak sermaye artık hesaplamada dikkate alınmamaktadır. Yapılan değişiklikler şunlardır;

- Mevcut düzenlemede yer alan katkı sermayenin ana sermayeyi aşması durumunda aşan kısmın katkı sermaye olarak dikkate alınamayacağı hükmü kaldırılmıştır.
- Kısa vadeli ikincil sermaye benzeri benzeri borçlardan oluşan üçüncü kuşak sermaye “nitelikli yasal sermaye” hesaplaması dışında bırakılmıştır.
- Ödenmiş sermaye, dağıtılmamış karlar ve yedek akçelerden oluşan; *(çekirdek sermaye / Risk Ağırlıklı Unsurlar $\geq 0,02$)* çekirdek sermaye oranı minimum % 4,5 olarak değiştirilmiştir. Oran 2013 den 2015’e kadar kademeli olarak yükseltilecektir.
- 2016 yılından 2019 yılına kadar itibaren çekirdek sermayeye koruma tamponu olarak % 2,5 eklenecektir. Bu oranının yerine getirilememesi durumunda kar dağıtımı üzerinde; farka bağlı olarak değişen oranlarda kısıtlamalar uygulanacaktır.
- Bankaların finansal kuruluşlara olan ve belirlenen eşiğin üzerindeki yatırımları, ertelenmiş vergileri gibi düzenleyici kalemler 2014 yılından itibaren 2018 yılına kadar kademeli olarak çekirdek sermayeden indirilecektir.
- Ana sermayede yer alan ancak çekirdek sermaye olarak dikkate alınmayan sermaye kalemleri ile katkı sermaye içerisinde

değerlendirilmeyecek sermaye bileşenleri 2013 yılından başlayarak her yıl % 10 indirilerek 10 yıl sonra tamamen sermaye bileşeni olmaktan çıkarılacaktır.

- Ülke otoritelerin tercihinin bırakılan ve ekonomik büyüme hızına bağlı olarak % 2,5'a kadar yükseltip % 0 a kadar düşürülebilecek şekilde döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilecektir.

1.5.1.2. Kaldıraç Oranı

Risk ağırlıklı sayısal ölçüm modellerinin kriz döneminde tek başına yeterli olmadığı görülmüşü nedeniyle daha karmaşık olan sermaye oranlarını desteklemek üzere risk bazlı olmayan daha kolay ve anlaşılır bir kaldıraç oranını getirilmiştir. Bu oranın 2017 yılının Haziran ayı sonuna kadar gözlemlenmesi ve son hali verildikten sonra 2018 yılının başından itibaren *Birinci Yapısal Dayanak* içerisine eklenmesi öngörülmektedir. Kaldıraç oranı ilk aşamada aşağıdaki haliyle test edilecektir.

$$\frac{\text{Ana Sermaye}}{\text{Aktifler + Bilanço Dışı Kalemler}} \geq 0,03$$

1.5.1.3. Likidite Oranları

BIS tarafından Şubat 2000 tarihinde yayımlanan “*Bankalarda Likiditenin Yönetimi için Güçlü Uygulamalar*” isimli çalışmada, bankaların sağlam bir likidite yönetimi için ihtiyaç duyabilecekleri önemli hususlar ele alınmış olsa da, bu prensiplerin ve tavsiyelerin global olarak yeterli uygulamasının sağlanamadığı görülmüştür. Krizle birlikte likidite yönetiminde eksikliği

görülen en önemli husus, yeterli sermaye tamponlarının oluşturulmamış olmasıdır (Cangürel,2010:27).

Bu nedenle komite Basel III ile birlikte “likidite karşılama oranı” ve “net düzenli fonlama oranı” olmak üzere iki adet oran geliştirmiştir.

- *Likidite Karşılama Oranı* ile, bir bankanın 30 gün içerisindeki nakit çıkışları ile nakit girişleri arasındaki farkın bankanın likit varlıkları ile karşılanabilir düzeyde olması istenmektedir.

$$\frac{\text{Likit Varlıklar}}{\text{Net nakit çıkışı}} \geq 1$$

(Net nakit çıkışı = 30 gün içerisindeki nakit girişleri – 30 gün içerisindeki nakit çıkışları)

olarak formüle edilen likit karşılama oranı 2011 – 2015 yılları arasında gözlemlenecek ve bu periyodun akabinde minimum standart açıklanacaktır.

- *Net düzenli fonlama oranı* ile, bir bankanın pasifinde bulunan kalemlerin vade ve kaliteleri ile aktifinde yer alan kalemlerin vade ve kaliteleri orta ve uzun vadede karşılaştırılarak uzun vadeli likidite yapısı ölçülmeye çalışılmaktadır.

$$\frac{\text{Mevcut istikrarlı fonlama tutarı}}{\text{İhtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarı}} \geq 1$$

olarak formüle edilen oran ile bankaların pasif yapılarını güçlendirmeleri ve aktiflerini daha uzun vadeli kaynaklarla fonlamaları teşvik edilmekte, güvenilir bir fonlama yapısı sağlamaları hedeflenmektedir.

Mevcut düzenli fonlama tutarı için; birinci ve ikinci kuşak sermaye de dahil olmak üzere pasifteki kalemler vadeleri ve kalitelerine göre, *ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarı* için ise aktifteki kalemler vadeleri ve kalitelerine göre değişen oranlarda hesaplanmaktadır. Net düzenli fonlama oranı 2012 – 2018 yılları arasında test edilecek ve sonrasında bu oran için minimum standart açıklanacaktır.

1.6. TÜRKİYE’DE SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMELERİ

Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliğine yönelik ilk düzenlemeler 1989 yılında yayınlanan, bankaların özkaynaklarının üstlendiği riskleri karşılayacak seviyede sermaye tutulmasını amaçlayan Bankalar Kanununa ilişkin 6 no.lu tebliğ ile bu tebliği yürürlükten kaldıran Hazine Müsteşarlığının 1995 tarihli ve 12 sayılı tebliğidir. Haziran 1998 tarihinde yayınlanan bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ilişkin usul ve esaslar hakkındaki taslak ile potansiyel riskler başlığı altında piyasa riskleri ve üçüncü kuşak sermaye tanımlanmış ve 12 sayılı tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye’de Basel II’ye yönelik araştırma ve hazırlık çalışmaları ise 2002 yılından beri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yapılmaktadır. Bu kapsamda Mart 2003’de Türkiye Bankalar Birliğinde bankaların temsilcileri ve BDDK yetkililerinin katılımıyla Basel II Yönlendirme Komitesi Kurulmuştur. Çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin de yer aldığı bu komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II’ye geçişe yönelik çalışmalar yapmaktadır.

2004 yılında BDDK'nın Basel II'ye geçiş konusunda yaptığı çalışmalarla eşgüdüm sağlamak ve görüş bildirmek üzere BDDK koordinasyonunda Sermaye Piyasası Kurulu, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası temsilcilerinin katılımıyla Basel II Koordinasyon Komitesi kurulmuştur.

Basel II'ye geçişin Türkiye açısından daha sağlam ve etkin bir bankacılık sisteminin oluşturulması için gerekli olduğu düşünölmektedir. Dolayısıyla, BDDK'nın amaç fonksiyonu Basel II sayesinde bir kamu malı olan sağlam ve sürdürülebilir istikrara sahip bir sektörün yaratılmasıyla tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek ve bu sayede ekonomik istikrara katkıda bulunmaktır (Yayla ve Kaya, 2005:44).

Bu doğrultuda BDDK Basel II'ye geçiş sürecinde atılacak adımları gösteren bir taslak yol haritası açıklamış ve 30 Mayıs 2005 tarihinde ilan etmiştir. Bu yol haritası uyarınca; Ocak 2009 itibarıyla Basel II hükümlerinin yürürlüğe girmiş olması gerekmektedir. Ancak, Basel II tarafından öngörölen düzenlemelerin uygulanmasını zorunlu hale getirecek olan yeni Türk Ticaret Kanununun henüz uygulanmaya başlanmamış olması nedeniyle ve finans sektörü ve reel sektör temsilcilerinin görüşleri doğrultusunda, bankaların kredi riskini derecelendirmeye dayalı olarak hesaplamalarına ilişkin düzenlemeyle ilgili yol haritasının dışına çıkılmış ve Basel II'nin yürürlüğe girmesi bir süre ertelenmesi gerekmiştir. Buna karşın Basel II'ye geçişten önceki süreçte risk yönetimi ve sermaye yeterliliği alanlarında pek çok düzenleme çalışması gerçekleştirilmiş, 2007 yılında operasyonel riskle ilgili sermaye gereksimi uygulaması ile Basel II kısmi olarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye'de kredi riskinin hesaplanmasında Basel II uygulaması ertelenmekle beraber Basel II ile uyumlu düzenleme çalışmaları da devam etmektedir.

Bu çalışmalar çerçevesinde ülkemizde Basel-II uygulamasına yönelik olarak, Basel-II ile uyumlu düzenleme taslakları Nisan 2010 itibarıyla sektörün ve kamuoyunun görüşlerine sunulmuştur. Bu taslaklara ilişkin olarak iletilen görüşlerin değerlendirilmesi ve Basel II'nin sektörün sermaye yeterliliği üzerine etkilerini ölçen son ulusal etki çalışmasının (QIS-TR3) sonuçlarının açıklanmasını müteakip, paralel uygulama dönemi olarak adlandırılan bir yıllık dönem Temmuz 2011 itibarıyla başlamıştır. Paralel uygulama döneminin sona ermesi ile beraber kredi riskinin ölçümünde standart yöntem tüm sektör tarafından uygulanır olacak, Türkiye tam olarak Basel II'yi uygular hale gelecektir. Bu kapsamda, bankaların Basel II'ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların yakından takip edilmesi amacıyla bankalardan altışar aylık dönemlerde talep edilen “Bankaların Basel II'ye Geçişine İlişkin İlerleme Anketi” Haziran 2011 dönemine ilişkin cevaplara bakıldığında, Türk bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %46,2'sını oluşturan bankaların bireysel bazda, %27,9'unu oluşturan bankaların ise konsolide bazda Basel II'ye geçişe ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş oldukları veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koydukları görülmektedir. Bankacılık sektörünün %99'u Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetimini ve birimlerini oluşturmuş, %79'u sorumlu personelini, %65' ise komitelerini belirlemiştir (BDDK Risk Yönetimi Dairesi, 2011:8).

BDDK tarafından 24.02.2011 tarihinde yayınlanan ve aynı zamanda Basel II'ye paralel olan yeni sermaye yeterliliği düzenlemelerine uyumun sağlanması için yine BDDK'nın aynı tarihli kararı uyarınca 01.07.2011 – 31.06.2012 tarihleri arasında bir geçiş süreci öngörülmüştür.

Bu süreçte bankaların sermaye yeterliliklerini söz konusu düzenleme taslaklarına göre de hesaplamaları ve hesaplamalarını BDDK'ya raporlamaları beklenmektedir (BDDK, 2011). BDDK Haziran 2012 itibarıyla tüm bankaların ilgili düzenlemeleri eksiksiz olarak uygulayabilecek düzeye geleceklerini tahmin etmektedir.

BDDK; Basel III' e ilişkin olarak da düzenleme hazırlama çalışmalarına başladığını, Basel III'ü komite tarafından belirlenen takvime uygun olarak mevzuatına almayı ve uygulamayı planladığını ilan etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER

2.1. KÜÇÜK VE ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELERİN TANIMI

KOBİ'ler büyük işletmelerin çekirdeğini oluşturan, pek çok ülke ekonomisi için hayati öneme sahip, ekonomiye dinamizm kazandıran ve o ekonominin ölçütü olan işletmelerdir. KOBİ'ler büyük işletmelerin ürettiği mal ve hizmetleri üreterek onları rekabet ortamına çekmekte, aynı zamanda büyük işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamüllerin girdilerini üreterek onların girişimini tamamlamaktadır. Bu sayede, KOBİ'ler ekonomide bir yan sanayi oluşturarak işletmelerle işbölümü, bazen de işbirliği yaparak ortak bir hayat kurmaktadır. Ekonomiye olan bu katkılarından dolayı da ekonominin vazgeçilmez bir unsuru, hatta dinamosu olarak görülmektedirler (Aypek, 2001:145).

Büyük ölçekli işletmelerin, iletişim ve üretim teknolojisindeki yeni değişme ve gelişmelere uyumda zorlanmaları sonucu zarar eden bir yapıya dönüşmeleri, bu işletmelerin ekonomik gelişme motoru olduğu düşüncesini yavaş yavaş değiştirirken, değişimin temel dinamiğini bünyesinde barındırması açısından küçülme kavramı daha ön plana çıkmıştır. Bu noktada KOBİ'ler; Pazar sıkıntısının arttığı, talebin düştüğü, enerji ve hammadde darboğazlarının yaşandığı kriz zamanlarında gösterdikleri enerjik, esnek, çok yönlü ürün ve hizmet yapılarıyla birer emniyet sübabı fonksiyonu görmüş, özellikle uluslararası pazarlarda etkin rekabetin sürdürülmesi konusunda

endüstriyel yapının vazgeçilmez bir parçası konumuna yükselmişlerdir (Bayrak ve Akdağ, 2000:74).

Ekonomilerin temel dinamiğini oluşturmalarına rağmen Dünya literatüründe üzerinde görüş birliği sağlanmış KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Zaten doğaları gereği bu işletmeler için kesin bir tanımlama yapmak olanaksızdır. Sanayileşme düzeyine, işletmelerin bağlı oldukları iş kollarına ve üretim tekniklerine bağlı olarak ülkeler arasında , hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri ve iş kolları arasında KOBİ tanımları farklılıklar gösterebilmektedir(Akgemci, 2001:2). Bu farklılıklar göz ardı edildiğinde KOBİ'ler; “genellikle az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile faaliyette bulunan, ayrıca çabuk karar verme imkanına sahip ve düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan, ucuz üretim gerçekleştiren ekonomik teşebbüsler” olarak tanımlanabilir. Hemen her ülkede KOBİ tanımları nitelik ve nicelik yönleriyle ikiye ayrılmaktadır. Nicel ve nitel ölçütler küçük ve orta boy işletmelerin tanımlanmasında tek başına kullanımıyla beraber her iki ölçüt birlikte de kullanılabilir (Uludağ ve Vildan, 1991:14-15).

2.1.1. Çeşitli Uluslararası Kuruluşların ve Ülkelerin KOBİ Tanımları

i) Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları Kurulu : UMSK, KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının son taslağını hazırlarken, sayısal bütünlük belirtmeden KOBİ'lerin özelliklerini şöyle sıralamaktadır; (Demir, 2007:45)

- Halka açık değildirler,
- Finans kuruluşu değildirler,
- Temel kamu hizmeti vermezler,

- Kendi ülkelerinde ekonomik açıdan bireysel olarak önemli değildirler,
- Kamuya hesap verme zorunlulukları yoktur. Dış amaçlı kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablolar yayınlarlar.

ii) *Birleşmiş Milletler Teşkilatı* : BM; üzerinde tartışmaların devam ettiği KOBİ tanımının; ülkeden ülkeye ekonomik gelişmişlik düzeyi ve tanımın ne amaçla kullanılacağına bağlı olarak çalışan sayısı veya satış hasılatı gibi kriterler içerisinde değişkenlik gösterdiğini kabul etmektedir. Bununla beraber birçok gelişmekte olan ülkede aşağıdaki kriterler uygulanmakta ve BM’de firmaları kategorilendirirken bu kriterleri kullanmaktadır (Luetkenhors: 2006:8).

Tablo 2 : BM KOBİ kriterleri

İşletme Kategorisi	Çalışan Sayısı
Orta	50 – 249
Küçük	10 – 49
Mikro	< 10

Kaynak: Wilfried Luetkenhors, United Nations Industrial Development Organization, Private Sector Development: The Support Programmes of the Small and Medium Enterprises, 2006, s.8

iii) *İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı* : KOBİ’ler OECD tarafından “ belirli bir sayının altında çalışanı olan, şube olarak faaliyet göstermeyen bağımsız işletmeler” olarak tanımlamaktadır. Tanımda irdelenen çalışan sayısı kriteri ülkeler arasında değişiklik göstermektedir. Bunun yanında OECD küçük işletmeleri genellikle 50 nin altında çalışanı olan firmalar olarak kabul ederken mikro işletmeler için işçi sayısı 10 ve hatta bazı durumlarda 5 olarak öngörülmektedir (<http://statsoecd.org>).

OECD kaynaklarına göre bazı ülkelerde geçerli olan sayısal KOBİ kriterleri şöyledir;

Tablo 3: OECD Ülkeleri Sayısal KOBİ Kriterleri

Ülke	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro (milyon avro)	Yıllık Bilanço Büyüklüğü (milyon avro)	Yıllık Net Kar (milyon avro)	Sermaye (milyon avro)
Avustralya	< 20 küçük 20-200 orta				
Belçika	<50 küçük 50-249 orta	< 10 küçük 10-49 orta	<10 küçük 10-42 orta		
Birleşik Krallık	<50 küçük 50-249 orta	< 2,8 küçük < 11,2 orta			
Çek Cumhuriyeti	<50 küçük 50-249 orta	< 10 küçük 10-49 orta	<10 küçük 10-42 orta		
Danimarka	< 250	<32	< 15		
Finlandiya	<50 küçük 50-249 orta	< 10 küçük 10-49 orta	<10 küçük 10-42 orta		
İspanya	<50 küçük 50-249 orta	< 10 küçük 10-49 orta	<10 küçük 10-42 orta		
İsveç	<50 küçük 50-249 orta	< 10 küçük 10-49 orta	<10 küçük 10-42 orta		
Japonya	< 50-300				<50-300
Kanada	< 500	<50 (usd)			
Macaristan	< 250		< 43		
Norveç	< 50				

Kaynak : OECD Environment Health and Safety Publications Series on Pollutant Release and Transfer Registers No:10, Scoping Study on the Inclusion of Releases and Transfers from Small and Medium Sized Enterprises (SMEs) in PRTR's, 2008, s.15, <http://www.oecd.org/dataoecd/18/20/40596852.pdf>.15.01.2009

iv) *Avrupa Birliği* : KOBİ'ler Avrupa Ekonomisinde istihdam, girişim ve ticari yeniliklerin ana kaynağını oluşturmaktadır. Ekonomik büyümenin, istihdamın ve sosyal uyumun sağlanabilmesi için KOBİ'lerin desteklenmesi AB'nin önceliklerinden birisidir. AB KOBİ'lere yönelik ilk genel KOBİ tanımını 1996 yılında ortaya koymuştur. Avrupa Komisyonu ekonomik

gelişmelere paralel olarak 2003 yılında yeni bir KOBİ tanımı belirlemiş ve bu tanım 2005 yılı başında yürürlüğe girmiştir. Üyelerin tanıma bağlı kalmaları zorunlu olmamakla birlikte AB Komisyonu, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Yatırım Fonu mümkün olduğunca uyulmasını önermektedirler. Avrupa Birliği tarafından 2005 yılında son şekli verilen tanıma göre 250'den az işçi çalıştıran, yıllık cirosu 50 milyon avro'nun altında olan, yıllık bilançosu 43 milyon avroyu aşmayan işletmeler KOBİ olarak değerlendirilmektedir. Bu şartlara sahip olsa dahi bir işletmenin sermayesinin veya oy haklarının % 25'i veya daha fazlasının doğrudan veya dolaylı olarak bir veya birden fazla işletmenin kontrolü altında olması halinde o işletme KOBİ olarak kabul edilmektedir. AB tanımında KOBİ'lerin yanında mikro işletmeler de ortaya konmaktadır.

Tablo 4 : AB Tanımına Göre KOBİ'ler

İşletme Kategorisi	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro (milyon avro)	Bilanço Büyüklüğü (milyon avro)
Orta	< 250	≤ 50	≤ 43
Küçük	< 50	≤ 10	≤ 10
Mikro	< 10	≤ 2	≤ 2

Kaynak : European Commission, The New SME definition – User Guide and Model declaration, 2003, s.14. http://ec.europa.eu/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf

v) *Amerika Birleşik Devletleri* : ABD Kongresi tarafından 1953 yılında; küçük işletmeleri korumak ve önerilerde bulunarak yardımcı olmak amacıyla resmi bir kuruluş olan Küçük İşletmeler Örgütü (Small Bussiness Administration – SBA) kurulmuştur. Aynı yıl yayınlanan Küçük İşletmeler Yasası ile küçük işletmelerin genel çerçevesi “faaliyet gösterdiği alanda egemen olmayan bağımsız işletmeler” olarak ortaya konulmuş ve sayısal kriterlerin SBA tarafından sektörlere göre belirleneceği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda; SBA 2007 yılında yayınladığı listede küçük işletme sınırları sektörlere göre yıllık satış tutarı ve çalışan sayısı kriterlerine bağlı olarak belirlemiştir. Bu sınır faaliyet gösterilen sektöre bağlı olarak

400.000.USD'den 34.500.000.USD'ye yıllık satış tutarı ve 50 den 1.500'e ortalama çalışan sayısı aralığında farklılık göstermektedir. Örneğin yıllık ciro kriteri balıkçılıkta 400.000.USD iken, bu sınır parakende gıda satışında 7.000.0000 USD.ye ve inşaat sanayinde 33.500.000.USD.ye çıkmaktadır. Diğer taraftan yıllık ortalama çalışan sayısına bağlı olarak küçük işletme sınırı mağazasız parakende satış için en fazla 50 kişi olarak belirlenmişken, madencilikte 500 ve kargo işletmeciliğinde ise 1.500'e kadar çıkabilmektedir. Çalışan sayısı veya satış tutarı kriterinin tek istisnasını bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Bu sektörde 175 milyon USD aktif büyüklüğü küçük işletme sınırı olarak kabul edilmiştir(www.sba.gov.)

2.1.2. Türkiye'de KOBİ Tanımı

Dünya ekonomisinin olduğu gibi Türkiye ekonomisinin de dinamik unsurlarından birisi olan ve ülkemizin sosyo-ekonomik gelişimi açısından çok önemli bir yeri bulunan küçük ve orta ölçekli işletmeler için tanımlama yapmanın oldukça pratik nedenleri bulunmaktadır. Devlet desteği alabilmek, kredi avantajlarından yararlanabilmek, ilgili danışmanlık kuruluşlarından destek alabilmek ve sözleşmeler yapabilmek için firma ölçeğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte her tür işletmenin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik politikaların belirlenmesinde de tanımlamalar büyük kolaylık sağlayacaktır (Akgemci, 2001:7).

Ülkemizin geçmiş dönem uygulamaları değerlendirildiğinde değişik kurumların çalışan sayısı, sabit yatırım tutarı, faaliyet konusu ve sermaye yapısına bağlı olarak farklı KOBİ kriterleri ortaya koydukları görülmekte ve bu konuda bir tanım birliğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Avrupa Birliği'nin politika etkinliği açısından tek bir KOBİ tanımına geçmesi sonrası, 12.04.2005 tarihinde kabul edilen 5331 no.lu “Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine İlişkin Kanun” ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı AB ile uyumlu bir KOBİ tanımı yapma konusunda yetkili kılınmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bu kanuna dayanarak, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin tanımına, niteliklerine ve sınıflandırılmasına ilişkin esasların belirlenmesi ve bu tanım ve esasların tüm kurum ve kuruluşların uygulamalarında esas alınmasını sağlamak amacıyla 18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2005/9617 karar sayılı “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmeliği” yayınlamış ve bu yönetmelik 18.05.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İlgili yönetmeliğe göre;

Mikro İşletme : On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,

Küçük İşletme : Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler,

Orta Büyüklükte İşletme : İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu yirmibeş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler olarak tanımlanmıştır.

Ancak KOBİ'lere yönelik destek sağlayan kuruluşların, yönetmelikte belirtilen sınırları aşmamak kaydıyla, kendi sektör ve büyüklük önceliklerini belirleyebilecekleri ve devlet yardımları dışındaki uygulamalar için sadece çalışan sayısını dikkate alabileceklerini belirtmiştir.

Yönetmelikte, hesapların kapanış tarihinde, işletme sınıfları ve KOBİ vasfı belirlenirken dikkate alınan kriterlerden herhangi birini birbirini takip eden üç hesap döneminde de kaybeden veya aşan işletmelerin sınıf değiştireceği veya KOBİ vasfını kaybedeceği vurgulanmıştır. Ayrıca, KOBİ’ler çalışan sayısı veya mali bilgilerinin tesbitine yönelik olarak, diğer işletmeler ile olan sermaye veya oy hakkı ilişkilerine göre de “bağımsız işletmeler, ortak işletmeler ve bağlı işletmeler” olmak üzere üçe ayrılacaktır.

2.1.3. Basel Kriterlerinde Göre KOBİ Tanımı

Basel düzenlemesinde bankaların kullandıracakları krediler için yapacakları değerlendirmelerde kullanacakları işletme tanımlamasında kesin sınırlar söz konusudur. Bu tanımlamada KOBİ’ler için temel belirleyici olarak yıllık satış hasılatı esas alınmaktadır.

Basel Uzlaşısı kapsamında sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde bir şirketin veya dahil olduğu şirketler grubunun yıllık konsolide cirosu 50 milyon Avro’dan az olması halinde KOBİ olarak dikkate alınmaktadır. Yıllık toplam satışları 50 milyon Avro’nun üzerinde olan firmalar ise “kurumsal” olarak nitelendirilecektir. Aylık ciro kriterinin işletmenin büyüklüğünü ortaya koymada yetersiz kalması halinde, denetim otoriteleri ciro yerine toplam bilanço büyüklüğünün dikkate alınmasına izin verebilecektir.

50 milyon Avro’luk ciro kriterinin yanında KOBİ’ler kredi risk toplamalarına göre Parakende KOBİ ve Kurumsal KOBİ olarak sınıflandırılmaktadırlar.

- *Parakende KOBİ*; bir bankadaki kredilerinin toplamı (nakit + gayri nakit) bir milyon Avro'ya kadar olan KOBİ'ler,
- *Kurumsal KOBİ*; bir bankadaki kredilerinin toplamı (nakit + gayri nakit) bir milyon Avro'nun üzerinde olan KOBİ'ler olarak tanımlanmaktadır.

Bu sınıflandırmaya göre; bir KOBİ bir bankada 1 milyon Avro üzerinde kredi riski olması nedeniyle kurumsal KOBİ sınıfına girerken diğer bir bankada ise 1 milyon avronun altında toplam kredisi bulunması halinde parakende KOBİ olarak değerlendirilebilecektir.

Tablo 5 : Basel Kriterlerine Göre KOBİ Sınıflandırması

Kredi Tutarı	Satış Cirosu	Sınıflandırma
< 1 milyon avro	< 50 milyon avro	Parakende KOBİ
< 1 milyon avro	> 50 milyon avro	Kurumsal
> 1 milyon avro	< 50 milyon avro	Kurumsal KOBİ
> 1 milyon avro	> 50 milyon avro	Kurumsal

Kaynak : www.bddk.org.tr

Bununla birlikte, birbiriyle bağlı olan küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilmekte ve bu firmalara verilen kredilerin toplamının bankanın parakende kredi portföyününün % 0,2 sini aşmaması istenmektedir.

2.2. KOBİ'LERİN GENEL YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de ekonominin ve sosyal sistemin önemli bir bölümünü oluşturan KOBİ'lerde işletme sahibi ile işletme arasında bir kader birliği söz konusudur ve işletme sahibinin özellikleri işletme kimliğinin belirlenmesindeki en önemli etkidir. Bu durum, KOBİ'lerin genel nitelikleriyle birlikte, rekabette birtakım üstünlükler sağlamasına karşın bazı dezavantajlara da neden olmaktadır.

2.2.1. İşletme Sahibiyle İlgili Özellikler

KOBİ’lerde genellikle işletme sahibi, girişimci ve yönetici aynı kişide bütünleşmektedir. İşletme sahibi işletmenin mülkiyetine sahip olan kişi olarak aynı zamanda girişimci ve kurulan işletmenin en üst seviyedeki tepe yöneticisi durumundadır. Sahibinin yönettiği işletme kendisinden bağımsız herhangi bir varlık değildir. İşletme sahibi ile arasında manevi alanlara uzanan hissi bağlar mevcuttur. Aralarındaki ilişki objektif-rasyonel bir tabana oturtulamaz. Bu ilişkinin subjektif-irrasyonel yönleri daha ağır basar. İşletme sahibi için işletme sadece bir gelir kaynağı değil, yaşamının bir parçası, hatta çok kez önemli bir parçasıdır.

İşletme sahibi genellikle üretim tekniği konusunda yetişmiş, bu konularda bilgili olan kişidir. İşletmede fiilen çalışır, işletmenin belirli bir kademesinde işletme faaliyetlerine doğrudan katkıda bulunur. Diğer çalışanlardan tek farkı, işletme ile olan ilişkisinin günde sekiz saat, haftada beş veya altı gün olarak sınırlandırılmamasıdır. KOBİ’lerde genellikle aile bireyleri de işletmede fiilen çalışırlar ve/veya işletme yönetimini ileriki dönemlerde devralacakları umudu ve arzusuyla bu amaca uygun olarak yetiştirilirler.

İşletme sahibi ile işletmede çalışan personel arasındaki ilişki esas itibarıyla dolaylı ve resmi bir ilişki şeklinde olmayıp dolaysız ve kişisel bir ilişki niteliğindedir.

2.2.2. İşletmeye İlişkin Özellikler

KOBİ’lerde işletmenin amacı bizzat işletme sahibi tarafından belirlenir. Bu amacın belirlenmesinde başka bir kişi ve organın müdahalesi söz konusu

değildir. Yönetim yetkileri işletme sahibinde toplanır ve merkezi bir yönetim vardır. İşletme şekli tüm işletmeye egemendir. Hiyerarşik bir yapılanma yoktur. İşletme sahibi, yönetenler ve yönetilenler arasında gayri resmi bir ilişki mevcuttur. İşletmede ast üst ilişkileri doğrudan ve kişisel olarak gerçekleşir. KOBİ'lerdeki bu yapı sendikalaşma oranı oldukça düşüktür.

KOBİ'lerde büyük işletmelerde olduğu gibi ayrı bir departman olmadığından muhasebe finans konusunda uzman kişilerin istihdamı söz konusu değildir. Kredilendirmede işletmeyle bütünleşmiş olmaktan kaynaklanan şahıs itibarı ön plana çıkmaktadır. Sermaye piyasalarının imkanlarından yeterince yararlanamazlar. Ayrıca bu işletmelerde yeni ortaklar alma konusunda bir istikrarsızlık, çekingenlik ve tedirginlik vardır.

Düzenli bir piyasa araştırması yapılamaz. Pazarlama kararları daha çok işletme sahibinin sezgilerine ve tecrübelerine dayanılarak yapılır. Pazarlama işlevini üstlenen bir birim genellikle yoktur. Bu işlevi daha çok işletme sahibinin kendisi yerine getirir.

KOBİ'lerde ve bilhassa küçük işletmelerde emek yoğun üretim teknikleri daha yaygındır. Genellikle atelye tipi üretim yapılır ve sipariş üzerine gerçekleştirilir. Buna karşın üretim bölümünde nitelikli işgücü istihdam edilir. Bir küçük işletmenin şöhreti çalışan ustaların nitelikleri tarafından belirlenir (Müftüoğlu, 2007:45-77).

2.2.3. KOBİ'lerin Üstün Yönleri ve Sağladıkları Avantajlar

KOBİ'lerdeki yönetim yapısı işletme esnekliğini artırmaktadır. Karar almada uzlaşma, oylama veya denetçi organlarca alınacak kararlara uyma gibi süreçler olmadığı için hızlı karar alınıp uygulamaya geçilebilir. İşletme sahibi

işletmeye tamamen egemen olduğundan bir çıkar çatışması ve güç mücadelesi yoktur. Bu da yönetim etkinliğini büyük ölçüde artırır.

Çalışanların genel olarak işyerinden daha memnun oldukları görülmektedir. Personel KOBİ'lerde kişiliğini daha iyi kanıtlayabilmekte, bundan manevi tatmin duymakta ve işletmesine daha çok bağlanmaktadır.

İşletme sahibinin genellikle işin içinde yetişmiş olması ve üretim tekniği konusundaki tecrübesi, ürün ve teknik yenilikler konusunda önemli bir potansiyel sağlar.

Müşteri ile doğrudan bir ilişki kuran KOBİ'ler bunu güvenli bir ilişkiye dönüştürerek müşteriyi uzun dönemli olarak işletmeye bağlayabilirler. Müşterinin özel şartlarını dikkate alarak, isteklerine uyum sağlayarak ve ürün teslim tarihini çabuklaştırarak rekabet üstünlüğü sağlarlar (Müftüoğlu ve Durukan, 2004:61-74).

Bunlarla beraber KOBİ'lerin avantaj sağladığı bazı ortamlar; (Akgemci, 2001:16).

- Büyük miktarda yatırıma girmeden önce yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olması,
- Yönetimde çok yakın denetime ihtiyaç hissedilmesi,
- Üretilen mal ve hizmetin pazarının sınırlı olması,
- El emeğinin mal ve hizmetin üretilmesinde önemli bir faktör olarak yer alması,
- Üretilen mal veya hizmete olan talebin sınırlı olması,
- Kolay bozulabilen malların pazarlanması veya üretilmesi,
- Personel ile yakın ilişkilerin gerekli olması,

- Teknik gelişmelere kısa sürede ayak uydurabilme yeteneğine sahip olunması,
- Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayelerine ağırlık verilmesi,
- Desteklenmeleri aynı zamanda işsizliğin azalması anlamına gelmesi,
- İşgörenlerin kendi bölgeleri veya yaşamak istedikleri bölgelerde kurulması,
- Ülke içindeki farklı bölgelerin kalkınması ve çevrenin korunmasıdır.

2.2.4. KOBİ'lerin Dezavantajları

İşletme sahibi tarafından önemli fedakarlıklarla kurulan ve büyük çabalarla geliştirilen KOBİ'ler, işletme sahibinin ölümünden sonra aile bireylerinin ilgisizliği veya yetersizlikleri nedeniyle zor duruma düşebilmektedirler.

KOBİ'lerin rekabette geri kalmalarının en önemli sebeplerinden birisi üretim dışındaki alanlarda nitelikli personel istihdam edilmemesidir. Özellikle büyüme süreçlerinde üst yönetimde iş bölümüne gidilmeyerek profesyonel yönetici istihdam edilmemesi işletme başarısızlığına yol açabilmektedir. Sorunların uzmanlarca tartışılmaması ve alternatiflerin tek tek değerlendirilmemesi zaman kayıplarının önüne geçmekle birlikte daha sıhhatli çözümlere ulaşılmasında etkisiz olabilmektedir. Araştırma ve geliştirme gerektiren inovasyon konularında yeterli mali güç ve uzman personele sahip olunmaması nedeniyle rekabette geri kalınmaktadır. Aynı şekilde finansal konulara yan bir iş olarak bakılmasından dolayı uzman personel istihdam edilmemesi finansal alternatifler ve kredi olanaklarının yeterince değerlendirilememesine neden olmaktadır.

Diğer bir önemli rekabet sorunu ise maliyet ve fiyat konusundadır. Büyük işletmeler ölçek ekonomileri sayesinde birim maliyetlerini önemli ölçüde düşürebilmekte ve piyasalarda düşük fiyat politikası uygulayabilmektedirler.

KOBİ'ler ise genellikle sipariş tarzı üretim yaptıkları için ihtiyaç duydukları malzemeler alacakları siparişe göre değişmektedir. Sürekli aynı malzemeyi kullanmadıkları için uzun vadeli malzeme tedarikine gidilememekte bu nedenle istenilen malzemedan istenilen miktarda ve istenilen zamanda tedarik edilmesinde büyük güçlüklerle karşılaşabilmektedirler. Aynı zamanda çeşitli malzemelere ilişkin sipariş hacminin düşük seviyelerde kalması nedeniyle daha az fiyat indirimi sağlayabilmeleri birim mamül maliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Müftüoğlu ve Durukan,2004:28-72).

KOBİ'lerin dezavantajları genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir : (Akgemci, 2001:16)

- Olumsuz rekabet,
- Genel yönetim yetersizliği,
- Özellikle stratejik kararların işletme sahip ve ortaklarınca alınıp, orta ve/veya alt düzey görevlilerin tam katılımının sağlanamaması,
- İşletme bünyesinde, mali danışman veya uzman istihdam edememe,
- Uzman bir finansman ekibi veya departmanından yoksunluk,
- Sermaye yetersizliği
- Banka veya diğer finansal kurumlardan yeterli desteği görememe,
- Sermaye piyasasından yeterince yararlanamama,
- Ürün geliştirme eksikliği,
- Üretim ve satış arasındaki koordinasyon yetersizliği,
- Modern pazarlama etkinlikleri sergileyememe,
- İhale vb.etkinlikleri izleyememe,
- İşyerinin veya yerleşim alanının küçüklüğü,
- Kalifiye eleman sağlayamama,
- Mevzuat ve bürokrasi.

2.3. KOBİ'LERİN EKONOMİYE VE SOSYAL SİSTEME KATKILARI

KOBİ'ler sanayileşmenin, kentleşmenin ve ticaret uygulamaların vazgeçilmez işlevsel unsurlarıdır. Sayıca fazla ve güçlü KOBİ'lere sahip olan ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları da güçlü olmaktadır. Sosyo-ekonomik yapılarını güçlü bir temele oturtmak isteyen ülkeler KOBİ'lerin sayısını artırmaya ve bu işletmeleri güçlendirmeye çalışmaktadırlar.

Küresel ölçekte ekonomik yapının ana gövdesini oluşturan KOBİ'ler genel ekonomi açısından kilit öneme sahiptirler. Bir ülkenin güçlü KOBİ'lere sahip olması, üretken ve rekabet kapasitesi yüksek bir ekonomiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde genel ekonomik yapı ve KOBİ'lerin mevcut konumu dikkate alındığında, güçlü ekonomilerle güçlü KOBİ'ler arasındaki yakın ilişki kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (İlhan, 2006:272).

Tablo 6 : Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Payları (%)

Ülkeler	İşletmeler İçindeki Payı	İstihdam Payı	Yatırımlardaki Payı	Üretim Payı	İhracat Payı	Kredilerdeki Payı
ABD	97,2	50,4	38	36,2	32	42,7
Almanya	99,8	64	44	49	31,1	35
Japonya	99,4	81,4	40	52	38	50
İngiltere	96,0	36	29,5	25,1	22,2	27,2
Güney Kore	97,8	61,9	35,7	34,5	20,2	46,8
Fransa	99,9	49,4	45	54	23	48
İtalya	97	56	36,9	53	-	-
Türkiye	99,5	61,1	56,5	37,7	8	4

Kaynak : [http://www.dtm.gov.tr/admin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Beytullah/doc\(14.12.2009](http://www.dtm.gov.tr/admin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/Beytullah/doc(14.12.2009)

Tablo'dan da anlaşılacağı üzere KOBİ'ler daha az yatırımla daha çok istihdam yaratmakta ve üretim yapmaktadırlar. Bunun yanında genel olarak

KOBİ'lerin; bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlama, gelir dağılımındaki çarpıklığı asgariye indirme, ferdi tasarrufları teşvik etme, yönlendirme ve hareketlendirme, talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum sağlama, teknolojik yeniliklere yatkınlık ve esneklik, büyük sanayi işletmelerinin tamamlayıcısı olma ve piyasa tabanlı ekonomilerin ana sigortalarından biri olma gibi özellikleri vardır (KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürlüğü, 2003:2).

KOBİ'lerin ekonomiye olan ana katkıları; ekonomiye dinamizm kazandırma, istihdam sağlama ve yeni iş imkanları yaratma, esneklikleri ve yenilikleri teşvik etme ve bölgesel kalkınmayı hızlandırmadır.

i) *Ekonomiye Dinamizm Kazandırma* : KOBİ'lerin ekonomiye olan katkıları içerisinde belki de en önemli olanı ekonomiye kazandırdıkları dinamizmdir. KOBİ'lerin ülke ekonomisindeki etkinliklerinin artmasına paralel olarak kazandırdıkları dinamizm de artmaktadır. KOBİ'lerin bir ülkedeki işletmeler içindeki payının yüksek olması ve ülke geneline yayılmış bulunmaları değişim ve gelişim sürecine katkı sağlarken tüm ekonomik birimlerin yaratıcılığını artırmakta, bu sayede oluşan rekabet ortamı ekonomiye canlılık ve dinamizm kazandırmaktadır.

ii) *İstihdam Sağlama ve Yeni İş İmkanları Yaratma* : KOBİ'lerin toplam işletmelerin % 96 - 99 aralığındaki kısmını oluşturmalarına karşın istihdam içindeki paylarının % 36 – 81 arasında kalması kapasitelerinin düşük olmasının sonucudur. Diğer taraftan istihdam oranının düşük olmasında genel olarak kayıt dışı personel çalıştırılmasının etkisinden de bahsedilebilir.

KOBİ'ler genellikle emek yoğun üretim tekniğine sahip işletmelerdir. Bu nedenle faaliyete geçecek her yeni KOBİ yeni istihdam sağlayarak işsizliğin azaltılmasına katkı verecektir.

iii) Esneklik ve Yenilikleri Teşvik Etme : KOBİ'lerin en önemli özelliklerinde birisi de esnek yapıya sahip olabilmeleridir. Bu esneklik kendisini genel yönetim kararlarından üretim kararlarına kadar gösterir. Dolayısıyla büyük işletmelerin yapamadığı veya gösteremediği esnekliği KOBİ'ler göstererek kendilerine pazarda rekabet avantajı sağlayabilirler. KOBİ'lerin yapısına hakim olan esneklik türleri şunlardır;

- Mekanik ya da Operasyonel Esneklik : Bir seri ürünün veya parçanın çok kısa bir sürede üretilmesi ve tezgahlarda hızlı bir biçimde gerekli değişikliklerin yapılarak diğer bir seri üretime geçilebilmesidir.
- İş Programında Esneklik : Geleneksel olarak sekiz saatlik vardiya veya kırk saat çalışma süresi bozularak siparişe göre zamanlama belirlenmesidir. İşletme sahibi ile işletmede çalışanların çalışma saatleri uyumludur. Diğer bir boyut ise işçiler tek bir üretim ünitesinde çalışmazlar. Geleneksel sistemlerde olduğu gibi işçi sadece bir işi yapmamakta ve işin her aşamasında devreye girmektedir.
- Müşteri Odaklılık : Müşterinin istekleri doğrultusunda mal ve hizmet üretilmekte ve böylece rekabet üstünlüğü sağlanabilmektedir.

iv) Bölgesel Kalkınmayı Hızlandırma : KOBİ'lerin en önemli özelliklerinde birisi de bölgesel kalkınmayı hızlandırmalarıdır. KOBİ'ler bir ülke ekonomisinin kapsadığı tüm coğrafik yerleşim alanlarına yayılmışlardır. Bu nedenle, bu işletmeler genellikle büyük şehirler etrafında yoğunlaşmış olan büyük işletmelere göre daha çok taşra özelliği gösterirler. Böylece bir ülkedeki ekonomik faaliyetlerin bölgeler arasında dengeli dağılımına katkıda bulunurken öte yandan genellikle emek yoğun olduklarından, bölgesel istihdam imkanının artırılmasına önemli katkıda bulunarak, köylerden büyük şehir merkezlerine göçün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalkınmasına temel oluştururlar (Yılmaz, 2004:67).

KOBİ'lerin ekonomiye olan katkılarının yanısıra sosyal hayatta da önemli rolleri bulunmaktadır. Kullanılmayan kaynakları küçük yatırımlarda değerlendirmek suretiyle yaşam düzeyinin yükseltilmesine katkı veren KOBİ'lerde işletme sahibi ile çalışanları arasındaki yakın ilişki sosyal sorunların yaşanmasına da engel olur. KOBİ'ler ülkelerde geniş bir alana yayıldıkları için mülkiyeti geniş alana yaymada, istihdam olanağı meydana getirip bunu sürdürmede ve demokratik hayatı canlı tutmada önemli bir güçtür. KOBİ girişimcilerinin mülkiyet tutkuları, başarılı olma arzuları, cesaretli adımları ve yatırım yapma istekleri ekonomik gelişmenin yanı sıra siyasi istikrarın da mekanizmalarındandır. Başarılı girişimciler, potansiyel girişimcileri etkileyecek, onlarında ekonomiye girmelerine neden olacak ve demokratik bir ortamda, psikolojik tatmin giderek aratacaktır. Güçlü KOBİ'ler büyük işletmeleri de olumlu yönde etkileyecek ve sosyal yönden bir rahatlama olacaktır. KOBİ'lerin birer mesleki okul niteliği taşımaları ve öğretebilme yetenekleri, bölgesel gelişmede ve göçleri önlemede önemli bir rol oynamaktadır (Akgemci ve Çelik, 1998:93-94).

2.4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE KOBİ'LERİN YERİ VE ÖNEMİ

Küçük ve orta boy işletmeler, toplam işletme sayısı, istihdama katkıları ve sağladıkları katma değer ile birçok ülke ekonomisinde olduğu gibi Türkiye içinde vazgeçilmez öneme sahiptirler. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından Nisan-Temmuz tarihleri arasında 2002 yılına yönelik gerçekleştirilen Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımına göre Türkiye’de toplam 1.720.598 işletmede 6.330.743 kişinin çalıştığı belirlenmiştir . İşletmelerin faaliyet kollarına göre dağılımı şöyledir.

Tablo 7 : İşletmelerin Sektörel Dağılımı (%)

Ticaret	46,19
İmalat	14,35
Ulaştırma, depolama, haberleşme	14,21
Otel ve lokantalar	9,48
Diğer sosyal ve kişisel hizmet faaliyetleri	5,28
Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	5,26
Diğer	5,23

Kaynak : KOSGEB

İlgili işletmelerin çalıştırdıkları personel sayısına göre dağılımı şu şekildedir.

Tablo 8 : İşletmelerin Çalışan Sayısına Göre Dağılımı

Çalışan Sayısı	İşletme sayısı	Oranı (%)
Sadece İşletme sahibi	23.762	1,38
1 - 9	220.030	89,12
10 - 49	20.325	8,23
50 - 99	2.453	0,99
100 – 150	946	0,38
151 – 250	719	0,29
251+	917	0,37

Kaynak : KOSGEB

Türkiye’de geçerli olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tanımının çalışan sayısı kriteri dikkate alındığında faaliyet gösteren 1.720.598 işletmenin neredeyse tamamının KOBİ kapsamında olduğu görülmektedir. Küçük ölçekli olarak tanımlanan 10-49 kişi çalıştıran işletme sayısı 53.246’dır. Bu sayı toplam işletmelerin % 3,06 kısmını oluşturmaktadır. İşletmelerin 1.657.271 adedi ise mikro işletme tanımına giren 1-9 kişi çalıştırmaktadır. Mikro işletmeler toplam işletmelerin % 96,32’ni oluşturmaktadır (KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Müdürlüğü, 2005:2-6).

Tüm işletmelerdeki toplam istihdamın % 61,1 kısmını oluşturan KOBİ’lerce gerçekleştirilen yatırımların toplam yatırımlar içindeki payı % 56,5’a ulaşmakta ve toplam katma değer % 26,5 kısmı yine bu işletmelerce yaratılmaktadır. KOBİ’lerin toplam ihracat içindeki payının % 8 ve bu kesimin toplam banka kredileri içindeki payı % 5’in altında olduğu görülmektedir. Ancak 2002 sayımından sonraki süreçte KOBİ’lere kullandırılan kredilerde istikrarlı bir artış dikkati çekmektedir. Nitekim Eylül 2007 itibarıyla söz konusu artış paralelinde KOBİ kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 28,4’e ulaşmıştır (Özkan ve Çelik, 2008:6).

Basel Kriterlerinde gören KOBİ tanımı dikkate alındığında ise standart yöntemde bir şirketin veya dahil olduğu şirketler grubunun yıllık konsolide cirosu 50 milyon Avro’dan az olması halinde KOBİ olarak değerlendirilmektedir. Bu tanıma göre Türkiye’de faaliyet gösteren işletmelerin sadece 3.000’e yakının Kurumsal portföy içerisinde değerlendirileceği öngörülmektedir. İstanbul Sanayi Odası sıralamasında ilk 1.000 arasındaki işletmelerin 560’nın cirosunun 50 milyon Avro’dan az olduğu, halka açık firmaların ise yaklaşık % 40’nin KOBİ ölçeğinde olduğu ortaya çıkmaktadır (Güler, 2002:13).

Türkiye’de kayıt dışılığın yüksek olması, küresel rekabet ortamında KOBİ’lerin üretim maliyetlerini düşürerek rekabetçi avantaj sağlamaktadır. Girişimcilik kapasitesi güçlü olan Türkiye KOBİ’lerinin uluslararası rekabet değişimlerine uyumda istekli ve yetenekli oldukları söylenebilmektedir. Türkiye’de KOBİ’lerin büyük çoğunluğu aile şirketleri şeklinde faaliyet göstermekte, kurumsal yönetim mekanizmalarının yaratılamaması nedeniyle de KOBİ’lerin ortalama faaliyet süreleri kısa seyretmektedir. Üretilen ve ihraç edilen malların nitelikleri incelendiğinde, katma değeri yüksek olan mallardan çok, ağırlıklı olarak emek yoğun ve fason mallardan oluştuğu görülmektedir. Dünya piyasalarında faaliyet gösteren işletmeler karşısında Türkiye KOBİ’lerinin, başta enerji maliyeti olmak üzere istihdam ve vergi yükünde mukayeseli maliyet dezavantajı bulunmaktadır. Yeterli ve ucuz kredi imkanlarına ulaşılamaması, alternatif finansman imkanlarından yeterince yararlanılamaması rekabet edilebilirliği doğrudan etkilemektedir. KOBİ’lerin büyük kapsamında kapasite ve ar-ge eksikliği ile örgütlenme sorunları bulunmaktadır. Uzmanlaşma ve formasyon eksikliği(örneğin gıda pazarlaması yapmakta olan bir işletme konjonktüre göre inşaat taahhüt ve turizm işi yapabilmektedir) ve pazar bilgisi eksikliği ve pazar araştırması yapılmaması KOBİ’lerin bir diğer sorunudur. Türkiye’de yaşanmakta olan kayıt dışılık olgusu KOBİ’lerin eşit şartlarda rekabet imkanına sahip olmaları önünde en büyük sorun olarak görülmektedir(Akın, 2006:1-10).

2.5. KOBİ’LERDE MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMA

Muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumu, bu kaynakların kullanılma biçimi, örgütün faaliyetleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış ve azalışları ile örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten, bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir. Muhasebenin temel amacı, karar verme sürecinde yararlı bilgiler sağlamaktır. Muhasebenin ürettiği bilgilerin, bilgi kullanıcılarına zamanında ve doğru olarak sunulması

gerekir. Bu amaçla kayıt altına alınan ve sınıflandırılan olay ve işlemler belirli aralıklarla özetlenerek raporlanır(Atabey vd, 2001:10-14). Bu süreçte ortaya konan raporlar işletme ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyanların işletme hakkında bilgi almak için kullandıkları başlıca araçlardır. Menfaat sahiplerinin ihtiyaç duyduğu bilgilerin çok büyük bir kısmı finansal raporlama kapsamında finansal tablolar aracılığıyla sunulmaktadır. Finansal raporlama finansal tabloları da içine alan ve finansal tablolarda sunulamayan verileri de içeren daha kapsamlı bir süreçtir (Cemalcılar ve Önce, 1999:15).

2.5.1. Bilgi Sistemleri ve Muhasebe

İşletmenin dili olarak adlandırılan muhasebe, işletmede meydana gelen ekonomik olayların ilgili taraflara yansıtılmasında önemli bir role sahiptir. Muhasebe bu işlevini yürütürken gerek işletme içi, gerekse işletme dışı çevrelere yönelik bilgilerin doğru olarak açıklanmasını amaç edinir. Diğer bir ifadeyle; muhasebenin amacı, işletme ile ilgili tarafların kararlarında kullanabilecekleri doğru bilgiler üretmek ve sunmaktır .

İşletme yönetiminde, muhasebeden elde edilen bilgilerin doğru ve yerinde kullanılması karar vericiler açısından büyük önem taşır. Bu nedenle; sağlıklı planlama yapabilmek, yapılan planları uygulamak ve kontrol edebilmek için zamanlı, doğru, dinamik ve düzenli bilgi akışını sağlayacak olan muhasebe bilgi sistemine ihtiyaç vardır.

2.5.1.1. Bilgi, Sistem ve Bilgi Sistemi Kavramları

Bilgi; insanın ve insanlığın en önemli ihtiyaçlarından biridir. İnsanlar varoluşlarından itibaren çeşitli konularda önlerinde bulunan alternatiflerden birini veya birkaçını tercih etme durumundadırlar. İster bilinçli isterse

bilinçsiz yapılışın insanlar tercihlerinin ortaya çıkardığı sonuçlara katlanırlar. Kararların isabetliliği, karar aşamasında kullanılan bilginin nitelik ve niceliğine göre oluşur. Bilgi, verinin anlamlı sonuçlara dönüştürülmüş şeklidir. Veri işletmenin faaliyet sistemlerinin gerek kendi içlerinde gerekse birbirleri arasındaki etkileşimleri ve işletme çevresi arasındaki ilişkileri yansıtan gözlem, deneyim ve olay sonuçları şeklinde tanımlanabilir. Buna göre veri “işlenmemiş bilgi” olarak ifade edilebilir (Atabey vd,2006:1-7). Veri, çeşitli durumların, gözlemlerin veya oluşumların her türlü gösterimidir. Bu gösterimler, numerik veya alfabetik karakterler ya da semboller olabileceği gibi, çeşitli biçimlerdeki grafik çizimler ve diğer tür grafik gösterimler şeklinde de olabilir. Ancak, tüm bu gösterimlerin, yani verilerin temel özelliği, ham olmaları bir diğer ifadeyle işlenmemiş olmalarıdır. Tek başlarına anlam taşımayan bu veriler işlenerek anlamlı hale getirilip bilgi şeklini alırlar.

Sistem kavramı ise birçok anlamda kullanılmaktadır. Ancak en temel anlamıyla, bir sonuç elde etmeye yarayan yöntemler düzeni veya belirli bir amaç için oluşturulan ve özel bilgi gerektiren kurumsallaşmış faaliyetler bütünüdür. Bilgi ise, herhangi bir konu hakkında açıklamalar sunan veriler bütünüdür. Bu verilerin belirli bir amaç doğrultusunda toplanması, depolanması ve işlenmesini sağlayan sistemler bilgi sistemlerini oluşturmaktadır. İşletmelerde oluşturulan bilgi sistemleri, organizasyonu yönetebilmek ve karar mekanizmalarını desteklemek amacıyla gerekli bilgiyi toplamak, işlemek, saklamak ve dağıtmak gibi birbiri ile doğrudan ilgili unsurların oluşturduğu bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bilgi sistemleri, işletmelerin çevresi, girdileri, süreçleri ve çıktılarıyla yönetimi arasında her türlü iletişimi sağlayabilmektedir. Daha kapsamlı bir ifadeyle bir işletmede bilgi sistemi; işletmenin para, insan gücü, malzeme, makina, teknoloji, bilgi ve insan kaynaklarının amaçları doğrultusunda en etkin ve en verimli bir şekilde kullanılmasını planlamak, örgütlemek ve kontrol etmek için

yönetimin gereksinim duyduğu işletme içi ve işletme dışı finansal ve finansal olmayan; niceliksel ve niteliksel bilgileri, gerektiği yer ve zamanda gerekli kişilere kullanabilecekleri şekilde sürekli olarak sağlamak amacıyla kurulan ve çalıştırılan sistemler bütünüdür (Dinç ve Abdioğlu, 2009:162).

Bir yapının sistem olarak nitelendirilebilmesinin koşullarından birisi de belirlenmiş amaçlara göre hareket edebilmesidir. Bunu için sistemin elemanlarının kendi yetki ve sorumlulukları kapsamında birbirleriyle eşgüdüm içinde ve belirlenen amaçları gerçekleştirmeye yönelik olarak faaliyette bulunması gerekir. Bir bilgi sistemi; teknoloji, süreç ve insan şeklinde üç unsurdan oluşur. Bilgi sisteminin temel elemanları ise “girdi, dönüşüm süreci, çıktı ve kontrol-geri beslemeden” meydana gelmektedir.

Hedefleri üst sistemin hedefleri ile bağımlı olan değişik alt sistemlerden oluşan bilgi sistemlerinin amacı; zamanlı, ilgili, doğru, güvenilir ve anlaşılır bilgiyi ilgili bilgi kullanıcıları için üretmek ve iletmektir.

2.5.1.2. Yönetim Bilgi Sistemleri

Bir organizasyonun amaçlarına ulaşması, iç ve dış çevredeki değişimler karşısında sağladığı uyum ve ortaya çıkan değişimler karşısında yönetimim gereksinim duyduğu doğru, zamanlı ve anlamlı bilgileri sağlayarak etkin karar alma faaliyetini gerçekleştirmesiyle yakından ve doğrudan ilgilidir (Öğüt, 2001:151). Diğer bir ifadeyle bir işletmede sağlıklı planlama yapılıp uygulanabilmesi ve işletme faaliyet sonuçlarının kontrolü için zamanında ve doğru bilgi sağlayan bir sistem gereklidir. İşletme ile ilgili karar vericilerin de kararlarına temel oluşturacak bilgileri yönetim bilgi sistemi oluşturmaktadır. Yönetim bilgi sistemi, işletmenin faaliyetleri, faaliyet hacimleri, yönetim anlayışları ve içinde bulundukları diğer koşullara göre geliştirilen alt bilgi sistemlerinden oluşur (Atabey vd.,2006:9). İşletmede yer alan en temel

fonksiyonlara ilişkin bilgi üreten ve birbirleriyle sürekli ilişki içerisinde olan yönetim bilgi sisteminin alt sistemleri; üretim, pazarlama, insan kaynakları, finans ve muhasebe faaliyetleri konularında bilgi üreten sistemlerdir.

i- *Üretim Bilgi Sistemi* : İşletme açısından üretim her türlü mal ve hizmetin meydana getirilmesiyle oluşmaktadır. Dolayısıyla üretim sadece fiziksel bir varlık üzerinde yapılan bir değişikliğin ötesinde, yarar sağlayan, değer kazandıran, fiziksel(mal) veya fiziksel olmayan(hizmet) ürünlerin yaratılması olarak tanımlanabilir (Ülgen ve Mirze, 2007:287). Kaynakların etkin olarak kullanılıp en az kayıpla istenilen kalite seviyesine ulaşılması üretim yönetiminin hedefidir.

ii- *Pazarlama Bilgi Sistemi* : Bir işletme fonksiyonu olarak pazarlama, mevcut ve potansiyel müşterilerin ihtiyaç ve isteklerini daha iyi bir şekilde karşılayabilmek için mevcut ürünlerin planlanması, tutundurulması ve satılması ile yeni ürünlerin ve pazarların geliştirilmesi ile ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. Küresel rekabet ortamında işletmelerin başarısı, tüketicilerin ürün kalitesi ve güvenilirliği, ürün çeşidi, müşteri hizmet v.b., konulardaki beklentilerini karşılayarak müşteri memnuniyetinin sürekli sağlanmasına bağlıdır. Bunu sağlayabilmek için müşteri ihtiyaç ve istekleri ile ilgili bilgiler sürekli toplanmalı ve analiz edilmelidir (Tekin ve Güleş:2000:136). Böyle bir ihtiyacı karşılayacak olan sistem pazarlama bilgi sistemidir. Pazarlama bilgi sistemi pazarlama karar alıcısına sunulmak amacıyla yerinde bilgi toplanması ya da sınıflandırılması, analizi, değerlendirilmesi, depolanması ve dağıtımı için formel ve rutin hale getirilmiş sürekli bir dizi işlemlerdir (Nakip, 2006:31).

iii- *İnsan Kaynakları Bilgi Sistemi* : İnsan kaynakları yönetimi, işletme amaçlarına ulaşılmasında çalışanlardan en iyi biçimde yararlanılmasını, bununla birlikte çalışanların maddi ve manevi bakımlardan tatmini ve gelişimini konu alır. İnsan kaynakları bilgi sistemi; insan kaynaklarının planlanması, bunun için gerekli iş analizlerinin yapılması, insan kaynağının seçilmesi, eğitim ve geliştirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi, başarı ve performans değerlendirilmesi, ücret belirlenmesi, disiplin ve sağlık hizmetleri gibi faaliyetler hakkında bilgiler sağlayan bilgi sistemidir (Fındıkçı, 2001:23).

iv- *Finansal Bilgi Sistemi* : Herhangi bir işletme(büyük veya küçük, kar amaçlı veya amaçsız) finansal yönü olan bir kuruluştur ve bu işletmenin başarısı ya da başarısızlığı büyük ölçüde onun finansal yönetiminin kalitesine ve başarısına bağlıdır. Firmalarda alınan her önemli kararın arkasında bir finansal yön vardır ve firmanın yapısı üzerinde etki meydana getirir (Okka, 2005:7). Finans fonksiyonu, tipik bir işletmedeki birçok fonksiyondan biridir. Bu fonksiyon diğer tüm alt sistemlerin faaliyetlerine destek olan merkezi bir öneme sahiptir. Tüm işletmelerde ve diğer bütün organizasyonlarda önceden belirlenen amaçları gerçekleştirebilmek için doğrudan veya dolaylı bir fon kullanımı söz konusudur. Bu bağlamda ele alındığında para tüm işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde hayati bir kaynaktır. Finansal bilgi sistemi de işletme faaliyetlerinde parasal değerlerin akışı ve dönüştürülmesi ile ilgilidir. Etkin ve verimli bir finansal bilgi sistemi, yönetimin varlıklar üzerindeki sorumluluklarını yerine getirmesi, faaliyetlerin kontrol edebilmesi ve planlama yapması için gerekli bilgileri sağlamak suretiyle bir kurumun kısa ve uzun vadeli amaçlarını gerçekleştirmesine yönelik çok önemli bir işlev görür (Tokaç, 2006:19).

2.5.1.3. Muhasebe Bilgi Sistemi

Muhasebe; kaynakların optimum dağılımına ve örgütün amaçlarına ulaşmasına yardımcı olacak şekilde, kullanıcıların bilinçli yargılarda bulunmasına ve kararlar vermesine olanak sağlamak üzere, belirli bir birim hakkında ekonomik ve sosyal bilgiler sağlayan bir değerlendirme ve iletişim sistemidir (Akdoğan ve Aydın, 1987:4). Muhasebenin bu tanımında bir sistem olduğu açıkça görülmektedir. Muhasebeyi ölçme, değerlendirme ve iletişim niteliği taşıyan ;

- i) İşletme için finansal sonuçlar doğuran olay ve işlemlere ait verileri parasal tutarlar ve gereğinde diğer sayısal doneler halinde toplayan,
- ii) Bu verileri işletme ile ilgili olan belli başlı çıkar gruplarının ihtiyaç ve amaçlarını göz önünde bulundurarak kayıt, sınıflandırma ve analiz yoluyla işleyen,
- iii)Elde ettiği sonuçları, çoğunluğu dönemsel olarak düzenlenen özetleyici raporlar halinde ilgililere sunan sistematik bir bilgi sistemi olarak tanımlayabiliriz (Büyükmirza, 2000:27).

Bir işletmenin sahipleri, yöneticileri, kredi verenleri, devletin düzenleyici kurumları, sendikalar veya ilgili işletmenin finansal performansı ile ilgilenen diğer grupların finansal bilgileri kullanarak ulaştıkları karar muhasebe bilgi sisteminin nihai ürünüdür. Muhasebe bilgi sistemi daha çok mali olayların gözlemlenmesi, temel muhasebe prensipleri, standartlar ve kanunlar çerçevesinde kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi, raporlanması, saklanması ve ilgili kişilere bu faaliyetlerle ilgili bilgilerin iletilmesi ile ilgili eylemlerden oluşmaktadır. Yani, muhasebe karar almaktan çok karar alacak kişilere bilgiler üretir ve sunar (Sürmeli, 1996:32).

Muhasebe Bilgi Sistemi, üretilen bilgilerin iletildiği bilgi kullanıcıları açısından finansal muhasebe bilgi sistemi ve yönetim muhasebesi bilgi sistemi olmak üzere iki alt sistemden oluşur (Atabey, 2006:15).

i- Finansal Muhasebe Sistemi : İşletme dışında bulunan ve işletme ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşların bilgi ihtiyaçları finansal muhasebe bilgi sistemi tarafından karşılanır. İşletme dışında bulunan kişi ve kuruluşların bilgi ihtiyaçlarının karşılanmasında, bilanço ve gelir tablosu gibi temel finansal tablolar ile fon akım tabloları, kar dağıtım tablosu, özkaynak değişim tablosu gibi ek finansal tablolar kullanılır. Finansal muhasebe tarafından sağlanan bilgiler yalnız işletme dışında bulunan kişi ve kuruluşların değil, aynı zamanda işletme içi bilgi kullanıcılarının da ihtiyaçlarını karşılar.

ii- Yönetim Muhasebesi Sistemi : Finansal muhasebe sisteminin; işletme dışındaki farklı niteliklere sahip bilgi ihtiyacı içerisinde olan bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olması ve bu özellikten dolayı raporların genele ilişkin bilgiler içermesi bu bilgi sisteminin üretmiş olduğu raporların işletme içi bilgi kullanıcılarına karar almada sağlayacağı faydayı azaltmaktadır. Bu noktada, işletme yöneticilerinin sağlıklı ve süratli bir şekilde karar almalarını sağlamaya yönelik olarak yönetim muhasebesi bilgi sistemi ortaya çıkmaktadır.

Muhasebe bilgi sistemi temel olarak küçük, büyük bütün işletmeler için geçerlidir. Ancak sistemde kullanılan bilgi işlem donanımları ve bunlara bağlı olarak bilgi işleme yöntemleri işletmenin koşullarına göre farklılık gösterir. Muhasebe bilgi sistemi; finansal muhasebe, maliyet muhasebesi, sorumluluk

muhasbesi, nakit ve sermaye bütçelemesi kapsamında işletmenin varlıkları, borçları, sermayesi, gelirleri ve giderleri ile ilgili mali nitelikteki tarihi ve ileriye dönük bilgileri sağlayan bir sistemdir. Bu sistemden alınan bilgiler dikkate alındığında zamanlama açısından üç boyutlu bir sistem olduğu görülür. Muhasebe bilgi sistemi bu özelliği ile geçmişe ait olaylara, içinde bulunulan dönemde yapılmakta olan faaliyetlere ve mevcut bilgilerden yararlanılarak hazırlanacak plan ve bütçelerle gelecekte olabilecek faaliyetlere ve gelinecek durumlara ait bilgiler sağlayan bir bilgi sistemidir (Sürmeli, 1996:28-31).

Muhasebe bilgi sistemi diğer sistemlerden farklı olarak işletmenin tüm fonksiyonlarını kapsadığı için stratejik bir öneme sahiptir. Diğer bilgi sistemlerinin her biri ile ayrı ayrı ve çok yönlü ilişki içerisinde olan muhasebe bilgi sistemi diğer bilgi sistemlerinden topladığı bilgiler aracılığı ile işletme departmanları arasındaki kontrolü ve denetimi sağlayabilmektedir. İşletmelerde muhasebe bilgi sistemi beş temel konuda bilgi üretmeye çalışmaktadır (Güzel ve Mersin, 2007:172-177).

- Uzun vadeli planların hazırlanması ve bunlarla ilgili stratejilerin geliştirilmesi,
- İşletme kaynaklarının dağılımı ile ilgili kararlar,
- Faaliyetlerle ilgili maliyet planlaması ve kontrolü,
- Performans ölçümü ve değerlendirilmesi,
- Finansal bilgilerin oluşturulması ve raporlanması.

Muhasebe bilgi sisteminde veri veya bilgiler, bütün sistemlerde olduğu gibi, “girdi - dönüşüm - çıktı” akışını takip etmektedir. Bu akışa uygun olarak veriler veya bilgiler sisteme dahil edilir. Verilerin veya bilgilerin sisteme dahil edilmesinde belgeler kullanılır. Daha sonra bu veri ve bilgiler, bir kayıt ortamı içinde bilgi işlem faaliyetleri ile çıktılara dönüştürülerek ilgili taraflara

raporlar şeklinde sunulur. Muhasebe bilgi sisteminin girdisi işletmede meydana gelen finansal nitelikteki işlem ve olaylara ilişkin muhasebe verileridir. Sisteme giren muhasebe verileri bir dizi işlem sürecinden geçirilerek çıktı olarak elde edilen tablo ve raporların içerikleri kullanıcıların ihtiyaçlarına göre, muhasebe bilgisi ya da bir başka işlem sürecine girecek yarı işlenmiş muhasebe verisi niteliğini kazanabilir (Atabey, 2006:11).

2.5.1.3.1. Muhasebe Bilgisi ve Nitelikleri

Karar alma, çeşitli alternatifler arasında bir seçim yapma sürecidir. Bilgisiz karar alma, herhangi bir araç kullanmaksızın, gözü kapalı ve kulakları tıkalı olarak yürümeye benzer. Bu durumda öngörülen hedeflere erişilmesinin, ancak ender rastlanan bir iyi şans sayesinde mümkün olacağı açıktır. En uygun kararlara ulaşabilmek için zamanında ve yeterli bilgilerle donatılmış olmak gereklidir

Muhasebe bilgi sistemlerinin temel amacı da en uygun kararın verilmesini sağlamak üzere problemlerin, olası sonuçların ve fırsatların tanınması için bilgi sağlamaktır. Buradan hareketle muhasebe bilgisinin etki edeceği temel alanın karar verme olduğu söylenebilir. Muhasebenin ürettiği bilgi, ilgili kişi ve kurumların söz konusu firma hakkında olumlu veya olumsuz yönde karar vermesinde önemli bir rol oynar. Bu bilgi, firma içindikilerle firma dışındakiler arasında oluşabilecek asimetrik bilgiyi azaltıcı etki yapar. Dolayısıyla muhasebenin ürettiği bilginin kullanılmasıyla firmayla ilgililerin firmaya karşı tutumlarında ve davranışlarında bir değişme söz konusu olabilir. Muhasebenin bilgi üretim sürecinden; bilgiyi sağlayanlar, bilgiyi kullananlar ve diğer taraflar farklı nedenlerle etkilenirler (Büyükmirza, 1996:22).

Bilgi Sağlayanlar : Muhasebe bilgisi sağlayıcılar, kaynaklarını isteyerek ya da bir yükümlülük gereği muhasebe bilgisi sağlamak ve üretmek için sarf eden ekonomik birimlerdir.

Bilgi Kullanıcıları : Muhasebenin ürettiği bilginin kullanıcısı, karar verme sürecinde muhasebenin ürettiği bilgiden doğrudan ya da dolaylı olarak yararlanan herhangi bir ekonomik karar vericidir. Muhasebenin ürettiği bilgide ya da bu bilgiyi sağlayanlarda zamanla ortaya çıkacak değişimler bilgi kullanıcısının seçimini etkileyecektir.

Potansiyel Bilgi Sağlayıcıları, Kullanıcıları ve Diğer Taraflar : Muhasebe bilgisi üretmeyen ya da kullanmayan diğer taraflar ise muhasebenin ürettiği bilgiden çeşitli şekillerde etkilenirler. Bunlara örnek olarak sosyal ve doğal çevrenin muhasebenin ürettiği bilgiye bağlı olarak yasal düzenlemelerde değişimlerden etkilendikleri verilebilir (Kısakürek ve Pakcan, 2005:109-122).

Muhasebe bilgi sistemi tarafından işletmenin varlıkları, kaynakları ve faaliyet sonuçları hakkında üretilen bilgiler, karar alma sürecindeki belirsizliği azalttığı oranda değerlidir. Bilginin değeri ve kalitesi karara bağlanacak probleme göre değişkenlik gösterir (Atabey, 2006:11). Gerek muhasebe bilgisi sağlayanların ortaya koyacakları sunum kalitesine yönelik olarak, gerekse kullanıcıların ihtiyaç duyduğu bilgi içeriğinin kalitesi için sunulacak bilginin şu nitelikleri taşıması gereklidir.

a- *Anlaşılabilirlik* : Kullanıcının özellikleri ile bilginin özellikleri bir bileşim sonucu sağlanabilir. Dolayısıyla, karar alıcılar ile alınan karar arasında bir bağ olmalıdır. Bu bağ, anlaşılabilirlik ve makul düzeyde.

bilgilendirilmiş kişilerin bilginin önemini anlamasına yardım etmektedir. Bilgi ancak kullanıcılar tarafından anlaşıldığında fayda sağlayabilmektedir.

b- *İlgililik* : Bir bilginin ilgili olabilmesi için; zamanlı, tahmin ve geri bildirim değerinin olması gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili bilgi kararda değişiklik yapan bilgidir.

c- *Güvenilirlik ve Kişisel Saplantılardan Uzak Olma* : Güvenilir bilgi, ekonomik durumu ve olayları gerçeğe uygun şekilde yansıtan bilgidir. Güvenilir bilgi, herkes için aynı anlamı taşımaktadır ve gerektiğinde kanıtlanabilmelidir.

d- *Karşılaştırma Olanağı Sağlama* : Etkin bir muhasebe bilgisi gerektiğinde diğer bilgilerle mukayese imkanı sağlamalıdır.

e- *Sayılandırılabilirlik* : Muhasebe bilgileri yorumsal nitelikten öte, tablosal düzen içinde sunulmalıdır (Cemalcılar ve Önce, 1999:31-33).

2.5.1.3.2. Muhasebe Bilgi Sisteminin Unsurları

Muhasebe bilgi sistemi, her sistemde olduğu gibi, girdi - işleme - çıktı akışını izlemektedir. Bu akışa uygun olarak bilgiler işletme içinden ve/veya dışından belgeler aracılığıyla sisteme dahil edilmekte, bilgi işlem faaliyetleri ile işlenmekte ve raporlanarak çıktı halini almaktadır. Bu sistemin çalışır duruma gelmesi ve işlerlik kazanabilmesi için, diğer bilgi sistemlerinde olduğu gibi birbirine bağlı bazı unsurlar gereklidir. Bu unsurlardan herhangi birinde ortaya çıkacak olan eksiklik ve aksaklık sistemin doğru bilgi üretmesine engel olacaktır. Muhasebe bilgi sisteminin unsurları, muhasebe bilgilerini

geliştirmek ve bu bilgileri karar alıcılara iletme için kullanılan personel, haberleşme araçları, donanım ve raporlardır. Etkin bir muhasebe bilgi sistemi tüm bu unsurların koordinasyon ve uyum içinde olmasına bağlıdır.

i. *Personel* : Bütün sistemlerde olduğu gibi muhasebe bilgi sisteminin de ilk ve en önemli unsuru, sistemi kuran ve kullanan insandır. Sistemden elde edilen raporların analiz edilerek değere dönüştürülmesi insan tarafından gerçekleştirilir. İnsan kaynağı muhasebe bilgi sisteminin temelidir. Muhasebe bilgi sistemi bünyesinde çalışacak personelin yeterli mesleki eğitime, iş deneyimine ve kişilik özelliklerine sahip olması gereklidir.

ii. *Haberleşme Araçları* : İşletmelerde kayıt ortamını ve iletişim imkanını sağlayan haberleşme araçları; işlemleri, zaman, nitelik, nicelik, kişi gibi değişik yönleri ile ortaya koymak suretiyle muhasebe sistemine ait veri veya bilgileri somut hale getirerek veri ve bilginin toplanması, depolanması ve bilgi işlem faaliyetlerine tabi tutulması için gerekli belgelerdir. Bu belgeler ilk işlem belgeleri ve kayıt belgeleri olarak ikiye ayrılırlar. İlk işlem belgeleri işletme faaliyetlerine ait belgelerin ilk kez kayıt edildiği belgelerdir. Faturalar, hammadde istek fişleri, çekler işlem belgelerine örnek gösterilebilir. Kayıt belgeleri ise ilk işlem belgelerinin kaydedilmesi ve işleme tabi tutulması için kullanılan belgelerdir. Kayıt belgelerine yevmiye defteri, defter-i kebir ve envanter defteri örnek gösterilebilir (Sürmeli, 1978:81).

iii. *Donanım* : Bir muhasebe bilgi sisteminde bulunacak donanımlar işletmenin içinde bulunduğu koşullara, bilgi işlem eylemlerinin yoğunluğuna ve buna bağlı olarak benimsenen bilgi işlem yöntemlerine göre değişiklik gösterir. Muhasebe bilgi

sisteminde verilerin çıktıya dönüşmesi sürecinde bazı yöntemlerden faydalanılmaktadır. Adı geçen yöntemler; el ile bilgi işleme, mekanik bilgi işleme ve bilgisayarla bilgi işlemedir. Ancak, muhasebe bilgi sistemlerinde daha önceleri elle veya mekanik olarak üretilen muhasebe bilgileri çağın gelişimine paralel olarak bilgisayarlı ortamda üretilmeye başlanmıştır (Demir, 2005:148). Teknolojik gelişmelerden en çok yararlanan sistemlerden olan muhasebe sistemleri günümüzde çok küçük işletmeler istisna olmak üzere bilgisayara dayalı hale gelmiştir.

iv. *Raporlar* : Muhasebe bilgi sisteminin nihai ürünü olan işlenmiş bilgi, kullanıcılarına raporlar aracılığıyla sunulmaktadır. Muhasebe bilgi sisteminin işletmede ortaya çıkan mali nitelikteki işlemler ile ilgili bilgi üretme konusundaki faaliyetlerinin temel amacı, işletme gerçeklerinin işletme ile ilgili kararlarda kullanılmak üzere muhasebe raporlarına yansıtılmasıdır (Yücel, 1986:29). Raporlar muhasebe bilgi sisteminin çıktılarıdır. Muhasebe bilgi sisteminden elde edilen raporlar; iç raporlar ve dış raporlar aracılığıyla kullanıcılara bilgi sağlarlar. İç raporlar işletme içine yönelik olarak, her düzeyde yöneticilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazırlanırlar. Dış raporlar, işletme ile ilgili bilgi ihtiyacında olan ancak işletme dışında bulunan bilgi kullanıcılarına yönelik olarak genel veya özel amaçlı olarak hazırlanırlar.

2.5.1.3.3. *Muhasebe Bilgilerinin Üretilmesinde Kullanılan Kaynaklar*

Muhasebe bilgi sisteminin kullanıcılarına anlaşılır, tutarlı ve karşılaştırılabilir bilgiler sunabilmesi için, bilgi üretme sürecinde belirli prensip ve esaslara

uyulur. Böylece muhasebe uygulamaları belirli kurallara dayandırılırken uygulamada meydana gelebilecek karışıklıkların da önüne geçilebilir.

Muhasebe bilgilerinin üretim sürecinde veri toplama işleminden bilginin üretilmesi hatta kullanılması aşamasına kadar uyulması gereken pek çok kriter ve ölçüler bulunmaktadır. Muhasebe bilgi sisteminde oluşan faaliyetler, sistemin unsurları tarafından muhasebenin kaynakları olarak adlandırılan belirli ilkelere ve standartlara dayanılarak üretildikleri takdirde kullanıcılar açısından anlamlı ve değerli kabul edilirler. Bu kriter ve ölçüler; temel kavramlar, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, ulusal – uluslararası muhasebe standartları, mevzuat ve ticari hayatın gelenek ve prensipleridir (Atabey, 2006:29).

i- Temel Kavramlar : Muhasebenin temel kavramları, muhasebe bilgi sisteminde, bilgi üretme sürecinde işletmelerin gerçekleştirecekleri işlemlere yol gösteren kurallar ve eğilimlerdir. Muhasebenin evrensel nitelikteki temel kavramları; işletme ile muhasebe fonksiyonları arasındaki ilişki kuran ve muhasebe kayıt düzeni ve raporlama tekniği ile ilgilidir. Bunlardan; sosyal sorumluluk kavramı, kişilik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı, parayla ölçülme kavramı ve dönemsellik kavramı muhasebenin işletmeyle olan ilişkisinin içeriğini düzenleyen kavramlarıdır. Diğer yedi kavram olan; maliyet esası kavramı, tarafsızlık ve belgelendirme kavramı, tutarlılık kavramı, ihtiyatlılık kavramı, tam açıklama kavramı, önemlilik kavramı ve özün önceliği kavramı ise muhasebe kayıt düzeninin nasıl olması gerektiği ve raporlamanın ne şekilde gerçekleştirileceğine yönelik kavramlardır.

ii- Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri : Muhasebe usülleri, işlemleri ve yöntemlerinin dayandığı genel kurallardır. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri muhasebenin temel kavramlarına dayanır ve onlarla bir bütün meydana getirir. Bu ilkelerin genel kabul görmüş olma özelliği, evrensel

nitelikte ve yaygın uygulama alanına sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri temel finansal tabloların elde edilmesine yönelik olarak Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde yer aldığı şekilde; gelir tablosu ilkeleri ve bilanço ilkeleri olmak üzere iki temel gruba ayrılır.

iii-Muhasebe Standartları : Muhasebe bilgi sisteminde üretilen bilgilerin kullanıcıları, işletmeyle gerçekleştirecekleri işlemlere ait ekonomik kararlarını işletmenin finansal tablolarını ve diğer faktörleri dikkate alarak verirler. İşletme ile ilgili karar vericilerin kullandıkları muhasebe bilgilerinin, güvenilir, anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, tarafsız, tam ve özün önceliğine uygun olması gereklidir. Oysa ki; farklı raporlama ilkeleri, kuralları ve uygulamalarının varlığı ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli sorunlara neden olur ve mali tablolar karşılaştırılabilirlik özelliğini kaybeder. Bu sorunlara çözüm bulunabilmesine yönelik olarak standardizasyon gerekli olmuştur. Bu doğrultuda muhasebe bilgilerinin güvenilir, anlaşılabilir, anlam ve kavramlar birliği sağlanmasına yönelik her aşamada kullanıcıya ışık tutan temel yöntem ve ilkelerde birlik sağlanması amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde meslek örgütlerince muhasebe uygulamalarına ilişkin standartlar belirlenmekte ve bu standartlar yaygın olarak kullanılmaktadır.

iv-Gelenek, Görenek ve Mevzuat : Günlük hayatımızın her alanında muhasebenin ilgilendiği bir ilişki tespit edebiliriz. Bu nedenle muhasebe disiplini gerek bireysel, gerekse toplumsal hayatımızı düzenleyen kuralların tümünden etkilenirler. Bu kurallardan gelenek, görenek gibi bazıları yazılı olmadığı gibi bir kısmı da yazılıdır. Bu kurallardan bazıları doğrudan, bazıları ise dolaylı olarak muhasebeyi etkiler (Atabey, 2006:51).

2.5.2. Finansal Raporlama

Kavram olarak ‘‘rapor’’, karar almada kullanılabilecek her türlü ve her formatta bilgidir. Raporlama ise kısaca bilgi verme veya bilgileri çeşitli formatlarda yapılandırılmış veya yapılandırılmamış raporlarda sunma anlamına gelmektedir. Bu kısa tanım kapsamında, raporlama ile ilgili olarak, raporlayan ve raporlanan olmak üzere iki taraftan söz edilebilir. Raporlayan, bilgileri hazırlayıp sunan, raporlanan ise hazırlanan bilgileri teslim alandır. Buradan hareketle konuyu finansal raporlamaya taşıyacak olursak; finansal raporlama içeriği finansal olan veya para ile ölçülebilen bilgilerin raporlanması anlamına gelmektedir (Pakdemir, 2005:21).

Finansal Raporlama muhasebenin en önemli fonksiyonlarından birisidir. Muhasebe tanımında işletmede meydana gelen finansal olayların belirlenmesi, para cinsinden kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenip raporlanması ve yorumlanması işlemleri vardır. Esasen muhasebenin en önemli amacı üretmiş olduğu bilgileri bilgi kullanıcılarına sunmasıdır. Dolayısıyla; finansal raporlama insanoğlunun muhasebeye duyduğu ihtiyaç ile başlamış ve muhasebenin amacını oluşturmuştur (Akdoğan, 2007:www.meteksan.com.tr).

Finansal raporlamanın temel araçları; işletme dışına işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarını para birimi ile gösteren finansal tablolarıdır. Ancak, işletme ile ilgili bilgilerin tümünün bu temel finansal tablolarla sunulması mümkün olmayabilir. Muhasebenin ilk işlevi sonucunda özetlenmiş bilgilere dayanılarak elde edilen bu temel finansal tabloların yanısıra finansal muhasebe süreciyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan bilgilerin de raporlanması gerekir. Bu da finansal tabloları yanı sıra

muhasebe süreciyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olan bilgilerin iletilmesi ile ilgili olan araçları da kapsayan finansal raporlamayı ifade eder (Cemalcılar ve Önce, 1999:14).

Finansal raporlama ilgililerin ekonomik kararlarını alırken kullandıkları bilgi ve belgelerin tümüdür. Finansal raporlar, finansal tabloları da kapsayan, işletmenin içerisinden çıkan her türlü finansal ve operasyonel bilgi, sunum, duyuru, internet sayfası ve benzeri iletişim aracıdır. İşletmeler finansal tablolar dışındaki bilgileri gerek kanuni zorunluluktan, gerekse kendi iradeleri ile açıklayabilirler (Fırat, 2008:27).

2.5.2.1. Finansal Raporlamanın Amaçları ve İşlevi

Finansal raporlamanın amaçları büyük ölçüde işletme ile ilgili gereksinim duydukları bilgiye ulaşma yetkisine sahip olmayan dış kullanıcıların bu önemli gereksinimlerinden doğar. Ayrıca ülkedeki yasal, politik ve ekonomik çevreden de etkilenir ve bu nedenle zaman içinde değişebilir. Amaçların belirlenmesi, finansal raporlamanın geleneksel olarak sağlamış olduğu bilgilerin özelliklerinden ve sınırlayıcılarından etkilenmektedir (Cemalcılar ve Önce, 1999:28).

“TMSK Kavramsal Çerçeve Paragraf 12”de finansal raporlamanın ana unsuru olan finansal tabloların amacı; “çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, faaliyet sonuçları ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamak.” olarak belirtilmektedir.

FASB, finansal raporlamanın amaçlarını üç temel gruba ayırmıştır. Bunlar; yatırım ve kredi kararlarında faydalı bilgiler sağlamak, nakit akış tahminlerini

belirlemede faydalı bilgi sağlamak, işletmenin varlıkları, bu varlıklar üzerindeki haklar ve değişikliklerle ilgili bilgi sağlamaktır (Ercan, 2007:59).

i- Finansal Kararlar İçin Bilgi Sağlamak : Finansal raporlamanın ilk amacı, finansal kararlar için faydalı bilgi sağlamaktır. Finansal raporlama mevcut ve potansiyel yatırımcılara, kreditorlere ve diğer kullanıcılara yatırım, kredi ve benzeri konularda rasyonel kararlar vermeleri için faydalı bilgiler sağlamalıdır.

ii- Nakit Akışları ile İlgili Bilgi Sağlamak : Finansal raporlamanın ikinci amacı, nakit akış tahminlerini belirlemede faydalı bilgi sağlamaktır. Finansal raporlama; faiz veya kar payından, satışlardan, alacakların tahsilinden, borçların veya menkul kıymetlerin vadesinin gelmesinden dolayı ortaya çıkacak olan olası nakit akışlarının miktar, zamanı ve belirsizliğini değerlendirmede mevcut ve potansiyel yatırımcılara, kreditorlere ve diğer kullanıcılara yardım edecek bilgi sağlamalıdır.

iii-Varlıklar, Kaynaklar ve Bunlardaki Değişiklikler Hakkında Bilgi Sağlamak : İşletme içinde alınan kararlar ve buna bağlı olarak yapılan faaliyetler neticesinde işletmenin varlıklarında ve kaynaklarında değişimler meydana gelir. Bu değişimlerin etkisiyle varlıklar, sermaye ve borçlar başlangıca göre farklı yapı ve büyüklüğe ulaşır. Bu değişimler çeşit itibarıyla olabileceği gibi, değer ve tutar itibarıyla da olabilir. İşletmenin varlıklarının, sermayesinin ve borçlarının çeşit ve tutar bakımından ne olduğu, hangi değişimlere uğradıkları, faaliyetlerin sonucunda ne elde edildiği veya ne kaybedildiğinin bilinmesi için ekonomik

faaliyetlerin belirlenmesi, izlenmesi ve sonuçlarının ölçülmesi gerekir.

Her kullanıcı grubunun işletme ile ilgili ihtiyaç duyduğu bilgiler farklı olduğu için finansal raporlama ile her bir grubun ihtiyacının tamamen ve aynı ölçüde karşılanması çok zordur. Diğer taraftan yatırımcılar ve kredi verenlerin bilgi ihtiyaçlarının karşılanması, diğer önemli finansal tablo kullanıcıları için de yararlı bilgiler sunulduğu anlamını taşıdığı için yatırımcılar ve kredi verenlerin bilgi ihtiyaçlarının karşılanması finansal raporlamanın temel amacı olarak düşünülmektedir (Fırat, 2008:8). Finansal raporlar ilgili tüm tarafların ekonomik amaçları doğrultusunda kullanacakları birincil bilgi kaynağıdır. Kullanıcılar genel olarak finansal raporlamanın aşağıdaki işlevlerine yönelik bilgiye ihtiyaç duyarlar; (Deloitte, 2006:4)

- Yatırım kararlarının alınması,
- Faaliyet alanlarının oluşumu,
- Denetim,
- Performans ölçümü,
- Vergi planlaması,
- Risk yönetimi,
- Şirket hisselerine yatırım kararları,
- Hedefler ve şirket itibarı,
- Yönetim kurulunun performansının ölçümü,
- Sermayenin etkinliğinin ölçümü.

Finansal raporlama için en az iki temel unsura gereksinim vardır. Bunlardan ilki, iki an arasında kalan zaman parçası şeklinde tanımlayabileceğimiz dönem kavramı veya unsurudur. İkincisi ise, performansın ölçülmesinde kullanılacak kriterdir. Burada bahsedilen kriter; akışkanlık, verimlilik, üretkenlik, karlılık gibi kavramlardan biri olabilmektedir(Pakdemir, 2005:20).

Bu doğrultuda yapılacak finansal raporlamanın çeşitleri genel olarak;

- Dönemsel(genellikle yıllık) olarak yapılan *dönemsel raporlama*,
- Genellikle üçer aylık dönemlerde düzenlenen *ara dönem finansal raporlama*,
- İşletme bölümlerine yönelik yapılan *bölümsel raporlama*,
- Aynı şirket çatısındaki şirketlere ait finansal tabloların bir araya getirilmesiyle hazırlanan *konsolide finansal raporlamadır*.

2.5.2.2. Finansal Raporlar

Finansal raporlar iş hayatıyla ilgili ve ekonomik kararların verilmesinde yararlı olabilecek bilgiler sağlarlar. Diğer bir ifadeyle, finansal raporlar işletme ve ekonomik faaliyetlerin yürütülmesinde kıt kaynakların kullanılma seçenekleri arasında mantıklı seçimlerin yapılmasında kullanılırlar.

Finansal raporlamada bilgilerin iletildiği temel araçlar finansal tablolardır. Bir bütün olarak tüm kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik hazırlanan finansal tablolar bu özelliklerinden dolayı genel amaçlı olarak nitelendirilirler. Finansal raporlar ise yalnızca finansal tabloları değil, aynı zamanda muhasebe sistemi tarafından sağlanan ve doğrudan veya dolaylı olarak muhasebe sistemiyle ilgili bilgilerin iletişimde kullanılan diğer rapor araçlarını da kapsar (Akdoğan ve Aydın, 1987:189-191).

09.04.2008 tarih ve 26842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan SPK Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliğine göre finansal

raporlar; finansal tablolar, yönetim kurulu faaliyet raporları ve sorumluluk beyanlarından oluşan raporların tamamıdır.

2.5.2.2.1. Finansal Tablolar

Muhasebenin amacı işletmenin finansal durumunu etkileyen olay ve işlemlerin para birimiyle ölçülen sonuçlarını işletme dışındaki kişi ve kurumlara bildirmektir (Büyükmirza, 2000:27). İşletmelerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin net ekonomik sonuçlarının görüleceği yer finansal tablolardır.

Finansal tablolar, bir işletmenin dönemsel karını, karı meydana getiren kalemleri, işletmenin ekonomik varlıklarını ve yükümlülüklerini ortaya koymakta ve buna bağlı olarak bu bilgiler, finansal muhasebe ve tablolarda da en önemli konu olarak ele alınmaktadır.

Finansal tablolar iki ayrı gruba ayrılabilirler. Bu gruptan birisi fotoğraf diğeri ise filme benzetilebilir. Birinci gruba giren aktifler, borçlar ve özsermaye, belirli bir andaki varlıkların miktarı, büyüklüğü veya bu varlıklara olan taleplerin miktarını ve büyüklüğünü gösterirler. İkinci gruptaki, kar ve bunun ögeleri olan hasılat, gider, faaliyet dışı gelirler ve faaliyet dışı giderler ile işletme sahiplerinin yatırdıkları özsermaye ve işletme sahiplerinin işletmeden çektikleri varlıklar ise belirli bir zaman aralığında bir işletmeyi etkileyen olay ve koşullarla, yapılan işlemlerin sonuçlarını ortaya koyarlar (Akdoğan ve Aydın: 1987:305-352).

16.01.2005 tarih ve 2572 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu” Standardına göre; finansal tablolar işletmenin finansal durumunun ve finansal performansının biçimlendirilmiş sunumudur. Finansal tabloların amacı, geniş bir kullanıcı kitlesinin ekonomik kararlar

almalarına yardımcı olan işletmenin finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır. Finansal tablolar, yöneticilerin kendilerine emanet edilen kaynakları ne etkinlikte kullandıklarını gösterirler.

Bir işletmenin finansal durumunun, finansal performansının ve nakit akışlarının gerçeğe uygun olarak ve eşit önem derecesinde sunulacağı tam bir finansal tablolar setinde şu tablolar bulunur.

i- Finansal Durum Tablosu (bilanço) : Sermaye koyan ve sonradan kendilerine ait karı işletmede bırakan sahip, hissedarlar ile alacaklıların işletmeye sağladıkları kaynaklar ve bunlarla elde edilen varlıkların anlamlı bir şekilde belirlenmesi ve gösterilmesi yoluyla, belirli bir tarihte işletmenin finansal durumunu açık ve gerçeğe uygun olarak ortaya koyan tablolardır.

Bilanço, işletmenin belirli bir andaki varlık ve kaynak yapısını diğer bir ifade ile finansal durumunu ortaya koyan bir tablodur. İşletmenin kuruluşunda bu yapı, dolayısıyla bilanço, varlık ve kaynakları oluşturan unsurlarının değerlerinin saptanması yolu ile ortaya çıkar. Bilançonun, işletmenin çalışmaya başlamasından sonraki belirli bir ana ait finansal durumunu gösterebilmesi için faaliyetler sırasında varlık, yabancı kaynak ve öz kaynak unsurlarında oluşan değişmelerin izlenmesi gerekir. Böylece finansal durumun yeni oluşumuna ulaşılır. Bilanço, çift taraflı kayıt sisteminin dönem bakımından hem başlangıcı hem de sonucudur (Cemalcılar ve Önce, 1999:74).

ii- Gelir Tablosu (kar-zarar tablosu) : Satışların, gelirlerin, satışlar maliyetinin, giderlerin, kar ve zararlara ait hesapların ve belli dönemlere ait işletme faaliyeti sonuçlarının sınıflandırılmış ve

gerçeğe uygun olarak gösterildiği tablolardır. Gelir tablosu; işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği tüm gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyetler ile giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karını veya dönem net zararını kapsar.

Gelir tablosu, işletme yöneticilerine, hissedarlara, yatırımcılara ve diğer ilgililere ait olduğu döneme ait gelir ve gider kalemlerini ayrıntılarıyla ortaya koymak suretiyle işletme başarısının ölçülmesine yönelik birinci elden bilgi sağlar. Gelir tablosu, dönem sonucunu hangi olayların ne ölçüde etkilediğinin belirlenmesi açısından çok önemli, dinamik bir rapordur.

iii- Özkaynak Değişim Tablosu : Dönem içerisindeki özkaynak değişimlerinin topluca görülebilmesi için ilgili özkaynak kalemlerindeki artış ve azalışların gösterildiği tablodur. İşletmenin raporlama dönemi başı ve sonu arasında özkaynaklarında meydana gelen değişiklikler, dönem içinde net varlılarındaki artış ve azalışları yansıtır. Hissedarlarla, ortaklık ilişkisi gereği yapılan işlemler (sermaye artırımı, temettü ödemeleri gibi) ve bu işlemlerle doğrudan ilgili giderler dışında, özkaynaklarda dönem içerisinde meydana gelen değişikliklerin tümü, söz konusu dönem içinde işletme faaliyetlerinin yarattığı kar ve zararları içeren, tüm gelir ve giderleri gösterir (www.tmsk.org.tr).

iv- Nakit Akış Tablosu : Finansal tablo kullanıcıları, işletmenin nakit ve benzeri varlıklarını nasıl oluşturduğu ve nasıl kullandıkları ile ilgilenmektedirler. İşletmeler ise kar etmek amacıyla farklı faaliyetlerde bulunmalarına karşı, özünde faaliyetlerine devam etmek, yükümlülüklerini yerine getirmek ve yatırımcılarına getiri

sağlamak gibi nedenlerle nakde ihtiyaç duyarlar. Nakit akış tablosu; işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerinden dönem boyunca elde edilen nakit akışlarını sınıflandırarak bir işletmenin nakit ve nakit benzerlerindeki tarihi değişikliklere ilişkin bilgi sağlar. Bu bilgiler, finansal tablo kullanıcılarına, işletmenin nakit ve nakit benzeri yaratma yeteneğinin ve işletmenin bu nakit akışlarını kullanma ihtiyacını değerlendirebilmelerinde dayanak oluşturması bakımından faydalıdır (www.tmsk.org.tr).

v- *Önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlar* ile geriye dönük uygulamalar olması durumunda karşılaştırılabilir en erken dönemin *başlangıç bilançosu* da finansal tablolar seti içerisinde bulunan diğer raporlardır (www.tmsk.org.tr).

vi- *Ek Finansal Tablolar* : Bilanço ve gelir tablolarındaki bilgiler, temel finansal tabloların ayrılmaz bir parçası olarak, aşağıdaki finansal tablolar aracılığıyla ayrıntılarıyla raporlanırlar.

- Gelir tablosundaki satışların maliyeti kısmının; işletmenin dönem içindeki stok hareketleri ile satılan mamül, ilk madde ve malzeme ile ticari mal gibi maddelerin ve satılan hizmetlerin maliyetlerini göstermek üzere düzenlenen ve gelir tablosunu tamamlayan *satışların maliyeti tablosu*,

- İşletmenin belirli bir hesap dönemi içerisinde sağladığı tüm finansal araçları içeren fon kaynaklarını gösteren *fon akım tablosu*,

- Özellikle sermaye şirketlerinde dönem karından, ödenecek vergilerin, ayrılan yedeklerin ve ortaklara dağıtılacak payların açıkça gösterilmesi ve şirketlerin hisse başına kar ile hisse başına

temettü tutarının hesaplanması amacıyla düzenlenen, işletmenin dönem karının dağıtım biçimini gösteren *kar dağıtım tablosu*.

2.5.2.2.2. Diğer Raporlar ve Gönüllü Olarak Açıklanan Bilgiler

Finansal raporlama, finansal tabloların yanı sıra muhasebe süreciyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi olan bilgilerin iletilmesiyle ilgili olan araçları da kapsar. Örneğin, işletme ile ilgili olarak hazırlanan faaliyet raporlarında finansal tabloların yanı sıra analiz ve yorum sonuçları, yönetim kurulu başkanının mektubu, yönetim tahminleri, işletmenin sosyal ve çevresel etkileri yer alabilir. Bu tür bilgiler bazı düzenleme ve kurallar gereğince bazen zorunlu olarak açıklanırken bazen de gönüllü olarak açıklanabilir (Cemalcılar ve Önce, 1999:15).

Finansal tablolar yönetim kurulu faaliyet raporu, yönetim kurulu başkanının açıklamaları, yönetimin durum değerlendirmesi ve analizleri gibi bildirimleri içermez. Bu tür bilgiler, yasalar ve diğer düzenlemeler gereği açıklanmasını zorunlu olan bilgilerin dışındaki gönüllü sunulan bilgilerdir. Bu bilgilerin neler olması gerektiğini, işletme yönetimi ve finansal tabloları hazırlayan muhasebecilerin, önemlilik, fayda-maliyet kavramlarını da dikkate alarak tam açıklanma kavramının uygulanması hakkındaki değerlendirmeleri belirlemektedir (Arı, 2007:38).

Finansal raporlama kapsamında verilen ek bilgiler; tam açıklama, tutarlılık, karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik, şeffaflık ve güvenilirlik açısından önemlidir. UMS-1 “Finansal Tabloların Sunuluşu” ile işletmeler; yönetim tarafından finansal tabloların dışında, işletmenin finansal durumu ve finansal performansına dair karşılaşılabilecek önemli belirsizlikleri tanımlayan ve açıklayan raporlar sunmaya teşvik edilmektedir.

2.5.3. Muhasebe, Finansal Raporlama ve KOBİ'ler

Küçük ve orta boy işletmelerde genellikle işletme sahibinin tüm işletmeye egemen olduğu merkezi bir yönetim bulunmaktadır. Büyük işletmelerdekinin aksine yönetim işlevinin belirli bir işbölümü ile dağıtılmadığı ve birimlerin birbirinden net olarak ayrılmadığı görülür. Muhasebe ve finansman fonksiyonları çoğunlukla tek bir fonksiyon olarak örgütlenir. İşletme ölçeğinin küçülmesine paralel olarak muhasebe; finansman fonksiyonunun yanı sıra, pazarlama/satış, satın alma ve insan kaynakları operasyonlarını da üstlenebilmektedir. Bununla birlikte, istihdam edilen personellerin sıklıkla yeterli eğitim ve bilgi düzeyinde olmadıkları görülmektedir.

KOBİ sahipleri, usta niteliği taşıyan kişiler olarak daha çok işin üretimle ilgili kısmına düşkündürler ve teknik unsurlarla ilgilenmeyi severler. KOBİ'lerde bu nedenle işletme fonksiyonları genellikle tam olarak belirlenmemiş olduğundan, satın alma, pazarlama, personel, üretim ve yönetim faaliyetleri patron yöneticilerin bilgi, eğitim ve şahsi becerilerine bağlı olarak sınırlı bir kapasite olarak yönetilmektedir. Söz konusu kişiler, gerek yatırım, gerekse işletmeyi yönetirken aldıkları kararları çoğunlukla nitelik ve nicelik olarak yeterli bilgiye dayandırmamaktadırlar. Bilginin yeterli ve sağlıklı bir biçimde toplanması ve işlenmesinin önemi yeterince kavranmamıştır. Bu konulardaki masraflar ve çalışmalar lüzumsuz sayılabilmektedir. İşletme için gerekli olan muhasebe sistemini işletmenin gidişini denetlemek için bir araç olarak değil, çoklukla devlete denetim aracı olarak bir külfet gibi görmektedirler. Genellikle, ticaret hukuku, vergi kanunları, muhasebe konusunda yetersiz bilgileri bulunmaktadır ve buna ek olarak, bu konuları öğrenmek onlara çekici gelmez ve bu konularla ilgilenmek istemezler. Özellikle küçük işletmelerde, muhasebe kayıtları sadece vergisel bir yükümlülük olarak algılandığı, sağlıklı muhasebe kayıtlarının tutulmadığı veya tutulan kayıtların işletmenin

gelecekteki finansal yapılanması için gerekli verileri sağladığı düşünülmemektedir (Göçmen, 2007:43-45).

KOBİ'lerde muhasebe biriminin bulunmadığına ve muhasebe işlemlerinin işletme dışında yürütüldüğüne sıklıkla rastlanmaktadır. Buna muhasebe kayıtlarının yaygın olarak sadece yasal bir zorunluluk olarak algılanmasının önemli derecede etken olduğu görülmektedir. Finansal tablolar resmi kurum ve kuruluşların istediği yasal dönemler itibarıyla yayınlanmakta ve bu nedenle raporlardan zamanında ve yeterli oranda yararlanılamamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de finansal raporlama sürecinin ağırlıklı olarak vergi mevzuatı çerçevesinde şekillenmesi nedeniyle finansal tablolar vergi üzerine odaklanmakta, gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmakta, KOBİ'lerinde vergi mevzuatından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek anlamında raporlama yaptıkları görülmektedir (Alptürk, 2008:197).

KOBİ'lerde muhasebe işlevini yerine getirecek insan kaynağı ve finansal raporların yanı sıra muhasebe bilgi sisteminin diğer unsurları olan haberleşme araçları ve donanımına da genellikle gerekli önemin verilmeyerek yeterli yatırımın yapılmadığı görülmektedir. Muhasebe işlevlerinde bilgi işlem teknolojisine dayalı donanımlar bir kısım orta büyüklükteki işletmelerde kabul görürken, genelde işletmelerde parasal kaynak yetersizliği, uygulamaya yönelik eleman eksikliği veya bu donanımların gereksiz görülmesi yatırım yapılmasına engel olmaktadır.

Muhasebe bilgi sisteminin unsurlarına gerekli yatırımın yapılamaması, diğer bir ifadeyle etkin ve verimli bir muhasebe bilgi sistemin oluşturulmaması, ilgili kişi ve kuruluşların bu işletmelere yönelik tutarlı kararlar alabilmesinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.

Day ve Taylor 2002 yılında İngiltere’de yaptıkları araştırmada yetersiz muhasebe bilgi sistemleri ile KOBİ’lerin finansman sıkıntıları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre kredi başvuruları kabul edilmeyen işletmelerin çoğunluğunun yeterli ve düzenli muhasebe sisteminin bulunmadığı belirlenmiştir. KOBİ’lerde finansal raporlamaya ilişkin olarak çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar genel olarak işletmelerin finansal bilgi sisteminin önemine ilişkin farkındalık düzeyinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır (Köse, 2009:116).

Diğer taraftan, KOBİ’lerin yatırım kararlarında maliyetlerin analizi büyük önem taşımaktadır. KOBİ’lerde piyasa maliyet dengesi kuran programların bulunmadığı, karar maliyet modellerinin bilinmediği görülmektedir. Birim üründeki sabit, değişken ve yarı değişken maliyet grupları ayrı ayrı hesaplanmadığı gibi piyasa fiyat rekabetinde doğru fiyatlandırma yapılması da mümkün olamamaktadır. Satış ve piyasa koşullarını değerlendirmek ve yeni yatırımlara gidilip gidilmeyeceğini belirlemek için maliyet modellerinin bilinmesi ve hesaplanması gereklidir. Uzman muhasebe elemanlarını olmadığı KOBİ’lerde farkına varılmaksızın birçok giderlerin maliyetlere yansıtılmadığı ya da yanlış hesaplandığı görülmektedir. Hatta birçok KOBİ’de maliyet, sermaye, gelirlerin hesaplanma şekilleri karıştırılmaktadır (Çalıpınar, 2001:248).

2.5.3.1. Muhasebe Standartları ve KOBİ’ler

Muhasebe, kendi içerisinde hiyerarşik bir yapı arz eder. Bu yapının en tepesinde muhasebenin anayasasını oluşturan evrensel kabul görmüş temel kavramlar yer alır. Temel kavramları muhasebenin adeta kanunlarını oluşturan temel ilkeler izler. İlkelerde kavramlar gibi evrensel genel kabul görmüşlük özelliği arz ederler (Arıkan, 2005:7). Bu yapıyı tamamlayan

standartlar ise ilkelerin uygulamaya geçirilmesini sağlayan esas ve yöntemlerden oluşur.

Muhasebe sisteminden elde edilen bilgilerin; kullanıcılar için beklenen fonksiyonları yerine getirebilmesi ve işletme faaliyetleriyle ilgili sağlıklı bilgiler aktarılabilmesi, benzer olayları benzer şekilde ifade etmesi, ürettiği bilgilerin doğru, güvenilir, anlamlı, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olması belirli muhasebe standartlarına göre hazırlanması ile mümkündür (Bağcı, 2002:23).

Muhasebe standartları; finansal tabloların, kullanıcıların ihtiyaç duyduğu işletme sonuçlarını doğru, gerçek durumu yansıtan, karşılaştırılabilir, tutarlı, dengeli ve anlaşılabilir olarak yansıtılabilmesi için uyulması gereken ilke ve kurallar bütünüdür. Muhasebe standartlarına uyum, finansal bilgilerin güvenilirliğinin artmasını sağlar (www.tmsk.org.tr).

Muhasebe standartları muhasebe çalışmalarının yöntemini belirler. Muhasebe standartları terimi açık olarak pragmatik kuralları ifade etmektedir. Muhasebe ilkeleri genel olarak muhasebe standartları aracılığıyla uygulamaya geçilir ve muhasebe politikalarının belirlenmesinde esas olur (Cemalcılar ve Önce, 1999:71).

İşletmelerin ve işletme dışı çevrelerin karar alma sürecinde belirleyici rolü olan muhasebe standartları, birçok çıkar grubunun ilgi odağında olup, muhasebe standartlarının kimin tarafından belirleneceği tartışma konusu olagelmıştır. Muhasebe standartlarının oluşturulması; kamu sektörü tarafından yasama yoluyla, özel sektör düzenleyici kuruluşları vasıtasıyla ve kamu sektörünün yetkisini bir kuruluşa devretmesi ile olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmektedir (Akgül vd., 2004:59).

Dünya’da uzun yıllardır muhasebe alanında çalışmalar yürütülerek, muhasebe uygulamalarında ve raporlamalarında gerçeğe uygun ve anlamlı bilgiler sunulmaya çalışılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerin oluşturdukları ulusal muhasebe standartları kurul ve komiteleri geliştirdikleri ulusal muhasebe standartları kapsamında, bu amaca büyük ölçüde hizmet etmişlerdir. Bu ülkelerin önderliğinde ve bazı gelişmekte olan ülkelerin katılımıyla 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi oluşturulmuş ve Uluslararası Muhasebe Standartları geliştirip yayınlamıştır. Bu kuruluş daha etkin çalışma sağlanması amacıyla 2001 yılından itibaren bağımsız hale getirilerek Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) olmuştur. Bu tarihten itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları ile ilgili yapılan ve halen devam etmekte olan çalışmalarla Uluslararası Muhasebe Standartları kavramı Uluslararası Finansal Raporlama Standartları’na dönüştürülmektedir (Yalkın vd., 2006:292). Daha önce yayımlanan Muhasebe Standartlarını kabul eden IASB halen yürürlükte olan 29 adet UMS’ye ilave olarak 8 UFRS yayınlamaya uygulamaya koymuştur.

IASB tarafından oluşturulan UFRS dünyada finansal raporlamaya yön veren tek otorite olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir. ABD’de Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından oluşturulan ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe ilkelerinin de (US-GAAP), FASB ile IASB arasında 2002 yılında imzalanan anlaşma doğrultusunda UFRS ile uyumlu hale getirilmesi kararının alınması bu olgunun kanıtıdır. Avrupa Birliğinde ise 2005 yılından itibaren hisse senetleri borsalar ve teşkilatlandırılmış piyasalarda işlem gören işletmelerin konsolide finansal tablolarını UFRS’na uygun olarak hazırlamaları kararı bu yönde çok önemli bir gelişmedir. Ayrıca üye ülkeler standartlarını, tüm ülke genelinde işletmelerde kullanma serbestisine sahiptirler. Bu gelişmelerden başka IASB’nin 2005 yılı faaliyet raporunda 100’den fazla ülkede standartların kullanıldığı veya uyumlaştırma çalışmalarına başlandığı açıklanmaktadır (Gökçen vd., 2006:iii).

Bu gelişmelere paralel olarak Türkiye’de Muhasebe Standartlarına yönelik ilk çalışmalar TÜRMOB bünyesinde 1994 yılında kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu(TMUDESK) tarafından yapılmıştır. TMUDESK’in yayınladığı 19 adet standart bugün yürürlükte olmamasına karşın sonraki dönemlerde yapılan çalışmalara taslak teşkil etmiştir. Diğer bir çalışma ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun bankacılık sektörüne yönelik hazırlayıp 2002 yılında yayınladığı 19 adet muhasebe standardıdır. 2003 yılında ise Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye’de faaliyet gösteren Sermaye Piyasası Kanunu hükümlerine tabi şirketler için, UFRS’nın Türkçe’ye: çevrilmesi suretiyle Seri: XI, No:25 sayılı tebliğ ile 33 adet standart yayınlamıştır.

Diğer taraftan 1999 yılında; denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek güvenilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak muhasebe standartlarını saptamak ve yayınlamak üzere, başbakanlığın ilgili kuruluşu olarak faaliyet gösterecek, kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur. TMSK, 2005 yılından beri UMS ve UFRS’na paralel ve aynı numaraları taşıyacak şekilde yayınladığı 29 adet Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) ve 8 adet Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 2009 TMS setinde yer almaktadır.

UFRS paralelinde yayınlanmış olan TFRS’ler daha çok hisse senetleri menkul kıymet borsalarında işlem gören şirketlerce uygulamaya alınmıştır ve çok az ülke UFRS’leri KOBİ’ler için tamamen zorunlu hale getirmiştir. UFRS’lerin tüm işletmelere uygulanabilir olamadığı doğrultusundaki yoğun eleştiriler, IASB’yi KOBİ’ler için Uluslararası Muhasebe Standartları çalışması

yapmaya yönlendirmiş ve bu çalışmalar neticesinde ilgili kuruluş tarafında 2009 yılında KOBİ'ler için Finansal Raporlama Standartları yayımlanmıştır.

2.5.3.1.1. IASB'nin KOBİ'lere Yönelik Finansal Raporlama Standartları Çalışmaları

Finansal raporlamanın çerçevesini belirleyen en önemli etkenlerin başında bu raporları kullananların bilgi ihtiyaçları gelmektedir. Finansal raporlar, dünya genelinde birçok işletme tarafından işletme dışındaki kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılamak amacıyla hazırlanmakta ve sunulmaktadır.

IASB'nin temel amacı da, dünya sermaye piyasalarında iştirakçilere ve ekonomik karar birimlerine yardım etmek için tek bir global muhasebe standartları ortaya koymaktır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar sonucu geliştirilen ve tam set UFRS olarak adlandırılan mevcut UFRS'ler de doğal olarak daha çok sermaye piyasalarında menkul kıymetleri halka arz edilmiş işletmeler ile bu işletmelerin finansal tablolarının kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap vermek üzere hazırlanmıştır ve çok geniş kapsamlı standartlardır. Oysa KOBİ finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları sermaye piyasalarındaki finansal tablo kullanıcılarına göre daha sınırlıdır. KOBİ finansal tablolarının kullanıcıları, işletme ortakları, bankalar, tedarikçiler, işgörenler ve devlet olmaktadır. Ancak halka açık şirketler, sermaye piyasası analistleri gibi farklı kullanıcılara sahiptir. KOBİ finansal tablo kullanıcıları, kısa dönemli nakit akışı ve likidite gibi konularla ilgilenirken, sermaye piyasası analistleri uzun dönemli nakit akışı, kar payları ve firma değerleri gibi konulara odaklanmaktadır. KOBİ'lerin ve büyük şirketlerin muhasebeden beklentileri farklılaştıkça, farklı muhasebe standartlarına ihtiyaç duymaları da kaçınılmazdır. Diğer yandan bazı karmaşıklıklar içeren uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması deneyimli muhasebeciler ile çalışan büyük şirketler için sorunlar oluşturmazken, KOBİ'ler için önemli sorunlar teşkil etmektedir (Aslan, 2007:207).

Son yıllarda birçok ülke IASB'nin menkul kıymetleri sermaye piyasalarında işlem gören şirketlerin ihtiyaçlarına yönelik hazırladığı kendi yerel muhasebe standardı olarak benimsemesi ya da yerel muhasebe standardıyla UFRS'yi uyumlu hale getirmesi KOBİ'leri ister istemez çok sayıda ve karmaşık muhasebe standardıyla karşı karşıya bırakmıştır. Çok sayıda ve karmaşık muhasebe standardının yanında, bunların hepsinin açıklanmasının KOBİ mali tablo kullanıcılarına faydalı bilgi sağlamayacağı ve uygulamanın KOBİ'lere büyük maliyetler getireceği gibi eleştiriler oluşmuştur. Bu kaygıları göz önünde bulunduran IASB, 2001 yılında daha küçük ve menkul kıymetleri teşkilatlandırılmış bir piyasada işlem görmeyen şirketler için basite indirgenmiş bir muhasebe seti oluşturmak için çalışmalara başlamıştır. Kurul 2004'de KOBİ'lere yönelik “Muhasebe Standartları Hakkında Hazırlık Görüşleri” kapsamında bir tartışma metni yayınlamıştır. Tartışma metnine gelen cevaplar, IASB'nin KOBİ'ler için finansal raporlama standartları geliştirilmesine geniş bir talep olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle kurul projeyi devam ettirme kararı almış ve hazırladığı KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını 2009 yılında kamuoyuna sunmuştur.

2.5.3.1.2. KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

Temelde finansal araçları borsalarda veya teşkilatlandırılmış diğer piyasalarda işlem gören işletmeler için hazırlanmış olan UFRS'lerin daha basit ve uygulanması daha kolay olan bir şeklini KOBİ'lere uyarlamak üzere yayımlanan KOBİ Muhasebe Standartlarının temel amacı; özel bilgi ihtiyacı olmayan geniş çapta kullanıcılar için, alacakları kararlarda faydalı olacak şekilde bir KOBİ'nin finansal durumu, performansı ve nakit akışları hakkında bilgi sağlamaktır (Korkmaz vd, 2007:97).

Standartlar esas olarak UFRS'nin tüm metni üzerine kurulmasına karşın UFRS'lerin bir kısmı KOBİ Standartlarına dahil edilmemiş, muhasebe politikası olarak bir seçimin yapılmasını gerektiren standartlarda en basit seçeneğe yer verilmiş, ölçme ve değerlendirme ile ilgili konularda basitleştirmeler yapılmıştır. Böylece KOBİ Standartları hacim olarak büyük ölçüde azaltılmıştır. UFRS'ler yaklaşık olarak 2.400 sayfa iken KOBİ'ler için Muhasebe Standartları yaklaşık 230 sayfadır (Akbulut ve Yanık, 2008:203-211).

Bu standardın hazırlanmasında, özellikle büyük işletmelere dönük olarak hazırlanan tam set UFRS'lerdeki aktif, yabancı kaynak, gider ve gelir değerlerinin tespit edilmeleri ile kaydıleştirilmelerini regüle eden prensipler sadeleştirilmiş olup, KOBİ'leri doğrudan ilgilendirmeyeceği düşünülen kısımlar çıkarılmış ve zorunlu tutulan açıklamaların kapsamı daraltılmıştır. KOBİ'lerin finansal raporlama yükümlülüğünün daha da hafifletilmesi doğrultusunda ilgili standardın ara dönemler veya her yıl yerine üç yılda bir gözden geçirileceği kayda bağlanmıştır. KOBİ'ler için UFRS ayrı bir standartlar seti olarak hazırlanmış olsa da işletmeler tercih etmeleri veya ihtiyaç duymaları halinde, finansal raporlamalarını tam set UFRS'lere göre yapabileceklerdir (Kaymaz ve Karaibrahimoğlu, 2009, 19-24).

KOBİ'ler için UFRS yalnızca kamuya açıklanacak hususların azaltıldığı bir muhasebe seti değil, aynı zamanda muhasebeleştirme ve ölçüm prensiplerinin de basitleştirildiği bir kavramsal bütünlüktür. Standart; KOBİ tanımının yapıldığı bölüm ile kavramlar ve genel ilkelerin açıklandığı iki bölüm de dahil olmak üzere toplam 35 bölümden oluşmaktadır.

2.5.3.1.3. Türkiye’de KOBİ’lere Yönelik UFRS Çalışmaları :

Türkiye’de muhasebe ve finansal raporlamaya ilişkin çok başlı uygulamaya son vermek amacıyla 4487 sayılı kanunla Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur. TMSK çağdaş dünya uygulamalarına entegre olabilmek için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına uyumlu standartlar üretmeyi hedef olarak belirlemiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Vakfı (IASCF) ile akdedilen telif anlaşması çerçevesinde standartların resmi Türkçe çevirisi yapılarak 1 adet kavramsal çerçeve, 38 adet muhasebe standardı(TMS/TFRS) ve 21 adet yorumdan oluşan setin tamamı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (www.tmsk.org.tr). TMSK bunun yanında KOBİ’ler için UFRS’yi Türkçe’ye çevirme ve ilgililerin görüşüne sunma çalışmalarına devam etmektedir.

TMSK, kanunun kendisine vermiş olduğu yetkiye dayanarak bu çalışmaları yaparken, SPK, BDDK ve Hazine Müsteşarlığının’da kendi alanları ile ilgili standart yayınlama konusunda yasal yetkileri bulunmaktadır. Bu nedenle uygulama birliğinin sağlanabilmesi için yasal bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. 14.02.2011 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan belirli madde kapsamlarına göre 1 Temmuz 2012 ile 1 Ocak 2013 tarihlerinde uygulanmaya başlayacak olan yeni Türk Ticaret Kanunu ile, TMSK’nın yaptığı çalışmaların uygulamada daha etkin hale gelmesi beklenmektedir(Akbulut ve Yanık, 2008:201-211).

Yeni TTK 88/(1) maddesi “gerçek ve tüzel kişiler gerek ticari defterlerini tutarlarken, gerek münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Türkiye Muhasebe Standartları kurulu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara aynen uymak ve bunları uygulamak zorundadır” hükmünü içermektedir. Buna göre, muhasebe

kayıtlarının tutulmasından raporlama aşamasına kadar TFRS setinin uygulanması gerekecektir. Büyük şirketler açısından bu hüküm uygulanabilir görünürken KOBİ’lerde sorunlar olabileceği öngörülmüştür. Bu nedenle aynı maddenin 3.fıkrasında “ Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca, değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları tarafından farklı düzenlemelere izin verildiği hallerde özel ve istisnai standartlar konulabilir; bunları uygulayanlar söz konusu durumu finansal tablo dipnotlarında açıklarlar” hükmü yer almaktadır. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu’nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanunun 13/2(a) maddesinde “TMSK, küçük ölçekli sermaye şirketleri her ölçekteki şahıs şirketleri, adi şirketler ve gerçek kişi tacirlerine ait işletmeler için veya sektörler itibarıyla geçerli olacak Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını yayımlayabilir. Bu halde anılan şirketler ve işletmeler mezkur özel standartları uygular. Ancak, bu şirket ve işletmelerden dileyenler, özel standartlar yerine uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulayabilir” hükmü yer almaktadır. Tasarının ilgili maddelerindeki bu açık hükümler TFRS setinin KOBİ’lere uygulanmasında bir istisnayı ortaya koymakta ve TMSK’ya KOBİ’lere yönelik özel standartlar geliştirme imkanı sağlamaktadır. Yeni TTK ile geliştirilecek bu standartların Uluslararası Finansal Raporlama standartları ile tam uyumlu olması gerekliliği ortaya konmakta, bir başka ifadeyle IASB tarafından geliştirilen KOBİ’ler için UFRS’ye gönderme yapılmaktadır (Çelik, 2009:6).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİNİN KOBİ'LERE ETKİLERİ

3.1 BASEL – KOBİ İLİŞKİSİ

Basel Uzlaşıları KOBİ'ler için doğrudan düzenlemeler içermemekle birlikte bankalar için minimum sermaye yükümlülüğü getirmesi nedeniyle dolaylı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Basel kriterleri ile bankaların sermaye yeterliliği standartları yeniden belirlenmekte ve bankalarla işletmeler arasındaki kredi ilişkilerinde daha kapsamlı kurallar ortaya konmaktadır. Bankaların kullandıkları kredilerin riski yükseldikçe ayırmaları gereken sermaye tutarı da yükselmekte ve buna paralel olarak kredi maliyeti de artmaktadır. Basel düzenlemeleri bu yönü ile KOBİ'ler için yeni bir dönemin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Basel düzenlemelerinin KOBİ'lere ilişkin hükümleri incelendiğinde işletme cirosuna ve kullanılan toplam krediye göre yeni bir kredi sınıflandırması ortaya konulduğu görülmektedir. Kredilendirme ile doğrudan ilişkisi olan bu sınıflandırmada, AB mevzuatında olduğu gibi yıllık satış cirosu 50 milyon Avro'yu geçmeyen işletmeler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin yaklaşık olarak % 99 kısmının KOBİ niteliğinde olduğu bilinmektedir.

Basel uygulamalarına geçiş süreci, bankalar ile KOBİ'ler arasındaki ilişkilerde köklü değişikliklere yol açacak niteliktedir. Bankacılık kesimiyle

ilgili düzenlemeler bütünü olan Basel uzlaşıları reel kesimdeki firmaları da çok yakından ilgilendirmektedir. Basel kriterlerinin bankaların başlıca kredi müşterileri arasında bulunan KOBİ'leri önemli düzeyde etkileyeceği bilinmektedir (Sezer vd, 2006:19).

Uluslararası ve ulusal finansal sistemin etkinliğinin artırılması, reel sektöre olumsuz etkilerinin önlenmesi amacıyla hazırlanmış olan Basel düzenlemeleri bankaların risk yönetim sürecini, geleneksel kredi ilişkisini değiştirecektir. Bu süreçte bankaların daha bilimsel yöntemler kullanmaları ve uygulamaları; işin başında özellikle kredi risklerini kontrol edebilmek için müşterilerini daha sıkı kontrol edebilme şeklinde KOBİ'lere yansıtılacaktır (Yazıcı vd., 2008:123).

Basel ile birlikte gözlenmesi beklenen en önemli değişikliklerden birisi bankaların risk yönetim sistemlerinin etkinliğinin artması ve buna paralel olarak sermaye yükümlülüklerinin riske daha duyarlı hale gelmesidir. Bu da hiç şüphesiz banka – KOBİ ilişkisinin yeni bir düzleme oturması demektir. Basel uygulamaları ile birlikte ortaya çıkacak en büyük etki yüksek riskli firmalar ile düşük riskli firmaların kullandığı krediler arasındaki faiz farkının artması olacaktır (Aktaş vd., 2008:306). Basel düzenlemeleriyle bankaların, kredi müşterilerinin her birinin bilanço risklerini, hem de farklı kredi işlemlerinin ölçülen risklerini dikkate alarak sermaye ayırmak zorunda kalması; bu yüksek sermaye maliyetinin nedeni olan kredi müşterilerine yüksek faizlerle kredi kullandırımını gündeme getirecektir (Yazıcı vd., 2008:118). Kredi maliyetleri ile risk düzeyi ilişkisi; kullandırılan kredinin türü, vadesi, teminatı, firma kredi notu gibi çeşitli kriterlerin firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansması şeklinde ortaya çıkacaktır.

Kredi fiyatlarının firmanın risk seviyesine göre belirlenecek olması KOBİ'lerin derecelendirme ihtiyaçlarını artıracak; bankalar ve bağımsız denetim kuruluşları KOBİ'leri, muhasebe bilgi sistemlerinden yönetim yapılarına, finansal tablolarından risk yönetim sistemleri uygulayıp uygulamadıklarına kadar her konuda inceleyerek derecelendireceklerdir. Derecelendirme ihtiyacı; bankalarca talep edilen verilerin kapsamında artış meydana getirecek ve KOBİ'lerin yönetim, muhasebe ve finansal raporlama kaliteleri üzerinde önemli etkileri olacaktır.

3.2 BASEL DÜZENLEMELERİNİN KOBİ KREDİLERİNE ETKİLERİ

Türkiye'de yapılan çalışmaların büyük bölümünde, küçük ve orta boy işletmelerin sorunları arasında finansal sorunlar birinci sırayı almaktadır. Finansal sorunlar işletmelerin kuruluş aşamasında öz sermaye yetersizliği olarak başlamakta ve uygun dış kaynak bulmada karşılaşılan sorunlar, yetersiz ve maliyeti yüksek krediler, enflasyon, döviz kuru ve diğer etmenlerle devam ederek KOBİ'leri olumsuz yönde etkilemekte, işletmenin verimlilik ve rekabetini güçleştirmektedir. KOBİ'lerin finansman sorunlarının temeline bakıldığında ise kredi yolu ile finansmandaki sorunların önemli yer tuttuğu görülmektedir (Yörük, 2007:371).

KOBİ'lerin fon kaynaklarının en önemlisi bankalardır. Bankaların aktiflerinin önemli bir kısmını da kredi portföyleri oluşturduğundan kredi riski bankacılık açısından önemli bir yere sahiptir. Kredi riski, bankaların müşterilerine verdikleri kredilerin geri dönüşündeki temerrüt ve gecikmeleri ifade etmektedir. Kredi riskinin tanımı temerrüt olasılığına dayanmakta olup, söz konusu riskin yönetiminde önemli olan hususlar müşterinin, kredi alabilme kapasitesinin değerlendirilmesi ve yeterli teminatlardır(Çonkar vd., 2008:149).

Basel süreci öncesi kredi verme aşamasında banka tarafından mali analiz yapılmakta, analiz sonuçlarına göre kredi tahsis edilmekte sonrasında da banka krediyi izlemekle yetinmektedir. Geleneksel kredi yaklaşımı olarak adlandırılan bu süreçte kredinin fiyatı, firmalara verilen kredinin risk yapısına bakılmaksızın, bankalarca fonlama maliyetinin üzerine bir kar payı eklenerek belirlenmektedir. Görüldüğü üzere bu yöntem tamamen subjektif bir yaklaşıma dayanmaktadır. Basel yaklaşımı ile kredi değerlendirme sürecinde subjektif yöntemden, kredinin taşıdığı risk seviyesine göre fiyatlanmasına dayalı yöntemlere geçilmektedir (Çonkar vd., 2008:136). Bu da kullanılacak kredilerin fiyatı ile birlikte vade ve teminat koşullarını da doğrudan etkileyecektir. Kredi şartlarının firmanın risk derecesine bağlı olarak belirleniyor olması Basel'in geleneksel kredi yaklaşımından temel farklılığıdır.

Basel düzenlemeleri, KOBİ'lerin kullandıkları banka kredilerini birçok farklı kriterle bağlamış ve farklı koşullara sahip KOBİ'lerin farklı faiz oranlarıyla kredilendirilmesini öngörmüştür. Basel uygulamasında kredi riskinin ölçülmesi iki ana unsura dayanmaktadır. Bunlar; kredi kullanan firmanın riski ve kredi işleminin kendisinden kaynaklanan risk seviyesidir.

Kredi kullanan firmanın riski, ilgili işletmenin finansal verileri ile niteliklerinin değerlendirilmesi sonucu hesaplanan firma derecelendirme notu ile belirlenmektedir. Kredi işleminin riski ise; kredinin türü, vadesi, para birimi ve teminatı gibi unsurlara bağlı olarak değerlendirilmektedir. Böylece kredi risklerinin ölçülmesinde kullanılan derecelendirme notları, nicel ve nitel faktörler ile kredi işleminin kendisinden kaynaklanan unsurların bir arada değerlendirilmesi ile hesaplanmaktadır. Bu değerlendirme sonrası kredi, “çok riskli” veya “az riskli” olarak belirlenmekte, diğer bir ifade ile riske

göre kredi fiyatlaması yapılmakta, firma riski ve kredi riski doğrudan kredinin fiyatına yansımaktadır.

Basel kriterlerinde kredi riski hesaplamasında standart yaklaşım ve içsel derecelendirme yaklaşımı olarak adlandırılan iki temel metod öngörülmüştür. Standart yaklaşımda ulusal denetim otoritelerinin uygun gördüğü bağımsız derecelendirme kuruluşlarının yaptığı değerlendirme sonucu belirlenen risk ağırlıkları esas alınmaktadır. Standart yaklaşımın daha çok KOBİ'lere yönelik olması beklenmektedir. Daha gelişmiş bir yöntem olan içsel derecelendirme yaklaşımında ise, bankaların tahmin ettikleri parametrelere bağlı olarak risk ağırlığı belirlenecektir.

Basel düzenlemeleri ile KOBİ'lere kullandırılan krediler için ayrı risk kategorisi oluşturmak mümkün hale gelmiştir. Basel'e göre KOBİ kriteri olan yıllık 50 milyon Avro cirodan bağımsız olarak; bir bankadan kullanılan nakdi ve gayri nakdi krediler için toplam 1 milyon Avro sınırı belirlenmiştir. Bu durum, yabancı finansman kaynağına ihtiyaç duyan ve bu nedenle bankalardan kredi kullanmak isteyen KOBİ'leri yakından ilgilendiren bir diğer unsurdur. Kullanılacak kredi miktarına göre KOBİ'ler farklı risk gruplarına dahil edileceklerdir. Kullanılan toplam kredi 1 milyon Avro'dan az ise kredi kullanan KOBİ "*Parakende KOBİ*" olarak nitelendirilerek standart % 75 risk ağırlığına tabi tutulabilecektir. Kullanılan kredi miktarı 1 milyon Avro'dan fazla ise kredi kullanan KOBİ, "*Kurumsal KOBİ*" olarak tanımlanarak bankaların veya bağımsız denetim firmalarının vereceği derecelendirme notuna göre risk ağırlığı sınıfına tabi tutulacaktır. Kurumsal portföyde değerlendirilen ve dışsal derecelendirme notuna sahip olmayan bir işletme % 100 risk ağırlığına tabi tutulacak ve risk ağırlığı ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır.

3.2.1. Kredi Maliyetleri

İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için rekabetçi üstünlük sağlamaları gereklidir. Bunun temel yollarından biri de uygun maliyetlerle çalışmaktır. Düşük kredi oranlarıyla borçlanabilmek rekabetçi üstünlüğün sağlanmasında önemli derecede etkindir.

Basel uygulaması ile KOBİ'lerin riskleri ve buna bağlı olarak kullanacakları kredinin koşulları derecelendirme notuna göre değişkenlik gösterecektir. Burada kötü derecelendirme notlarına sahip KOBİ'ler için ortaya çıkacak olan en büyük tehlike bankaların ek sermaye yükümlülüklerini karşılayacak bir risk primi ödemek zorunda kalacak olmalarıdır. Bankaların bu işletmeler için bulundurmaları gereken sermaye miktarı artacağından kullandırılan kredilerin faiz oranları daha yüksek olacaktır. Bu durum KOBİ'lerin borçlanma maliyetlerini artıracak, doğrudan ürün fiyatlarına ve karlarına yansıyacaktır. Düşük derecelendirme notu, kredi şartlarının ağırlaşmasına neden olabilecek hatta kredi talebinin kabul edilmemesi sonucunu doğurabilecektir. Buna karşın bankalar, derecelendirme notu yüksek olan KOBİ'lere kullandıracakları krediler için daha az karşılık ayıracaklardır. Bu nedenle bu işletmeler daha düşük faiz oranları ve daha uzun vade ile kredi bulma avantajına sahip olabileceklerdir. Bu durumda finansman giderleri azalacak, işletmenin karlılığı olumlu etkilenecektir. Özsermaye yetersizliği yaşayan KOBİ'ler için düşük kredi faizi maliyeti ile finansman sağlayabilmek günümüz rekabetçi koşullarında son derece önemlidir.

Basel ile bankaların risk bazlı fiyatlama yapmaları öngörülmektedir. Risk bazlı fiyatlama bankanın aldığı risk seviyesine paralel olarak fiyat farklılaşmasına neden olacaktır. Kredinin çeşidi, tutarı ve vadesi gibi faktörler risk bazlı fiyatlamayı etkileyen ve kredi riskini belirleyen unsurlar olarak

önem taşımaktadır. Düzenlemede, kredi müşterisi firmaların taşıdıkları riskle bankaların sermaye yükümlülükleri hesaplanmakta, kredinin bankaya yüklediği maliyet kredi fiyatının belirlenmesine temel oluşturmaktadır.

Geleneksel olarak kredi fiyatı; fonlama maliyeti, müşteri risk primi ve kar payının toplamından oluşurken Basel kriterlerine göre kredi fiyatı; fonlama maliyeti, beklenen kayıp oranı, ilave tutulacak sermayenin maliyeti ve kar payının toplamından oluşmaktadır. Fonlama maliyeti bankanın tasarruf sahiplerinden topladığı mevduatlar için ödediği faiz ile dış kaynaklardan kullandığı kredilerin maliyetlerinin ağırlıklandırılması ve sabit maliyetlerin eklenmesi ile ortaya çıkar. Beklenen kayıp oranı müşterinin temerrüde düşme olasılığı ile temerrüt halinde kayıp oranını çarpımıdır. Kredi fiyatını oluşturan bir diğer unsur ise sermaye maliyetidir. Sermaye maliyeti, bankanın müşterisi için tutmak durumunda kaldığı ilave sermaye miktarının aynı tarihteki devlet iç borçlanma senetleri ortalama bileşik faiz getirisi (Ural ve Demireli, 2008:281). Bu durumda bankalar atıl olarak ayrılacak sermayenin fırsat maliyetini ve sermaye maliyetinin üzerinde ilave getiriye yani karı düşünerek derecelendirme notu yüksek olan firmalara kredi vermeyi tercih edeceklerdir. Derecelendirme notlarının düşmesi, bankaların ayırması gereken sermaye tutarını yükseltmekte ve bu olumsuz durum kredi fiyatlarına yansımaktadır. Ayrıca kredinin vadesinin uzaması hem asgari sermaye tutarını hem de kredi fiyatını yükseltecektir. Bankaların uzun vadeli olarak riskli firmalara kredi vermeleri ve bunun karşılığında yüksek sermaye ayırmaları kar potansiyellerini olumsuz yönde etkileyecektir. Parakende KOBİ'ler kurumsal KOBİ'lere kıyasla düşük derecelendirme daha avantajlı fiyatlarla kredi kullanabileceklerdir. Yüksek derecelendirme notlarında kredi risk yaklaşımlarının birbirlerine karşı üstünlükleri en aza inmektedir. Özellikle içsel yaklaşımlar kullanılarak yapılan hesaplamalarda, firmaların derecelendirme notunun yükselmesi bankaların ayırması gereken sermaye tutarını azaltmakta ve buna bağlı olarak kredi fiyatı düşmektedir. Ancak

C notundan BB notuna kadar firmanın karşılaştığı kredi fiyatı azalarak düşmekte, BB notundan AAA notuna kadar ise artarak düşmektedir. Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lerin genellikle BB derecelendirme notuna yakın oldukları düşünüldüğünde, uygulayacakları politikalar ve alacakları stratejik kararlarla derecelendirme notlarını yükseltmelerinin, katlanacakları kredi maliyetlerinin hızla düşmesine yol açacağı görülmektedir (Ural ve Demireli, 2008:281).

3.2.2. Kredi Teminatları

Basel kriterlerinde KOBİ’leri yakından ilgilendiren bir diğer değişiklik KOBİ’lerin kredi kullanımlarında bankalara sağlayacakları teminatlarla ilgilidir. Basel ile krediler için uygulanacak teminat sistemi değişmektedir.

Basel kriterlerine göre bir kredi riski için bankanın bulundurması gereken sermaye, kredi müşterisinin derecelendirme notunun yanı sıra, kredi için alınan ve “risk azaltım araçları” olarak ifade edilen teminat ve garantilere de bağlıdır. Basel kapsamında hangi kıymetlerin risk azaltım aracı olarak kabul edileceği, bankaların kullanacakları ölçüm yaklaşımlarının gelişmişlik seviyesine göre değişmektedir. Basel uygulamasında bankalar daha gelişmiş ölçüm yaklaşımlarını kullanmaya başladıkça risk yönetim sistemlerine ilişkin kurallar daha sıkı hale gelmekte, buna karşın kullanılabilecek risk azaltım araçlarının kapsamı genişlemekte ve bu araçların riskleri ne düzeyde azalttığının belirlenmesinde bankaların kendi hesaplamalarına ve tecrübelerine daha fazla yer verilmektedir. Krediler için risk azaltım araçlarının varlığı bankaların tutmakla yükümlü olacakları sermaye tutarını azaltacak ve dolayısıyla kredi maliyeti açısından avantaj sağlayacaktır (www.tbb.org.tr).

Basel kriterleri çerçevesinde kredilere ilişkin sermaye yükümlülüklerinin belirlenmesinde KOBİ'nin ödeme gücünü yansıtan derecelendirme notunun yanında KOBİ'nin krediyi ödeyememesi durumunda bankanın karşılaştacağı risk faktörlerinin etkisini azaltacak unsurlar devreye girmektedir. Basel düzenlemesinde kredi riskinin azaltılmasında basit yöntem ve kapsamlı yöntem olmak üzere iki yaklaşım öngörülmektedir. Basit yöntem sadece standart yaklaşım çerçevesinde uygulanabilirken kapsamlı yöntem hem standart yaklaşıma hem de içsel derecelendirme yaklaşımına bağlı olarak uygulanabilmektedir. En kapsamlı ve hassas risk hesaplamasını içeren ve gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımı olarak nitelenen asgari sermaye yeterliliği hesaplamasında ise temerrüt halinde kayıp yöntemi belirlenmektedir. Temerrüt halinde kayıp yöntemi kapsamlı yöntem olarak değerlendirilmekte ancak teminat bakımından herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmadığından ayrı olarak dikkate alınmaktadır. Bankalar, Basel kapsamında basit yöntem ya da kapsamlı yöntemden sadece birisini kullanarak kredi risklerini azaltabileceklerdir. Basit yöntemde kredi tutarının teminatlı ve teminatsız kısımları birbirinden ayrılarak bağımsız olarak risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Teminatsız kısım kredi talebinde bulunan şirketin risk ağırlığıyla çarpılırken teminatlı kısım teminatlara ilişkin risk ağırlıklarıyla çarpılmaktadır (Karakaya vd., 2008:241).

Basel düzenlemesinde risk bazlı kredi fiyatlamasının temel alınması nedeniyle, firmaların kredi riskini azaltacak uygun teminatlandırma koşullarını sağlamaları maliyetlerin düşürülmesi açısından önem taşımaktadır. Ancak KOBİ'lerin karşılaştıkları önemli sorunlardan biri bu krediler için teminat veya garanti sağlayamamalarıdır. Buna ilave olarak Basel uygulamaları ile birlikte bankaların teminat taleplerinde önemli değişiklikler olacaktır. Türkiye'de önemli ölçüde kullanılan teminat unsurlarının Basel standart yaklaşımı çerçevesinde risk azaltıcı teminat olarak kabul edilmediği görülmektedir.

Basel II yaklaşımında Basel I’de geçerli olan bazı teminatlar sayılmamış ya da risk azaltıcı etkisi olan bir kısım değerler teminat gösterilebilecek değerler arasından çıkarılmıştır. Mevcut uygulamalarda müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat olarak dikkate alınırken, Basel II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatlar: nakit para, altın, ana endekste hisse senetleri, mevduat veya mevduat sertifikası, yatırım fonları, borçlanma senetleri, ana endeks dışında fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler ve bu senetleri barındıran fonlardır. Gerçek müşteri çek ve senetleri ile şirket ortaklarının ve aynı topluluğa mensup şirketlerin kefaletleri ise teminat kapsamına alınmamıştır. Bunun yanı sıra Basel II uygulamaları kapsamında ticari taşınmaz ipoteği karşılığı verilen kredilerin teminat olarak alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Diğer yandan teminatına ikamet amaçlı taşınmaz ipoteği alınan kredilerin % 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi öngörülmektedir (Uz vd, 2004:27).

Basel uygulamaları ile birlikte halen Türk Bankacılık sektöründe kabul edilen, şahıs-firma kefaleti, müşteri çek senetleri, ticari işletme rehni, alacağın temlik, menkul rehni gibi teminatlar bu niteliklerini devam ettirecekler ancak standart yaklaşımda kredi riskini azaltıcı bir unsur olarak dikkate alınmayarak hesaplama dahil edilmeyeceklerdir. Böylece bu teminatlar, Basel kapsamında firmalar için hesaplanacak sermaye yükümlülüğünün ve kredi maliyetinin azaltılmasında herhangi bir etki yapmayacaktır. Türkiye’de faaliyet gösteren KOBİ’lerin önemli bir kısmının vadeli müşteri çeki ve senetleri ile satış yapmakta olduğu ve alacak tahsil etmekte önemli sorunlarla karşılaştıkları dikkate alındığında bu değişimin KOBİ’leri olumsuz yönde etkilemesi kaçınılmaz görülmektedir.

Diğer taraftan Basel düzenlemeleri ile ortaya konulan kredi riski hesaplama yöntemlerinin gelişmişlik düzeyi arttıkça teminat sınırlamaları azalmaktadır. Standart yaklaşımda sadece finansal kıymetler risk azaltım aracı olarak

dikkate alınırken, içsel derecelendirme yaklaşımına geçilmesi ile birlikte fiziksel teminatlar da dikkate alınabilecektir. Gelişmiş içsel derecelendirme yaklaşımında ise denetim otoritesinin onayı kaydıyla tüm varlıklar birer risk azaltım aracı olarak kabul edilebilecektir.

Yakın gelecekte bankaların çoğunun standart yöntemi kullanacakları düşünüldüğünde, KOBİ'lerin resmi kredi kanallarına ulaşmada önemli problemlerle karşı karşıya olacakları düşünülmektedir. KOBİ'ler gerek standart yaklaşım, gerekse çok daha kapsamlı yöntemler içeren içsel derecelendirme yaklaşımı ile yüksek maliyetlere katlanmak durumunda kalacaklardır. Basel düzenlemeleri bankaları kendi kriterleri doğrultusunda derecelendirme ve risk ölçümü yaparak kredi fiyatını belirlemeye yönlendirmektedir. Başlangıç olarak standart yöntem öngörülse de bankalardan daha hassas risk ölçümü yapacakları içsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulamaları beklenmektedir. KOBİ'lerin birden fazla bankadan kredi kullanma yoluna giderek parakende portföyde kalma ve buradan avantaj sağlamaları mümkün olabilecektir. Örneğin 1,5 milyon Avro krediye ihtiyaç duyan bir KOBİ, bu kredinin 900 bin Avro'sunu bir bankadan kalan 600 bin Avro kısmını bir diğer bankadan kullanarak iki ayrı kredi kullandığında kredi her iki bankada da parakende KOBİ portföyünde değerlendirileceğinden % 75(teminatsız) risk ağırlığına tabi olacaktır. İşlem maliyetleri artsa da, muhtemel derece notu yüksek olacağı düşünüldüğünde, standart yöntem çerçevesinde kredi kanalı sayısını artırmak kurumsal portföyde değerlendirilmeye nazaran çok daha avantajlı olacaktır. Ancak Basel kriterleri parakende portföy içerisinde KOBİ'lere verilecek kredi toplamı için bir üst sınır tanımlamıştır. Bir başka deyişle, standart yaklaşım paralelinde bankaların parakende KOBİ'ler için kullandırabilecekleri kredi hacmi sınırsız değildir. Parakende KOBİ'lere kullandırılan kredilerin toplam tutarının parakende portföyün toplam kredi hacminin % 2 sini aşmaması gerektiği kriterini ortaya koymuştur (Karakaya vd., 2008:239).

3.3 BASEL DÜZENLEMELERİNİN KOBİ'LERİN MUHASEBE BİLGİ SİSTEMLERİ ve FİNANSAL RAPORLARI ÜZERİNE ETKİLERİ

KOBİ'ler genellikle işletme sahibi ile yöneticinin aynı olduğu aile şirketlerinden oluşmaktadır. KOBİ'lerin çoğu, kamuyu bilgilendirme, düzenli rapor hazırlama konusunda yeterli ve sağlam bir kurumsal yapı ve donanımına sahip değildirler. Bazı durumlarda KOBİ'lerin kamu düzenlemelerinden kaçmak amacıyla küçük kalmayı tercih etmeleri ve özellikle aile şirketlerinde şirket yönetimini kaybetme, hesap verme ve kar paylaşma gibi endişeleri şeffaf raporlama yapmalarına engel olmaktadır (Küçüközmen ve Oğuz, 2008:42). Bunun yanında; KOBİ yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması, bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi, raporlama standartlarındaki sorunlar ve denetim boşlukları gibi sorunların yaygın olduğu bilinmektedir.

Diğer taraftan Basel düzenlemeleri ile ortaya konan risk bazlı kredi hesaplamasında işletmenin finansal verilerinin gerçeğe uygun ve analize uygun olması son derece önemlidir. Basel, bankalara eksiksiz bilgi verilmesini ve finansal tabloların standartlara uygun olarak hazırlanmasını gerekli kılmaktadır. Çeşitli nedenlerle şeffaf raporlama yapmayan, kredi derecelendirmesi için sundukları veriler eksik ve yetersiz olan KOBİ'lerin derecelendirme notları da kaçınılmaz olarak düşük olacak, bu işletmeler yüksek faiz oranları ve teminat koşullarıyla karşılaşacaklardır.

Bu çerçevede; KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olmaları için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenerek uygulanması, kayıt

dışı faaliyetlerin bulunmaması, başta özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olması, faaliyetlerin dolayısıyla maruz kalınan risklerin yönetilme kabiliyeti, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarınca ve bankalarca talep edilen bilgilerin sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır (Yüksel, 2005:37). İşte bu olgu firmaların kendi finansal tablolarının gerçeğe uygun, doğru olması sonucunu doğuracaktır. Muhasebe uygulamalarında vergisel kaygılarla yapılan yanlış uygulamaların son bulması beklenmektedir. Buradan bir adım öteye gidince finansal tablolara olan güven düzeyi biraz daha yükselecektir. Kredi almak uğruna firmalar daha önceden yaptıkları bazı muhasebe manüplasyonlarına başvurmayacaklar, kayıt dışılığın en aza indirgenmesi için ciddi ve elverişli bir ortam yaratılmış olacaktır (Karabınar ve Ökten, 2008:80).

Diğer bir ifade ile; finansal raporlama sürecinin şeffaflığı, bağımsız denetim, iç kontrol sistemi, iç denetim ve risk yönetimi işletmeler için daha önemli hale gelecektir. Basel ilkelerinin işletme politikalarında önemli değişimlere yol açacağı beklenmelidir.

Muhasebe uygulamaları açısından Basel düzenlemelerinin en önemli sonucu KOBİ'lerin derecelendirilmesi sürecinde finansal tabloların muhasebe standartlarına göre hazırlanması ve denetlenmesidir. Muhasebe standartlarının; sağlayacağı şeffaf ve gerçeğe uygun tablolar işletmelerin derecelendirme notuna, kurumsallaşmasına olumlu katkısı olacaktır. Basel ilkelerinin işletmelerin muhasebe yapılarına etkilerinin; muhasebe uygulamalarında vergi yasalarının etkilerinin ortadan kaldırılması, kurumsal yönetim uygulamalarının hayata geçirilmesi konularında ortaya çıkması öngörülmektedir (Çağırın ve Kendirli , 2008 : 67-72).

Basel'in KOBİ'lerin muhasebe bilgi sistemleri ve finansal raporları üzerine etkileri maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir;

- Etkin ve güvenilir bir muhasebe sistemi,
- Daha şeffaf ve standart bir finansal raporlama ihtiyacının artması,
- Etkin, güvenilir, şeffaf(yüksek derecelendirme notuna etkili) ve UMS/UFRS'na uygun bir finansal raporlama ve finansal bildirimler,
- Kaydileşme(kayıtlara yansıtma) derecesinin artıp, kayıtdışılığın azalması,
- İç kontrol ve iç kontrol sisteminin etkinliğinin, öneminin artması,
- Kurumsal yönetim yapısında değişim,
- Gözetim ve denetim sisteminin iyi çalışması.
- Muhasebe, iç kontrol, risk yönetim ve kurumsal yönetim sistemlerinin kurulması ve/veya etkinleştirilmesi,
- Derecelendirmenin öneminin ve derecelendirme gereksiniminin artması (Aksoy, 2007:92).

KOBİ'ler eğer Basel kapsamında gerekli girişimlerde bulunmazlarsa, Basel düzenlemelerini reel sektöre etkilerinin kendilerine de, hatta daha ağır bir şekilde yansıyacağı söylenebilir. Bu nedenle KOBİ'ler hesap ve kayıt düzenlerini geliştirerek, şeffaflığa ağırlık vererek, kurumsal yönetim ilkelerini benimseyerek, risk yönetiminde etkinliği artırarak, teminat mekanizmalarından yararlanma konusunda adımlar atarak derecelendirmeye önem vermelidirler (Çakır, 2008:248). Ancak bu süreçte; KOBİ'lerin finansal raporlama sistemleri, kurumsal yönetim, denetim ve uluslararası muhasebe standartlarına geçiş aşamasında; deneyimli ve uzman insan kaynağı eksikliği, kayıt dışılığa bağlı kültür ve alışkanlıkların terk edilmesi gibi sorunlarla da karşılaşmaları kaçınılmaz olacaktır.

3.3.1. Muhasebe Bilgi Sistemine Etkileri

İşletmedeki bütün finansal olaylara ilişkin veriler, nihayetinde muhasebe bilgi sisteminde toplanmaktadır. İşletmelerle ilgili bilgi üreten ve toplumun her kesimine sağladığı yararlar nedeniyle pragmatik bir bilim olarak da nitelenen muhasebenin ürettiği bilgilerin değerini ise muhasebe bilgi sisteminin etkinliği belirlemektedir (Dinç ve Abdioğlu, 2009:163).

Muhasebe bilgi sisteminin amacı işletme içindeki ve dışındaki kişilere ihtiyaç duydukları nitelikli bilgileri sağlayabilmektir. Muhasebe bu işlevini yerine getirirken; işletmelerin faaliyetlerini nitelik açısından veya sezgi yoluyla değil sayısal bilgi olarak tanımlamakta ve bunları ekonomik kararların alınmasında kullanılacak bilgi olarak sunmaktadır. İşletmelerin mali bilgileri ve faaliyet sonuçlarını doğrudan ve dolaylı olarak incelemek isteyenlere, tarafsız, doğru, güvenilir bilgileri iletmek muhasebenin fonksiyonunu tam olarak yerine getirmesiyle olur (Cemalcılar ve Önce, 1999:16).

Buna karşın muhasebe KOBİ’lerde genellikle öncelikli işlerden biri değildir. Genellikle uzman kişilerin istihdam edilmediği muhasebe; karını az göstererek daha az vergi ödemeye veya daha az kar payı dağıtmaya yönelik uygulamalara odaklanabilmektedir. Ancak diğer taraftan tarafsız, doğru, güvenilir ve şeffaf bilgi sağlayacak olan etkin bir muhasebe sisteminin olmaması, finansal alternatifler ve kredi şartlarının yeterince değerlendirilememesine ve zaten sınırlı olan finansal imkanlardan istenilen ölçüde faydalanamaması sonucunu doğurabilmektedir.

Basel düzenlemeleri ile beraber, KOBİ’ler başta olmak üzere tüm işletmelerde muhasebe uygulamalarında vergi yasalarının etkisinin azalacağı

ve vergi ağırlıklı uygulamalardan uzaklaşılacağı bir eğilim yaşanacak, etkin muhasebe ve finansal raporlamanın etkisi artacaktır. Bu süreçte kendi üzerine düşenleri yerine getirerek muhasebe kayıt sistemlerini yenileyen ve daha sağlıklı bir muhasebe kayıt sistemi kuran firmalar, dışsal derecelendirme kuruluşları tarafından yapılan değerlendirme sonucunda yüksek derecelendirme notlarına daha kolay ulaşabilecek ve bankalardan daha uygun şartlarda kredi sağlayabileceklerdir. Bu durum bankaların kredi verirken daha az sermaye yükümlülüğü altına girmesini sağlayacak ve kredi portföy kalitelerini artıracaktır. Ancak muhasebe kayıt sistemlerinde gerekli düzenlemeleri yapmayan ve kayıt dışı işlemlerini kontrol altına almayan işletmeler için bankalar bu işletmelerin kayıt dışında kalan risklerini de üstlenmek istemeyeceklerdir. Bu durumla karşı karşıya kalmamak da KOBİ'lerin Basel uygulamalarına geçiş öncesinde muhasebe sistemlerini yenilemek ve gerekli şeffaflığı sağlamak gereksinimini ortaya koymaktadır.

Muhasebe de aynen örgüt gibi bir sistemdir. Modern dünyanın riskleriyle baş edebilmek için bu sisteme duyulan güven, modernliğin varlık nedenidir. Modern muhasebe anlayışı da sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişle paralel olarak muhasebenin sadece geçmişe dönük bir defter kayıt sistemi olmaktan öte, ileriye dönük yorumlar yapabilen bilgi toplama ve raporlama sistemi olduğunu savunmaktadır ki, bu da ancak etkin bir muhasebe sistemi ile mümkün olabilmektedir. Bu bilimsel anlayış muhasebenin; sonuçların raporlanması, özetlenmesi ve yorumlanması fonksiyonlarını ön plana çıkararak firma ile ilgili alınacak kararlarda ne kadar önemli olacağının altını çizmektedir. Bir firmanın çalışanlarıyla bütünleşmiş etkin bir muhasebe sistemi, finansal tablolara yanlış bilgilerin aktarılmasını önleyebileceği gibi, aksaklıkların nerelerden kaynaklandığının bilinmesinde rehber niteliği taşıyacaktır (İren, 2007:43).

3.3.1.1. Muhasebe Bilgisi

Basel kapsamında KOBİ'lere yönelik kredi derecelendirmesi yapılırken öncelikle işletmenin raporlar aracılığı ile sunduğu muhasebe bilgileri esas alınacaktır. Bankaların ve derecelendirme kuruluşlarının işletmenin kredi değerliliği ile ilgili vereceği kararlar kendilerine sunulan bilgilerin kalitesine bağlı olacaktır. Bu doğrultuda KOBİ'lerin bankalara ve kredi derecelendirme kuruluşlarına sunacakları muhasebe bilgilerinin bazı niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Muhasebe bilgi sisteminde üretilen ve ilgili taraflara sunulan bilgiler kendine özgü özellikler taşır. Bunun yanı sıra, muhasebe bilgileri, muhasebe kanunundan kaynaklanan birtakım sınırlılıklara da sahiptir. Muhasebe bilgilerinin kendine özgü nitelikleri ve sınırlılıkları muhasebe tanımından kaynaklanmaktadır (Çelik, 2003:3).

Bu çerçevede işletme faaliyetleriyle finansal nitelikteki ilgili veriler etkin ve etkili olarak toplanmalı, kaydedilmeli ve muhasebe bilgi sisteminin kullanıcılarına; anlaşılabilirlik, ilgililik, ihtiyaca uygunluk, karşılaştırılabilirlik, güvenilirlik ve kişisel saplantılardan uzak olma, özelliklerini içerecek şekilde sunulmalıdır.

i) Anlaşılabilirlik : KOBİ'lerin Basel II ile ilgili olarak dikkat etmesi gereken konulardan birisi şeffaflıktır. Şeffaflığın sağlanabilmesi için sunulan bilgilerin açık ve anlaşılır olması ön koşuldur. Bilginin fayda sağlayabilmesi için anlaşılabilir olması gereklidir. Karar vericileri ile karara etki edecek bilgi arasındaki pozitif ilişki için anlaşılabilir bilgiye ihtiyaç vardır.

ii) *İlgililik* : İlgili olma terimi bilginin, kullanım amacıyla ilişkisi olması, kullanım amacına uygun olması şeklinde ifade edilebilir. Bilginin karar ile ilgili olması için, doğal olarak, bilginin karara mantıki olarak ilişkili olması gerekir. Yatırımcıların, kredi verenlerin ve diğerlerinin yatırım, kredi ve benzeri kararlarıyla ilgili olabilmesi için, muhasebe bilgileri kullanıcılarının geçmiş, şimdiki ve gelecekteki olayların sonuçları hakkında tahmin oluşturmalarına katkı vermesi gerekir.

Bilgi ancak doğru zamanda eksiksiz bir biçimde kullanıcılara ulaştırılırsa değer taşır. Bilginin değerlendirilmesinde zamanlama çok önemlidir. Bilginin gecikerek kullanıcılara ulaştırılması halinde bilgi ne kadar açık ve anlaşılır olursa olsun istenilen yararı sağlayamayacaktır. Zamanlılık; bilginin kararlara etki edebilme kapasitesinin ortadan kalkmadan önce sunulması gerekliliğini ifade eder. Zamanlılık kendi başına bir bilgiyi ilgili hale getirmez ancak ilgili olma özelliğini tamamlar.

iii) *İhtiyaca Uygunluk* : Bilginin temel kullanım amacı, karar alma işlevine destek sağlamak ve niteliksel anlamda geliştirmektir. Bilginin değerini, bilgiden beklenen sonuçlara göre değerlendirmek, doğal, mantıklı ve geçerli bir yaklaşımdır (Öğüt, 2001:21). İhtiyaca uygun bilgi, kullanıcıların kararlarında fark yaratma kapasitesine sahip olan bilgidir (www.mevzuatdergisi.com). Sunulan bilginin; geçmiş, şimdiki ve gelecek olayların değerlendirilmesi veya önceki değerlendirilmelerin gözden geçirilmesini sağlamak suretiyle, finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarını etkiliyor olması

durumunda bu bilgiler ihtiyaca uygunluk özelliğini taşıyor kabul edilir.

iv) *Güvenilirlik ve Kişisel Saplantılardan Uzak Olma* : Bilgilerin kararla veya eylem tarzıyla ilgili olması kadar güvenilir olması da muhasebede önemli bir kavramdır. Bu nedenle güvenilir olarak tanımlanan muhasebe rakamları hakkında iddianın niteliğinin açıkça ortaya konulması gerekir. Hata ve önyargıdan makul derecede arınmış ve temsil etmeyi amaçladığı şeye sadık kalarak temsil eden bilgi, güvenilir bilgidir. Önemli hataları barındırmayan, tarafsız ve temsil etmesi beklenen veya temsil ettiği iddia edilen durumu gerçeğe uygun bir şekilde temsil etmek suretiyle kullanıcılarına dayanak olabilen bir bilginin güvenilir olma özelliği taşıdığı kabul edilir.

Güvenilir bilginin üç temel niteliği doğruluğun kanıtlanabilirliği, tarafsızlık ve temsilde sadakattir. Doğruluğun kanıtlanabilirliği aynı ölçme yöntemlerini kullanarak ekonomik olayların ölçülmesi ve raporlanmasıdır. Tarafsızlık bilginin kullanıcıyı bir tarafa yönlendirmeden iletilmesidir. Temsilde sadakat ise bir ölçütte uzlaşma ve tanımlanması hedeflenen şeyi doğru olarak belirtmesidir (Woelfel , 1993:6).

v) *Karşılaştırma Olanğı Sağlama* :Karşılaştırılabilirlik kullanıcıların olaylarda benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmelerini sağlayan niteliktir. Karşılaştırmanın amacı, benzerlik ve farklılıkları ortaya çıkarmak ve açıklamaktır. Bir işletme hakkındaki bilgilerin yararı, eğer bunlar diğer işletmelerin benzer bilgileriyle ve aynı işletmenin diğer dönemlerindeki benzer bilgileriyle karşılaştırılabildiğinde artacaktır. Muhasebe bilgisi mukayese imkanı sağlamalıdır. Muhasebe bilgilerinin

karşılaştırılabilirliği; sunduğu bilgilerin, farklı zamanlarda ve farklı işletmeler tarafından sunulan bilgiler veya işletmenin kendisinin diğer dönemlerdeki bilgileriyle karşılaştırılabilir olmasını ifade etmektedir. Karşılaştırılabilirlik, işlem ve olayların kayıttan raporlamaya kadar olan, benzer işlemlerin benzer şekilde muhasebeleştirilmesi ile sağlanabilir. Bilgi, farklı işletmeler için aynı tarzda ölçülüyor ve raporlanıyorsa karşılaştırılabilirlik özelliğine sahiptir. Bir işletme dönemden döneme benzer olaylara aynı muhasebeleştirme yöntemini uyguluyorsa işletmenin muhasebe standartlarının kullanımında tutarlı olduğundan bir diğer ifadeyle işletme içi karşılaştırılabilirlik olduğunda söz edilir (Cemalcılar ve Önce, 1999:34).

Muhasebe bilgilerinin sahip olması gereken niteliklerinin yanında, doğru ve güvenilir olduğunu değerlendirilmesi için önceden kabul edilmiş birtakım ölçütlere ihtiyaç vardır. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri muhasebe bilgilerinin toplanmasında, kaydedilmesinde ve kullanıcılarına sunulmasında kullanılan temel ölçütlerdir. Bu ilkeler muhasebe bilgi sisteminde üretilen bilgilerin farklı kullanıcıları tarafından genel olarak kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle muhasebe bilgilerinin doğruluğu, finansal nitelikteki işlemlerin kaydedilmesinde, sınıflandırılmasında, özetlenmesinde ve raporlanmasında genel kabul görmüş muhasebe kavramlarının, ilkelerinin ve ilgili yasaların uygulandığını ifade eder.

Muhasebeye yön veren genel kabul görmüş kavram ve ilkeler muhasebe standartlarına dayanmaktadır. İlgili taraflar arasında genel bir terim birliği sağlayan muhasebe standartları ile işlem ve olaylar benzer ilke, kavram ve muhasebe politikalarına uygun bir şekilde muhasebeleştirilir ve kullanıcılara, anlaşılır, ilgili, ihtiyaca uygun, karşılaştırılabilir ve güvenli bilgiler sunulması sağlanır.

3.3.1.2. Muhasebe Bilgi Sisteminin Unsurları

Muhasebe bilgi sistemi diğer bilgi sistemleri gibi birlikte harekete eden ancak aynı zamanda birbirleriyle etkileşim içerisinde olan parçalar bütünüdür. Muhasebe bilgi sisteminin unsurları işletmenin büyüklüğüne, faaliyet konusuna ve muhasebe bilgilerinde yararlanılma derecesine göre farklı bileşenlerde bir araya gelebilirler. Bu parçalar yani muhasebe bilgi sisteminin unsurları ; insan kaynağı, haberleşme araçları, donanım ve raporlardır (Sürmeli, 1996:71).

i) İnsan Kaynağı : Muhasebe bilgi sisteminin veri ve bilgileri girdi olarak alması, işlemesi, depolaması ve rapor olarak ilgililere iletmesi yani tüm fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için her aşamasında insan ögesine ihtiyacı vardır. Sistem için insan vazgeçilmez ve en önemli ögedir. Sistemin her aşamasında insan ögesinin etkinliği vardır (Bekçi ve Alkan, 2009:5).

Muhasebe sistemlerinin etkinliği bu sistemleri çalıştıracak insan kaynağının niteliklerine bağlıdır. Bu bağlamda denetçi ve muhasebecilerin niteliklerinin ortaya çıkan ve çıkması beklenen tüm değişikliklere uyum gösterecek profesyonel düzeye yükseltilmesi gerekmektedir. Gerek kayıtlama sürecinde, gerekse standartlar düzeyinde ortaya çıkmakta olan değişikliklerin tam ve doğru uygulanabilmesi için meslek mensuplarının bilgilerini sürekli yenilemeleri gerekmektedir. Muhasebe bilgi sistemine duyulan güven, bu sistemin içerisinde yaralan insan kaynağının yetkinliğine paralel olarak güçlenir. Yekün bir muhasebe meslek mensubunun birtakım kişisel, mesleki ve ahlaki niteliklere sahip olması gerekmektedir.

Bir muhasebe meslek mensubunda olması gereken temel kişisel nitelikler;

- Zihinsel yetenek ve olgunluk,
- Analitik yetenek,
- Kavramsal anlama,
- İletişim yeteneği ve
- Tarafsız olabilmedir.

Muhasebe meslek mensubu mesleki açıdan teknik yeterliliğe sahip olmalıdır. Bilgi ve fikir birikimi olarak ifade edilebilecek teknik yeterlilik deneyimi de kapsamaktadır. Bilginin zaman içerisinde sürekli olarak yenilenmesi, bilginin değerini artıran ve bilgiyi geçerli kılan çok önemli bir koşuldur.

Meslek mensubu, ihtiyaca uygun olmayan bilgiden ve verilerden faydalı bilgiler üretebilmelidir. İşletme faaliyetleri ile ilgili olarak karar almaya yardımcı olabilecek alternatif çözüm önerilerini ortaya koyabilmelidir. Karmaşık bir durumda azami dikkat göstererek problemleri tanıma , belirleme ve onları önem sırasına göre sıralama yeteneğine sahip olmalıdır.

Muhasebe meslek mensubunu taşıması gereken bir diğer nitelik onun ahlaki standardıdır. Meslek ahlakı, meslek sahibi kimsenin bağımsızlığını, kendini kontrolü ve dürüstlüğü simgelemektedir. Bu nitelik meslek mensubunun sosyal sorumluluğunu yerine getirmesi için önkoşuldur.

Basel düzenlemeleri kapsamında kayıt dışı olmanın firmanın kredi maliyetine olan olumsuz etkisi dikkate alındığında; KOBİ'lerde şeffaflığın sağlanması ve kayıt dışılığın önüne geçilebilmesi için muhasebe meslek mensupların önemli görevler düşmektedir. Zira ekonomik olayların kayıtlara geçmesi muhasebe meslek mensuplarının elindedir. Bu meslek mensupları ne kadar iyi yetişmiş olursa kayıtlar da o derece güvenilir olacaktır.

Muhasebe Sisteminin sağlıklı işleyişi açısından KOBİ'lerin tüm işlerine(alanları dışında olanlara da) bakmakta olan muhasebe meslek mensuplarının sadece kendi alanları ile ilgili işlere bakmaları gerektiği bilincinin yerleşmesi gerekmektedir. Kredilendirme sürecinde derecelendirme kuruluşları ve bankalara sunulacak kaliteli finansal bilgi oluşturulmasındaki temel rol sahibi muhasebe meslek mensupları olacaktır. Bu doğrultuda muhasebe çalışanlarının yeterli bilgi ve teknoloji ile donatılarak etkin ve verimli bir çalışma ortamı oluşturulmalıdır. KOBİ'ler bağımsız kredilendirme kuruluşları ve bankalar tarafından talep edilen bilgileri tam ve zamanında sunabilecek insan kaynaklarına sahip olmalıdır.

ii) *Haberleşme Araçları* : Muhasebe bilgi sisteminde üretilen bilgilerin güvenilir ve doğru olması temel koşuldur. Bu koşul finansal olay ve işlemlerin gerçek durumunu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş veya sağlanmış objektif belgelere dayandırılmasına bağlıdır.

Muhasebe Bilgi Sistemi içerisinde kullanılacak her türlü belge ve çizelgenin belirlenmesi, tanımlanması ve belge akış düzeninin yönergeye bağlanması, gerek genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri gerekse yasal düzenlemeler çerçevesinde muhasebe sisteminin

organize edilmesi temel zorunluluklardır. İyi organize edilmiş belge düzeni muhasebe sisteminin temel fonksiyonlarında başarıya ulaşabilmenin belirleyici koşullarından birini oluşturur (Şakrak, 1998:24-25).

Basel derecelendirme kriterleri, işletmeler açısından denetim faaliyetinin önemini geçmişe oranla çok daha fazla artırmaktadır. Muhasebe belge düzenini kuramamış bir işletme için de sağlıklı denetim ve derecelendirme mümkün olmayacaktır. KOBİ'ler bu süreçte kayıt düzenlerini gözden geçirerek muhasebenin temel fonksiyonlarından olan kaydetme fonksiyonunu yerine getirecek şekilde kayıt dışı işlemleri kayıt içine almalıdırlar. Mali nitelikli işlemlerle ilgili bilgilerin toplanması için işletme içinde ve dışında sistemleştirilmiş bir bilgi ve belge akımına imkan verecek güvenilir bir belge düzeni kurmaları gereklidir.

Bu doğrultuda; (Atabey vd., 2006:77)

- Her kayıt bir belgeye dayandırılmalıdır,
- Her kayıt için gerekli olan belge belirlenmelidir,
- Belgeler okunamaz hale gelmemeli, değişiklikler parafe edilerek gösterilmelidir,
- Belge üzerinde ilgili hesaplar gösterilerek ön kayıt sağlanmalıdır,
- Muhasebe kaydından sonra belge işaretlenmeli, çift kayıt veya eksik kayıt önlenmelidir,
- Aynı işlemde çok sayıda olması halinde toplu bir belge düzenlenerek rasyonel çalışma düzeni sağlanmalıdır,

- İşlemlerde kolaylık sağlanması ve hataların önlenmesi için belgeler farklı renklerde olmalı ve numaralandırılarak tasnifli olarak kolay erişilebilecek şekilde arşivlenmelidir,
- Tüm belgeler yetkililer tarafından imza, hazırlayan tarafından parafe edilmelidir.

Muhasebe bilgi sisteminde etkin iletişim için iyi organize edilmiş belge düzeni ile birlikte doğru belirlenmiş bir hesap planı gereklidir. İşletmelerde kullanılan hesapların sayısı, işletmenin büyüklüğü, faaliyet konusu, yönetici veya sahiplerinin izledikleri satış politikaları ile esas faaliyet konusu dışındaki faaliyetler dışında faaliyette bulunma durumlarına göre de değişir (Atabey, 2006:71). KOBİ'ler; Basel kapsamında yüksek derecelendirme notuna ulaşabilmelerinin koşullarından biri olarak doğru ve güvenilir bilgi üretebilmek için, yapıları ve iş akışlarına uyumlu bir şekilde oluşturulmuş, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartlarına uygun bir hesap planı ve hesapların işleyişini yeterli bir biçimde açıklayan muhasebe yönetmeliğine sahip olmalıdırlar.

iii) Donanım : Bir bilgi sistemi olarak muhasebe, bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerden önemli ölçüde etkilenmiş, kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve raporlama şeklindeki geleneksel işlevlerini korumakla birlikte, bu geleneksel işlevlerin ötesinde teknolojiyle bütünleşik bir karar destek sistemine dönüşmüştür (www.bilgiyonetimi.org).

Bilgisayar teknolojisinin muhasebe bilgi sisteminin ana unsurlarından biri haline gelmesi ile sistemde üretilen bilgiler daha güvenilir ve daha doğru olarak benimsenmekte, sistemin kullanıcılarının alacakları

kararlar daha doğru ve isabetli olmaktadır. Basel kapsamında KOBİ'lerin yüksek derecelendirme notu alabilmeleri için hayati öneme sahip olan niceliksel faktörler açısından; güvenilir muhasebe ve finansal raporlama, niteliksel faktörler açısından ise; kurumsallaşma ve etkin risk yönetiminin sağlanabilmesi için teknolojik yatırımların yapılıp, teknolojik alt yapının oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Diğer taraftan işletmelerde yapılan bilgi teknolojileri yatırımları işletmeden işletmeye değişmektedir. Kurumsallaşmış işletmelerde bilgi teknolojileri için yapılan yatırımlar öngörülen bir periyotta işletmeye artı değer kazandırırken, küçük işletmelerde bilgi teknolojisi için yapılan yatırımlar israf niteliği taşıyabilecektir (Demir ve Bahadır , 2006:58). Ancak, günümüzde teknolojinin kullanılmadığı bir bilgi sistemi mümkün görünmemektedir. Bilgi sisteminin bulunmadığı işletmelerde ise ilgili kişilere doğru, güvenilir ve zamanında bilgi ulaşamamakta, bu işletme ile ilgili sağlıklı kararlar alınamaktadır. KOBİ'lerin de zamanında veri iletimi sağlayarak, doğru ve zamanında raporlama yapabilmesi için yeterli kapasiteye sahip bilgisayarlar ve uyumlu yazılımların yarattığı kolaylıklardan faydalanmaları gereklidir.

iv) Raporlar: Muhasebe bilgi sisteminin girdisi olan veriler, önce işletmenin veri tabanına kaydedilip daha sonra işlenerek bilgiye dönüştürülür ve raporlar vasıtasıyla kullanıcılara ulaştırılır.

Bir işletme en iyi muhasebe kayıtları dizisine sahip olabilir, fakat bu kayıtların içerdiği bilgiler çeşitli kişilere ya da gruplara uygun ve istenilen bir biçimde iletilmedikçe muhasebenin var oluşunu sağlayan amaçların ve nedenlerin birçoğu ortadan kalkmaktadır (Ömürbek, 2003:123).

Karar verme süreçlerini etkileyecek olan bilgi gereksinimlerinin sağlanmasına yönelik hazırlanan maddi ürünler olan raporlar kullanıcılarının işletme içinden veya dışından olmalarına göre farklı şekillerde hazırlanabilirler.

İşletme içindeki bilgi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak hazırlanan iç raporların mevzuatlarla belirlenmiş bir formatı yoktur. Ancak kontrol işlevini sağlayabilecek şekilde sade, anlaşılır ve ihtiyaca uygun olarak düzenlenmeleri gereklidir. Ancak, Basel düzenlemesi ile kredi riski belirlenirken iç denetim sisteminin varlığının ilgili işletmenin kredibilitesine doğrudan etki eden bir unsur haline geldiği unutulmamalıdır.

İşletme dışında bulunan; devlet, düzenleyici kurumlar, alıcılar, satıcılar gibi ilgililerin bilgi ihtiyaçlarının giderilmesi için hazırlanan dış raporlar ise muhasebe ilkelerine bağlı olarak düzenlenirler. Basel sürecinde bankaların kredi verirken ve kredi koşullarını belirlerken esas alacakları derecelendirme notuna etki edecek unsurların başında işletmelerin kamuya açıklayacakları finansal tablolar bulunmaktadır.

3.3.1.3. Muhasebe Bilgi Sisteminin Geliştirilmesi

Açık bir sistem olan muhasebe bilgi sistemi, doğal ve sosyal çevreyle, ekonomik çevreyle ve yasal çevre ile sürekli etkileşim halindedir. İşletmelerde sürekliliğin sağlanabilmesi için sistemlerini sürekli değişen ve gelişen bu çevreyle uyumlu hale getirmeleri zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Bu değişim süreçlerinden biri olan Basel düzenlemelerinin işletmelere doğrudan veya dolaylı etkileri bulunmaktadır. KOBİ'lerin değişime uyum sağlayabilmek amacıyla muhasebe bilgi sistemlerini revize etmeleri veya yeni baştan oluşturmaları durumunda; dikkat etmeleri beklenen

bazı esaslar vardır. Bu esaslar ; uygun maliyet, raporlama, insan faktörü, örgüt yapısı, açık ve anlaşılır olma, güvenilirlik, esneklik, veri biriktirme ve bilgi işlemedir.

i. Uygun Maliyet : Bilginin işletmelere yararlı olabilmesi için iyi yönetilmesi, işlenmesi ve gerekli yerlere ulaştırılması gerekir. Gereksiz bilgi de işletmeye sadece yük oluşturmakta ve işletmenin maliyetini artırmaktadır. İşletmenin, bir varlıktan fayda sağlayabilmesi için o varlıktan elde ettiği faydanın maliyetinden fazla olması gerekir (Varıcı, 2007:47).

Muhasebe bilgi sistemi de bütün bilgi sistemlerinde olduğu gibi bilgi sağlamak amacıyla oluşturulmaktadır. Ancak, bilginin ortaya çıkarılabilmesi için katlanılan fedakarlıklar sağlanacak olan marjinal faydayı aşmamalıdır. Diğer bir ifade ile muhasebe bilgi sisteminin oluşturmasında veya revize edilmesinde bu işlemin getireceği yük ile sonuçta elde edilecek yarar karşılaştırılmalıdır.

ii. Raporlama : Muhasebe bilgi sistemi işletme içi ve dışındaki kullanıcılara yönelik etkin bir raporlama düzeni sağlaması beklenir. Basel kapsamında derecelendirme süreci sonunda arzu edilen sonuçların alınabilmesi için muhasebe bilgi sistemi düzenli ve gerçeği yansıtan raporlama yapacak şekilde geliştirilmelidir. Raporlar standart olmalı, kısa sürede hazırlanabilmeli ve belirli aralıklarla sunulmalıdır. Raporlanan bilgiler anlaşılabilir, doğru, objektif, önemli ve karşılaştırılabilir olmalıdır.

iii. İnsan Faktörü : Dahili işlem süreçlerinin çalışanlar veya dış etkenlere bağlı olarak kesintiye uğraması veya hatalı sonuçlar vermesi nedeniyle maruz kalınan operasyonel risk Basel

düzenlemesinde sermaye yeterliliği hesaplamasında kredi riski ve piyasa riski ile beraber risk ağırlıklı unsurlardan biridir.

Muhasebe bilgi sisteminin kullanıcıları ve uygulayıcıları da operasyonel riskin ana ögelerinden biri olan insandır. Diğer tüm sistemlerde olduğu gibi muhasebe bilgi sisteminin de çalışanlar tarafından benimsenmemesi halinde güvenilir bir şekilde çalıştırılması mümkün değildir. Bu nedenle, çalışanları ile bağdaşmayan ve benimsenmeyen bir muhasebe bilgi sistemi operasyonel riske maruzdur. Etkin ve güvenilir bir muhasebe bilgi sistemi için farklı ortamlardan gelen kişilerin oluşturduğu belirli temellere dayalı sağlam bir sosyal yapı ve bu sosyal yapıyı oluşturan çalışanların sistemi benimseyerek entegre olmaları gereklidir.

iv. Örgüt Yapısı : Etkin bir muhasebe bilgi sistemi için örgüt yapısı içerisinde yetki ve sorumluluk alanları iyi tanımlanmalıdır. Muhasebe bilgi sisteminin zamanlı ve doğru bilgi üretebilmesi için verilerin örgüt içerisinde zamanlı ve doğru olarak akışını sağlayacak şekilde organizasyon oluşturulmalıdır. Basel kapsamında sağlıklı bir denetim sürecinin sağlanabilmesini teminen gerekli yerlere, gerekli bilginin sağlıklı bir şekilde iletebilmesi, tanımlanmış bir örgüt yapısı içerisinde mümkündür.

v. Açık ve Anlaşılır Olma : Muhasebe bilgi sisteminin çıktıları olan raporlar açık ve net olarak anlaşılır olmalı, zamanlı, doğru, tarafsız ve güvenilir düzeyde sunulmalıdır. Açıklık ve güven ile birlikte düşünülmesi gereken şeffaflık Basel düzenlemeleri çerçevesinde denetim notunu artırıcı bir unsurdur. KOBİ'lerin daha kapsamlı ve anlaşılır bir bilgi sunabilmeleri de açık ve anlaşılır bir muhasebe bilgi sisteminin varlığı ile mümkündür. Bu doğrultuda muhasebe

bilgi sistemi karmaşık olmamalı, açık ve anlaşılır işlemlere dayalı olarak geliştirilmelidir. Böyle bir sistemde işlemler uygulayıcıları tarafından daha çabuk öğrenebilecek, sistemin işletilmesi daha kolay hale gelecek ve daha rahat izlenip denetlenebilecektir.

vi. Güvenilirlik : Muhasebe bilgi sisteminin çıktıları olan finansal raporların dış kullanıcıları kendilerine sunulan bilgilerin doğruluğunu teyit edebilmek amacıyla kaynağına ulaşabilme imkanına sahip değildirler. Dış karar vericileri bu bilgilerin hatalardan arındırılmış, doğru ve güvenilir olduğuna güvenmek durumundadırlar. Ancak, dış karar alıcılar ile bilgiyi sunan arasındaki çıkar çatışmaları nedeniyle bazen iyimser düşüncelerle, bazen de yanıltmak amacıyla bilgiler manüpile edilebilmektedir. Diğer bir ifade ile muhasebe bilgi sisteminde işlenen her türlü veri ve üretilen bilgi hataların ve hilelerin tehdidi altındadır. Güvenilir bir raporlama sağlanabilmesi için hataların en aza indirilebileceği ve hilelerin önüne geçilebilecek yapıda bir muhasebe bilgi sistemi ve denetim sürecine ihtiyaç vardır. Basel kriterleri de; iyi düzenlenmiş bir muhasebe bilgi sistemi ve uygulanmasında etkin bir denetim faaliyeti ihtiyacını ortaya koymaktadır. Düzenlemeler kapsamında kredi riski belirlenirken iç denetim sisteminin olmaması işletme kredibilitesine doğrudan etki etmektedir. Düzenleme ile iç denetimden beklenenlerin başında tam ve güvenilir bilgi ile operasyonel anlamda etkinlik gelmektedir. Bu doğrultuda etik ilkeler net bir şekilde ortaya konularak benimsenmesi sağlanmalı ve buna yönelik uygulamalar takip edilerek etkin iç denetim gerçekleştirilmelidir.

vii. Esneklik : KOBİ'ler gelişme sürecinde iç ve dış koşullardan kaynaklanan değişikliklerle karşı karşıyadırlar. Bu süreçte; esnek bir

yapıya sahip olmaları ve uyum sağlama kabiliyetleri KOBİ'lerin üstün özelliklerindendir. Basel düzenlemeleri kapsamında denetime yönelik bilgi ihtiyaçlarına karşılanmasında KOBİ'lerin bu üstün özellikleri paralelinde esnek bir muhasebe bilgi sistemine sahip olmaları gereklidir. İşletmenin gelişmesi ve sürekliliğinin sağlanması için birbirine bağlı sistemler arasında ilişki ve uyumu sağlayan, değişiklikler karşısında baştan düzenleme ihtiyacı duymayan, yeni eklerle gereksinimleri karşılayan bir sistem oluşturulmalıdır.

viii. Veri Biriktirme ve Bilgi İşleme : Muhasebe bilgi sisteminde bilgilerin üretilme sürecinde, veriler düzenli olarak kaydedilmekte, bu kayıtlar işlenerek çeşitli bilgilere dönüştürülmekte ve bilgiler çeşitli raporlar aracılığıyla sunulmaktadır. Sistemin çıktısı olan raporlar kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli ayrıntıda iletilmelidir. Girdi-işlem-çıkı olarak tanımlanan sürecin etkin olarak işleyebilmesi için girdinin, yani ilk kayıtların doğru ve gerekli ayrıntıda olması gerekmektedir. İlk kaydın doğru ve gerekli ayrıntıda gerçekleştirilmesi sistemde üretilen bilginin de doğru ve istenen detaylara sahip olmasını sağlayabilecektir. İstenen ayrıntı ve detaylarda sunulan, doğru, şeffaf finansal raporların denetim kolaylığı açıktır. Şeffaflık da KOBİ'lerin Basel kapsamında derecelendirmeden iyi bir not alabilmeleri için dikkat etmeleri gereken unsurların başında gelmektedir.

3.3.2. Finansal Raporlamaya Etkileri

Finansal raporlamanın çerçevesi işletmenin amaçları ile iç ve dış bilgi kullanıcılarının gereksinimleri ekseninde; yasal, politik ve ekonomik çevrenin etkisi altında şekillenmektedir. Bu süreçte dış bilgi kullanıcılarının işletme ile

ilgili alacakları kararlara dayanak oluşturacak olan bilgiler şişletme içindekilerin raporladıkları ile sınırlıdır. Ancak, şişletmeler bazı yükümlölüklerini azaltmak veya istenen kredi şartlarını sağlamak için faaliyet sonuçlarını ve finansal durumlarını olduğundan farklı gösterebilmektedirler. Bu doğrultuda gerçekleştirilen hile ve usulsüzler finansal raporların doğruluğuna ve güvenilirliğine zarar vermektedir.

Başka bir ifadeyle genel bir muhasebe standartları setinin olmaması, farklı kurumlar için değişik mali tabloların kullanılması, muhasebe kayıtlarının yasal zorunluluk ve vergi kaygısı ile tutulması finansal raporlama sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.

Diğer taraftan, Basel düzenlemeleri ile birlikte bankalardan kredi kullanacak olan KOBİ'ler başta olmak üzere bütün şişletmeler için finansal raporlamanın şeffaflığı ve güvenilirliği çok daha fazla önem kazanmıştır. Basel kriterleri finansal raporlama sürecinin ve finansal raporların bankalar ve derecelendirme şirketleri tarafından incelenmesini öngörmektedir. Hasılat, satışlar, gelir ve sermaye gibi unsurların kayıt dışılığı veya farklılaştırılmış olması derecelendirmeyi olumsuz yönde etkileyecek, bankalardan uygun şartlarda kredi sağlanmasını güçleştirecektir.

Bu süreçte güvenilir, gerçeğe uygun ve tarafsız finansal raporlamanın; muhasebe standartlarına uyum, bağımsız denetime tabi olma, etkin iç kontrol sistemi, kurumsal yönetim, iç denetim ve risk yönetimi ile desteklenmesinin KOBİ'ler açısından istenilen derecelendirme notunu alabilmeleri için kritik öneme sahip olduğu görölmektedir.

3.3.2.1. Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

Para ile ifade edilebilen finansal olaylar muhasebe sürecinde belirli şartlara bağlı olarak farklı yollardan ifade edilebilmekte ve açıklanabilmektedir. Muhasebe bilgi sistemi içerisindeki bu esneklik muhasebenin işlevliğine katkı sağlarken diğer taraftan üretilen bilgilerin karşılaştırılabilirliğine de zarar verebilmektedir. Bu noktada muhasebe standartları devreye girmekte ve uygulamalarda tek düzenlik sağlamak, esnekliğin sınırlarını belirlemektedir.

Muhasebe standartları, muhasebe veri ve bilgilerinin gerek üretilmesi gerekse kullanımı sırasında uyulması gereken kurallar bütünüdür. Muhasebe standartlarının amacı belirli nitelikte bilgi üretilmesini sağlamaktır. Benzer nitelikteki ekonomik olayların belli standartlara veya ilkelere uygun olarak benzer biçimde muhasebeleştirilmesi ile bu bilgilerin anlamlı bir biçimde karşılaştırılabilmesi mümkün olabilmektedir. Diğer bir ifadeyle finansal raporlardaki bilgilerin güvenilir, anlaşılır ve gerçeğe uygun, tarafsız karşılaştırılabilir, tam, özün önceliğine uygun bilgiler olabilmesi için bütün dünyanın uyguladığı ve bildiği muhasebe standart ve politikaların uygulanması gerekliliği ortaya çıkmış ve muhasebede ortak dil anlayışı gelişmiştir. Ülkelerde uygulanan yerel muhasebe standartlarının terk edilmesi ve finansal raporlamada herkesin benimsediği ve uygulama taahhüdü verdiği uluslararası muhasebe standartlarının uygulanması gerekliliği ortaya konmuştur (Akdoğan, 2007:80).

Basel düzenlemeleri ile işletmelerin bankalardan sağlayacakları kredilerin şartlarının belirlenmesinde alacakları derecelendirme notları son derece önemli hale gelmektedir. Bu süreçte bankaların ve derecelendirme kuruluşlarının işletme ile ilgili yapacakları değerlendirme ve alacakları kararlara yönelik olarak kendilerine sunulan finansal raporların anlamlı sonuçlar sağlayabilmesi önceden belirlenmiş standartlara uygun olarak

hazırlanmış olması ile mümkündür. Belirli bir standarda dayanmayan muhasebe bilgi sisteminde üretilen ve yine belirli standartlara bağlı olarak sunulmayan finansal raporların analiz edilmesinde ve yorumlanmasında zorluklar oluşabilecek, bu durum bankalar ve derecelendirme kuruluşlarının olumsuz değerlendirmelerine yol açabilecektir.

Diğer taraftan Türkiye’de finansal raporlama sürecinde finansal tablolar genellikle vergi kanunlarına göre düzenlenmekte, kullanılacak ulusal veya uluslararası ortak ve geçerli bir muhasebe standardı bulunmamakta, uygulama ağırlıklı olarak vergi mevzuatı çerçevesinde şekillenmektedir. Basel ilkelerinin öngördüğü mali tabloların şeffaflığı ve güvenilirliği için muhasebe standartlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. TMSK ilgili standartları yayınlamaktadır. Yeni TTK’nda Türk Muhasebe Standartlarına atıf yapılması nedeniyle, yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte UFRS ile paralellik gösteren Türk Muhasebe Standartlarının tüm işletmeler için kullanılması zorunlu hale gelecektir. UFRS’nin uygulanmasıyla KOBİ’ler de uluslararası düzeyde kabul görmüş etkin bir raporlama sistemine geçmiş olacaktır. Böylece bir yandan kendi faaliyetlerini ve performansını daha sağlıklı bir şekilde ölçerken finansman ihtiyacı için dış kaynak temininde de önemli bir rekabet avantajı sağlayacaktır (Uyar ve Aygören, 2007:62).

3.3.2.2. Denetim

Genel olarak denetim; iktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin iddiaların, önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerlendiren sistematik bir süreçtir. Günümüzde denetim faaliyeti geçmişe oranla daha önemli hale gelmiştir. Çünkü uluslararası denetim standartlarına uygun olmayan bazı yerel uygulamalar ve ihmallerin olumsuz etkileri bir sarmal şeklinde tüm dünya ekonomisini sarmaktadır. Artık günümüzde

denetim faaliyeti ülkelerin ve işletmelerin insiyatifine bırakılamayacak kadar önemli bir işlevdir.

Basel düzenlemeleri aslında bankacılık sektörü ile ilgili olmasına karşın, içeriği ve sonuçları itibarı ile reel sektörü de yakından ilgilendiren bir özellik taşımaktadır. Basel derecelendirme kriterleri, işletmeler açısından denetim faaliyetinin önemini geçmişe oranla çok daha fazla artırmaktadır (Can ve Akyüz, 2008:97-99).

Firmalarda iç denetim fonksiyonun bulunması ve dış denetime tabi olunmasının yüksek derecelendirme notuna ve dolayısıyla bankalardan daha uygun şartlarda kredi ve fon temin edebilme anlamına geldiği unutulmamalıdır.

3.3.2.2.1 İç Denetim :

Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsünün 1999 yılındaki tanımına göre “ İç denetim; organizasyonun faaliyetlerine değer katmak ve onları geliştirmek için tasarlanmış, bağımsız ve tarafsız bir güven ve danışmanlık aktivitesidir. İç denetim; risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin sistematik ve disiplinli bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi yoluyla içinde bulunduğu organizasyonun hedeflerini gerçekleştirilmesinde yardımcı olur.”

İç denetim şirket işlemlerinde olası hata ve hileleri önleme konusunda önemli bir görev üstlenmiştir. İç denetim fonksiyonunun yeterli ve etkili bir şekilde yürütülmesi işletmedeki kontrol mekanizmalarının sağlıklı işlemlerini sağlar ve dolayısıyla operasyonel risklerin, hilelerin ve gelir kayıplarının oluşmasını engelleyerek işletmenin verimliliği ve rekabet gücünün artmasına katkıda bulunur (Doyrangül, 2001:57).

Basel Bankacılık Komiteside ise iç denetimi, bir kuruluşun faaliyetlerine değer katmak ve bu faaliyetleri geliştirmek üzere tasarlanmış, bağımsız ve nesnel bir güvence sağlama ve danışmanlık faaliyeti olarak tanımlamaktadır. İç denetim; risk yönetimi ve kurumsal yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve etkinliğinin geliştirilmesinde sistematik ve disiplinli bir yaklaşım sunarak kuruluşun hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır (TBB, 2000:100).

Etkin bir iç denetim sayesinde; geriye dönük olarak, işletmelerdeki kontrol mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır. Ayrıca geleceğe yönelik, işletmenin karşı karşıya bulunduğu riskler önceden tespit edilebilmekte ve bu tespitler ışığında gerekli tedbirler alınmak suretiyle işletme yönetimine danışmanlık hizmeti verilmektedir. Bu yönüyle iç denetim faaliyetlerinden işletme yönetimi, güvence sağlama ve danışmanlık alma şeklinde faydalanılmaktadır(Memiş, 2008:76).

Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre de iç denetim fonksiyonu “finansal denetimin, şirketin iş ve işlemlerinin denetlenmesine ilişkin bir iç denetim sisteminin ve bunu yapacak bölümün gösterilmesidir. Şirket hangi büyüklükte olursa olsun, şirkette muhasebeden tamamen bağımsız, uzmanlardan oluşan etkin bir iç denetim örgütüne gereksinim vardır.”TTK bu tanımla iç denetimin finansal denetim yönüne vurgu yapmaktadır.

Muhasebe açısından iç denetim , kayıtlar ve raporlarda gerçek işlemlerin yansıtılıp yansıtılmadığının, doğru sonuçlar sunulup sunulmadığının , önceden belirlenmiş olan yöntem politika ve prosedürlerin uygulanıp uygulanmadığının yönetim adına gözlemlenmesi sürecidir. Finansal denetim ile, finansal tablolara temel oluşturan muhasebe bilgilerinin doğruluk ve

güvenilirliğini araştırılmakta, bu bilgilerin üretildiği kayıt ortamın ve raporlama sistemi gözden geçirilmektedir.

Diğer bir ifadeyle; iç denetimin temel işlevi, işletme içinde hazırlanan muhasebe bilgilerinin ve raporların doğruluğunu, güvenilirliğini incelemek, işletme içi uygulamalarının yönetim plan ve politikalarına uygunluğunu kontrol etmek, hataların ve aksayan yönlerin giderilmesi için gerekli tespiti yaparak çözüm geliştirmektir. Bu bağlamda, iç denetim, işletmenin hedeflerine ulaşmasında, sistematik, disiplinli bir yaklaşım getirerek, değerlendirmeyi ve risk yönetimini, kontrol ve yönetim sürecinin etkinliğini artırmaya yardımcı olmaktır (Yavuz, 2002:45).

Basel düzenlemeleri ile kredi riski belirlenirken iç denetim sisteminin varlığı ilgili işletmenin kredibilitesine doğrudan etki eden bir unsur haline gelmektedir. Düzenleme ile iç denetimden;

- Tam ve güvenilir bilgi,
- Yasal mevzuat ve düzenleme çerçevesi ile koşulların yerine getirilmesi,
- Operasyonel anlamda etkinlik ve verimliliğin sağlanması,
- Performans etkinliğinin sağlanması beklenmektedir (Aksoy, 2007:356).

Bunların gerçekleşmesi, bir diğer ifadeyle iç denetimin güvence verme, danışmanlık ve kuruma değer katma fonksiyonlarının ortaya çıkabilmesi için işletmede risk yönetimi, kurumsal yönetim ve iç kontrol sistemlerinin yeterli ve etkin olması gereklidir. İç denetim; kontrol, risk yönetimi ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek suretiyle işletmenin hedeflere ulaşılmasında çok önemli bir rol oynar. Buna göre iç denetimin; iç

kontrol sistemi, risk yönetimi ve yönetim süreçlerini kapsadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Basel kriterleri kapsamında derecelendirme sürecinin etkinliği açısından gerekli bir unsur olan iç denetim fonksiyonunda; yasalara uygunluk ve varlıkların korunmasının yanında, muhasebe bilgi sistemi başta olmak üzere iç kontrol sistemlerinin etkinliği, kurumsal yönetim ve risk yönetimi süreçlerinin ve iş akışlarının iç kontrol esaslı bakış açısı ile, yeniden düzenlenmesi önem kazanmaktadır.

3.3.2.2.1.1. İç Kontrol

İç kontrol bir şirket veya kuruluşun mevcut mevzuat ve kuruluş amacı doğrultusunda belirlenen politika, yöntem, uygulama, prosedürleri ve limitlere uygun olarak, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğü ve güvenilirliği, veri sistemindeki bilgilerin elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla yönetim tarzı ve organizasyon yapısında her seviyedeki personel tarafından yürütülen faaliyetler bütünüdür. İç kontrol sisteminin oluşturulması ve iç denetimin önem kazanmasında, ortak amaç olan faaliyetlerin verimliliği ve etkinliğini yükseltmek, işletmeye ait varlıkların korunmasını temin etmek, işletme politikalarına uyumu sağlamak ve işletme faaliyetlerinin kanun, tüzük, yönetmelik ve özel yönergelere uygunluğunu sağlamak, işletme faaliyetlerindeki tüm iş akışları ve süreçler içinde iç kontrol bulunup bulunmadığı ve/veya bulunuyorsa etkin olup olmadığını tespit etmek ön plana çıkmıştır (Aksoy, 2007:106-151).

İç kontrol, sadece muhasebe ile ilgili mali nitelikteki kıymet hareketlerini içermemekte, ayrıca bir kuruluşun amaçları ile ilgili faaliyetler kapsamında

çeşitli durumları da içine almaktadır. Bu açıdan iç kontrol ikiye ayrılır. Bunlar yönetsel iç kontrol ve muhasebe kontrolüdür (www.mevzuatdergisi.com).

- *Yönetsel İç Kontrol* : Yönetim politikasına uyumu özendiren ve faaliyetlerin verimliliğini iyileştirmeyi hedef alan iç kontroller, yönetsel kontrol olarak tanımlanır. Yönetsel kontrol sistemi; işletme üst yönetimin belirlediği hedefler doğrultusunda etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine yönelik, yönetim politikalarına bağlılığı artıran mali olaylar ve muhasebe kayıtlarıyla direkt ilişkisi bulunmayan yöntemlerdir. Örgütün planı, faaliyetlerin verimliliği ve yönetim politikalarına bağlılıkla ilgili tüm yöntem ve yardımları kapsar. Yönetsel kontroller finansal kayıtlarla sadece dolaylı olarak ilgilidir. Yönetsel kontroller genel olarak istatistikli analizler, zaman ve hareket araştırmaları, başarı raporları, işgören eğitim programları ve kalite kontrolleri gibi kontrolleri kapsar.

- *Muhasebe İç Kontrol* : Kontrol kavramı, muhasebe literatüründe olaylara, faaliyetlere ve kişilere etki edebilme gücüne sahip olma anlamında kullanılmaktadır. İç Kontrol ise Uluslararası Muhasebe Uzmanları Federasyonu (International Federation of Accountants - IFAC) tarafından yapılan tanıma göre; (Kepekçi, 2004:65-66)

- İşletmenin varlıklarının korunması,
- Yanlışlıkların ve yolsuzlukların önlenmesi ve bulunması,
- Muhasebe bilgilerinin doğruluk ve güvenilirliğinin sağlanması,
- Muhasebe bilgilerinin zamanında hazırlanmasının sağlanması,
- İşletme faaliyetlerinin yönetim politikalarına uygunluğunun sağlanması amaçlarına ulaşmak için işletme faaliyetlerinin düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamada yardımcı olan, işletme yönetimi tarafından kabul edilmiş politikalar ve prosedürlerdir.

İç kontrol sistemi ile muhasebe arasında çok güçlü bir ilişki vardır. İç kontrol yapısı muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini artırmak için oluşturulmuş bütün önlemleri kapsamaktadır. İç kontrol yapısı hataları, israfı, hileleri önlemek; muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini temin etmek, yönetim politikalarına uyum sağlamak, şirketin bütün departmanlarının performans düzeylerini değerlendirmek için oluşturulan bütün düzenlemeleri içermektedir. Muhasebe bilgi sisteminin güvenilir, zamanında, eksiksiz, net, kısa ve aynı zamanda en uygun maliyetli bilgileri kesintisiz üretmesi gerekir. Böyle bir bilgi sisteminin oluşturulması ise muhasebe kontrol sistemleri ile birlikte gerçekleşir. Muhasebe bilgi sistemi tarafından işlenecek verilerin güvenilirliği oluşturulacak iç kontrol prosedürleri yardımıyla sağlanabilir. Diğer taraftan iç kontrol prosedürleri, varlıkların ve bölüm performanslarının izlenmesinde muhasebe verilerine gereksinim duyar. Buna göre, muhasebe ve iç kontrol el ele yürüyen sistemlerdir (Alagöz, 2007).

Diğer bir ifadeyle etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması için iyi bir muhasebe bilgi sisteminin kurulması gerekmektedir. İyi organize edilmiş bir muhasebe bilgi sistemi etkili bir iç kontrolün gerçekleşmesinde çok önemlidir. İşletmenin hesap planında eksiklik olması belgelerin düzensiz olması, defterlerin kötü tutulmuş olması sonradan yapılacak denetimi güçleştireceğinden hatalı ve hileli işlemlere yol açabilir. Bu bağlamda etkili bir iç kontrol yapısı oluşturabilmek için bazı hedefler bulunmaktadır. Bunlar;

- Kayda alınan işlemlerin gerçekten var olup olmadığı,
- İşlemlerin verilmiş olan yetkiye dayanılarak yapılıp yapılmadığı,
- Gerçekleşen işlemlerin kayıtlara alınıp alınmadığı,

- İşlemlerin uygun bir biçimde değeri lenip değeri lenmediğı,
- İşlemlerin doğru hesaplara kaydedilip kaydedilmediğı,
- İşlemlerin zamanında ve doğru olarak kayıt altına alınıp alınmadığı,
- İşlemlerin tablo ve raporlara uygun bir şekilde yansıtılıp yansıtılmadığını araştırır.

İç kontrol yapısı içinde oluşturulmuş bir muhasebe sisteminin, yukarıdaki unsurlara olumlu yanıt vermesi gerekmektedir. Ayrıca etkili bir muhasebe sistemi, işletmedeki muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini sağlayacağından, hata ve düzensizlikleri önleme ve ortaya çıkartma görevini yapacağından, bağımsız denetçilerin denetim çalışmalarında vazgeçemedikleri bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Ay, 2007:69).

KOBİ 'lerde etkili bir iç kontrol sistemi, yönetici ve çalışanların kendi kontrol sorumluluklarını anladıkları ve işletme faaliyetleri üzerinde bu sorumluluklarını yerine getirdikleri zaman oluşmaktadır. Fakat küçük işletmelerde yazılı yürütme kurallarından çok, sözlü haberleşme, dürüstlük ve ahlaki davranışın önemli olduğu bir kültür gelişmiştir. Büyük işletmelere göre KOBİ'lerde oluşan yapısal farklardan dolayı etkin iç kontrolleri yerine getirmek daha zordur. KOBİ'lerde iç kontrol sisteminin etkin ve verimli işleyebilmesi, şirket sahibinden başlamak sureti ile tüm departmanların, çalışanların rol ve sorumluluklarını iyi bilmelerine ve yerine getirmelerine doğrudan bağlıdır. KOBİ'lerde etkili bir iç kontrolü sağlayabilmek için; şirketin organizasyon yapılarını ve yetkilendirmelerini, şirket faaliyetleri ile uyum içerisinde sürdürmeleri, şirket içi yazılı kurallar oluşturmaları, çalışan politikalarını belirlemeleri, muhasebe bütçe ve raporlama sistemlerinin güvenilirliğini sağlamaları gibi temel rol ve sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir (Güney, 2009:72).

Basel sürecinde, yüksek derecelendirme notu elde edilebilmesi için gerekli olan başlıca kriterlerden birisi iç kontrol sisteminin kurulmuş olması ve etkin olarak işleridir. Basel düzenlemeleri kapsamında çok büyük bir kısmı KOBİ statüsünde kalacak işletmelerin, kurumsal ve iyi yönetim (corporate & good governance) ışığında iç kontrole önem vermesi ve etkin ve yeterli iç kontrol sistem ve mekanizmalarını en kısa süreçte oluşturması; daha yüksek derecelendirme notu alınmasını sağlayacaktır. Yüksek derecelendirme notu da düşük kredi maliyeti ile uygun finansmanı olanaklı hale getirecektir. Ucuz kredi temini, rekabet edilebilir fiyattan mal imali ve neticede rekabet gücünün sürdürülerek işletmenin hayatta kalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Basel düzenlemelerinin işletmeler açısından hayati önemi buradan kaynaklanmaktadır (Aksoy, 2007:5).

3.3.2.2.1.2 Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim, en geniş anlamda modern yaşamda insanların bir amaca ulaşmak için oluşturduğu herhangi bir kurumun yönetiminin düzenlenmesidir. Daha dar anlamda ise, bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde ortaklarına ekonomik değer yaratmasına imkan tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamaları ifade etmektedir (Karabınar vd., 2007:896).

Organizasyonların güvenli ve verimli yönetimi ve denetimi ile ilgili olan kurumsal yönetim, organizasyonun amaçlarıyla örtüşmeyen ihmal, kasıt, liyakatsizlik ve hata gibi tutum ve davranışları mümkün olduğu ölçüde, yasaların da yardımıyla ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (Yavaş ve Akın, 2005:85).

Kurumsal yönetim kurumun içinde yaşadığı toplumun kanunlarına ve düzenleyici kurallara uymasını; genel kabul görmüş iş normları ve standartlarını, etik davranış kurallarını ve toplumun sosyal beklentilerini karşılamasını, içinde yaşadığı topluma genelde faydalı olmasını ve hak ve menfaat sahiplerinin menfaatlerini korumasını ve artırmasını ve kararları, eylemleri, davranışları ve performansının denetlenebilmesi ve kontrol edilebilmesi için sahiplerine ve genel olarak kamuya eksiksiz ve doğru bilgiler vermesini sağlar (www.tusiad.com.tr).

Özel sektörün ekonomi üzerindeki payının artması, kurumsal yatırımcıların yönetimi altındaki fon tutarlarının ulaştığı rakamlar, sermayenin dolaşımı, sermaye şirketlerinde geçerli olan sınırlı sorumluluk esası, globalizasyon, rekabetin hızla artması ve özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşanan büyük şirket skandalları, dikkatleri kurumsal yönetim üzerine çekmiş ve yasal düzenlemelerle zorunlu tutulan uygulamalara doğru bir eğilim meydana getirmiştir. Nitekin OECD, 2004 yılında yayınlanan gözden geçirilmiş Kurumsal Yönetim İlkelerinin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için hükümetler tarafından zorlayıcı düzenlemelerin yapılmasını ve bu düzenlemelerin denetleyici kuruluşlar tarafından uygulanmasını gerekli görmektedir (Babuşcu ve Hazar, 2007:330).

Kurumsal yönetim anlayışı ile işletmelerin daha adil, şeffaf, hesap verebilir ve sorumluluk sahibi bir yönetime sahip olmalarının sağlanması ve bu etki ile yasal mevzuatlara uyumun teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Ülkemizde de kurumsal yönetim ilkeleri ilk olarak Temmuz 2003'te SPK tarafından yayınlamıştır. İlkeler öncelikle halka açık anonim şirketler için hazırlanmıştır. Ancak bu ilkelerde yer alan prensipler kamuda ve özel sektörde faaliyet gösteren diğer işletmeler tarafından da uygulanabilmektedir. İlkelerde yer alan prensiplerin uygulanması isteğe bağlıdır.

Genel kabul gören tüm uluslararası kurumsal yönetim yaklaşımlarında, eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk kavramları esas alınmaktadır. Dünya üzerindeki gelişmeler dikkatlice izlendiğinde kurumsal yönetimin muhasebe olgusu ile iç içe olduğu, dolayısıyla kurumsal yönetimdeki başarının muhasebe uygulamasındaki şeffaflık, adillik, hesap verilebilirlik ve sorumluluk ilkeleri ile bütünleştiği anlaşılmaktadır. (www.mevzuatbankasi.com.tr)

Diğer taraftan; Basel düzenlemeleri ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performanslarıyla da ilgileneceklerdir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansa sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi finansman olanakları sunacaklardır. Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, finansman imkanı ve likidite artmakta ve sermaye maliyeti düşmektedir. İyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmayacak, krizleri daha rahat atlatabilecektir. Ayrıca söz konusu kurumsal yönetimin temel kuralları arasında yer alan eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk kavramları KOBİ'lerin Basel kriterleri çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz etmektedir (Aslan, 2009:43).

- *Eşitlik* : İşletme yönetiminin tüm faaliyetlerinde, çalışanlara, alacaklılara, müşterilere yani işletmelerle menfaat ilişkisi bulunanlara eşit davranmasını ve olası çıkar çatışmalarının önüne geçilmesini ifade eder. Pay sahiplerinin hakları ve pay sahiplerinin eşit işleme tabi olması konularındaki husularda yer vermektedir.

- *Şeffaflık* : Ticari sır niteliğindeki ve henüz kamuya açıklanmamış bilgiler hariç olmak üzere, işletme ile ilgili finansal ve finansal olmayan bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir bir şekilde kamuya duyurulması yaklaşımıdır. Mevcut durum ve olaylar hakkında bilginin ulaşılabilir, somut ve anlaşılabilir olması sürecini ifade etmektedir. Bu ilke çerçevesinde, işletmeler pay sahiplerine yönelik olarak bilgilendirme politikası oluşturmalı, dünyadaki son gelişmelerin ülke koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirmesi yapılmalı, periyodik mali tablolar ve raporlarda yer alacak bilgilerin bir standarda bağlanıp ayrıntılandırılması sağlanmalıdır.

Kurumsal yönetim ile amaçlanan sürdürülebilirlik ancak şeffaflık ilkesi ile sağlanabilir. Şeffaflık ise uluslararası standartlarda kurumsal raporlama, yine uluslararası standartlarda bağımsız dış denetim ile sağlanabilir. İç ve dış denetim mekanizmalarının başarıyla çalıştırılabilmesi bağımsız denetim komitelerinin fonksiyonu ile yakından ilgilidir. Kurumsal yönetim anlayışı içinde şeffaflık; işletmenin finansal performansı, yönetimi ve hissedarlık yapısı hakkında kamunun zamanında aydınlatılması, açıklanan bilgilerin eksiksiz, kolay anlaşılır ve güvenilir olması, kamunun bilgilere kolay erişebilmesi anlamına gelmektedir. Şirketler kendi aleyhlerine sonuçlar doğurabilecek bile olsa açıklanması gereken bilgilerin açıklanmasında tereddüt edilmemelidir. Ancak, kamuya açıklanan şirket bilgilerinin de sır kapsamında olmaması ve rekabet gücünü engelleyerek zararına neden olabilecek sonuçlar doğurmaması gerekmektedir (Demirbaş ve Uyar, 2006:22).

Şeffaflık; açıklık ve güven ile birlikte düşünülmelidir. Finansal tablolarına yansıyan bir işlem ve olgunun neden ve nasıl yapıldığının açıkça ortaya konup, ilgililerle paylaşılması güven unsurunu da artırmaktadır (www.tmsk.org.tr). Ülkemizde olduğu gibi, sermaye piyasalarının yeterince

gelişmemiş olduğu ülkelerde muhasebe hileleri genellikle; şirketi karsız göstererek vergi kaçırmaya yöneliktir. Böyle bir piyasada işlemler sistem içinde gösterilmeyerek yani kayıt dışına kaçırılarak fayda sağlanmaya çalışılmaktadır. Basel kriterleri çerçevesinden bakıldığında kayıt dışı olmanın firmanın kredi maliyetini artıran etkisinin olduğunu görmekteyiz. Bunun nedenleri;

- Risklerin kayıt dışı kalması,
- Bankanın riskleri ölçememesi,
- Bankanın ölçemediği riski almak istememesi veya yüksek fiyatla almasıdır (Gürel, 2009:69).

Basel düzenlemesi ile bankalar ölçemedikleri riskleri üstlenmek istemeyecekler veya yüksek fiyatlarla almayı kabul edeceklerdir. Bu yüksek fiyatlar ise KOBİ'ler için yüksek maliyetli kredi anlamına gelmektedir. Bu nedenle; bu noktada KOBİ'lere düşen görev bilanço dışı varlıkları bilanço içine alarak gerçekçi mali tablolar hazırlamaktır. Böylece kayıt dışı varlıkların kayıt altına alınarak, şeffaf, doğru ve eksiksiz bir şekilde ilgili kuruluşlarla paylaşılmasıyla birlikte, KOBİ'ler daha yüksek derecelendirme notları elde edecekler ve düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır(Aslan, 2009:32).

- *Hesap verebilirlik* : Yönetim kurulu üyelerinin pay sahiplerine karşı olan hesap verme zorunluluğunu, kararların açıklanabilirliğinin, kararların haklı bir sebebi olduğunun açıklanmasını ifade etmektedir.

- *Sorumluluk* : İşletme yönetiminin işletme adına yaptığı tüm faaliyetlerinin mevzuata, esas sözleşmeye ve işletme içi düzenlemelere uygunluğunu ifade etmektedir. Sorumluluk ilkesi, kanunlara ve toplumsal değerlere uygunluğu güvence altına almak amacıyla doğru hedefler koymayı ve bunları

uygulamayı amaçlamaktadır. Bu ilke doğruları teşvik eden ve yanlışları cezalandıran bir kontrol yöntemi olarak görülmektedir. Sorumluluk ilkesinin amacı, şirket faaliyetlerinin, kanunlara ve toplumsal değerleri yansıtan düzenlemelere uygunluğunu güvence altına almaktır (Dinç ve Abdioğlu, 2009:4).

Diğer taraftan tam, açık, anlaşılabilir, zamanlı, doğru, tarafsız ve güvenilir düzeyde bilgi üretimi ve ilgililerin beklentisinin tam anlamıyla karşılanması işletmelerde kurumsal yönetim anlayışı ve bu anlayışla işleyen muhasebe bilgi sisteminin varlığıyla mümkün olabilir. Çünkü şeffaf, hesap verilebilir ve sorumluluk anlayışına dayalı finansal bilgi üretiminde muhasebe bilgi sistemine önemli görevler düşmektedir. Kurumsal Yönetim ilkelerinin geçerli olduğu bir işletmede muhasebe bilgi sistemi ve üretilen bilginin bu durumdan pozitif yönde etkilenmesi kaçınılmazdır. Bununla beraber, muhasebe bilgi sisteminin kurumsal yönetime benzer ilkeler bazında “kamuoyunu aydınlatma, ve şeffalık ile hesap verme yükümlülüğü” ilkelerini etkileyerek adil eşitlikçi düzlemde işletme sorumluluklarını yerine getirilmesine katkı sağlayacağı belirtilebilir. Muhasebe bilgilerinin üretimine yön veren “sosyal sorumluluk, tarafsızlık ve belgelendirme, tam açıklama ve ihtiyatlılık vb.” muhasebe temel kavramlarının varlığıyla da bu durum desteklenebilir. Bu çerçevede kurumsal yönetime ilkeler bazında işlerlik kazandırabilecek sistem; kavram, ilke, standart, eğitim ve uygulamaları ile muhasebedir (Daştan, 2010:3).

İyi bir kurumsal yönetim aynı zamanda iyi finansal raporlamaya bağlıdır. Yönetim kurulu ve yatırımcılar doğru kararlar alabilmek için doğru bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bu bilgilendirme özellikle periyodik olarak finansal raporlama ile yapılmaktadır. Fakat, finansal raporlamamanın da güvenilirlik kazanabilmesi için bu raporlamanın kurumsal yönetim ilkelerine uygun olarak yapılması gerekmektedir (Arı, 2007:103). Basel ilkelerine göre

bankalar ve firmalar arasında finansal raporlama sürecinde güvenilir iletişimin gerçekleşmesi şeffaflığın sağlanması ile mümkündür (Uyar ve Aygören, 2007:62). Bu süreçte temel hedef şeffaflık, bir diğer ifadeyle kayıt içine geçilmesidir.

Kurumsal yönetimin güvenilir sonuçlar sağlayabilmesi için aynı zamanda etkin bir denetim sürecinin varlığı gereklidir. Finansal tabloların ve yönetimin işleyişinin doğruluğunu saptamayı ve gerçeği araştırmayı amaçlayan denetim, kurumsal yönetimin tam olarak gerçekleştirilebilmesi için bir araçtır. İşletme içerisindeki hata, hile ve yolsuzlukların önlenmesinde denetim faaliyetleri son derece önemli bir rol oynamaktadır.

Diğer bir ifadeyle, şirketlerde, kurumsal yönetime işlevsellik kazandırılması kapsamında, denetim son derece önem arz etmektedir. Zira kurumsal yönetim, kurumsal amaçlarla, kurumun beyni ve uzuvları olan personelinin amaçlarının çatışmasını, şeffaflık ve hesap verebilirlik prensiplerinin yardımıyla çözmeyi hedeflemektedir. Tüm bunlara paralel olarak; Basel düzenlemeleri kapsamında KOBİ'lerin alacakları derece notlarında kurumsal yapıya ilişkin faktörlerin kritik önem taşıdığı görülmektedir. Çünkü kurumsal yönetim uygulamaları firmanın yönetim kalitesini, kredi kalitesini ve dolayısı ile kredi notuna etkisini yansıtmaktadır. Derecelendirme şirketleri de kurumsal yönetim uygulamaları zayıf olan firmaların kredi notunu azaltmaktadırlar. Bunun en önemli nedeni ise güçlü kurumsal yönetimin, zamanında ödemeyi sağladığı tespit edilmişken zayıf uygulamaların ise nakit akışını ve varlıkları eritici etkilerinin bulunduğu (Dinç ve Abdioğlu,2009:122).

3.3.2.2.1.3. Risk Yönetimi

Risk, beklenen yani gerçekleşmesi en muhtemel sonuç ile gerçekleşen sonuç arasındaki sapmadır. Mikro ekonomide ve finans teorisinde, bireylerin riskten sakınan bir davranış tarzına sahip oldukları ifade edilir. Aslında bireylerin sakındıkları risk değil belirsizliktir (Bolgün Akçay, 2003:111). Riskler kurumun hedeflerinin gerçekleştirilmesini engelleyebilecek her türlü olay ve durumlardır. Risk beklenen sonuçların gerçekleşip gerçekleşmemesi ile ilgilidir. Genel olarak belirli bir olasılık dağılımında zararın gerçekleşmesi şeklinde tanımlanır. Risk kelimesinin sözlük anlamı “kaybetme, zarar görme veya bozulma olasılığıdır” (www.spk.gov.tr).

Risk; gelecekte beklenenden farklı bir durumun ortaya çıkması ihtimalini ifade eder. Ortaya çıkan beklenenden farklı durum işletmenin lehine veya aleyhine olabilir. Ancak, risk kelimesi genellikle “zararlara ve kayıplara uğrama ihtimali olarak ele alınır”.

İşletmenin maruz kaldığı riskler faaliyet gösterdiği sektörden yer aldığı çevreye, firmanın yapısından büyüklüğüne farklılaşmaktadır. Bu durum tüm işletmeler için standart bir risk tanımlaması ve sınırlandırmasını mümkün kılmamaktadır.

Riski genel olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Bunlar; piyasa riski ya da sistematik risk ve firmaya özgü ya da sistematik olmayan riskdir.

- *Sistematik Risk* : Sosyal, ekonomik ve politik çevredeki değişimlerden kaynaklanan, bütün firmaları aynı yönde etkileyen ve firmanın kontrol altına alma olanağı bulunmayan risklerdir.

- *Sistemik Olmayan Risk* : Toplam riskin firmanın kontrol altına alabileceği kısmı olan sistemik olmayan risk, bir firma veya sektöre özgü olan risktir (Parlakaya, 2005:28).

Basel düzenlemeleri kapsamında bankaların sermaye yeterliliği hesaplamalarında dikkate alınan risk ağırlıklı unsurlardan piyasa riski sistemik bir risktir. Kredi riski ve operasyonel risk ise hem sistemik risk, hem de sistemik olmayan risk özelliklerini taşımaktadırlar.

Bunlardan;

- *Kredi riski*, bankaların kullandığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın geri dönüşünün kısmen veya tamamen olmaması riskidir.
- *Piyasa riski*, finansal piyasalarda oluşan volatiliteye bağlı olarak, faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler sonucunda bir bankanın zarar etme veya sermaye kaybetme riskidir.
- *Operasyonel risk*, işlemeyen yada uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler veya dış etkenler nedeniyle oluşabilecek zarara uğrama riskini kapsamaktadır. Operasyonel riskler; denetim ve kontrollerdeki aksamlar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, üst yönetim ve diğer personel tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, yönetimden kaynaklanan hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamlar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini ifade etmektedir (Uzer, 2002:4). Basel Komitesi operasyonel riski “uygun olmayan yada işlemeyen

iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle zarara uğrama riski'' olarak tanımlamıştır (BIS, 2007b:189). Tamımda da belirtildiği gibi, operasyonel risk; insan, sistem, süreç ve dışsal faktörler olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir. *İnsan Faktörü*; personelin hatası, yolsuzluğu, iş kanununa aykırı davranışları ve kilit personel eksikliği gibi sebeplerden kaynaklanır. İnsan faktörünün operasyonel riskin ortaya çıkmasında oldukça önemli bir yeri vardır. *Sistem Faktörü*; sistemdeki bir hata, teknik sorunlar ya da genel olarak mevcut sistemin faaliyet yükünü karşılayamaması durumu operasyonel riske neden olan sistem faktörleridir. *Süreç Faktörü*; kurumun işleyişi ile ilgili süreçlere ve süreçleri tamamlayıcı fonksiyona sahip iç kontrollere ilişkin prosedürlerin olmaması, mevcut prosedürlerin yanlış tasarlanması ya da yanlış şekilde uygulanması operasyonel riske neden olan süreç faktörüdür. Kurum içi birimler arasındaki bilgi akışındaki yetersizlikler, yetkilere ilişkin mekanizmaların olmamasının yanında kurumun maruz kaldığı risklerin saptanmaması ve kurum çalışanlarının riskler konusunda yeterince bilgilendirilmemesi gibi hususlarda bu gruba dahil olan risklere neden olan faktörler arasında yer almaktadır. *Dış Faktörler* ; Kurum dışı etkenler dolayısıyla karşılaşılan risk faktörleridir. Mevcut yasal düzenlemelerde değişiklikler, dışsal yolsuzluk girişimleri, bazı operasyonel süreçlerin yapılması için çalışılan dışsal firma ile yaşanan problemler, doğal afetler veya suç teşkil eden faaliyetler nedeniyle işletmenin zarar görmesi örnek olarak verilebilir. Kurumun faaliyetlerinde bağımsız olarak ortaya çıkan, ancak kurumun tercihlerine bağlı olarak şirketi etkileyen risklerdir. Yasal düzenlemeler, müşteri terndleri, ekonomik ve politik değişiklikler bu kategorideki risklere örnek olarak sayılabilir.

Basel sürecinde; işletmelerin risklerini ortadan kaldıracabilecek veya etkilerini en aza indirecek önlemleri almaları, diğer bir ifadeyle risklerini yönetmeleri kredi değerlendirilmelerinde olumlu katkı sağlayacaktır. Bu aşamada bir firmanın riski ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil, firmanın bu riskleri yönetmek için aldığı önlemler de önem kazanmaktadır. Risk yönetimine önem veren, faaliyetlerinden doğan riskleri elimine eden, bilançolarında yer alan aktif ve pasif kalemleri arasında vade, döviz kuru, parite ve faiz oranı uyumsuzluğunu yok eden firmalar daha yüksek kredi değerlendirme notu alabileceklerdir. Basel ile beraber, KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerde muhasebe uygulamalarında risk yönetim sistemlerinin kurulması ve etkinliğinin sağlanması süreci yaşanacaktır. İşletmeler risklerini ve risk değerlendirme süreçlerini yeni baştan gözden geçirecekler ve bahse konu risklerini en etkin bir biçimde yönetebilecekleri etkin risk yönetim süreç, sistem ve altyapılarını oluşturacaklardır (Aksoy, 2007:107).

Bu paralelde, muhasebe bilgi sistemi ve finansal raporlamaya yönelik risklerin de yönetilmesi de gereklidir. Finansal verilerin belirlenmesini, kaydını, işlenmesini, özetlenmesini ve raporlanmasını olumsuz şekilde etkileyen iç ve dış olaylar, koşullar gözlemlenmeli, denetlenmeli, belirlenmeli ve muhasebe riskini en aza indirecek tedbirler alınmalıdır.

3.3.2.2.2. Dış Denetim :

Basel kapsamında bankaların işletmelere ait finansal tabloları analiz edip yorumlamadan önce bu tabloların içerdiği muhasebe bilgilerinin kalitesine güven duymaları gerekir. Bu güvenin sağlanmasına fayda sağlayacak süreçlerden biri de işletmelerin mali tablolarını ve diğer bilgilerinin işletme dışından tarafsız bir kişiye incelettirmeleri; bir diğer ifadeyle dış denetime tabi olmalarıdır. Dış denetim; mali tabloların, ait oldukları işletmenin faaliyet

sonuçları ve finansal tablolarının doğru olarak yansıtmayı yansıtmadığını ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygunluğunun incelenip sonucun bir raporla ortaya konulması sürecidir.

3.3.2.2.2.1 Bağımsız Dış Denetim

Bağımsız denetim ; müşterilerine profesyonel denetim hizmeti sunan, serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya bir denetim kurumuna/firmasına bağlı olarak faaliyet gösteren denetçi veya denetçiler tarafından, işletmenin talebi ile ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde işletmelerin mali tablolarının denetimi ile uygunluk ve performans denetimlerinin yapılmasıdır. Bağımsız denetimde asıl amaç mali denetimdir. Bağımsız denetimde, muhasebe verileri denetimin konusunu oluşturur ve denetim, kaydedilen bilgilerin muhasebe döneminde meydana gelen mali ve ticari işlemleri gerektiği gibi yansıtmayı yansıtmadığını belirler. Bu belirleme işleminde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri dikkate alınır (Bakır, 2002:24-25).

Bağımsız denetim ile bir işletmenin faaliyetleri içerisinde giren/çıkan veya işletmede oluşan değer hareketlerinin ilgili belge ve formlarda doğru gösterilip gösterilmediği, bunların muhasebe kayıtlarının doğru tutulup tutulmadığı, kar ve zararın doğru hesaplanıp hesaplanmadığı, mali tabloların işletmenin o hesap dönemine dönük ekonomik yapısını doğru biçimde yansıtmayı yansıtmadığı kontrol edilmekte ve sağlanması yapılmaktadır (Güler, 2006:49).

Günümüzde doğru ve güvenilir bilgiye olan ihtiyacın giderek artması bağımsız dış denetim faaliyetlerini de işletmeler için çok önemli bir gereksinim haline getirmiştir. Finansal tabloların bağımsız dış denetimin ekonomik yaşamdaki önemi nedeniyle denetim çalışmalarının belli bir

kalitede ve seviyede yürütülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde yapılan denetim, karar vericilerin yanıltılmasına ve denetçinin sorumlu duruma düşmesine neden olacaktır. Çünkü, bağımsız denetimden geçmiş mali tablolardan yararlanan kişiler çoğu zaman bu tabloların objektifliğini değerlendirme konusunda, yeterli bilgi, beceri veya zamana sahip olamazlar (Gürbüz, 1995:34).

Asıl amacı finansal denetim olmakla birlikte bağımsız denetim iç içe geçmiş olan finansal tabloların denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi olmak üzere üçe ayrılır. Finansal tabloların denetimi; bir işletmenin finansal tablolarının doğru ve gerçeğe uygun olarak önceden belirlenmiş kriterlere, bir diğer ifadeyle muhasebe standartlarına ve ilgili diğer yasal düzenlemelere uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği konusunda güvenilir bir görüş belirlemek amacıyla finansal tabloların incelenmesini kapsar. Bağımsız dış denetim sonucunda düzenlenen raporlar işletme yönetimine mevcut olumlu veya olumsuz durumu nesnel bir şekilde sunar. Onaylanan finansal tablo güvenilir ve şeffaftır. Bağımsız denetimden geçerek doğru ve şeffaflığını kanıtlayan finansal tablolar kullanıcılara firma hakkında doğru karar verme imkanı sağlar (www.muhasebenet.net).

Temsilciler teorisine göre(Agency Theory) bağımsız denetim ile şirketlerin açıkladıkları bilgi seviyesinde pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Şirket raporlarını denetleyen bağımsız denetçi sadece raporları denetlemez, aynı zamanda bu raporlarda sunulan bilginin seviyesini, doğruluğunu, kalitesini, içeriğini de etkiler. Çünkü bağımsız denetçinin performansı, denetlediği şirketlerin kamuya sunduğu raporların kalitesi ve doğruluğuna göre değerlendirilmektedir. Bu açıdan şirketleri doğru ve kaliteli bilgi verme yönünde etkilemektedir (Duman, 2010:29).

Bu doğrultuda bağımsız denetimin denetlenen firmaya yararlarını şu şekilde sayabiliriz (Çelen, 2001:185)

- İşletme kayıt ve belgelerine dayalı olarak düzenlenen finansal tabloların gerçeği yansıtıp yansıtmadığını saptar.
- İşletme faaliyetlerinin yasal düzenlemelere uygunluğunu araştırır, uygunsuzluk varsa düzeltir.
- İşletme yönetimi ve işletme çalışanlarının sahtekarlık yapma eğilimlerinin kısılmasına yardımcı olur.
- Denetlenmiş finansal tablolar vergi beyannamelerini oluşturacaklarından, bu tabloların güvenilirliği, devlet tarafından yapılacak bir vergi denetiminin riskini azaltır.
- Denetlenmiş finansal tablolar işletme yöneticilerinin alacağı kararlara ışık tutar.
- Finansal tablo ve raporlar üzerinde analizler yaparak, işletmenin ekonomik durumunu yetkili mercilere tam ve güvenilir olarak aktarır. Bu durum, işletmenin kredibilitesini artırır.
- İşletme yönetimi ve çalışanlarının yaptıkları faaliyetlere yardımcı olarak, bu faaliyetlerin etkinliğini artırır.
- İç Kontrol Sisteminin etkinliğini sağlar.

Ülkemiz uygulamalarında, sadece SPK mevzuatına sahip şirketler, Bankalar Kanunu'na tabi şirketler, sigorta ve reasürans şirketleri, bireysel emeklilik şirketleri, EPDK kapsamına giren şirketler, faktoring ve finansman şirketleri bağımsız dış denetime tabi olup, finansal tabloları bağımsız denetçiler tarafından denetlenmektedir. Oysa gelişmiş ülkelerde (ABD ve özellikle AB

lkelerinde) bütün Şahıs ve sermaye Şirketleri bağımsız dış denetime tabidir ve bu durum ülkemiz açısından kıyaslandığında yetersizlik yaratmaktadır. Ülkemizde yeni TTK ile KOBİ, halka açık veya olmayan, hisse senetleri borsada işlem gören veya görmeyen, özel veya kamu sektörüne dahil bütün Şirketler açısından bağımsız denetim zorunluluk haline getirilmektedir (Selimoğlu, 2007:19-22). Basel kapsamında da işletmelerin bankalardan uygun koşullarda kredi alabilmelerinde, bağımsız denetimden geçmiş finansal tabloları üzerinden alacakları yüksek derecelendirme notları etkili olacaktır.

3.3.2.2.2.2. Derecelendirme

Basel düzenlemeleri bankaların kredi ilişkilerinde karşı tarafın kredi derecesine eskisine oranla çok daha fazla önem vereceği ve kredi kararlarında, kredi fiyatlamasında ve müşteri yönetiminde Şirketlere bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen kredi notuna daha fazla rağbet edeceği bir dönemin kapılarını açmaktadır (www.tmud.org.tr).

Basel kriterleri, kredi riskinin ölçümünde borçluların kredi derecelendirme notlarını temel almaktadır. Derecelendirme notlarının kredi riski ölçümünde ve dolayısıyla asgari sermaye gereksiniminin belirlenmesinde oynadığı rol vasıtasıyla kredi fiyatına da etki etmesi beklenmektedir. Kredi riskinin ölçümünde standart yaklaşımda dışsal, içsel derecelendirme yaklaşımında içsel derecelendirme notlarının kullanılması öngörülmüştür. Dışsal derecelendirme notları bağımsız derecelendirme kuruluşlarının kendi yöntem ve süreçleriyle belirledikleri notlardır. İçsel derecelendirme notları ise bankaların, kendi derecelendirme sistemlerini kullanarak müşterilerinin kredi değerliliğini belirlediği notlardır. Standart yöntemi kullanan bir bankanın, parakende krediler portföyü içerisinde değerlendiremediği KOBİ kredilerinden kaynaklanan kredi riskinin ölçümünde esas alacağı risk ağırlıkları, borçlu için bağımsız derecelendirme kuruluşlarının belirlediği

kredi derecelendirme notuna göre değişmektedir. Bir borçluya ait derecelendirme notunun içinde bulunduğu derecelendirme not ağırlığı yükseldikçe, kredi risk ölçümünde kullanılacak risk ağırlığı düşmektedir. Aksi durumda ise risk ağırlıkları yükselmektedir. Ancak KOBİ'lerin finansal tabloları yeterince şeffaf ve kaliteli değildir. Aralarında Avrupa ülkelerinin de bulunduğu birçok ülkede, KOBİ sınıfına giren işletmelerin finansal tabloları denetlenememekte ve işletme yönetimleri profesyonellikten uzak yaklaşımlar sergilemektedir. Bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması, kayıt dışı işlemlerinin bulunması KOBİ'lerin derecelendirme sürecinde yaşayacakları zorlukların başında gelmektedir (Başar, 2008:61).

Derecelendirme işlemine geçilebilmesi için işletmeye ait iç ve dış kaynaklardan elde edilecek doğru, güvenilir, şeffaf ve kaliteli bilgilere ihtiyaç vardır. Bu bilgilerin bir kısmı derecelendirme başvurusunda bulunan işletme tarafından karşılanırken, genel ekonomik koşullar vb, gibi diğer bir kısmı ise işletmenin dışındadır ve dışsal olarak belirlenir. Belirlenemeyen ve/veya belirsizlik içeren her husus kredi derecelendirmesinde riski artırıcı bir unsur olarak nitelendirilir (Aksoy, 2007:99). Diğer bir ifadeyle KOBİ'lerin derecelendirmesinde niteliksel bilgiler de büyük önem taşımaktadır. KOBİ'ler bu anlamda, güçlü yanlarını ön plana çıkarmalı ve zayıflıklarını giderme çabasında olmalıdır. Kurumsallaşma, yönetim ve muhasebe uygulamaları gibi konularda kendilerini geliştirmeleri KOBİ'lere derecelendirme sürecinde önemli yararlar sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ'LERİN BASEL KRİTERLERİNE KALİTATİF FAKTÖRLER AÇISINDAN HAZIRLIK DÜZEYLERİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde; Türkiye’de faaliyet gösteren Küçük ve Orta Boy İşletmelerin muhasebe bilgi sistemleri ve finansal raporlamaları kapsamında; Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından uygulama, tutum ve yeterliklerini belirlemek için ölçek geliştirilmesi, ölçeğin geçerlik ve güvenirliğinin saptanması ve bir uygulama yapılmasını içeren araştırmamıza yer verilmiştir.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

KOBİ’ler büyük işletmelerin çekirdeğini oluşturan, pek çok ülke ekonomisi için hayati öneme sahip olan, ekonomiye dinamizm kazandıran ve o ekonominin ölçütü olan işletmelerdir. KOBİ’ler büyük işletmelerin ürettiği mal ve hizmetleri üreterek onları rekabet ortamına çekmekte, aynı zamanda büyük işletmelerin kullandıkları mamül ve yarı mamülleri, girdilerini üreterek onların girişimini tamamlamaktadır. Bu sayede, ekonomide bir yan sanayi oluşturarak işletmelerle iş bölümü, bazen de işbirliği yaparak ortak bir hayat kurmaktadırlar. Ekonomiye olan bu katkılarından dolayı da ekonominin vazgeçilmez bir unsuru, hatta dinamosu olarak görülmektedirler (Aypek, 2001:145).

Türkiye’de kalkınma sürecinde anahtar rolü üstlenen KOBİ’lerin birçok sorunları bulunmaktadır. Bunların içerisinde özsermaye ve finansman sorunu en temel sorunlardır. Çözüm amacıyla başvuru yöntemlerin başında ise banka kredisi yoluyla finansman sağlanması gelmektedir. Bu yöntemle finansman sağlanmasında karşımıza önümüzdeki dönemde ülkemizde uygulanmaya başlaması beklenen Basel kriterleri çıkmaktadır. Aslında bankalara yönelik düzenlemeler içeren Basel kriterleri; etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterlilik ölçümlerinin etkinliğini artırmak ve böylece sağlam ve etkili bankacılık sistemi oluşturarak finansal istikrara katkıda bulunmak için geliştirilmiş olup işletmelere dolaylı etkileri olacaktır. Bu etkilerin ilki KOBİ tanımıdır. Basel tanımına göre “ yıllık satış cirolarının toplamı 50 milyon Euro’dan az olan işletmeler KOBİ olarak” değerlendirilmektedir ve ülkemiz işletmelerinin neredeyse tamamı bu tanımının içerisine girmektedir.

Basel kriterleri ile KOBİ’ler arasında bankalar için minimum sermaye yükümlülüğü getirmesi nedeniyle dolaylı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Düzenlemeler bankaların sermaye yeterliliği standartları yeniden belirlemekte ve bankalarla işletmeler arasındaki kredi ilişkilerinde daha kapsamlı kurallar ortaya koymaktadır. Bankaların kullandıkları kredilerin riski yükseldikçe ayırmaları gereken sermaye tutarı da yükselmekte ve buna paralel olarak kredi maliyeti de artmaktadır. Bu süreçte KOBİ’lerin, bankalardan istenilen şartlarda finansman sağlayabilmek için yeterli derecelendirme notu almaları gereklidir. Yeterli derecelendirme notu da; mali yapılarını ve sermayelerini güçlendirmelerinin yanı sıra, faaliyetlerini kayıt içine almaları, muhasebe bilgi sistemlerini ve finansal raporlarını düzenli, şeffaf ve uluslararası standartlara uygun hale getirmeleri, kurumsal yönetim ilkelerini benimsemeleri, denetim ve iç kontrole önem vermeleri ile mümkün olacaktır.

Bu araştırma ile Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Basel kriterleri kapsamında kendilerinden beklenenler çerçevesinde, kalitatif faktörler açısından uygulama ve tutumlarının ölçülmesi için bir ölçek geliştirilmesi, ölçeğin uygulamasının yapılması ve Basel kriterlerine hazırlık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırmanın kapsamını Türkiye’de faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmeler oluşturmaktadır. KOBİ kriteri olarak Basel tanımı olan “yıllık cirosu 50 milyon Avro’yu geçmeyen işletmeler” esas alınmıştır. Ayrıca ankete katılan firmalar Avrupa Birliği KOBİ kriterlerinin yıllık satış hasılatı ve çalışan sayısı esasları doğrultusunda; mikro işletmeler, küçük boy işletmeler ve orta boy işletmeler olarak alt gruplara ayrılmıştır.

4.3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Türkiye’de faaliyet gösteren 174 Küçük ve Orta Boy İşletme ile bire bir görüşmeler yapılmış ve 1.217 işletmeye anket uygulanmıştır. Anketler işletmelere elektronik posta, çeşitli bankaların şube yöneticileri veya çalışanları ve faktoring şirketleri temsilcileri aracılığıyla ulaştırılarak karma yöntem uygulanmıştır. Anketlerin kullanılabilir özellikler taşıyan 1.197 adeti araştırmada kullanılmıştır.

4.4. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 6 soruluk ve 54 maddelik anket formu kullanılmıştır. Anketin soru kısmı cevaplayan kişilerin durumu ve işletmenin büyüklüğünün belirlenmesine yöneliktir. Bu doğrultuda;

- Birinci ve ikinci sorular firmanın ünvanı ve hukuki yapısını,
- Üçüncü soru anketi cevaplayanların işletmedeki pozisyonlarını belirlemeye yöneliktir. Bu soruyu cevaplayanların firmada yetkili ve etkin kişiler olmaması halinde ilgili firma değerlendirmeye alınmamıştır.
- Dördüncü soru ankete katılan firmaların bankalardan kredi kullanıp kullanmadıkları veya kullanmakla ilgili öngörülerinin ne olduğu ile ilgilidir
- Beşinci soru ile ankete katılan firmaların Basel kriterlerine göre KOBİ kapsamında olup olmadıkları ölçülmüştür. Yıllık ciroları 50 milyon avronun üstünde olan işletmeler değerlendirme dışında bırakılmıştır. Bu soru ve altıncı soru ile aynı zamanda AB kriterlerinin yıllık satış hasılatı ve çalışan sayısı esaslarına göre orta, küçük ve mikro işletmeler de belirlenmiştir.
- Altıncı sorudan sonra KOBİ'lerin; muhasebe bilgi sistemleri ve finansal raporlamaları ile ilgili uygulamaları, tutum ve davranışlarının ölçülmesine yönelik ellidört maddeden oluşan likert ölçeği kullanılmıştır.

4.5. KOBİ'LERİN BASEL KRİTERLERİNE KALİTATİF FAKTÖRLER AÇISINDAN HAZIRLIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRİLMESİ

Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde ilk olarak Afyon, Aksaray, Nevşehir, Niğde, Karaman, Konya illerinde faaliyet gösteren 174 adet KOBİ ile bire bir görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde işletme yetkililerine Basel Kriterleri, Muhasebe Bilgi Sistemi ve Finansal Raporlama konularındaki uygulamaları, görüşleri ve düşünceleri sorulmuştur. Görüşmeler bilgi formu şeklinde yazılı olarak dökümanite edilmiştir.

İkinci olarak belirtilen konularda literatürdeki çalışmalar incelenmiştir. Görüşme notları ile incelenen araştırmalar analiz edilmiş ve örtüşen konularda 92 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Araştırma içeriğine uygun olmadıkları düşünülen ve birbirini tekrarladığı görülen maddeler çıkarıldıktan sonra 6 soru ve 54 maddeden oluşan deneme formuna ulaşılmıştır. Sorular hazırlanırken maddelerin yalın, açık olmasına ve çift olumsuzlama içermemesine dikkat edilmiştir. Altıncı sorudan sonra likert tipi tutum ölçeği kullanılmıştır. Rensis Likert tarafından 1932 yılında geliştirilmiş olan tutum ölçeğinde bireylerin ifadeleri genellikle beş kategori üzerinden derecelendirmeleri istenmektedir. Çünkü kategori sayısı beşten aşağı düştükçe ölçek düzeyi açısından bilgi kaybı oluşmakta, yükseldikçe kategoriler arasında belirgin farklılıklar sağlanmaktadır (Erkuş, 2003:167).

Ölçek bu doğrultuda 5'li derecelendirme sistemine göre düzenlenmiştir (kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum). Olumlu soru maddelerinde 1 “kesinlikle katılmıyorum”, 2 “katılmıyorum”, 3 “kararsızım”, 4 “katılıyorum”, 5 “kesinlikle katılıyorum” olarak alınmıştır. Olumsuz soru maddeleri 1

“kesinlikle katılıyorum”, 2 “katılıyorum”, 3 “kararsızım”, 4 “katılmıyorum”, 5 “kesinlikle katılmıyorum” olarak kodlanmıştır.

Hazırlanan ölçek, dil bakımından bir uzman tarafından incelenmiştir. Kapsam geçerliği açısından ise üniversitede Muhasebe - Finansman bilim dalında dersler veren öğretim üyesi görüşlerine başvurulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve KOBİ’lerin Muhasebe Bilgi Sistemi ve Finansal Raporlamaya yönelik uygulama ve tutum düzeylerini belirlemek için geliştirilen veri toplama aracı ölçeğin deneme formu son şeklini almıştır.

Üçüncü aşamada ölçeğin verileri bir araya doğru olarak getirebildiğini, sorular arasında tutarlılık olduğunu, tüm soruların ölçeğe olumlu katkı verdiğini ve hatalardan arınmış bir sonuç verebileceğini belirlemek amacıyla, deneme formu 70 firmaya uygulanmış ve güvenilirliği analiz edilmiştir.

Ön denemeden sonra ölçek çeşitli illerde faaliyet gösteren 552 adet firmadan oluşan çalışma grubuna uygulanmıştır. Sonuçlara faktör analizi yapılarak yapı geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Faktör analizinde faktör sayısına kısıtlama getirilmemiştir. Bu aşama ile güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları tamamlanmış olan ölçek; yaygın kullanımının sağlanması ve elde edilecek puanların karşılaştırmalarda kullanılabilmesi için standartlaştırılmıştır.

4.5.1. Ölçeğin Güvenirliği

Güvenirlik çalışmasının örnek kütlesini Karaman ve Konya’da faaliyet gösteren 70 adet KOBİ oluşturmaktadır. Veri toplama aracının güvenilirlik analizinin yapılabilmesi için hazırlanan veri toplama aracı deneme formu, ön deneme grubu olarak yukarıda belirtilen illerde faaliyet gösteren 72 firmaya

uygulanmış, bunlardan yıllık satış hasılatı 50 milyon Avronun altında olan 70 adedi değerlendirilmiştir. Güvenirlik analizinde “SPSS - Reliability Analysis” bilgisayar programının 18 no.lu versiyonu kullanılmıştır.

Ölçek geliştirilirken iç tutarlılık katsayısının hesaplanmasında Lee Joseph Cronbach tarafından 1951’de geliştirilmiş olan Cronbach Alfa formülü uygulanmıştır. Alfa, arka planda yatan gizli kavramsal yapıdaki değişkenlik hakkında bilgi veren, matematiksel hesaplamalara dayanan güvenilirlik endeks değeridir ve maddelerin birbiri ile tutarlı olup olmadığını, maddelerin hipotetik bir değişkeni ölçüp ölçmediğini belirler. İstatistik temelli, tutarlı tüm soruların dikkate alınarak hesaplama yapılan cronbach alfa katsayısı 0 ile 1 arasında değişim göstermektedir. Değerin bire yaklaştıkça güvenilirliğin yüksek olduğu kabul edilir. Değer aralıkları şu şekildedir ;

- Güvenilir olmayan ölçek : $0,00 < \alpha \leq 0,40$
- Düşük güvenilirlikte ölçek : $0,40 < \alpha \leq 0,60$
- Güvenilir ölçek : $0,60 < \alpha \leq 0,80$
- Yüksek güvenilirlikte ölçek : $0,80 < \alpha \leq 1$

Sosyal bilimlerde güvenilirlik değerinin en az 0,70 olması gerektiği belirtilmektedir. Öte yandan ölçek geliştirmeye yönelik olarak yapılan pilot araştırmalar için alt düzey alfa değeri 0,60, temel araştırmalar için 0,80, uygulamalı araştırmalar için 0,90 - 0,95 olarak kabul edilmektedir (Şencan, 2005:527).

Cronbach alfa katsayısı, 54 maddeden oluşan ölçeğimiz için 0,96 olarak hesaplanmıştır. Bu değer ölçekte yer alan maddeler arasında güçlü bir iç tutarlılık bulunduğunu ve ölçeğin yüksek güvenilirlikte olduğunu ortaya koymaktadır.

Alfa katsayısının yüksek güvenirlikte belirlenmesine karşın tam sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için; her bir maddenin ayırt ediciliği ve alfa katsayısına olan etkisi yine SPSS 18 bilgisayar programı aracılığıyla incelenmiştir.

Maddelerin ayırt edici gücünün belirlenmesine yönelik madde-test korelasyonu analizinde bir maddeden alınan puanlarla tüm ölçekten alınan puanlar pozitif yönde ve yeterince yüksek bir korelasyon gösteriyorsa o madde ayırt edici kabul edilmektedir. Madde-test korelasyon katsayısı ;

- 0,19 ve daha küçük bir değerde ise ayırt etme gücü düşük madde,
- 0,20 ile 0,29 arasında bir değerde ise ayırt etme gücü orta derecede olan, üzerinde çalışılması ve düzeltilmesi gereken madde,
- 0,30 ile 0,39 arasında bir değerde ise ayırt etme gücü oldukça iyi madde,
- 0,40 ve daha üzerinde bir değerde ise ayırt etme gücü yüksek madde olarak kabul edilmektedir (Erkuş, 2003:129-135).

Ölçekte bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde; alt değer olarak kabul edilen 0,20'nin altında madde olmadığı belirlenmiştir. 0,20 ile 0,29 değeri arasında bulunan dört madde üzerinde yeniden çalışılmış ve maddelerde ifade değişikliği yapılmıştır. Diğer tüm maddelerin ise ayırt etme gücünün yüksek veya iyi olduğu görülmüştür. Maddelerin tamamı dikkate alındığında bulgular ölçekte var alan maddelerin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bunun yanında inceleme sonucunda her bir maddenin ayrı ayrı elenmesi halinde iç tutarlılık katsayısında bir değer artışı olmayacağı belirlenmiş ve tüm soruların ölçeğe olumlu katkı verdiği görülmüştür. Bu nedenle maddelerin tümünün ölçekte yer almasının ölçeğin güvenirliğini

yükselteceği sonucuna ulaşılmış ve ifade değişikliği yapılan dört madde dışında ölçeğin mevcut haliyle geçerliğinin analiz edilmesi öngörülmüştür. Ölçeğin toplam puan ve iç tutarlık katsayıları Tablo 9 da gösterilmiştir.

Tablo 9 : Ölçek Toplam Puan ve İç Tutarlık Katsayıları.

Madde No	Madde Çıkarıldığında Güvenirlik Değişimi	Madde Çıkarıldığında Varyans	Madde Test Korelasyon	Alfa
1	168,83	1.205,04	0,62	0,96
2	169,07	1.202,42	0,64	0,96
3	170,14	1.181,23	0,60	0,96
4	170,16	1.195,32	0,66	0,96
5	170,07	1.197,72	0,61	0,96
6	169,33	1.189,33	0,68	0,96
7	169,83	1.192,35	0,53	0,96
8	167,93	1.225,58	0,48	0,96
9	168,60	1.195,11	0,64	0,96
10	169,13	1.183,62	0,67	0,96
11	169,84	1.201,93	0,51	0,96
12	168,33	1.225,04	0,35	0,96
13	168,64	1.220,55	0,38	0,96
14	169,19	1.184,76	0,65	0,96
15	168,04	1.231,20	0,39	0,96
16	168,26	1.225,56	0,42	0,96
17	168,33	1.215,70	0,47	0,96
18	169,53	1.190,98	0,59	0,96
19	168,00	1.222,38	0,53	0,96
20	168,24	1.223,49	0,44	0,96
21	168,43	1.220,97	0,41	0,96
22	168,49	1.214,20	0,50	0,96
23	168,47	1.209,96	0,60	0,96
24	168,54	1.208,66	0,65	0,96
25	168,27	1.224,20	0,34	0,96
26	168,79	1.193,19	0,63	0,96
27	168,54	1.211,03	0,48	0,96
28	168,53	1.206,31	0,58	0,96
29	168,54	1.205,32	0,59	0,96
30	169,01	1.193,87	0,63	0,96
31	170,47	1.211,70	0,49	0,96
32	170,47	1.213,04	0,53	0,96
33	170,49	1.228,34	0,21	0,96
34	169,83	1.195,33	0,68	0,96
35	169,94	1.187,27	0,72	0,96
36	169,73	1.206,75	0,54	0,96
37	169,74	1.169,64	0,82	0,96
38	169,80	1.175,06	0,77	0,96
39	169,20	1.177,03	0,72	0,96
40	169,11	1.203,09	0,56	0,96
41	169,80	1.219,90	0,32	0,96
42	168,81	1.206,24	0,60	0,96
43	168,93	1.206,04	0,69	0,96
44	168,74	1.211,21	0,66	0,96
45	169,79	1.231,91	0,32	0,96
46	169,16	1.213,12	0,61	0,96
47	170,86	1.232,53	0,29	0,96
48	171,01	1.237,81	0,23	0,96
49	170,90	1.229,60	0,31	0,96
50	169,74	1.202,25	0,57	0,96
51	169,71	1.214,53	0,49	0,96
52	170,30	1.205,87	0,61	0,96
53	170,01	1.207,93	0,56	0,96
54	170,84	1.232,48	0,25	0,96

4.5.2. Ölçeğin Geçerliği

Madde yazım sürecinde izlenen aşamalar ve madde toplam test korelasyonunun yüksekliği ile ölçeğin kapsam geçerliğini sağlandıktan sonra ölçeğin yapı geçerliğinin de sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla deneme formu; Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Gaziantep, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Karaman, Konya, Nevşehir ve Niğde illerinde faaliyet gösteren 552 adet firmaya uygulanmış ve araştırma kriterlerine uyan işletmelerin 540 adedine faktör analizi yapılmıştır.

Faktör analizi; ölçme aracının yapısını, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir. Faktör analizinde aynı faktörü ölçen maddeler bir araya gelerek çeşitli gruplar oluşur. Her faktör grubuna, içinde bulunan maddelerin özelliğine göre bir faktör adı verilir. Bu faktörlerden her biri ölçmedeki kuramsal yapıyı ifade etmelidir. Ölçek maddelerinin faktörlerle olan ilişkisi faktör yükü değeri adı verilen bir katsayı ile belirlenmektedir. Bir değişkenin bir faktör grubunda yer alabilmesi için taşınması gereken minimum faktör yükü değerine sahip olması gereklidir. Faktör yükü değerleri örneklem büyüklüğü ile ilişkili olup; (Şencan, 2005:507).

- 0,30 faktör yükü için en az 350 kişilik ,
- 0,40 faktör yükü için en az 200 kişilik,
- 0,50 faktör yükü için en az 120 kişilik,
- 0,60 faktör yükü için en az 85 kişilik,
- 0,70 faktör yükü için en az 60 kişilik,

örneklem büyüklüğüne ihtiyaç bulunmaktadır. Geliştirilen ölçek 540 kişilik örneklem büyüklüğüne sahip olduğu için faktör yükü en az 0,30 olarak dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda faktör yükü 0,30 un altında hesaplanan iki madde ölçekten çıkartılmıştır. Geriye kalan 52 madde incelenmiş ve yedi faktörde toplandığı görülmüştür. Ayrıca faktör yapılandırmasında birden fazla faktöre yaklaşık olarak eşit 18 madde tespit edilmiştir. Çapraz yüklere sahip bu maddeler ifadelendirme yönünden tekrar gözden geçirilmiş, ifadelerin yüzeye geçerliği doğrultusunda faktör değiştirilmesine gerek duyulmamış ve en yüksek değere sahip oldukları mevcut faktörün altında bırakılmıştır. Faktörler altında toplanacak değişkenler belirlendikten sonra, literatür de göz önüne alınarak, her bir faktör; ‘‘Muhasebe Bilgi Sistemi, Finansal Raporlama-UFRS, Denetim-Derecelendirme, Risk Yönetimi, İç Kontrol, Kurumsal Yönetim ve Şeffaflık-Kayıt Dışılık ’’ olarak etiketlenmiştir. Kuramsal olarak ölçeğin geçerliği, ölçmenin dayandığı temel kuramların geçerliği ile ilgilidir. Ölçekteki faktörler ve dayandıkları temel kuramlar şöyledir.

4.5.2.1. Birinci Faktör – Muhasebe Bilgi Sistemi

KOBİ’lerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları hakkındaki düşünce, tutum ve davranışlarının ölçülmesine yönelik olan 16 maddelik faktör kuramsal olarak dayandığı esaslar şunlardır;

- Kredilendirme sürecinde bankaların ve derecelendirme kuruluşlarının işletmenin kredi değerliliği ile ilgili vereceği kararlar kendilerine sunulan bilgilerin kalitesine bağlıdır. İşletmelerin bankalara ve derecelendirme kuruluşlarına kaliteli (tarafsız, doğru, güvenilir ve şeffaf bilgi sağlayabilmeleri) için etkin bir muhasebe bilgi sistemine sahip olmaları gereklidir.

- Muhasebe bilgi sistemi için insan vazgeçilmez ve en önemli ögedir. Sistemin her aşamasında insan ögesinin etkinliği vardır. Kredilendirme sürecinde derecelendirme kuruluşları ve bankalara sunulacak kaliteli finansal bilgi oluşturulmasındaki temel rol sahibi muhasebe meslek mensupları olacaktır. KOBİ'ler bağımsız kredilendirme kuruluşları ve bankalar tarafından talep edilen bilgileri tam ve zamanında sunabilecek insan kaynaklarına sahip olmalıdır.

- Muhasebe bilgi sisteminde üretilen bilgilerin güvenilir ve doğru olması temel koşuldur. Bu koşul finansal olay ve işlemlerin gerçek durumunu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş yada sağlanmış objektif belgelere dayandırılmasına bağlıdır.

Bu doğrultuda;

- Her kayıt bir belgeye dayandırılmalıdır,
- Her kayıt için gerekli olan belge belirlenmelidir,
- Belgeler okunamaz hale gelmemeli, değişiklikler parafe edilerek gösterilmelidir.
- Belge üzerinde ilgili hesaplar gösterilerek ön kayıt sağlanmalıdır,
- Muhasebe kaydından sonra belge işaretlenmeli, çift kayıt veya eksik kayıt önlenmelidir,
- Tüm belgeler yetkililer tarafından imza, hazırlayan tarafından parafe edilmelidir.

Muhasebe bilgi sisteminde etkin iletişim için iyi organize edilmiş belge düzeni ile birlikte doğru belirlenmiş bir hesap planı gereklidir. İşletmelerde kullanılan hesapların sayısı, işletmenin büyüklüğü, faaliyet konusu, yönetici veya sahiplerinin izledikleri satış politikaları ile esas faaliyet konusu dışındaki

faaliyetler dışında faaliyette bulunma durumlarına göre de değişir (Atabey vd., 2006:47-74).

- Bilgisayar teknolojisinin muhasebe bilgi sisteminin ana unsurlarından biri haline gelmesi ile sistemde üretilen bilgiler daha güvenilir ve daha doğru olarak benimsenmekte, sistemin kullanıcılarının alacakları kararlar daha doğru ve isabetli olmaktadır. Basel kapsamında KOBİ'lerin yüksek derecelendirme notu alabilmeleri için hayati öneme sahip olan niteliksel faktörler açısından teknolojik yatırımların yapılıp, teknolojik alt yapının oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Birinci faktörde toplanan toplam 16 maddenin faktör yük değerleri aşağıdaki Tablo 10' da gösterilmektedir.

Tablo 10 : Birinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
1	0,78
2	0,62
3	0,49
4	0,71
5	0,78
6	0,52
7	0,66
8	0,55
9	0,58
10	0,75
11	0,71
12	0,79
13	0,78
14	0,71
17	0,60
39	0,39

4.5.2.2. İkinci Faktör – Finansal Raporlama ve UFRS

Finansal raporlama ve UFRS olarak etiketlenen ikinci faktörde 6 madde toplanmıştır. Faktör yükü 0,30'un altında olduğundan faktör analizi sonrası anketten çıkarılan iki madde de “Finansal Raporlama” ile ilgilidir. İkinci faktördeki maddelerin faktör yük değerleri 11 no.lu tablodaki gibidir.

Tablo 11 : İkinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
31	0,73
32	0,52
34	0,54
35	0,68
37	0,70
38	0,44

Finansal raporlama ve UFRS ile ilgili KOBİ'lerin uygulama, davranış ve tutumlarını ölçmeye yönelik olan ikinci faktörün dayandırıldığı genel kabul görmüş kuramsal esaslar şunlardır;

- Basel sürecinde bankaların kredi verirken ve kredi koşullarını belirlerken esas alacakları derecelendirme notuna etki edecek unsurların başında işletmelerin kamuya açıklayacakları finansal raporlar bulunmaktadır. Derecelendirme süreci sonunda arzu edilen sonuçların alınabilmesi için muhasebe bilgi sistemi düzenli ve gerçeği yansıtan raporlama yapacak şekilde geliştirilmelidir. Raporlar standart olmalı, kısa sürede hazırlanabilmeli ve belirli aralıklarla sunulmalıdır. Raporlanan bilgiler anlaşılabilir, doğru, objektif, önemli ve karşılaştırılabilir olmalıdır.

- Türkiye’de finansal raporlama sürecinin ağırlıklı olarak vergi mevzuatı çerçevesinde şekillenmesi nedeniyle finansal tablolar vergi üzerine odaklanmakta, gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmakta, KOBİ’lerinde vergi mevzuatından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmek anlamında raporlama yaptıkları görülmektedir (Alptürk, 2008:197). Basel ile beraber, KOBİ’ler başta olmak üzere tüm işletmelerde muhasebe uygulamalarında vergi yasalarının etkisinin azalacağı ve vergi ağırlıklı uygulamalardan uzaklaşılacağı bir eğilim yaşanacak, etkin muhasebe ve finansal raporlamanın etkisi artacaktır.

- Basel düzenlemeleri ile birlikte bankalardan kredi kullanacak olan KOBİ’ler başta olmak üzere bütün işletmeler için finansal raporlamanın şeffaflığı ve güvenilirliği önem kazanmıştır. Düzenlemeler finansal raporlama sürecinin ve finansal raporların bankalar ve derecelendirme şirketleri tarafından incelenmesini istemektedir. Hasılat, satışlar, gelir ve sermaye gibi unsurların kayıt dışılığı veya farklılaştırılmış olması derecelendirmeyi olumsuz yönde etkileyecek, bankalardan uygun şartlarda kredi sağlanmasını güçleştirecektir.

- Basel kriterleri ile birlikte artık KOBİ’lerin muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin işleyişinde Uluslararası Muhasebe Standartları kullanılacak ve mali tabloların Uluslararası Muhasebe Standartları doğrultusunda hazırlanmaları gerekecektir. UFRS ile likiditenin, şeffaflık düzeyinin, uluslararası işbirliklerinin ve uluslararası piyasalardan fon toplama olanaklarının artırılması, fon maliyetinin azaltılması, rekabetin korunması ve ekonomik birlik oluşturma çabalarına katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu amaçlara hizmet edecek standartların ilke bazlı, dinamik, özün önceliği ilkesine bağlı, her durum ve işletmeye uygun çözümler sunması gerekmektedir (www.tmsk.org.tr)

- Bankaların ve derecelendirme kuruluşlarının işletme ile ilgili yapacakları değerlendirme ve alacakları kararlara yönelik olarak kendilerine sunulan

finansal raporların anlamlı sonuçlar sağlayabilmesi önceden belirlenmiş standartlara uygun olarak hazırlanmış olması ile mümkündür. Belirli bir standara dayanmayan muhasebe bilgi sisteminde üretilen ve yine belirli standartlara bağlı olarak sunulmayan finansal raporların analiz ve yorumları da farklı olacak, bankalar ve derecelendirme kuruluşları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecektir.

4.5.2.3. Üçüncü Faktör - İç Kontrol

Aşağıda dayandığı kuramsal esaslar belirtilen üçüncü faktörde 9 madde toplanmıştır. Faktörün yük değerleri Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12 : Üçüncü Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
19	0,53
23	0,43
24	0,52
25	0,60
26	0,67
27	0,48
28	0,65
29	0,55
30	0,44

- Basel uygulamaları ile kredi riski belirlenirken iç denetim sisteminin varlığı ilgili işletmenin kredibilitesine doğrudan etki eden bir unsur haline gelmektedir. Düzenleme ile iç denetimden; tam ve güvenilir bilgi, yasal mevzuat ve düzenleme çerçevesi ile koşulların yerine getirilmesi, operasyonel anlamda etkinlik ve verimliliğin sağlanması ve performans etkinliğinin sağlanması beklenmektedir. Basel kapsamında derecelendirme sürecinin etkinliği açısından gerekli bir unsur olan iç denetim fonksiyonunda; yasalara uygunluk, varlıkların korunması yanında, muhasebe sistemi başta olmak

üzere iç kontrol sistemlerinin etkinliği, kurumsal yönetim ve risk yönetimi süreçlerinin yeniden düzenlenmesi önem kazanmaktadır.

- Basel sürecinde, yüksek derecelendirme notu elde edilebilmesi için gerekli olan başlıca kriterlerden birisi iç kontrol sisteminin kurulmuş olması ve etkin olarak işlemesidir. Basel kapsamında çok büyük bir kısmı KOBİ statüsünde kalacak işletmelerimizin, kurumsal ve iyi yönetim (corporate & good governance) ışığında iç kontrole önem vermesi ve etkin ve yeterli iç kontrol sistem ve mekanizmalarını en kısa süreçte oluşturması; daha yüksek derecelendirme notu alınmasını sağlayacaktır. Yüksek derecelendirme notu da düşük kredi maliyeti ile uygun finansmanı olanaklı hale getirecektir. Ucuz kredi temini, rekabet edilebilir fiyattan mal imali ve neticede rekabet gücünün sürdürülerek işletmenin hayatta kalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Basel'in işletmelerimiz açısından hayati önemi buradan kaynaklanmaktadır (Aksoy, 2007:5-356).

4.5.2.4. Dördüncü Faktör - Kurumsal Yönetim

KOBİ'lerin kurumsal yönetim sistemi ile ilgili tutum ve davranışlarının ölçülmesine yönelik 4 madde bulunmaktadır. Maddelerin yük değerleri tablo 13 deki gibi hesaplanmıştır.

Tablo 13 : Dördüncü Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
15	0,45
16	0,61
18	0,75
20	0,72

Dördüncü faktörün dayandığı kuramsal esaslar şunlardır;

- Basel ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performanslarıyla da ilgileneceklerdir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansa sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi finansman olanakları sunacaklardır. Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, finansman imkanı ve likidite artmakta ve sermaye maliyeti düşmektedir. İyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmayacak, krizleri daha rahat atlatabilecektir. Ayrıca söz konusu kurumsal yönetimin temel kuralları arasında yer alan eşitlik, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve sorumluluk kavramları KOBİ'lerin Basel kriterleri çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz etmektedir (Aslan, 2009:27). Diğer taraftan muhasebe bilgi sisteminin kurumsal yönetime benzer ilkeler bazında “kamuoyunu aydınlatma ve şeffaflık ile hesap verme yükümlülüğü” ilkelerini etkileyerek adil eşitlikçi düzlemde işletme sorumluluklarını yerine getirilmesine katkı sağlayacağı belirtilebilir. Muhasebe bilgilerinin üretimine yön veren “sosyal sorumluluk, tarafsızlık ve belgelendirme, tam açıklama ve ihtiyatlılık vb.” muhasebe temel kavramlarının varlığıyla da bu durum desteklenebilir. Bu çerçevede kurumsal yönetime ilkeler bazında işlerlik kazandırabilecek sistem; kavram, ilke, standart, eğitim ve uygulamaları ile muhasebedir. Muhasebe bilgi sisteminden sağlanan finansal tablo, rapor ve beyannamelerin mevzuata (Vergi, SPK, TTK, vb.), etik kodlara ve toplumsal değerlere uygun olarak düzenlenmesi yanında uluslararası finansal raporlama standartlarına uygun bir raporlamanın yapılması, muhasebe bilgi sisteminin kurumsal yönetim anlayışı çerçevesinde

sorumluluğunu ortaya koymaktadır. Muhasebe bilgi sistemi, işletme ile ilgili her konuda tam, zamanında, güvenilir, anlaşılabilir bilgileri en düşük maliyette ve en kısa sürede ilgililere sunarak kamuoyunu aydınlatma ve şeffaflık ilkelerine katkı sağlayabilir. Ayrıca kamuya açıklanan bilgiler tarafsız olmalı, işletme ilgililerinden bir veya birkaçının bilgi alma ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olmamalıdır (Daştan, 2010:3).

Bu doğrultuda;

- Kamuya açıklanacak bilgilerin, açıklamadan yararlanacak kişi ve kuruluşların karar vermelerine yardımcı olacak şekilde, zamanında, doğru, eksiksiz, anlaşılabilir, yorumlanabilir, düşük maliyetle kolay erişilebilir ve eşit bir biçimde kamunun kullanımına sunulması gerekir.
- Muhasebe bilgi sistemi, ticari sır ve rekabet gücünü azaltarak zarara neden olabilecek bilgiler hariç, işletmenin aleyhine sonuçlar doğurabilecek olsa bile açıklanması gereken bilgilerin açıklanmasında tereddüt etmemelidir.
- Bilgi, tam ve gerçeği dürüst bir biçimde yansıtacak şekilde zamanında ve özenli bir şekilde verilir.
- Pay sahiplerinin bilgi alma haklarının genişletilmesi amacına yönelik olarak, hakların kullanımını etkileyebilecek her türlü bilgi güncel olarak elektronik ortamda pay sahiplerinin kullanımına sunulur.
- Kamunun aydınlatılmasında, şirkete ait internet sitesi aktif olarak kullanılır.

Basel kapsamında KOBİ'lerin alacakları derece notlarında kurumsal yapıya ilişkin faktörlerin kritik önem taşıdığı görülmektedir. Çünkü kurumsal yönetim uygulamaları firmanın yönetim kalitesini, kredi kalitesini ve dolayısı ile kredi notuna etkisini yansıtmaktadır. Derecelendirme şirketleri de kurumsal yönetim uygulamaları zayıf olan firmaların kredi notunu azaltmaktadırlar. Bunun en önemli nedeni ise güçlü kurumsal yönetimin,

zamanında ödemeyi sağladığı tespit edilmişken zayıf uygulamaların ise nakit akışını ve varlıkları eritici etkilerinin bulunduğu (www.deloitte.com).

4.5.2.5. Beşinci Faktör - Kayıtdışılık ve Şeffaflık

Kayıtdışılık ve Şeffaflık olarak etiketlenen beşinci faktörde 4 madde toplanmıştır. Beşinci faktördeki maddelerin faktör yük değerleri Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14 : Beşinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
21	0,64
22	0,66
33	0,69
36	0,61

KOBİ’lerin kayıtdışılık ve şeffaflık konularındaki uygulama, düşünce ve tutumlarını ölçmeye yönelik olan ikinci faktörün dayandırıldığı kuramsal esaslar aşağıdadır.

- Basel ile birlikte bankalar ölçemedikleri riskleri üstlenmek istemeyecekler veya yüksek fiyatlarla almayı kabul edeceklerdir. Bu yüksek fiyatlar ise KOBİ’ler için yüksek maliyetli kredi anlamına gelmektedir. Bu süreçte KOBİ’lere düşen görev bilanço dışı varlıkları bilanço içine alarak gerçekçi mali tablolar hazırlamaktır. Böylece kayıt dışı varlıkların kayıt altına alınarak, şeffaf, doğru ve eksiksiz bir şekilde ilgili kuruluşlarla paylaşılmasıyla birlikte, KOBİ’ler daha yüksek derecelendirme notları elde edecekler ve düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır (Aslan, 2009:32).

- Derecelendirme işlemine geçilebilmesi için işletmeye iç ve dış kaynaklardan elde edilecek doğru, güvenilir, şeffaf ve kaliteli bilgilere ihtiyaç vardır. Bu bilgilerin bir kısmı derecelendirme başvurusunda bulunan işletme tarafından karşılanırken, genel ekonomik koşullar vb, gibi diğer bir kısmı ise işletmenin dışındadır ve dışsal olarak belirlenir. Belirlenemeyen ve/veya belirsizlik içeren her husus kredi derecelendirmesinde riski artırıcı bir unsur olarak nitelendirilir (Aksoy, 2007:99).

- Basel ilkelerine göre de bankalar ve firmalar arasında finansal raporlama sürecinde güvenilir iletişimin gerçekleşmesi şeffaflığın sağlanması ile mümkündür (Uyar ve Aygören, 2006:62). Bu süreçte temel hedef şeffaflık, bir diğer ifadeyle kayıt içine geçilmesidir.

4.5.2.6. Altıncı Faktör – Risk Yönetimi

Yük değerleri 15 no.lu tabloda verilen ve 8 maddeden oluşan KOBİ'lerin risk yönetimi konusundaki tutum ve uygulamalarının belirlenmesine yönelik altıncı faktör ile ilgili kuramsal esaslar şunlardır;

- Basel sürecinde; işletmelerin risklerini ortadan kaldıracak veya etkilerini en aza indirgeyecek önlemleri almaları, diğer bir ifadeyle risklerini yönetmeleri kredi değerlendirilmelerinde olumlu katkı sağlayacaktır. Bu aşamada bir firmanın riski ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil firmanın bu riskleri yönetmek için aldığı önlemler de önem kazanmaktadır.

- Risk yönetimine önem veren, faaliyetlerinden doğan riskleri elimine eden, bilançolarında yer alan aktif ve pasif kalemleri arasında vade, döviz kuru, parite ve faiz oranı uyumsuzluğunu yok eden firmalar daha yüksek kredi değerlendirme notu alabileceklerdir. Basel uygulaması ile beraber, KOBİ'ler

başta olmak üzere tüm işletmelerde muhasebe uygulamalarında risk yönetim sistemlerinin kurulması ve etkinliğinin sağlanması süreci yaşanacaktır. İşletmeler risklerini ve risk değerlendirme süreçlerini yeni baştan gözden geçirecekler ve bahse konu risklerini en etkin bir biçimde yönetebilecekleri etkin risk yönetim süreç, sistem ve altyapılarını oluşturacaklardır (Aksoy, 2007:107).

- Derecelendirmede firmanın üstlendiği risklerin yanı sıra bu risklerin nasıl yönetildiği de dikkate alınmaktadır. Firma bilançolarındaki aktif-pasif kalemler arasındaki vade, döviz kuru ve faiz oranından kaynaklanan uyumsuzluklara karşı alınmış olan tedbirler firmaların derecelendirme notunu olumlu yönde etkileyecektir.

- Bu paralelde muhasebe bilgi sistemi ve finansal raporlamaya yönelik risklerin de yönetilmesi gereklidir. Finansal verilerin belirlenmesini, kaydını, işlenmesini, özetlenmesini ve raporlanmasını olumsuz şekilde etkileyen iç ve dış olaylar, koşullar gözlemlenmeli, denetlenmeli, belirlenmeli ve muhasebe riskini en aza indireyecek tedbirler alınmalıdır.

Tablo 15 : Altıncı Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
40	0,71
41	0,71
42	0,68
43	0,64
44	0,64
45	0,69
46	0,63
47	0,66

4.5.2.7. Yedinci Faktör – Bağımsız Denetim ve Derecelendirme

Bağımsız Denetim ve Derecelendirme olarak etiketlenmiş olan yedinci faktör 5 madde içermektedir. Faktörün yük değerleri Tablo.16 da verilmiştir.

Tablo 16 : Yedinci Faktörde Toplanan Maddelerin Faktör Yük Değerleri.

Madde Numarası	Faktör Yük Değeri
48	0,75
51	0,77
52	0,57
53	0,52
54	0,72

Yedinci faktörün dayanağını oluşturan kuramsal esaslar şunlardır;

- Basel uygulamaları ile birlikte işletmelerin bankalardan kullanacakları kredilerin şartlarının belirlenmesinde bankalardan ve/veya derecelendirme kuruluşlarından alacakları notlar belirleyici olacaktır.

- Basel Kriterleri, bankaların kredi ilişkilerinde karşı tarafın kredi derecesine eskisine oranla çok daha fazla önem vereceği ve kredi kararlarında, kredi fiyatlama ve müşteri yönetiminde şirketlere bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından verilen kredi notuna daha fazla rağbet edeceği bir dönemin kapılarını açmaktadır (www.tmud.org.tr).

- Mali tabloların, şirketin mali durumunu ve performansını her açıdan doğru bir şekilde yansıttığı güvencesinin objektif olarak verilebilmesi amacıyla yıllık denetim; bağımsız, yetkin ve uzman bir denetçi tarafından gerçekleştirilmelidir.

- Basel kapsamında işletmelerin bankalardan uygun koşullarda kredi alabilmelerinde, bağımsız denetimden geçmiş finansal tabloları üzerinden alacakları yüksek derecelendirme notları etkili olacaktır.

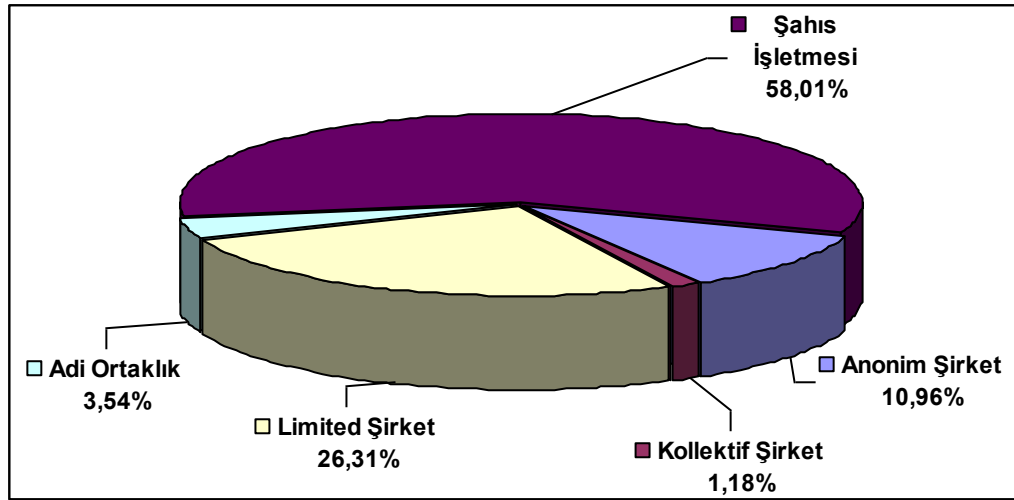
- Basel derecelendirme kriterleri, işletmeler açısından denetim faaliyetinin önemini geçmişe oranla çok daha fazla artırmaktadır (Can ve Akyüz, 2008:97). Firmalarda iç denetim fonksiyonunun bulunması ve dış denetime tabi olunması yüksek derecelendirme notuna ve dolayısıyla bankalardan daha uygun şartlarda kredi ve fon temin edebilme anlamına gelmektedir.

4.6. ÖLÇEĞİN UYGULANMASI

Bu bölümde; KOBİ'lerin ‘‘Muhasebe Bilgi Sistemi, Finansal Raporlama-UFRS, Denetim-Derecelendirme, Risk Yönetimi, İç Kontrol, Kurumsal Yönetim ve Şeffaflık-Kayıt Dışılık’’ konularındaki uygulama, düşünce ve tutumlarının Mikro Boy İşletmeler, Küçük Boy İşletmeler ve Orta Boy İşletmeler açısından anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığı belirlenmiş ve aralarındaki ilişki düzeyi analiz edilmiştir. Analizlerde veriler araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak elde edilmiştir.

4.6.1. Katılımcı İşletmelere Ait Özellikler

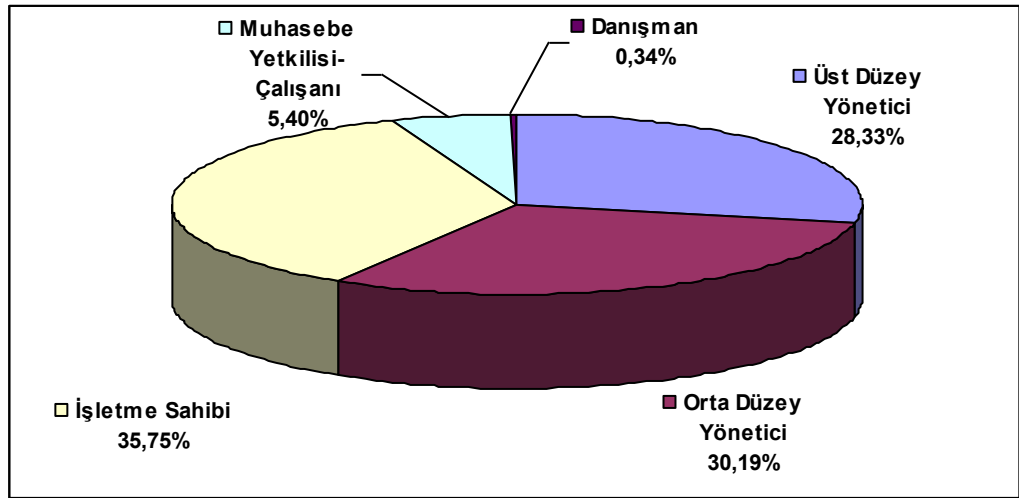
Tablo 17 : İşletmelerin Hukuki Yapılarına Göre Dağılımı

Ölçeğin uygulandığı firmaların 65 adeti (%10,96) anonim şirket, 156 adeti(% 26,311) limited şirket, 7 adeti (% 1,18) kollektif şirket, 21 adeti (% 3,54) adi ortaklık ve 344 adeti (% 58,01) şahıs işletmesi şeklinde faaliyet göstermektedir. Diğer taraftan; *Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından, Nisan-Temmuz 2003 tarihleri arasında 2002 yılına yönelik gerçekleştirilen Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı'na göre ülkemizdeki girişimlerin hukuki durumlarına göre dağılımına bakıldığında % 80,58'inin (1.386.491) ferdi mülkiyet olduğu görülmektedir. % 13,55'i (233.193) limited şirket, % 2,03'ü ise (34.843) anonim şirkettir*(KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Müdürlüğü, 2003:7) .

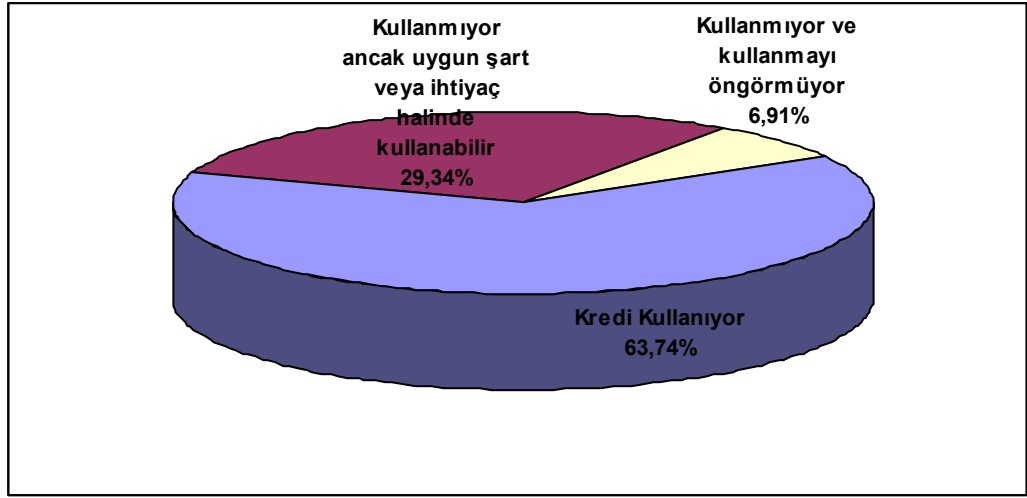
Ölçeğin; banka şube yöneticileri, banka çalışanları, faktoring temsilcileri ve araştırmacının kendisi tarafından büyük çoğunlukla banka ve faktoring müşterilerine uygulanmasından dolayı işletmelerin hukuki yapılarına göre dağılımının DİE Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımından farklılık gösterdiği düşünülmektedir.

Tablo 18 : Ankete Katılanların İşletmedeki Pozisyonlarına Göre Dağılımı

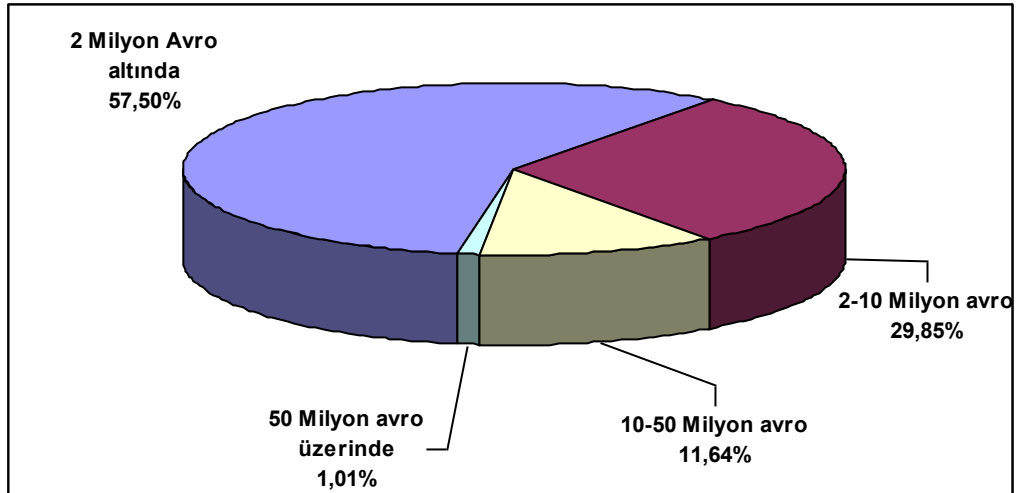
Anketi cevaplayanlar işletmedeki pozisyonlarını; üst düzey yönetici(YK başkanı veya üyesi, genel müdür ve genel müdür yardımcısı) 168 kişi (% 25,85), orta düzey yönetici (muhassebe müdürü, finans müdürü, mali işler müdürü, işletme müdürü) 179 kişi (% 27,54), işletme sahibi 212 kişi(% 32,62) muhassebe yetkilisi-çalışanı 32 kişi (% 4,92) ve danışman 2 kişi (% 0,31) olarak belirtmişlerdir. Bu dağılıma göre ankete katılanlar, soruları cevaplama konusunda etkin kişiler olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 19 :İşletmelerin Banka Kredisi Kullanım Durumlarına Göre Dağılımları

Anketin uygulandığı firmaların 378 adeti (%63,74) bankalardan kredi kullanmaktadırlar. 174 adedi (% 29,34) kredi kullanmadığını ancak uygun şartlar olması veya ihtiyaç duymaları halinde kullanabileceklerini belirtmiştir. 41 (% 6,91) işletme ise kredi kullanmamakta ve kullanmayı öngörmemektedir.

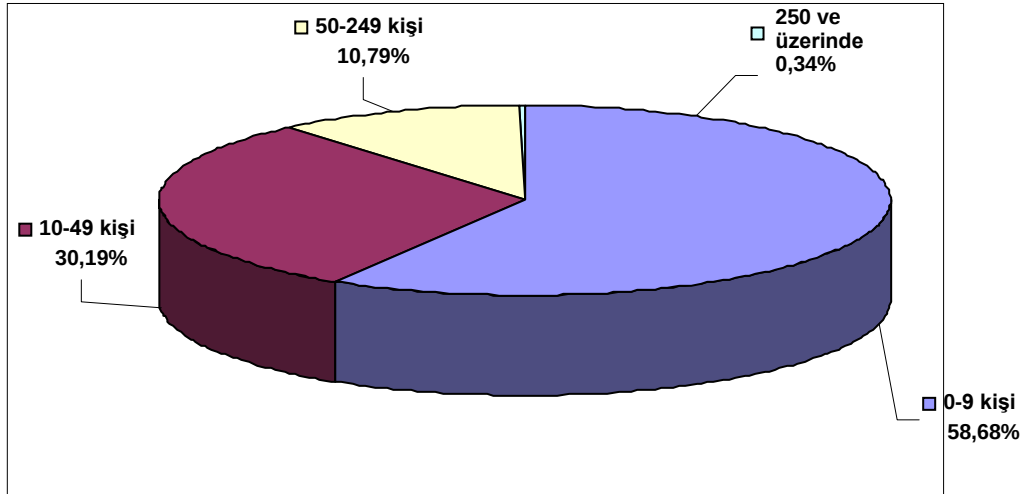
Tablo 20 : İşletmelerin Yıllık Satış Hasılatlarına Göre Dağılımları

İşletmelerin 341 adeti 2 milyon Avro'nun altında (% 57,50), 177 adeti 2 milyon Avro ile 10 Milyon Avro arasında (% 29,85), 69 adedi 10 milyon Avro ile 50 milyon Avro arasında (% 11,64) ve 6 adedi (% 1,01) 50 milyon

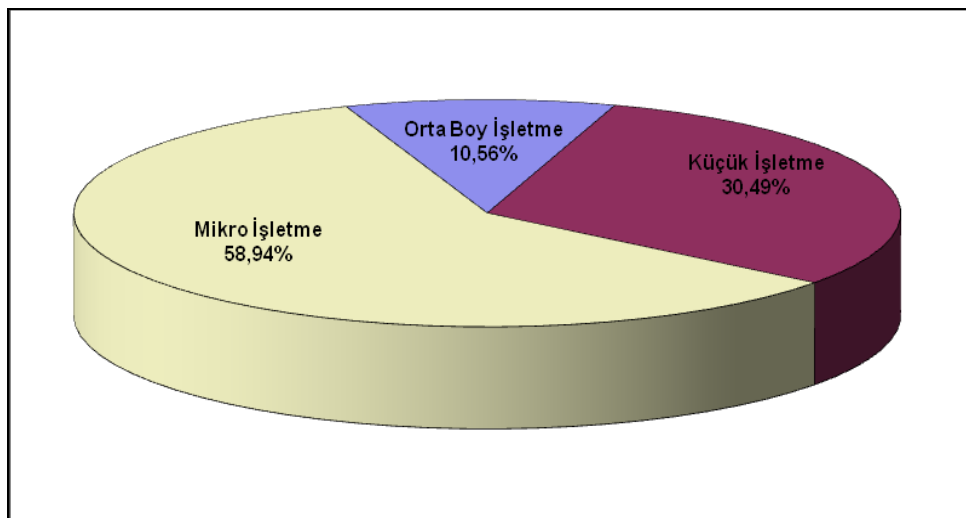
Avro'nun üstünde yıllık satış hasılatına sahiptir. Araştırma'da KOBİ tanımı olarak Basel kriterleri esas alınmış olduğundan 50 milyon Avro üzerinde toplam satışları olan işletmeler verilerin analizinde değerlendirmeye alınmamıştır.

Tablo 21 : İşletmelerin Çalışan Sayısına Göre Dağılımı

İşletmelerin 348 adedinde 0–9 kişi (% 58,68), 179 adedinde (%30,19) 10-49 kişi, 64 adedinde (%10,79) 50-249 kişi ve 2 adedinde (% 0,34) 250'nin üzerinde kişi çalışmaktadır.

Tablo 22 : KOBİ'lerin Boyutlarına Göre Dağılımları

Araştırma kapsamında KOBİ'ler mikro işletme, küçük işletme ve orta boy işletme alt boyutlarında değerlendirmeye alınmıştır. Alt boyutlar AB KOBİ tanımının yıllık satış hasılatı ve çalışan sayısı kriterlerine göre oluşturulmuştur. Buna göre değerlendirmeye alınan 587 adet işletmenin 346 adedinin (%58,94) mikro işletme, 179 adedinin (%30,49) küçük işletme ve 62 adedinin orta boy (% 10,56) işletme olduğu belirlenmiştir.

4.6.2. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemleri

Araştırmada; ölçek uygulanan 593 işletmeden KOBİ kriterlerine sahip olan ve araştırma şartlarını taşıyan 587 adedine ait veriler kullanılmıştır.

Verilerin analizinde Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) ve korelasyon teknikleri kullanılmış, ortalama, standart sapma, yüzde ve frekansları gösteren tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 18 bilgisayar programı kullanılmıştır. İstatistik bilim dalında varyans analizi (Analysis of Variance-ANOVA-), gözlenen varyansı çeşitli kısımlara ayırma yöntemiyle bazı değişkenlerin başka bir değişken üzerindeki etkisini incelemeye yarayan bir grup modelleme türü ve bu modellerle ilişkili işlemlere verilen genel isimdir. ANOVA, anakütle ortalamaları arasında farkın olup olmadığını sınar. Korelasyon analizi ise iki değişken arasındaki ilişkinin ve bağımlılığın şiddetini belirlemeye yönelik bir analiz tekniğidir. Korelasyon analizi neticesinde hesaplanan korelasyon katsayısı -1 ile +1 arası değerler alabilir. Katsayının +1 olması iki değişken arasında mükemmel bir doğrusal ilişkinin (x değeri bir birim artarken, y değeri de bir birim artmaktadır) olduğunu gösterirken, katsayının -1 olması ise değişkenler arasında mükemmel bir ilişkinin olduğunu fakat ilişkinin yönünün ters olduğu anlamına gelmektedir. Katsayının sıfır olması durumunda ise iki değişken

arasında herhangi bir açık/görülebilir bir ilişkinin olmadığı anlamına gelmektedir (Altunışık vd., 2004:198).

4.6.3. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirilmesi

KOBİ'lerin, Basel kriterlerine nitelik olarak hazırlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla geliştirilen ölçeğin ; “muhasabe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme” faktörlerinin birbirleriyle olan ilişkisi ve her bir faktörün; orta boy, küçük boy ve mikro işletmeler açısından farklarına yönelik hipotezler geliştirilmiştir.

4.6.3.1. Araştırmanın Hipotezleri

Geliştirilen 8 adet ana hipotez bulunmaktadır. Bunların desteklenmesine yönelik toplam 7 adet de alt hipotez oluşturulmuştur.

H1 : “KOBİ'lerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyelerinde boyutlarına göre bir fark vardır.

- H1-i : KOBİ'lerin boyutlarına muhasabe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.

- H1-ii : KOBİ'lerin boyutlarına göre finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulamaları ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.

- H1-iii : KOBİ'lerin iç kontrole yönelik uygulama ve tutumlarında boyutlarına göre anlamlı bir fark vardır.

- H1-iv : KOBİ'lerin boyutlarına göre kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.

- H1-v KOBİ'lerin boyutlarına göre kayıtdışılık ve şeffaflığa yönelik uygulama ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.

- H1-vi : KOBİ'lerin risk yönetimi konusundaki uygulama ve tutumlarında boyutlarına göre anlamlı bir fark vardır.

- H1-vii : KOBİ'lerin boyutlarına göre bağımsız denetim ve derecelendirme uygulamaları ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.

H2 : KOBİ'lerin Basel kriterlerine muhasebe bilgi sistemleri açısından hazırlık düzeyleri ile finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H3 : KOBİ'lerin Basel kriterlerine finansal raporlama-ufrs açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H4 : KOBİ'lerin Basel kriterlerine iç kontrol açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5 : KOBİ'lerin Basel kriterlerine kurumsal yönetim açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6 : KOBİ'lerin Basel kriterlerine kayıtdışılık-şeffaflık açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, kurumsal yönetim, iç kontrol , risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H7 : KOBİ'lerin Basel kriterlerine risk yönetimi açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8 : KOBİ'lerin bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki uygulamaları ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4.6.3.2. Hipotezlerin Değerlendirilmesi

İlk aşamada KOBİ'lerin; orta boy işletme, küçük boy işletme ve mikro işletme boyutlarında faktörlere göre farklılıklarına yönelik oluşturulan hipotezler analiz edilmiştir.

Hipotez 1 :

H1-i : Muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak KOBİ'lerin boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri şöyle belirlenmiştir.

Tablo 23 : Muhasebe Bilgi Sistemi Tanımlayıcı İstatistik Değerler.

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	67,81	10,02	1,27
Küçük İşletme	179	60,68	10,35	0,77
Mikro İşletme	346	47,90	13,21	0,71
Toplam KOBİ	587	53,90	14,20	0,59

Tablo'dan; işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak muhasebe bilgi sistemi ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 24 : Muhasebe Bilgi Sistemi ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	32.645,53	2	16.322,77	111,57	0,00
Gruplariçi	85.442,74	586	146,31		
Toplam	118.088,27	588			

KOBİ'lerde muhasebe bilgi sisteminin uygulamaları varyans analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde; “ ($F=111,57$; $p<0,01$) ” olarak belirlenmiş ve KOBİ'lerin boyutları ile muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumları arasında bütünlük ilkesi açısından anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 25 : Muhasebe Bilgi Sistemi Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

				% 95 Güven Aralığı Değerleri	
				Düşük	Yüksek
Orta	Küçük	7,13	1,78	0,00	2,94
	Mikro	19,90	1,67	0,00	15,98
Küçük	Orta	-7,13	1,78	0,00	-11,32
	Mikro	12,77	1,11	0,00	10,15
Mikro	Orta	-19,90	1,67	0,00	-23,82
	Küçük	-12,77	1,11	0,00	-15,39

Analizlerin sonucunda; KOBİ'lerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarına ait değerler sırasıyla; orta boy işletmeler **(67,81±10,02)** , küçük boy işletmeler **(60,67±10,35)** ve mikro işletmeler **(47,90±13,21)** olarak onaylanmış ve bu gruplar arası farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,01$)

Bu bulgulara dayanarak;

- Orta boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarında; küçük boy ve mikro işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarına göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

- Küçük boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarında; orta boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde ve mikro işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarına göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

- Mikro işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarında; orta boy ve küçük boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde anlamlı farklılaşma olduğu anlaşılmıştır. ($p < 0,01$)

H1-i “*KOBİ’lerin boyutlarına göre muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.*” hipotezi anlamlı bulunmuştur.

H1-ii : Finansal Raporlama ve UFRS’na uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak KOBİ’lerin boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri şöyle belirlenmiştir.

Tablo 26 : Finansal Raporlama ve UFRS Tanımlayıcı İstatistik Değerler.

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	22,48	4,87	0,56
Küçük İşletme	179	18,37	4,66	0,35
Mikro İşletme	346	13,16	4,28	0,23
Toplam KOBİ	587	15,73	5,68	0,23

Tablo’dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak finansal raporlama- ufrs ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 27 : Finansal Raporlama ve UFRS ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	6.366,75	2	3.183,38	148,41	0,00
Gruplariçi	12.526,72	586	21,45		
Toplam	18.893,47	588			

“ ($F=148,41$; $p<0,01$) ” olarak belirlenmiş olup KOBİ’lerin boyutları ile finansal raporlama – ufrs uygulamaları ve tutumları arasında bütünlük ilkesi açısından anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 28 : Finansal Raporlama ve UFRS Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

				% 95 Güven Aralığı Değerleri	
		Fark	Standart Hata	Anlamlılık	
					Düşük Yüksek
Orta	Küçük	4,12	0,68	0	2,52 5,72
	Mikro	9,33	0,64	0	7,83 10,83
Küçük	Orta	-4,12	0,68	0	-5,72 -2,52
	Mikro	5,21	0,43	0	18,45 21,05
Mikro	Orta	-9,33	0,64	0	-10,83 -8,83
	Küçük	-5,21	0,43	0	-6,21 -4,21

Analizlerin sonuçları, KOBİ'lerin finansal raporlama-UFRS uygulamaları ve tutumlarına ait değerlerin sırasıyla; orta boy işletmeler (**22,48 $\pm$ 4,87**) , küçük boy işletmeler (**18,37 $\pm$ 4,66**) ve mikro işletmeler (**13,16 $\pm$ 4,28**) olduğunu teyit etmiş ve gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. (p< 0,01)

Bulgular;

- Orta boy işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarının; küçük boy ve mikro işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarına göre ile pozitif yönde farklılaştığını,
- Küçük boy işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarının; orta boy işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarına göre negatif yönde ve mikro işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarına göre ile pozitif yönde farklılaştığını,

- Mikro işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarında; orta boy ve mikro işletmelerin finansal raporlama ve UFRS'na yönelik uygulama ve tutumlarına göre ile negatif yönde farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. ($p < 0,01$)

H1-ii ‘‘KOBİ’lerin boyutlarına göre finansal raporlama ve UFRS’na yönelik uygulamaları ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır.’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

H1-iii : İç kontrol uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak KOBİ’lerin boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri şöyle belirlenmiştir.

Tablo 29 : İç Kontrol ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Değerler.

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	32,59	7,82	0,99
Küçük İşletme	179	26,26	7,67	0,57
Mikro İşletme	346	19,34	7,13	0,38
Toplam KOBİ	587	22,85	8,66	0,36

Tablo’dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak iç kontrol ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 30 : İç Kontrol ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	12.220,93	2	6.440,47	112,48	0,00
Gruplariçi	31.725,17	586	54,32		
Toplam	43,946,10	588			

KOBİ’lerde iç kontrol uygulamaları varyans analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde “ ($F=112,48$; $p<0,01$) ” olduğu belirlenmiş ve KOBİ’lerin üç boyutunun tamamında bütünlük ilkesi açısından anlamlı farklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 31 : İç Kontrol Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu.

					% 95 Güven Aralığı Değerleri	
		Fark	Standart Hata	Anlamlılık	Düşük	Yüksek
Orta	Küçük	6,34	1,09	0	3,79	8,89
	Mikro	13,25	1,02	0	10,86	15,64
Küçük	Orta	-6,34	1,09	0	-8,89	-3,79
	Mikro	6,91	0,68	0	5,32	8,51
Mikro	Orta	-13,25	1,02	0	-15,64	-10,87
	Küçük	-6,92	0,68	0	-8,51	-5,32

Analizlerin sonuçları KOBİ’lerin iç kontrol uygulamaları ve tutumlarına ait değerlerin sırasıyla; orta boy işletmeler ($32,59 \pm 7,82$) , küçük boy işletmeler ($26,26 \pm 7,67$) ve mikro işletmeler ($19,34 \pm 7,13$) olduğunu teyit etmiş ve gruplar arasındaki farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,01$)

Bu bulgulardan;

- Orta boy işletmelerin iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumlarında; küçük boy ve mikro işletmelerin iç kontrole yönelik uygulama ve tutumlarına göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu,

- Küçük boy işletmelerin iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumlarında; orta boy işletmelerin iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde ve mikro işletmelerin iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumları ile pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu,

- Mikro işletmelerin iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumları ile orta boy ve mikro işletmelerin iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumları arasında negatif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

H1-iii “KOBİ’lerin iç kontrole yönelik uygulama ve tutumları ile boyutları arasında anlamlı bir fark vardır” hipotezi anlamlı bulunmuştur.

H1-iv : Kurumsal Yönetim uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak KOBİ’lerin boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri aşağıdadır.

Tablo 32 : Kurumsal Yönetim ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Değerler.

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	15,61	3,05	0,39
Küçük İşletme	179	13,61	2,73	0,20
Mikro İşletme	346	11,30	2,88	0,15
Toplam KOBİ	587	12,47	3,22	0,13

Tablo’dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak kurumsal yönetim ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 33 : Kurumsal Yönetim ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	1.310,79	2	655,39	80,43	0,00
Gruplariçi	4.759,25	586	8,15		
Toplam	6.070,34	588			

KOBİ’lerde kurumsal yönetim uygulamaları varyans analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde “ ($F=80,43$; $p<0,01$) ” olarak belirlenmiş ve KOBİ’lerin boyutları ile kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumları arasında bütünlük ilkesi açısından anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 34 : Kurumsal Yönetim Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

					% 95 Güven Aralığı Değerleri	
		Fark	Standart Hata	Anlamlılık	Düşük	Yüksek
Orta	Küçük	2	0,42	0	1,02	2,99
	Mikro	4,3	0,39	0	3,38	5,23
Küçük	Orta	-2	0,42	0	-2,99	-1,02
	Mikro	2,3	0,26	0	1,68	2,92
Mikro	Orta	-4,3	0,39	0	-5,23	-3,38
	Küçük	-2,3	0,26	0	-2,92	-1,68

Analiz sonuçları KOBİ’lerin işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarına ait değerlerin sırasıyla; orta boy işletmeler ($15,61 \pm 3,05$), küçük boy işletmeler ($13,61 \pm 2,73$) ve mikro işletmeler ($11,30 \pm 2,88$) olduğunu göstermiş ve bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,01$)

Bu bulgulara dayanarak;

- Orta boy işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarında; küçük boy ve mikro işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarına göre ile pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

- Küçük boy işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarında; orta boy işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde ve mikro işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarına göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

- Mikro işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları, düşünce ve tutumlarında; orta boy ve küçük boy işletmelerin kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde anlamlı farklılaşma olduğu anlaşılmıştır. ($p < 0,01$)

H1-iv ‘‘KOBİ’lerin; boyutlarına göre kurumsal yönetim uygulamaları, ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır ’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

H1-v : Kayıtdışılık ve şeffaflık ile ilgili uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak; KOBİ’lerin boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri şöyle belirlenmiştir.

Tablo 35 : Kayıtdışılık ve Şeffaflığa İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Değerler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	17,45	2,91	0,37
Küçük İşletme	179	14,86	3,90	0,29
Mikro İşletme	346	11,72	4,08	0,22
Toplam KOBİ	587	13,28	4,39	0,18

Tablo’dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak kayıtdışılık-şeffaflık ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 36 : Kayıtdışılık-Şeffaflık ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	2.365,26	2	1.182,63	77,15	0,00
Gruplariçi	8.952,23	586	15,33		
Toplam	11.317,49	588			

“ $(F=77,15; p < 0,01)$ ” olduğu için KOBİ’lerin boyutları ile kayıtdışılık-şeffaflık konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu sonucuna ulaşmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 37 : Kayıtdışılık-Şeffaflık Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

		% 95 Güven Aralığı Değerleri				
		Fark	Standart Hata	Anlamlılık	Düşük	Yüksek
Orta	Küçük	2,59	0,58	0	1,24	3,95
	Mikro	5,73	0,54	0	4,46	6,7
Küçük	Orta	-2,59	0,58	0	-3,95	-1,24
	Mikro	3,14	0,36	0	2,29	3,98
Mikro	Orta	-5,73	0,54	0	-6,7	-4,46
	Küçük	-3,14	0,36	0	-3,98	-2,29

Analiz sonuçları KOBİ’lerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarına ait değerlerin sırasıyla; orta boy işletmeler **(17,45 $\pm$ 2,91)**, küçük boy işletmeler **(14,86 $\pm$ 3,90)** ve mikro işletmeler **(11,72 $\pm$ 4,08)** olduğunu göstermiş ve bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,01$)

Bulgular;

- Orta boy işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarının; küçük boy ve mikro işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarına göre ile pozitif yönde farklılaştığını,

- Küçük boy işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları düşünce ve tutumlarının; orta boy işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarına göre ile negatif yönde ve mikro işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarına göre ile pozitif yönde farklılaştığını,

- Mikro işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarında; orta boy ve mikro işletmelerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulamaları ve tutumlarına göre ile negatif yönde farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. ($p < 0,01$)

H1-v “*KOBİ’lerin boyutlarına göre kayıtdışılık ve şeffaflığa yönelik uygulama ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır*” hipotezi anlamlı bulunmuştur.

H1-vi : KOBİ’lerin risk yönetimi uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri şöyle belirlenmiştir.

Tablo 38 : Risk Yönetimine İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Değerler.

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	24,24	7,31	0,92
Küçük İşletme	179	19,72	6,59	0,49
Mikro İşletme	346	15,07	6,17	0,33
Toplam KOBİ	587	17,47	7,13	0,29

Tablo'dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak risk yönetimi ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 39 : Risk Yönetimi ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	5.696,53	2	2.848,27	68,92	0,00
Gruplariçi	24.133,69	586	41,32		
Toplam	29.830,23	588			

KOBİ'lerde risk yönetimi uygulamaları varyans analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde “ ($F=68,92$; $p<0,01$) ” olarak belirlenmiş ve KOBİ'lerin üç boyutunun tamamında bütünlük ilkesi açısından anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 40 : Risk Yönetimi Gruplar Arası Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

					% 95 Güven Aralığı Değerleri	
					Düşük	Yüksek
Orta	Küçük	Fark	Standart Hata	Anlamlılık	2,30	6,75
	Mikro	9,15	0,89	0,00	7,06	11,23
Küçük	Orta	-4,53	0,95	0,00	-6,75	-2,30
	Mikro	4,62	0,59	0,00	3,23	6,01
Mikro	Orta	-9,15	0,89	0,00	-11,23	-7,06
	Küçük	-4,62	0,59	0,00	-6,01	-3,23

Analiz sonuçları KOBİ'lerin risk yönetimi uygulamaları ve tutumlarına ait değerlerin sırasıyla; orta boy işletmeler ($24,24 \pm 7,31$), küçük boy işletmeler ($19,72 \pm 6,59$); ve mikro işletmeler ($15,07 \pm 6,17$) olduğunu göstermiş ve bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,01$)

Bu bulgulardan;

- Orta boy işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulamaları ve tutumlarında; küçük boy ve mikro işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulama ve tutumlarına göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu,

- Küçük boy işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulamaları ve tutumlarında orta boy işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulamaları, düşünce ve tutumlarına göre negatif yönde ve mikro işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulamaları ve tutumları arasında pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu,

- Mikro işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulamaları ve tutumları ile orta boy ve mikro işletmelerin risk yönetimine yönelik uygulamaları ve tutumları arasında negatif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

H1-vi ‘‘KOBİ’lerin risk yönetimi konusundaki uygulama ve tutumları ile boyutları arasında anlamlı bir fark vardır’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

H1-vii : KOBİ’lerin bağımsız dış denetim ve derecelendirme uygulamaları ve tutumlarına yönelik olarak; boyutlarına göre tanımlayıcı istatistik değerleri şöyle belirlenmiştir.

Tablo 41 : Bağımsız Denetim ve Derecelendirme ile İlgili Tanımlayıcı İstatistik Değerler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	16,08	4,16	0,53
Küçük İşletme	179	12,31	4,52	0,34
Mikro İşletme	346	8,73	3,91	0,21
Toplam KOBİ	587	10,60	4,81	0,20

Tablo'dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel olarak bağımsız dış denetim ve derecelendirme ortalama değerlerinin de artmakta olduğu görülmektedir. Ancak bu farklılıkların rastlantısal değil, istatistiksel olarak anlamlı olduklarını belirleyebilmek için anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 42 : Bağımsız Denetim ve Derecelendirme ANOVA Tablosu.

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	3.596,15	2	1.798,08	80,42	0,00
Gruplariçi	9.961,16	586	17,06		
Toplam	13.557,31	588			

KOBİ'lerin bağımsız dış denetim ve derecelendirme konularındaki tutumları varyans analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde “ $(F=80,42; p < 0,01)$ ” olarak belirlenmiş ve KOBİ'lerin boyutları ile bağımsız dış denetim ve derecelendirme uygulama ve tutumları arasında bütünlük ilkesi açısından anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anlamlılık düzeylerinin bir bütün olarak test edilmesinden sonra her bir boyutun diğerleri ile arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık düzeyleri analiz edilmiştir.

Tablo 43 : Bağımsız Denetim ve Derecelendirme Anlamlılık Düzeyleri Tablosu

					% 95 Güven Aralığı Değerleri	
		Fark	Standart Hata	Anlamlılık	Düşük	Yüksek
Orta	Küçük	3,77	0,61	0,00	2,34	5,20
	Mikro	7,35	0,57	0,00	6,01	8,69
Küçük	Orta	-3,77	0,61	0,00	-5,20	-2,34
	Mikro	3,58	0,38	0,00	2,69	4,47
Mikro	Orta	-7,35	0,57	0,00	-8,69	-6,01
	Küçük	-3,58	0,38	0,00	-4,47	-2,69

KOBİ'lerin bağımsız denetim ve derecelendirme uygulamaları ve tutumlarına ait değerlerin sırasıyla; orta boy işletmeler **(16,08±4,16)**, küçük boy işletmeler **(12,31±4,52)** ve mikro işletmeler **(8,73±3,90)** olduğunu göstermiş ve bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. ($p < 0,01$)

Bu bulgulardan ;

- Orta boy işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarında, küçük boy ve mikro işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarına göre ile pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

- Küçük boy işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarında, orta boy işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde ve mikro işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarına göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. ($p < 0,01$)

- Mikro işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarında, orta boy ve küçük boy işletmelerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumlarına göre negatif yönde anlamlı farklılaşma olduğu anlaşılmıştır. ($p < 0,01$)

H1-vii *“KOBİ'lerin boyutlarına göre bağımsız dış denetim ve derecelendirme uygulamala ve tutumlarında anlamlı bir fark vardır”* hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Ölçeğin tamamı için tanımlayıcı istatistiki değerler şöyle belirlenmiştir.

Tablo 44 : Ölçek Tanımlayıcı İstatistik Değerler

	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata
Orta Boy İşletme	62	196,27	33,32	0,59
Küçük İşletme	179	167,79	32,22	0,33
Mikro İşletme	346	130,26	35,14	0,26
Toplam KOBİ	587	146,30	41,86	0,24

Tablo'dan işletme boyutlarındaki büyümeye paralel ortalama değerlerin de artmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca;

- Orta boy işletmelerin % 90 kısmının (56 işletme) ortalamanın üzerinde, % 10 (6 işletme) kısmının ortalamanın altında,
- Küçük boy işletmelerin % 73 kısmının (131 işletme) ortalamanın üzerinde , % 27 kısmının (48 adet) ortalamanın altında,
- Mikro işletmelerin % 28 kısmının (96 işletme) ortalamanın üzerinde, % 72 kısmının (250 işletme) ortalamanın altında,
- Tüm KOBİ'lerin % 48 kısmının (284 işletme) ortalamanın üzerinde, % 52 kısmının (389 işletme) ortalamanın altında olduğu belirlenmiştir.

KOBİ'lerin; orta boy işletme, küçük boy işletme ve mikro işletme boyutlarında tüm faktörlere göre farklılıklarına yönelik bulguların tamamı dikkate alındığında;

- Orta boy işletmelerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyelerinde; küçük boy ve mikro işletmelerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyelerine göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğunu,
- Küçük boy işletmelerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyelerinde; orta boy işletmelere göre negatif yönde ve mikro işletmelere göre pozitif yönde anlamlı farklılaşma olduğu,
- Mikro işletmelerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyeleri ile orta boy ve mikro işletmelerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyeleri arasında negatif yönde anlamlı farklılaşma olduğunu göstermektedir. ($p < 0,01$)

Bu nedenle; H1 ‘‘*KOBİ’lerin kalitatif faktörler açısından Basel kriterlerine hazırlık seviyelerinde boyutlarına göre anlamlı bir fark vardır*’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

KOBİ’lerin; orta boy işletme, küçük boy işletme ve mikro işletme boyutlarında, faktörlere göre farklılıklarına yönelik hipotezler test edildikten sonra faktörlerin birbirleriye olan ilişkilerine yönelik hipotezler korelasyon katsayıları hesaplanarak test edilmiştir. Korelasyon katsayısı +1 ya da -1 e yakın ise ilişki kuvvetli, sıfıra yakın ise ilişkinin zayıf olduğu kabul edilir. İki değişken arasındaki ilişkinin kuvveti Tablo 45’de gösterildiği şekilde değerlendirilebilir (Nakip, 2003:322).

Tablo 45 : Korelasyon Katsayıları

Korelasyon Katsayıları (+/- %)	İlişki Derecesi
0	İlişki Yok
01-10	Çok Zayıf
11-20	Nisbeten Çok Zayıf
21-30	Zayıf
31-40	Nisbeten Zayıf
41-50	Çok Az Zayıf
51-60	Çok Az Güçlü
61-70	Nisbeten Güçlü
71-80	Güçlü
81-90	Nisbeten Çok Güçlü
91-100	Çok Güçlü

Hipotez 2 :

Tablo 46: Muhasebe Bilgi Sistemi Korelasyon Tablosu.

		Finansal Raporlama UFRS	İç Kontrol	Kurumsal Yönetim	Kayıtdışılık Şeffaflık	Risk Yönetimi	Bağımsız Dış Denetim Derecelendirme
Muhasebe Bilgi Sistemi	Pearson Korelasyon	0,72	0,76	0,71	0,81	0,64	0,64
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ'lerin muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumlarının; finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Finansal raporlama-ufrs için “ ($r = 0,72$; $p < 0,01$), olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- İç kontrol için “ ($r = 0,76$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Kurumsal yönetim için “ ($r = 0,71$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Kayıtdışılık-şeffaflığa yönelik için “ ($r = 0,81$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten çok güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Risk yönetimi için “ ($r = 0,64$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Bağımsız dış denetim-derecelendirme için “ ($r = 0,64$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumları ile finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde nisbeten güçlü, güçlü veya nisbeten çok güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu anlaşılmıştır. Analiz sonuçları KOBİ'lerin Basel kriterlerine muhasebe bilgi sistemleri açısından hazırlık düzeylerindeki artışa paralel olarak, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle; *H2* ‘‘KOBİ’lerin Basel kriterlerine muhasebe bilgi sistemleri açısından hazırlık düzeyleri ile finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Hipotez 3 :

Tablo 47: Finansal Raporlama-UFRS Korelasyon Tablosu

		Muhasebe Bilgi Sistemi	İç Kontrol	Kurumsal Yönetim	Kayıtdışılık Şeffaflık	Risk Yönetimi	Bağımsız Dış Denetim-Derecelendirme
Finansal Raporlama-UFRS	Pearson Korelasyon	0,72	0,78	0,64	0,63	0,69	0,73
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ’lerin finansal raporlama-UFRS uygulama ve tutumlarının ; muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Muhasebe bilgi sistemi için ($r = 0,72$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- İç kontrol için ($r = 0,78$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kurumsal yönetim için ($r = 0,64$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kayıtdışılık-şeffaflık için ($r = 0,63$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Risk yönetimi için ($r = 0,69$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Bağımsız dış denetim-derecelendirme için ($r = 0,73$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin finansal raporlama-ufrs uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde nisbeten güçlü veya güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu anlaşılmıştır. Analiz sonuçları KOBİ'lerin Basel kriterlerine finansal raporlama-ufrs açısından hazırlık düzeylerindeki artışa paralel olarak, muhasebe bilgi sistemleri , iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle; H3 : ‘‘KOBİ'lerin Basel kriterlerine finansal raporlama-UFRS açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Hipotez 4 :

Tablo 48: İç Kontrol Korelasyon Tablosu.

		Muhasebe Bilgi Sistemi	Finansal Raporlama UFRS	Kurumsal Yönetim	Kayıtdışılık Şeffaflık	Risk Yönetimi	Bağımsız Dış Denetim Derecelendirme
İç Kontrol	Pearson Korelasyon	0,76	0,78	0,71	0,70	0,74	0,77
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ'lerin iç kontrole yönelik uygulama ve tutumlarının ; muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS , kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Muhasebe bilgi sistemi için ($r = 0,76$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Finansal raporlama-UFRS için ($r = 0,72$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kurumsal yönetim için ($r = 0,71$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kayıtdışılık-şeffaflık için ($r = 0,70$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Risk yönetimi için ($r = 0,74$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Bağımsız dış denetim-derecelendirme için ($r = 0,72$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin iç kontrol uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu anlaşılmıştır. Analiz sonuçları KOBİ'lerin Basel kriterlerine iç kontrol açısından hazırlık düzeylerindeki artışa paralel olarak, muhasebe bilgi sistemleri, finansal raporlama-UFRS, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle ; H_4 “ KOBİ'lerin Basel kriterlerine iç kontrol açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır ” hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Hipotez 5 :

Tablo 49: Kurumsal Yönetim Korelasyon Tablosu

		Muhasebe Bilgi Sistemi	Finansal Raporlama UFRS	İç Kontrol	Kayıtdışılık Şeffaflık	Risk Yönetimi	Bağımsız Dış Denetim Derecelendirme
Kurumsal Yönetim	Pearson Korelasyon	0,70	0,64	0,71	0,61	0,65	0,63
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ'lerin kurumsal yönetim uygulama ve tutumlarının ; muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Muhasebe bilgi sistemi için ($r = 0,70$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Finansal raporlama-UFRS için ($r = 0,72$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- İç kontrol için ($r = 0,71$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kayıtdışılık-şeffaflık için ($r = 0,62$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Risk yönetimi için ($r = 0,65$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Bağımsız dış denetim-derecelendirme için ($r = 0,63$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin kurumsal yönetim uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs , iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde nisbeten güçlü ve güçlü, anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Analiz sonuçları KOBİ'lerin Basel kriterlerine kurumsal yönetim açısından hazırlık düzeylerindeki artışa paralel olarak,

muhasabe bilgi sistemleri, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol , kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle; *H5 ‘‘KOBİ’lerin Basel kriterlerine kurumsal yönetim açısından hazırlık düzeyleri ile muhasabe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır’’* hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Hipotez 6 :

Tablo 50: Kayıtdışılık-Şeffaflık Korelasyon Tablosu

		Muhasebe Bilgi Sistemi	Finansal Raporlama UFRS	İç Kontrol	Kurumsal Yönetim	Risk Yönetimi	Bağımsız Dış Denetim Derecelendirme
Kayıtdışılık-şeffaflık	Pearson Korelasyon	0,81	0,63	0,70	0,62	0,56	0,56
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ’lerin kayıtdışılık-şeffaflık ile ilgili uygulama ve tutumlarının ; muhasabe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, risk yönetimi ve bağımsız denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Muhasebe bilgi sistemi için ($r = 0,81$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten çok güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Finansal raporlama-UFRS için ($r = 0,63$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- İç kontrol için ($r = 0,70$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Kurumsal yönetim için ($r = 0,62$; $p < 0,01$)'' olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Risk yönetimi için ($r = 0,56$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten çok az güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.
- Bağımsız dış denetim-derecelendirme için ($r = 0,72$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs , iç kontrol, kurumsal yönetim , risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde; çok az güçlü, nisbeten güçlü, güçlü, nisbeten çok güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir. Analiz sonuçları KOBİ'lerin Basel kriterlerine kayıtdışılık-şeffaflık açısından hazırlık düzeylerindeki artışa paralel olarak, muhasebe bilgi sistemleri, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol , kurumsal yönetim, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle ; H_6 ''KOBİ'lerin Basel kriterlerine kayıtdışılık-şeffaflık açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, kurumsal yönetim, iç kontrol , risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır'' hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Hipotez 7 :

Tablo 51: Risk Yönetimi Korelasyon Tablosu

		Muhasebe Bilgi Sistemi	Finansal Raporlama UFRS	İç Kontrol	Kurumsal Yönetim	Kayıtdışılık Şeffaflık	Bağımsız Dış Denetim Derecelendirme
Risk Yönetimi	Pearson Korelasyon	0,64	0,69	0,74	0,65	0,55	0,73
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ’lerin risk yönetimi uygulama ve tutumlarının ; muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve bağımsız denetim-derecelendirme uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Muhasebe bilgi sistemi için ($r = 0,64$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Finansal raporlama-UFRS için ($r = 0,69$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- İç kontrol uygulama için ($r = 0,74$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kurumsal yönetim için ($r = 0,65$; $p < 0,01$)’’ olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kayıtdışılık-şeffaflık için ($r = 0,72$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Bağımsız dış denetim-derecelendirme için ($r = 0,73$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin risk yönetimi uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs , iç kontrol, kurumsal yönetim , kayıtdışılık-şeffaflık ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde; çok az güçlü, nisbeten güçlü, güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir($p < 0,01$). Analiz sonuçları KOBİ'lerin Basel kriterlerine risk yönetimi açısından hazırlık düzeylerindeki artışa paralel olarak, muhasebe bilgi sistemleri, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol , kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle ; $H7$ ‘‘KOBİ'lerin Basel kriterlerine risk yönetimi açısından hazırlık düzeyleri ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır’’ hipotezi anlamlı bulunmuştur.

Hipotez 8 :

Tablo 52: Bağımsız Dış Denetim-Derecelendirme Korelasyon Tablosu

		Muhasebe Bilgi Sistemi	Finansal Raporlama UFRS	İç Kontrol	Kurumsal Yönetim	Kayıtdışılık Şeffaflık	Risk Yönetimi
Bağımsız Dış Denetim-Derecelendirme	Pearson Korelasyon	0,64	0,73	0,77	0,63	0,56	0,73
	Anlamlılık	0	0	0	0	0	0
	N	587	587	587	587	587	587

KOBİ'lerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulama ve tutumlarının ; muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi uygulamaları ve tutumları ile ilişkileri korelasyon analizi yöntemiyle değerlendirildiğinde;

- Muhasebe bilgi sistemi için ($r = 0,64$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür

- Finansal raporlama-UFRS için ($r = 0,73$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- İç kontrol için ($r = 0,77$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde, güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kurumsal yönetim için ($r = 0,63$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Kayıtdışılık-şeffaflık için ($r = 0,56$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde nisbeten çok az güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

- Risk yönetimi için ($r = 0,73$; $p < 0,01$) olarak belirlenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

KOBİ'lerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim , kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde; çok az güçlü, nisbeten güçlü, güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu anlaşılmıştır. Analiz sonuçları KOBİ'lerin bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki tutum ve uygulamalarındaki artışa paralel

olarak, muhasebe bilgi sistemleri, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol , kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki uygulama ve tutumlarında da iyileşmeler olduğuna işaret etmektedir.

Bu nedenle “ *H8 : KOBİ’lerin bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-UFRS, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki uygulamaları ve tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır*” hipotezi anlamlı bulunmuştur.

SONUÇ

Bankalar üstlendikleri fonksiyonları gereği riske maruz kalan işletmelerin başında gelmektedirler. Uluslararası finansal piyasalardaki gelişmeler ve küreselleşme sonucu bankaların ürün yelpazesi genişlemiş buna paralel olarak riskleri de artmıştır. Yaşanan finansal krizler; bankaların karşı karşıya oldukları risklerin gerçekleşmesi durumunda ortaya çıkacak sonuçların sadece bankaları değil birbiriyle bağlantılı tüm sektörleri ve ekonominin bütününe etkilediğini göstermiştir.

Bu nedenle finansal piyasalar ve bankalara yönelik ortak standartlar oluşturulması üzerinde önemle durulan bir husus hale gelmiştir. Bu konuda Uluslararası Ödemeler Bankası tarafından yapılan çalışmalar öne çıkmaktadır. BIS çalışmaları ile; ülkeler arasında, banka denetimi ve mevzuatı konularında bilgi paylaşımı ve değişimini sağlamakta, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin denetimindeki etkinliği artırmaya çalışmakta ve bankacılık denetim, gözetim ve düzenlemesi ile ilgili ihtiyaç duyulan alanlarda standartlar koymaktadır.

Kısaca ‘‘Basel Düzenlemeleri’’ veya Basel Kriterleri’’ olarak adlandırılan bu çalışmalarla oluşturulan standartlar ve kriterler geleneksel kredi sürecinde köklü değişiklikler meydana getirmektedir. Basel kriterleri ile kredilendirme daha bilimsel ve risk odaklı hale gelmekte, kredinin fiyatlanmasında daha çok parametre dikkate alınmaktadır.

Kredi verme tekniklerindeki değişim doğal olarak sadece bankacılık sektörünü değil reel sektörünü de etkileyecektir. Bankalar kredi kullandırımalarında daha seçici davranacaklar ve firmaların derecelendirme

notuna göre kredi koşulları oluşturacaklardır. Kredinin fiyatının belirlenmesinde; kredinin türü, vadesi, teminatı ve firmaya ait kredi notu gibi kriterler önemli derecede etkili olacaktır. Basel kriterleri ayrıca işletme cirosuna ve kullanılan toplam krediye göre yeni bir kredi sınıflandırması ortaya koymaktadır. Kredilendirme ile doğrudan ilişkisi olan bu sınıflandırmada yıllık satış cirosu 50 milyon Avro'yu geçmeyen işletmeler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin yaklaşık olarak % 99 kısmının KOBİ niteliğinde olduğu bilinmektedir.

Dinamik yapılarıyla; istihdamdan kalkınmaya, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasından, ihracata kadar bir çok alanda ekonomik hayata canlılık kazandıran KOBİ'ler yalnız ülkemizde değil diğer ülkelerde de kalkınma sürecinde anahtar rolü oynamaktadırlar. Araştırmalar; KOBİ'lerin bu işlevlerini yerine getirirken karşılaştıkları başlıca sorunun “finansman” olduğunu ortaya koymaktadır. Bankaların kredilendirme davranışlarını önemli ölçüde belirleyecek olan Basel düzenlemelerinin, finansman ihtiyacının büyük kısmını bankacılık sisteminden karşılayan KOBİ'lere de yansması kaçınılmazdır.

Basel kriterleri ile birlikte KOBİ'lerin bankalardan sağlayacakları kredilerde alacakları kredi derecelendirme notları belirleyici olacaktır. Derecelendirme notları yüksek olan KOBİ'ler bankalardan daha uygun koşullarda kredi sağlayabilirken, düşen notlar yükselen riske işaret ettiği için bankalar bu işletmelere kredi vermek istemeyecekler veya bu işletmeler yüksek maliyet, uygun olmayan vade ve zorlaşan teminat koşullarını üstlenmek zorunda kalabileceklerdir. Dolayısıyla; başta özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü finansal yapıya sahip, maruz kaldıkları riskleri yönetebilen, bankalarca ve derecelendirme kuruluşlarınca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilecek muhasebe bilgi sistemine sahip olan, kurumsal yönetim ilkelerini

benimseyerek uygulayan, finansal raporlama standartlarına uygun raporlama yapabilen, denetim ve iç kontrole önem veren, şeffaf, faaliyetlerini kayıt altına alabilen KOBİ'ler daha düşük risk derecesiyle daha uygun koşullarda finansman sağlayabileceklerdir. Bu doğrultuda çalışmamız temelini ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'ler ile Basel kriterleri ilişkisi oluşturmaktadır.

Basel düzenlemelerinin bankalar ve KOBİ'ler üzerine etkileri konusunda birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar önemli ölçüde Basel kriterleri ile firmalar arasındaki etkileşimi finansal açıdan araştırmaya ve açıklamaya yönelmiştir. Ancak; Basel kriterleri kapsamında firmalar sadece finansal yeterliklerine yönelik değil kalitatif faktörler açısından da değerlendirilecektir.

Bu doğrultuda, Basel kriterlerinin başta muhasebe bilgi sistemi ve finansal raporlama olmak üzere KOBİ'lere kalitatif faktörler açısından etkileri araştırıldıktan sonra; (1) KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek standart bir ölçme aracı hazırlanması (2) KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeylerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi, (3) Ölçme aracındaki kalitatif faktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi araştırmamızın amacını oluşturmuştur.

Araştırmanın birinci amacının gerçekleştirilebilmesi için; ölçek geliştirilmesi sürecinde olarak Afyon, Aksaray, Nevşehir, Niğde, Karaman illerinde faaliyet gösteren 174 adet KOBİ ile bire bir görüşmeler yapılmıştır ve belirtilen konularda literatürdeki çalışmalar incelenmiştir. Görüşme notları ile incelenen araştırmalar analiz edilmiş ve örtüşen konularda 92 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Araştırma içeriğine uygun olmadıkları düşünülen ve birbirini tekrarladığı görülen maddeler çıkarıldıktan sonra 6 soru ve 54

maddeden oluşan deneme formuna ulaşılmıştır. Hazırlanan ölçek dil bakımından bir uzman tarafından incelenmiştir. Kapsam geçerliği açısından ise üniversitede Muhasebe Finansman bilim dalında dersler veren öğretim üyesi görüşlerine başvurulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve hazırlanan veri toplama aracı deneme formu, ön deneme grubu olarak Karaman ve Konya’da faaliyet gösteren 72 firmaya uygulanmıştır. Bunlardan yıllık satış hasılatı 50 milyon Avronun altında olan 70 adedi ölçeğin güvenilirliğini sağlamak üzere değerlendirilmiştir.

İç tutarlılık katsayısının hesaplanmasında Cronbach Alfa formülü uygulanmıştır. 54 maddeden oluşan ölçeğimiz için Cronbach alfa katsayısı 0,96 olarak hesaplanmıştır. Bu değer ölçekte yer alan maddeler arasında güçlü bir iç tutarlılık bulunduğunu ve ölçeğin yüksek güvenirlikte olduğunu ortaya koymuştur. Alfa katsayısının yüksek güvenirlikte belirlenmesine karşın tam sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için; her bir maddenin ayırt ediciliği ve alfa katsayısına olan etkisi incelenmiştir.

Ölçekte bulunan maddelerin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla yapılan madde analizi sonuçları incelendiğinde; alt değer olarak kabul edilen 0,20’nin altında madde olmadığı belirlenmiştir. 0,20 ile 0,29 değeri arasında bulunan dört madde üzerinde yeniden çalışılmış ve maddelerde ifade değişikliği yapılmıştır. Diğer tüm maddelerin ise ayırt etme gücünün yüksek veya iyi olduğu görülmüştür. Maddelerin tamamı dikkate alındığında bulgular ölçekte yer alan maddelerin her birinin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, inceleme sonucunda her bir maddenin ayrı ayrı elenmesi halinde iç tutarlılık katsayısında bir değer artışı olmayacağı belirlenmiş ve tüm soruların ölçeğe olumlu katkı verdikleri görülmüştür. Bu nedenle maddelerin tümünün ölçekte yer almasının ölçeğin güvenirliğini yükselteceği sonucuna ulaşılmış ve ifade değişikliği yapılan dört madde dışında ölçeğin mevcut haliyle geçerliğinin analiz edilmesi öngörülmüştür.

Madde yazım sürecinde izlenen aşamalar ve madde toplam test korelasyonun yüksekliği ile ölçeğin kapsam geçerliğini sağlandıktan sonra ölçeğin yapı geçerliğinin sağlanması için deneme formu; Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Bursa, Denizli, Gaziantep, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, Kayseri, Karaman, Konya, Nevşehir ve Niğde illerinde faaliyet gösteren 552 adet firmaya uygulanmış ve araştırma kriterlerine uyan işletmelerin 540 adedine faktör analizi yapılmıştır. Maddelerin 0,17 ile 0,79 aralığında faktör yükü aldığı görülmüştür. ($p < 0,01$)

Geliştirilen ölçek 540 kişilik örneklem büyüklüğüne sahip olduğu için faktör yükü en az 0,30 olarak dikkate alınmış ve bu değerin altında hesaplanan iki madde ölçekten çıkartılmıştır. Geriye kalan 52 madde incelenmiş ve yedi faktörde toplandığı görülmüştür. Ayrıca faktör yapılandırmasında birden fazla faktöre yaklaşık olarak eşit 18 madde tespit edilmiştir. Çapraz yüklere sahip bu maddeler ifadelendirme yönünden tekrar gözden geçirilmiş, ifadelerin yüzeye geçerliliği doğrultusunda faktör değiştirilmesine gerek duyulmamış ve en yüksek değere sahip oldukları mevcut faktörün altında bırakılmıştır. Bu maddelerin oluşturduğu ölçeğin belirli bir yapıyı ölçebileceği sonucuna ulaşılmıştır. ($p < 0,01$)

Ölçeği oluşturan faktörler içerdikleri maddeler dikkate alınarak şöyle etiketlenmiştir; ($p < 0,01$) ;

Faktör 1: Muhasebe Bilgi Sistemi alt ölçeği, 16 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,39 ile 0,79 arasındadır.

Faktör 2: Finansal Raporlama-UFRS alt ölçeği, 6 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,44 ile 0,73 arasındadır.

Faktör 3: İç Kontrol alt ölçeği, 9 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,43 ile 0,67 arasındadır.

Faktör 4: Kurumsal Yönetim alt ölçeği, 4 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,45 ile 0,75 arasındadır.

Faktör 5: Kayıt Dışılık- Şeffaflık alt ölçeği, 4 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,61 ile 0,69 arasındadır.

Faktör 6: Risk Yönetimi alt ölçeği, 8 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,63 ile 0,71 arasındadır.

Faktör 7: Denetim-Derecelendirme alt ölçeği, 5 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri 0,52 ile 0,77 arasındadır.

Ölçekten elde edilecek en yüksek puan “260”, en düşük puan “52”dir. Ölçek alt boyutlarından; “ Muhasebe Bilgi Sistemi” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “80” en düşük puan “16”, “ Finansal Raporlama-UFRS ” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “30” en düşük puan “6”, “ İç Kontrol ” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “45” en düşük puan “9”, “ Kurumsal Yönetim ” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “20” en düşük puan “4”, “ Kayıt Dışılık- Şeffaflık” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “20” en düşük puan “4”, “ Risk Yönetimi ” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “40” en düşük puan “8” ve “Denetim-Derecelendirme” alt ölçeği için elde edilebilecek en yüksek puan “25” en düşük puan “5”dir. Yüksek puan Basel kriterlerine hazırlık seviyesinin yeterli olduğunu, düşük puan yetersiz olduğunu göstermektedir.

Ulaşılan bulgular doğrultusunda, hazırlanan ölçeğin ölçülmek istenen alanı temsil ettiği, araştırılan yapıyı ölçtüğü, faktör analizine göre yedi alt boyuttan oluştuğu, maddeleri arasındaki iç tutarlılığın yüksek olduğu saptanarak, geçerli ve güvenilir olduğu belirlenmiştir.

Bu doğrultuda ölçeğin;

- KOBİ'lerin; Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeylerini belirleyebilmeleri için kullanılabileceği,
- Bankaların ve çeşitli kredi kuruluşlarının; KOBİ müşterilerinin kalitatif faktörler açısından Basel kriterleri için yeterli seviyelerini belirlemede kullanılabileceği, (geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılmasından sonra)
- Konu ile ilgili araştırmalarda kullanılabileceği,
- Geçerlik güvenilirlik çalışmaları ile uyarılama sağlandıktan sonra, tüm işletmelere uygulanabileceği öngörülmektedir.

Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan, işletmelerin Basel kriterlerine hazırlık düzeylerini belirlemeye yönelik rastlanan ilk ölçek olması nedeniyle bundan sonra yapılacak çalışmalar için, farklı örneklemeler üzerinden, ölçeğin iç tutarlılığının geliştirilmesi ve geçerliğinin sınanması önermekteyiz.

Araştırmanın ikinci amacına ulaşabilmek için; ölçek 593 işletmeye uygulanmıştır. KOBİ kriterlerine sahip olan 587 örneklemin tamamı ve çeşitli değişkenler için betimsel istatistikler hesaplanmış ve literatüre dayalı yorumlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre;

- KOBİ'ler muhasebe bilgi sistemi uygulamaları ve tutumları açısından boyutlarına göre değerlendirildiğinde; orta boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumlarının önemli ölçüde yeterli olduğu, küçük boy işletmelerin ortalamanın üzerinde nisbeten yeterli durumda olduğu, mikro işletmelerin bir hazırlıkları olmakla birlikte ortalamanın altında ve yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise

KOBİ'lerin Basel kriterlerine muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumları açısından kısmen hazır oldukları anlaşılmaktadır.

- Finansal raporlama ve UFRS açısından; orta boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumlarının nisbeten yeterli durumda olduğu , küçük boy işletmelerin bir hazırlıkları olmakla birlikte yeterli olmadığı ve mikro işletmelerin yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise KOBİ'lerin Basel kriterlerine Finansal raporlama ve UFRS uygulama ve tutumları açısından henüz yeterli derecede hazır olmadıkları anlaşılmaktadır.

- KOBİ'ler iç kontrole yönelik uygulamaları ve tutumları açısından boyutlarına göre değerlendirildiğinde; boyutların birbirine yakın değerlerde olduğu, orta boy ve küçük boy işletmelerin bir hazırlıkları olmakla birlikte yeterli olmadığı, mikro işletmelerin ise yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise KOBİ'lerin Basel kriterlerine iç kontrole yönelik uygulama ve tutumları açısından çok az hazır oldukları anlaşılmaktadır.

- KOBİ'ler kurumsal yönetim uygulamaları ve tutumları açısından boyutlarına göre değerlendirildiğinde; orta boy işletmelerin nispeten yeterli olduğu, küçük boy ve mikro işletmelerin ise henüz yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise KOBİ'lerin Basel kriterlerine kurumsal yönetim uygulama ve tutumları açısından henüz hazır olmadıkları anlaşılmaktadır.

- Kayıtdışılık ve şeffaflığa yönelik uygulama ve tutumları açısından boyutlarına göre değerlendirildiğinde; orta boy işletmelerin muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumlarının önemli ölçüde

yeterli olduğu, küçük boy işletmelerin ortalamanın üzerinde nispeten yeterli durumda olduğu, mikro işletmelerin yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise KOBİ'lerin Basel kriterlerine kayıtdışılık ve şeffaflığa yönelik uygulama ve tutumları açısından kısmen hazır oldukları anlaşılmaktadır.

- KOBİ'ler risk yönetimi uygulamaları ve tutumları açısından boyutlarına göre değerlendirildiğinde; orta boy işletmelerin nispeten yeterli olduğu, küçük boy işletmelerin bir hazırlıkları olmakla birlikte yeterli olmadığı, mikro işletmelerin ise yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise KOBİ'lerin Basel kriterlerine kurumsal yönetim uygulama ve tutumları açısından henüz hazır olmadıkları anlaşılmaktadır.

- KOBİ'ler bağımsız dış denetim ve derecelendirme uygulamaları açısından boyutlarına göre değerlendirildiğinde; orta boy işletmelerin bir hazırlıkları olmakla birlikte yeterli olmadığı, küçük boy işletmelerin yetersiz olduğu, mikro işletmelerin ise çok yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde KOBİ'lerin Basel kriterlerine bağımsız dış denetim ve derecelendirme uygulamaları açısından hazır olmadıkları anlaşılmaktadır.

KOBİ'lerin Basel kriterlerine hazırlık düzeyleri ölçeğin tamamı için boyutlarına göre değerlendirildiğinde; orta boy işletmelerin bir hazırlıkları olmakla birlikte yeterli olmadığı, küçük boy işletmelerin yetersiz olduğu, mikro işletmelerin ise çok yetersiz oldukları görülmektedir. Bir bütün olarak değerlendirildiklerinde ise KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazır olmadıkları anlaşılmaktadır

Bulgular; tüm alt ölçeklerde ve ölçeğin tamamında bağımsız değişkenler arasında anlamlı farkların olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre; Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından en hazır durumda orta boy işletmelerin olduğunu göstermektedir. Küçük boy işletmeler mikro işletmelere göre daha hazır durumdadırlar. Mikro işletmeler ise yeterlik seviyeleri en düşük olan gruptur.

Bankalar; kurumsal ve orta boy işletmeler için; finansal verilerin son derece önemli olduğu geleneksel kredilendirme yöntemlerini uygularken, mikro ve kısmen küçük ölçekli işletmeler için daha çok tüketici segmentine benzeyen çeşitli parametrelerin dikkate alındığı skorelama yöntemlerini tercih etmektedirler. Bankaların mevcut kredilendirme süreçlerinin araştırma sonuçlarına etkisi olduğu düşünülmektedir. İşletmelerin boyutlarına göre finansman ihtiyaçlarının büyüklüğü ve kredilendirme süreçlerinin farklılığı nedeniyle ortaya çıkacak kredi maliyetleri ile araştırmamız kapsamındaki faktörlere yapılacak olan yatırımların maliyetleri, fayda-maliyet ilişkisi açısından değerlendirildiğinde işletmelerin bu konulardaki uygulama ve tutumlarının boyutlarına göre farklılaşması anlaşılır bir durumdur.

Araştırmanın üçüncü amacının gerçekleştirilebilmesine yönelik olarak; alt boyutların birbirleriyle olan ilişkileri incelenmiştir. Faktörler; korelasyon analizi yapılarak değerlendirilmiş ve alt boyutların tamamında ($r = 0,81$ ile $r = 0,55$) arasında pozitif yönde çok az güçlü, nispeten güçlü, güçlü ve nispeten çok güçlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. ($p < 0,01$)

Korelasyon Analizi sonuçlarına göre;

- KOBİ'lerin muhasebe bilgi sistemi uygulama ve tutumları ile finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde nisbeten güçlü, güçlü veya nisbeten çok güçlü ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Bir diğer ifadeyle, muhasebe bilgi sisteminin işlevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesi durumunda; 'finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları bundan pozitif yönde etkilenmektedir. Buna göre; KOBİ'lerin finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları açısından Basel kriterlerine hazır olmasındaki önemli unsurlardan birinin etkin bir muhasebe bilgi sistemi olduğu söylenebilir.

- Finansal raporlama – ufrs uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme arasında pozitif yönde nisbeten güçlü, güçlü ve anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Finansal raporlama-ufrs ile muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme arasında istatistiki olarak pozitif yönlü güçlü bir ilişki çıkması; etkin finansal raporlama-ufrs uygulamalarının muhasebe bilgi sistemi, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamalarındaki yeterlik düzeylerinde önemli bir etken olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

- KOBİ'lerin iç kontrole yönelik uygulamaları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında istatistiki olarak pozitif yönde güçlü, nisbeten güçlü ve anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bu sonuç iç kontrole yönelik uygulamalarının muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamalarını pozitif yönde güçlü bir şekilde etkilediğini göstermektedir.

- Kurumsal yönetim uygulama ve tutumlarına yönelik olarak muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında istatistiki olarak pozitif yönde anlamlı nisbeten güçlü ve güçlü ilişkilerin belirlenmiştir. Bu sonuç; etkin kurumsal yönetim uygulamalarının muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği şeklinde değerlendirilmiştir. Bir başka ifade ile KOBİ'lerin kurumsal yönetim ilkelerini benimsemeleri ve bu ilkeleri uyguluyor olmaları aynı zamanda muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kayıtdışılık-şeffaflık, risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki yeterlikleri için de önemli bir etkidir.

- KOBİ'lerin kayıtdışılık-şeffaflık uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs , iç kontrol, kurumsal yönetim , risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde; çok az güçlü, nisbeten güçlü, güçlü, nisbeten çok güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu belirlenmiş ve KOBİ'lerin faaliyetlerini kayıt altına alıp şeffaflığa önem vermelerinin muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim , risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki yeterlilikleri açısından önemli bir etken olduğu görülmüştür. Diğer bir ifadeyle şeffaflık ve faaliyetlerin kayıt altına alınmış olması; muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim , risk yönetimi ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir.

- KOBİ'lerin risk yönetimi uygulama ve tutumları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve bağımsız dış denetim-derecelendirme konularındaki uygulama ve tutumları arasında pozitif yönde nisbeten güçlü, güçlü ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Bir diğer ifadeyle, risk yönetimi uygulama ve tutumlarının etkinliği; muhasebe bilgi sistemi finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamalarını pozitif yönde etkilenmektedir.

- KOBİ'lerin bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamaları ile muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs , iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki uygulama ve tutumları arasında istatistiki olarak

pozitif yönde çok az güçlü, nisbeten güçlü ve anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bu sonuç bağımsız dış denetim-derecelendirme uygulamalarının muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi uygulamalarını pozitif yönde güçlü bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Bir başka ifade ile bağımsız dış denetime ve derecelendirmeye tabi olma etkin bir muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi anlayışına olanak tanımaktadır.

KOBİ'lerin muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs , iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki uygulama ve tutumlarının bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise faktörlerin tamamı arasında anlamlı, pozitif yönlü, çok az güçlü, nisbeten güçlü, güçlü ve nispeten çok güçlü ilişkiler görülmüş ve Basel derecelendirme kriterleri çerçevesinde kalitatif faktörler açısından muhasebe bilgi sistemi, finansal raporlama-ufrs, iç kontrol, kurumsal yönetim, kayıtdışılık-şeffaflık ve risk yönetimi konularındaki herhangi birinde meydana gelecek değişimin yönünün diğer faktörleri aynı yönde çeşitli seviyelerde güçlü bir şekilde etkileyeceği belirlenmiştir.

Yapılan çalışmalar neticesinde ; (1) KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek standart bir ölçme aracı hazırlanmış, hazırlanan ölçeğin ölçülmek istenen alanı temsil ettiği, araştırılan yapıyı ölçtüğü, yedi alt boyuttan oluştuğu, maddeleri arasındaki iç tutarlılığın yüksek olduğu saptanarak, geçerli ve güvenilir olduğu görülmüştür. (2) KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeyleri belirlenmiş, değerlendirilmiş ve bu doğrultuda geliştirilen hipotezler anlamlı bulunmuştur(3) Ölçme aracındaki

kalitatif faktörlerin birbirleriyle olan ilişkileri incelenmiş ve bu konuda oluşturulan hipotezler anlamlı bulunmuştur.

Çalışmanın evreni temsil etme yönünden de oldukça geçerli olduğu düşünülmektedir. Örneklem büyüklüğüne karar verme ve evreni temsil etmede; ($\alpha = 0.05$; $+ 0.05$) hata oranı için 100.000.000 lik evren büyüklüğünü 384 örneklem temsil etmektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:50). Ölçek geliştirme çalışması 540 örneklemle ve uygulama çalışması 587 örneklemle gerçekleştirilmiş olduğundan sonuçlar Türkiye'ye genellenebilir bulunmuştur.

Araştırma kapsamında geliştirilen ölçek ile KOBİ'lerin Basel kriterlerine kalitatif faktörler açısından hazırlık düzeyleri orta boy işletme, küçük boy işletme ve mikro işletme ayrımı ile incelenmiştir. Konunun kuramsal bir temele dayandırılması ve yeni boyutların keşfedilmesinden çok; önceden belirli olan boyutların ölçeklendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiş olmasından dolayı araştırmanın kapsamı genel olarak KOBİ'ler ile sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle izleyen çalışmalarda kapsamının daha da genişletilerek; faaliyet konusu, faaliyet süresi, hukuki yapı, faaliyet gösterilen bölge gibi birçok değişkenle tüm işletmelere uygulanabileceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Nalan (2007). <http://www.meteksan.com.tr/Files/concept.pdf>, (Erişim Tarihi:17.05.2009)
- Akdoğan, Nalan (2007). Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanma Süreci: Sorunlar, Çözüm Önerileri, *İSMMM0 Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:80, İstanbul : 101-118.
- Akdoğan, Nalan ve Aydın, Hamdi (1987). *Muhasebe Teorileri*, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayınevi.
- Akgemci, Tahir (2001). *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, Ankara, T.C.Sanayi ve Ticaret Bakanlığı KOSGEB Yayını.
- Akgemci, Tahir ve Çelik, Adnan (1998). *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler*, Ankara, Nobel Yayınevi.
- Akın, Murat (2006). Küresel Rekabet Sürecinde KOBİ'ler için Yol Haritası Çerçevesi, *Friedrich Ebert Vakfı-Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Forumu*, İstanbul, 1-10.
- Aksoy, Tamer (2007). *Basel II ve İç Kontrol*, Ankara, Ankara SMMMO Yayını.
- Aktaş, Ramazan vd (2008). Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'ler için Risk Yönetimi Stratejileri, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 305-313.
- Alagöz, Ali (2008). *İşletmelerde İç Kontrol Sisteminin Önemi ve Denetim Komiteleri ile İç Denetim Birimi İlişkisinin Hata ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü*, http://www.alialagoz.com.tr/doc-dr-alialagoz-makaleleri/isletmelerde_ic_kontrol.pdf, (Erişim Tarihi :17.08.2011).

- Alptürk, Ercan (2008). *Ekonominin Dinamosu Küçük ve Orta Boy İşletmeler*, Ankara, Yaklaşım Yayıncılık.
- Altıntaş, M.Ayhan (2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Altman, Edward I. ve Gabriele, Sabato (2006). Effects of the New Basel Capital Accord on Bank Capital Requirements for SMEs., *Journal of Financial Services Research*, No: 28, Hollanda : 15-42.
- Altunışık, Remzi vd (2004) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya, Sakarya Kitabevi.
- Aras, Güler (2002). Türk KOBİ'lerinin Küreselleşme Sürecinde Yeni Roller ve Sorunları, *Friedrich Ebert Vakfı-Yıldız Teknik Üniversitesi SBE Forumu*, İstanbul.
- Arı, Mustafa (2007). *Finansal Raporlamaya Olan Güvenin Artırılmasına Yönelik Yaklaşımlar*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Arıkan, Yahya (2005). Finansal Muhasebe Standartları İSMMMÖ Yuvarlak Masa Toplantısından Notlar, *İSMMMÖ Mali Çözüm Dergisi*, Sayı :72, İstanbul :7-17.
- Aslan, Helin (2009). *Basel II Sürecinde KOBİ'lerin Sahip Olması Gereken Yeni Yapı ve Süreçler*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, Sinan (2007). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile Global Uyum Süreci, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, İstanbul, Cilt : 23, Sayı 2, 203-221.
- Atabey, Naim Ata vd (2006). *Genel Muhasebe Dönem Sonu İşlemleri*, Konya, Atlas Kitabevi.
- Ataman Akgül, Başak vd. (2004), *Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye'de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma*, İstanbul, Türkmen Yayınevi.

- Ay, Mustafa (2007). *Bilişim Teknolojilerinin Muhasebe Denetiminde Kullanılması ve Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bağımsız Denetim Firmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanım Düzeyi Üzerine Bir Araştırma*, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Ayadi, Rym (2005). The New Basel Capital Accord and SME Financing : SMEs and the New Rating Culture, *Centre for European Policy Studies*, Brüksel.
- Aypek, Nevzat (2001). Kobi Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri, *I.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi*, 23-26 Haziran, Bişkek-Kırgızistan.
- Babuşcu, Şenol ve Hazar, Adalet (2007). *Kredi Derecelendirmesi ve Finans*, Ankara, Öncü Matbası.
- Babuşcu, Şenol (2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*, Ankara, 4C Basım.
- Bağcı, Hamdi (2002). Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlara Uyum, *27.Türkiye Muhasebe Kongresi*, 10-12 Ekim İstanbul :109-114.
- Bakır, Mehmet (2000). *Denetim*, Rize, Akademi Yayınevi.
- Başar, Mehmet (2008). Finansal Sorunlar Çıkmazında KOBİ’ler ve Basel II Süreci, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ’ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 58-67.
- BDDK (2005). *10 Soruda Basel II*, http://www.bddk.org.tr/turkce/Basel-II/125010_Soruda_Basel-II.pdf, (Erişim Tarihi:12.10.2008).
- BDDK Risk Yönetimi Dairesi (2011). *Bankacılık Sektörü Basel II Eylül 2011 İlerleme Raporu*, Ankara, BDDK.
- BDDK Risk Yönetimi Dairesi, (2010). *Sorularla Basel III*, Ankara, BDDK.
- BDDK(2001). *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik*.

- BDDK, (2002). *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına İlişkin 1 Sayılı Tebliğ*.
- Bekçi, İsmail ve Alkan, Havva (2009). Finansal Bilgi Sisteminin Hisse Senetlerine Yatırım Kararı Üzerine Etkisi; İMKB’de Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt :14, Sayı : 3, Isparta :1-20.
- Berger, Allen N. (2006). Potential Competitive Effects of Basel II on Banks in SME Credit Markets in the United States, *Journal of Financial Services Research*, No. 1 29, Hollanda : 5-36.
- BIS, (2007). *Basel II’nin Uygulanmasına İlişkin Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar*, Çeviri:BDDK, Ankara.
- BIS, (2007). *Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması*, Çeviri:BDDK, Ankara.
- Bolgün, K.Evren ve Akçay, M.Barış (2003). *Risk Yönetimi-Finansal Piyasalarda Risk Ölçüm ve Yönetimine Türkiye Perspektifinden Stratejik Bakış*, İstanbul, Scala Yayıncılık.
- Büyükmirza, Kamil (2000). *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, Ankara, Barış Yayınevi.
- Can, İsmail ve Akyüz, Yılmaz (2008) Basel II ve KOBİ’lerde İç Denetim, *İzmir Ekonomi Üniversitesi 1.Uluslararası Sempozyum: KOBİ’ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 97-103.
- Candan, Hasan ve Özün, Alper (2009). *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, İstanbul, T. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cangürel, Ozan (03.06.2010). Kriz, Basel III ve BDDK, *Dünya Gazetesi*.
- Cantino, Valter (2008), The Relationship Between Bank and SME: Evolution After Basel Capital Accord 2, Financial Systems Intereragation of Balkan Countries in the European Financial System, Belgrad, 21-29.
- Cemalcılar, Özgül ve Önce, Naime (1999). *Muhasebenin Kuramsal Yapısı*, Eskişehir, Andolu Üniversitesi Yayınları.

- Cömert Doyrangül, Nuran (2001). *Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili Bir İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonu*, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri.
- Çağırın, Hülya ve Kendirli, Selçuk (2008). KOBİ'ler ve BASEL II, İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı, 2-4 Mayıs, İzmir : 68-77.
- Çakır, Meder. (2008). Denizli'deki İhracatçı KOBİ'lerin Basel II Öncesinde Kredi Kurumları ile Olan İlişkilerinin Değerlendirilmesi, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 247-257.
- Çalıpınar, Hatice (2001). Ülkemizde KOBİ'lerin Yatırım Kararlarında Uygulanacak Ekonomik ve Mali Yöntemler ile Değerlendirme Tekniklerinin Bir Model Olarak Önerilmesi, *1.Orta Anadolu Kongresi-KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları*, Erciyes Üniversitesi Nevşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 18-21 Ekim Nevşehir, 243-250.
- Çelen, Erol (2001).Bağımsız Denetimin Önemi, Yararları ve Kamuyu Aydınlatma İlkesi, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:55, İstanbul: 68-73.
- Çelik, Orhan (2003). *Muhasebe Kuramı ve Uygulamaları Açısından Muhasebe Bilgilerinin Niteliği*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi Tartışma Metinleri No:52, Ankara.
- Cesare, Calari ve Stefan, Ingves (2002). Implementation of the Basel Core Principles for Effective Banking Supervision, Experiences, Influences and Perspectives, World Bank and IMF, ABD.
- Çonkar, Kemalettin vd. (2008). Türkiye'de KOBİ'ler Derecelendirme Notu Almalı mı ?, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 136-147.
- Daştan, Abdulkirim (2010). Kurumsal Yönetim İlkeleri ve Kurumsal Muhasebe Etkileşimi, *TBB Bankacılar Dergisi*, Sayı:72, İstanbul : Mart 2010, 3-18.

- Deloitte Türkiye, *Denetim Komitesi :Bağımsız Denetimin Gözetimi*, <http://www.denetimnet/UserFiles/Documents/Turkey-tr>, (Erişim Tarihi :08.11.2010).
- Demir Volkan ve Bahadır, Oğuzhan (2006). Kurumsal Kaynak Planlaması Sistemlerinin Maliyetlere ve İşletme Performansına Etkileri, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt:8, Sayı.3, İstanbul : 57-70.
- Demir, Berna (2005). Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Güvenliği, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:26, 147-156.
- Demir, Volkan (2007). *KOBİ'ler İçin UFRS'nin Son Taslağı ve Değerlendirmeler*, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Sayı:80, İstanbul : Mart – Nisan, 43-58.
- Dietsch, Michel ve Petey, Joel (2004). Should SME Exposures Be Treated as Retail or Corporate Exposures? A Comparative Analysis of Default Probabilities and Asset Correlations in French and German SMEs, *Journal of Banking & Finance*, Volume:28, P.773-788.
- Dinç, Engin ve Abdioğlu, Hasan (2009). İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerinde Ampirik Bir Araştırma, *Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:12 Sayı:21, Balıkesir : 157-184.
- Duman, Haluk (2010). *Kamunun Aydınlatılması İlkesi Kapsamında Kazanç Yönetimi Uygulamalarının Finansal Raporlama Kalitesi ve Şirket Performansı Üzerine Etkisi*, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Ercan, Cuma (2007). *İnternette Finansal Raporlama ve Geleceğe İlişkin Yönelimler*, Aydın, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Erkuş, Adnan (2003) *Psikometri Üzerine Yazılar*, Ankara, Türk Psikologlar Derneği Yayınları No:24.
- Fındıkçı, İlhami (2001). *İnsan Kaynakları Yönetimi*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Fırat, A.Bülent (2008). *Finansal Raporlama Sürecindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

- Golitin, Valerie (2007),SME Financing under Basel II, *Banque de France Bulletin Special Issue on Small and Medium Sized Enterprises*, Paris, 87-96.
- Göçmen, Aysel (2007). *Türkiye’de KOBİ’lerin Maliyet Muhasebesi Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Gökçen, Gürbüz vd (2006). *Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları*, İstanbul, Beta Basım Yayım.
- Griffith-Jones, Stephany vd, (2002). Basel II and Developing Countries: Diversification and Portfolio Effects, *Institute of Development Studies University of Sussex*, İngiltere.
- Güler, Ercüment (2006). *Bağımsız Dış Denetim Süreci Kurumsal-Sosyal Sorumluluk İlişkisi Bankacılık Sektörü Uygulaması*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Doktora Tezi,
- Güney, Adem(2009). *İşletmelerde İç Kontrol Sitemi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Gürbüz, Hüseyin (1995). *Muhasebe Denetimi*, İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi.
- Gürel, M.Sonay (2009). *Basel II’nin Finansal Raporlama Sürecine Etkisi ve Tekstil Sektörüne Uyumunun Araştırılması* , İstanbul, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Hahm, Joon-Ho ve Dongsoo, Kang(2007). The New BASEL Accord and Bank Capital Requirements for SMEs in Korea, *Asia-Pacific Journal of Financial Studies*, Kore.
- İlhan, Süleyman (2006).KOBİ’ler: Sosyo-Ekonomik Bir Perspektif, *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:16, Sayı:2, 269-289.
- Ingrid Ulst ve Raa, Rain(2003), Basel II and Lending to SMEs: What Lies Beneath, *EBS Review Risk and Risk Management*, Talin, 62-74.
- İren, Gülcan (2007). *Firma Başarısızlıklarını Önlemede Muhasebe ve Muhasebe Denetiminin Rolü*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- Jacobson, Tor vd (2005), Credit Risk Versus Capital Requirements under Basel II: Are SME Loans and Retail Credit Really Different ?, *Working Paper, Research Division, Sveriges Riksbank, İsveç*.
- Johannes, Jager (2005). Basel II: Perspectives of Austrian Banks and Small and Medium Sized Enterprises, University of Applied Sciences of Bfi Vienna, Viyana.
- Karabınar, Selahattin ve Ökten, Recep (2008). Basel II Sürecinde ve Türkiye Muhasebe İkliminde Şeffaflık ve Kamuya Bilgi Açıklama Kültürü, *İzmir Ekonomi Üniversitesi 1.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 79-89.
- Karabulut, Gökhan (2002). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri*, İstanbul, Der Yayınevi.
- Karakaya, Mevlüt vd (2008). Yeni Sermaye Uzlaşısı ve KOBİ'lerin Resmi Kanallara Ulaşmasında Kurumsal Yapılanma : Kredi Garanti Fonu, *İzmir Ekonomi Üniversitesi 1.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 237-246.
- Karapınar, Aydın vd (2007). *Kredi Derecelendirme ve Kurumsal Yönetim*, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Kaymaz, Önde ve Sezgin Karaibrahimoğlu,Yasemin (2009). UFRS Raporlarının Kalitesi: Dünyadan ve Ülkemizden İlk Gözlemler, *İzmir SMMMO 13. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu*, İzmir: 19-24.
- Kepekçi, Celal (2004) *Bağımsız Denetim*, İstanbul, Avcıol Basımevi.
- Kısakürek, M.Mustafa ve Pakcan, Ahmet (2005). Muhasebenin Ürettiği Bilgiye Farklı Açılardan Bakışlar, *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, Erzurum, Cilt :6, Sayı:2, 107-115.
- Koç Yalkın, Yüksel vd (2006). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Türkiye'de Finansal Raporlama Standartlarının Gelişimi, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, İstanbul, Sayı:76, 291-307.

Korkmaz, Turhan vd, (2007) Uluslararası Muhasebe Standartları ve KOBİ'lere Etkileri, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, İstanbul, Sayı:36, 96-105.

KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, (2003). *KOBİ Ekonomisi Tarihi Gelişimi*, Ankara, KOSGEB.

KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Müdürlüğü (2005). *2002 Yılı Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı İmalat Sanayi Değerlendirmesi*, Ankara, KOSGEB.

Köse, Yasemin (2009). KOBİ'lerde Finansal Raporlamanın Amaçları ve Muhasebe Bilgilerinin Kullanım Düzeyine İlişkin Batı Karadeniz Araştırması, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, İstanbul: 114-121.

Küçüközmen, Coşkun ve Oğuz, Dilek (2008). Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Konya İli Örneği, Türkiye'de Basel II Standartlarını KOBİ'ler Etkilerini İncelemeye Yönelik Bir Araştırma, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 41-57.

Luetkenhorst, Wilfried. , (2005). *Private Sector Development: The Support Programmes of the Small and Medium Enterprises*, Vienna, UNIDO Small and Medium Enterprises Branch.

Memiş, M.Ünsal (2008). Etkin Bir İç Denetim için Gerekli Koşullar, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 85, İstanbul :75-92.

Müftüoğlu, M.Tamer ve Durukan, Tülin (2004). *Girişimcilik ve KOBİ'ler*, Ankara, Gazi Kitabevi.

Müftüoğlu, M.Tamer(2007). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ'ler*, Ankara, Turhan Kitabevi.

Nakip, Mahir (2003). *Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar*, Ankara, Seçkin Kitabevi.

OECD.<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp>.(Erişim Tarihi :24.02.2009).

Okka, Osman (2005). *Finansal Yönetime Giriş*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

- Orhan Çelik, Orhan (2009). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı:Genel Bakış, *İzmir SMMMÖ 13. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu*, İzmir: 2-10.
- Öğüt, Adem (2001). *Bilgi Çağında Yönetim*, Ankara, Nobel Yayınevi.
- Ömürbek, Vesile (2003). *Kurumsal Kaynak Planlamasında Muhasebe Bilgi Sisteminin Rolü:Gıda Sektöründe Uygulama*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Özerhan Akbulut, Yıldız ve Yanık, Serap (2008). KOBİ'lerde Şeffaf Finansal Raporlamaya Yönelik Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu Çalışmalarının İncelenmesi, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 201.211.
- Özkan, Sabahat ve Çelik, Ayşegül (2008). *Ekonomik ve Finansal Göstergeler*, Ankara, KOSGEB Finansman Daire Başkanlığı.
- Pagliacci, Mario G.R.(2006). SMEs and Basel II Challenge, *Asociatia Generala a Economistilor din Romania, Romanya* : 7-10.
- Pakdemir, Recep (2005). Finansal Raporlamada Terminoloji Birliği, *İSMMMÖ Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:72, İstanbul : 2005, 21-29.
- Parasız, İlker (2007). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Parlakkaya, Raif (2005). *Finansal Türev Ürünler ile Mali Risk Yönetimi ve Muhasebe Uygulamaları*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Pehlivan, Abdulkadir ve Gerekan, Bilal (2009). Yönetim Muhasebesindeki Değişimi Anlamak, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Karaman, Aralık 2009, 1-10.
- Pişkinoglu, Arzu (2003). Operasyonel Risk Yönetiminde Yaşanan Gelişmeler, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, İstanbul, Kasım-Aralık, 1-5.

- Resul Yazıcı, Resul vd (2008). Türkiye’de Basel II Standartlarını KOBİ’ler Etkilerini İncelemeye Yönelik Bir Araştırma, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ’ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 115-124.
- Saurina, Jesus ve Carlos Trucharte (2003). The Impact of Basel II on Lending to Small- and Medium-Sized Firms. A Regulatory Policy Assesment Based on the Spanish Credit Registrar, *Working Paper, Bank of Spain*, İspanya.
- SBA (2008). *Table of Small Business Size Standards Matched to North American Industry Classification System Codes* <http://www.sba.gov/contractingopportunities/officials/size/GC-SMALL-BUS-SIZE-STANDARDS.html>, (Erişim tarihi :12.01.2009).
- Sezer, Hasan vd (2006). Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri, *TBB Bankacılar Dergisi*, İstanbul, Sayı:58, 3-62.
- Sezgin, Cüneyt ve Tüzün,Yasemin (2001). Dünyada ve Türkiye’de Piyasa Riski Yönetimi Uygulamaları, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, İstanbul, Mart-Nisan. 1-9.
- Sürmeli, Fevzi (1978). *Sistem Yaklaşımı Açısından Finansal Bilgi Sistemi ve Maliyet Muhasebesi Alt Sistemi Uygulaması*, Eskişehir, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Sürmeli, Fevzi (1996). *Muhasebe Bilgi Sistemi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Şakrak, Münir (1998). Hizmet Üretimi de Bulunan Ticaret İşletmelerinde Muhasebe Organizasyonu, Maliyetler ve Uygulama Önerileri, *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı:8, İstanbul : 21-32.
- Şencan, Hüner (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik*, Ankara, Seçkin Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Tekin, Mahmut ve Güleş, H.Kürşat (2000). *Değişen Dünyada Teknoloji Yönetimi*, Konya, Damla Ofset.
- TMSK (2007), *Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu 2007 Faaliyet Raporu*, [ttp://www.tmsk.org.tr/dosyalar/2007/_Faaliyet_Raporu.doc](http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/2007/_Faaliyet_Raporu.doc), (Erişim tarihi : 24.12.2009).

- TMSK, *Türkiye Muhasebe Standartları Seti*, <http://www.tmsk.org.tr/tms-seti/TMSTFRS2009/> (Erişim Tarihi :01.09.2009).
- Tokaç, Ahmet (2006). *Yöneticiler İçin Muhasebe ve Finans*, İstanbul, Tunca Kitabevi.
- TSPAKB, (2005). Basel II : Yeni Sermaye Yeterliliği Standardı, *Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi*, Sayı : 31, 6-20.
- Uludağ, İlhan ve Vildan, Seren (1991). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, İstanbul, İTO Yayın No:25.
- Ural, Mert ve Demireli, Erhan (2008). Basel II Sermaye Uzlaşısının Bankalar ve KOBİ'ler Üzerine Etkileri, *İzmir Ekonomi Üniversitesi I.Uluslararası Sempozyum: KOBİ'ler ve Basel II Bildiriler Kitabı*, 2-4 Mayıs, İzmir : 276-286.
- Uyar, Süleyman ve Aygören, Hakan (2007). Basel II İlkelerinin KOBİ'lere Olası Etkileri: Finansman Maliyeti, Finansal Raporlama ve Muhasebe Açısından Değerlendirme, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 77, İstanbul : 52-70.
- Uz, Reha vd (2004). *Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri*, Ankara, TBB Yayın No:228.
- Ülgen, Hayri ve Mirze, S.Kadri (2007). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*, İstanbul, Arıkan Bayım Yayın.
- Walter A.A. Schwaiger (2002). BASEL II: Quantative Impact Study on Austrian Small and Medium Sized Enterprises, *Tecnical University of Vienna*, Viyana.
- Woelfel, Charles J. (1993). *Financial Statement Analysis: The Investor's Self-Study to Interpreting & Analyzing Financial Statements*, New York, McGraw-Hil, 1 Baskı.
- Varıcı, İdris (2007). *Muhasebe Bilgi Sisteminin Kurumsallaşma Üzerine Etkisi : Orta Doğu ve Karadenizdeki KOBİ'ler Üzerine Bir Uygulama*, Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- Yardımcıoğlu, Mahmut ve Bay, Murat (2010).Türkiye’de Basel II’nin Uygulama Sorunları ve 2009 Yılı Bankacılık Sektörü Analizi, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, İstanbul, Eylül-Ekim, 31-44.
- Yaslıdağ, Beyhan (2007). *Kredi Derecelendirme Sistemi*, İstanbul, Literatür Yayıncılık.
- Yavaş, Mahmut ve Akın, Adnan (2005). Kurumsal Yönetişim Açısından Türk Yükseköğretim Organizasyonu, *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi 4. Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi*, 13-14 Mayıs, Ankara: 81-94.
- Yavuz, S.Tanju (2002). İç Kontrol Fonksiyonunun Bileşenleri, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:42, İstanbul : 39-56.
- Yayla, Münür ve Türker Kaya,Yasemin (2005). *Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci*, Ankara, BDDK Araştırma Dairesi.
- Yazıcıoğlu, Yahşi ve Erdoğan, Samiye (2004). *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, Beytullah (2004). *KOBİ’lerin Finansman Sorunlarına Bir Çözüm Önerisi: Risk Sermayesi Finansman Modeli*, Dış Ticaret Dergisi, DTM Yayını, Ankara, Yıl:9, Sayı:33, 57-98.
- Yörük, Nevin (2007). Basel Standartlarının KOBİ’ler Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Anket Uygulaması, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, İzmir, Cilt:22, Sayı:2, 367-384.
- Yücel, Göksel (1986). *İşletmelerde İç Raporlama Sistemi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları.
- Yüksel, Ayhan (2005). *Basel II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri*, Ankara, BDDK.

E K L E R

Ek 1 : Anket Formu

Bu anket formu Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalında **Prof.Dr.Naim Ata ATABEY** danışmanlığında yürütülen “*Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Muhasebe ve Finansal Raporlama Uygulamalarının Basel I-II-III Kriterlerine Uygunluğunun Ölçülmesi (Bir Araştırma)*” isimli doktora tezinin uygulama kısmına yönelik hazırlanmıştır. Anketten elde edilen veriler bilimsel amaçlarla kullanılacak olup;

- Firma isimlerinden söz edilmeyecektir,
- Anketi cevaplayanların isimlerinden söz edilmeyecektir,
- İşletme bazında değerlendirme yapılmayacaktır,
- İşletmeler arasında karşılaştırma yapılmayacaktır.

Araştırmada yer alan sorulara vereceğiniz cevapların tam ve eksiksiz olması araştırmanın sonuçlarını olumlu yönde etkileyecektir. Değerli zamanınızı ayırarak anket sorularını cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımla,

Haşmet Sarıgül

Soru 1 : Firmanızın ünvanı nedir ?

.....

Soru 2 : Firmanızın hukuki yapısı nedir ?

Anonim şirket

Limited şirket

Şahıs işletmesi.....

Diğer(belirtiniz).....

☐
☐
☐
☐

Soru 3) İşletmedeki pozisyonunuz nedir ?

- Yönetim kurulu başkanı ☐
- Yönetim kurulu üyesi veya genel müdür ☐
- Genel müdür yardımcısı ☐
- İşletme sahibi ☐
- Muhasebe müdürü ☐
- Diğer(belirtiniz)..... ☐

Soru 4) Bankalardan kredi kullanıyormusunuz ?

- Kullanıyoruz ☐
- Kullanmıyoruz ancak ihtiyaç olduğunda veya uygun şartlar oluşması durumunda kullanabiliriz. ☐
- Kullanmıyoruz ve önümüzdeki dönemde kullanmayı öngörmüyoruz. ☐

Soru 5) Şirketinizin veya dahil olduğunuz şirketler grubunun geçtiğimiz yıla ait konsolide cirosu nedir?

- 2 milyon Avronun altında ☐
- 2 milyon Avro ile 10 milyon Avro arasında ☐
- 10 milyon Avro ile 50 milyon Avro arasında ☐
- 50 milyon Avronun üzerinde ☐

Soru 6) Şirketinizin çalışan sayısı nedir ?

- 0 – 9 kişi ☐
- 10 – 49 kişi ☐
- 50 – 249 kişi ☐
- 250 kişi ve üzerinde ☐

Madde 1 – 52) Aşağıdaki sorular için “ kesinlikle katılıyorum – katılıyorum – kısmen katılıyorum – katılmıyorum – kesinlikle katılmıyorum” şıklarından birini işaretleyiniz.

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Madde 1	İşletmemizde muhasebe işlemleri uzman çalışanlar tarafından yürütülmektedir.					
Madde 2	İşletmemizde muhasebe işlemleri yetkili çalışanlar tarafından yürütülmektedir.					
Madde 3	Muhasebe bölümü çalışanları şirket dışı eğitimlere katılırlar.					
Madde 4	Muhasebe bölümünde şirket içi eğitimler düzenlenir.					
Madde 5	Muhasebe bölümü çalışanları konuları ile ilgili yayın ve gelişmeleri takip ederler.					
Madde 6	Hangi muhasebe kaydının ne tür belgelere dayanması gerektiği önceden belirlenmiştir.					
Madde 7	Muhasebe belgeleri üzerinde ilgili hesaplar gösterilmektedir.					
Madde 8	Muhasebe kaydından sonra belgeler işaretlenmektedir.					
Madde 9	Muhasebe belgeleri hazırlayan tarafından parafe edilmekte ve yetkililer tarafından imzalanmaktadır.					
Madde 10	Muhasebe kayıt sürecinde bilgi işlem sistemlerinden yararlanılmaktadır.					
Madde 11	Muhasebe sınıflandırma ve raporlama sürecinde bilgi işlem sistemlerinden yararlanılmaktadır.					
Madde 12	Muhasebe bölümündeki bilgisayarlar yeterli sayıda ve kapasitede değildir.					
Madde 13	Muhasebe belgelerindeki değişiklikler parafe edilerek gösterilmektedir.					
Madde 14	İşletmemizde kullanılan muhasebe hesap planı yeterli derecede detaylı ve kullanışlı değildir.					
Madde 15	İşletmemize ait finansal raporlar ve diğer bilgiler internet sitemizde sunulmaktadır.					
Madde 16	İlgili kişi ve kuruluşlar işletmemize ait finansal raporlara ve diğer bilgilere şirket merkezinde ulaşabilirler.					
Madde 17	Muhasebe kayıtları belgelere dayalı olarak gerçekleştirilmektedir.					
Madde 18	İşletmemizin ticari sırları ve rekabet gücümüzü azaltacak bilgileri dışındaki tüm bilgiler açıklanmaktadır.					
Madde 19	İşletmemizde yöneticileri ve çalışanları kontrol sorumluluklarının farkındadırlar ve muhasebe faaliyetleri üzerinde bu sorumluluklarını yerine getirmektedirler.					
Madde 20	İşletmemize ait finansal raporlar zamanında,doğru ve eksiksiz olarak açıklanamamaktadır.					

		Kesinlikle katılıyor	Katılıyor	Kısmen katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle katılmıyor
Madde 21	Muhasebe belgeleri gerçekleştirilen finansal nitelikli işlemlerin gerçek durumunu yansıtmamaktadır.					
Madde 22	Muhasebe defterlerine kaydedilen işlemler işletmenin gerçekleştirdiği para ile ölçülebilen finansal nitelikli olayları kapsamaktadır.					
Madde 23	İşletmemizde muhasebe işlemlerinin nasıl yürütüleceği ile ilgili politika ve prosedürler belirlenmiştir.					
Madde 24	İşletmemizde muhasebe işlemlerinin nasıl yürütüleceği ile ilgili politika ve prosedürler yazılı hale getirilmemiştir.					
Madde 25	İşletmemizde muhasebe işlemleri önceden belirlenmiş politika ve prosedürlere göre gerçekleştirilmektedir.					
Madde 26	İşletmemizde muhasebe kontrolünün nasıl yürütüleceği ile ilgili politika ve prosedürler belirlenmiştir.					
Madde 27	İşletmemizde muhasebe kontrolünün nasıl yürütüleceği ile ilgili politika ve prosedürler yazılı hale getirilmemiştir.					
Madde 28	İşletmemizde muhasebe kontrolleri önceden belirlenmiş politika ve prosedürlere göre gerçekleştirilmektedir.					
Madde 29	İşletmemizde muhasebe işlemleri günlük olarak kontrol edilememektedir.					
Madde 30	Muhasebe işlemlerini kaydeden personel ile kontrol eden personel aynı kişilerdir.					
Madde 31	İşletmemizde bilgi amaçlı finansal raporlar üretilmektedir.					
Madde 32	İşletmemizde sadece ilgili kanunlar ve yasal mevzuata yönelik olarak vergi odaklı muhasebe uygulamaları gerçekleştirilmektedir.					
Madde 33	Muhasebe işlemleri gerçekleştikleri tarihte yapılarak dönemsel kaymalara izin verilmemektedir.					
Madde 34	İşletmemizde üretilen finansal raporlardan tüm ilgililer ihtiyaçları olan bilgiyi bir yardımcıya gerek duymadan sağlayabilmektedirler.					
Madde 35	İşletmemiz Uluslararası Muhasebe Standartlarına uygun raporlama yapmaya hazır durumda değildir.					
Madde 36	Muhasebe kayıtlarının düzenlenmesi ve finansal bilgilerin sunulmasında makyajlama gerekli olabilmektedir.					
Madde 37	Muhasebe bölümü çalışanları Uluslararası Muhasebe Standartları hakkında bilgi sahibidirler.					
Madde 38	İşletmemiz yöneticileri Uluslararası Muhasebe Standartları hakkında bilgi sahibidirler.					
Madde 39	Muhasebe bilgi sisteminde kullanılan yazılımlar ve donanımlar yeterli değildir.					
Madde 40	Muhasebe bilgisayar programları ve veri dosyaları tüm muhasebe çalışanları ile yöneticilerin erişimine açıktır.					
Madde 41	Muhasebe kayıtları tüm muhasebe çalışanlarının ve yöneticilerin erişimine açıktır.					
Madde 42	Muhasebe belgeleri tüm muhasebe çalışanlarının ve yöneticilerin erişimine açıktır.					
Madde 43	İşletmemizin maruz kaldığı riskler tanımlanmış bulunmaktadır.					
Madde 44	İşletmemizde çalışanlar düzenli olarak bilgilendirilerek operasyonel riske karşı önlemler alınmaktadır.					
Madde 45	Bilançomuzun aktif-pasif kalemleri arasındaki vade uyumsuzluklarına karşı riskten kaçınmak için önlemler alınmaktadır.					

		Kesinlikle katılıyor	Katılıyor	Kısmen katılıyor	Katılmıyor	Kesinlikle katılmıyor
Madde 46	Bilançomuzun aktif-pasif kalemleri arasındaki döviz kuru ve parite uyumsuzluklarına karşı riskten kaçınmak için önlemler alınmaktadır.					
Madde 47	Bilançomuzun aktif-pasif kalemleri arasındaki faiz oranı uyumsuzluklarına karşı riskten kaçınmak için önlemler alınmaktadır.					
Madde 48	İşletmemizin finansal kayıt ve belgeleri işletme dışındaki mali müşavirlik belgesine sahip uzmanlarca düzenli olarak incelenmektedir.					
Madde 49	İşletmemizde denetime yönelik olarak mali müşavirlik belgesine sahip yönetici istihdam edilmektedir.					
Madde 50	Bankalar işletmemizi derecelendirme notu ile değerlendirmektedirler.					
Madde 51	İşletmemiz derecelendirme kuruluşlarından derecelendirme notu almamaktadır.					
Madde 52	İşletmemize ait finansal tablolar bağımsız dış denetim uzmanlarınca yıllık olarak denetlenmektedir					

Lütfen anket ile ilgili görüş ve düşüncelerinizi aşağıda tarafımızla paylaşınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Ek 2 : Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,958	,959	54

Ek 3 : Item Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Squared Multiple Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
VAR00001	168,8286	1205,043	0,625	.	0,957
VAR00002	169,0714	1202,415	0,637	.	0,957
VAR00003	170,1429	1181,226	0,603	.	0,957
VAR00004	170,1571	1195,323	0,659	.	0,957
VAR00005	170,0714	1197,719	0,608	.	0,957
VAR00006	169,3286	1189,325	0,678	.	0,957
VAR00007	169,8286	1192,347	0,532	.	0,958
VAR00008	167,9286	1225,575	0,479	.	0,958
VAR00009	168,6	1195,113	0,607	.	0,957
VAR00010	169,1286	1183,621	0,673	.	0,957
VAR00011	169,8429	1201,931	0,506	.	0,958
VAR00012	168,3286	1225,035	0,352	.	0,958
VAR00013	168,6429	1220,552	0,376	.	0,958
VAR00014	169,1857	1184,762	0,655	.	0,957
VAR00015	168,0429	1231,201	0,395	.	0,958
VAR00016	168,2571	1225,556	0,422	.	0,958
VAR00017	168,3286	1215,702	0,547	.	0,958
VAR00018	169,5286	1190,977	0,594	.	0,957
VAR00019	168	1222,377	0,535	.	0,958
VAR00020	168,2429	1223,491	0,437	.	0,958
VAR00021	168,4286	1220,973	0,416	.	0,958
VAR00022	168,4857	1214,195	0,501	.	0,958
VAR00023	168,4714	1209,963	0,605	.	0,957
VAR00024	168,5429	1208,658	0,65	.	0,957
VAR00025	168,2714	1224,201	0,389	.	0,958
VAR00026	168,7857	1193,185	0,634	.	0,957
VAR00027	168,5429	1211,034	0,483	.	0,958
VAR00028	168,5286	1206,311	0,576	.	0,957
VAR00029	168,5429	1205,324	0,592	.	0,957
VAR00030	169,0143	1193,869	0,634	.	0,957
VAR00031	170,4714	1211,702	0,494	.	0,958
VAR00032	170,4714	1213,035	0,528	.	0,958
VAR00033	170,4857	1228,34	0,214	.	0,959
VAR00034	169,8286	1195,333	0,681	.	0,957
VAR00035	169,9429	1187,272	0,723	.	0,957
VAR00036	169,7286	1206,751	0,537	.	0,958
VAR00037	169,7429	1169,643	0,823	.	0,956
VAR00038	169,8	1175,061	0,767	.	0,957
VAR00039	169,2	1177,032	0,72	.	0,957
VAR00040	169,1143	1203,088	0,558	.	0,958
VAR00041	169,8	1219,901	0,322	.	0,959
VAR00042	168,8143	1206,24	0,602	.	0,957
VAR00043	168,9286	1206,038	0,689	.	0,957
VAR00044	168,7429	1211,208	0,656	.	0,957
VAR00045	169,7857	1231,91	0,322	.	0,958
VAR00046	169,1571	1213,12	0,608	.	0,957
VAR00047	170,8571	1232,53	0,29	.	0,958
VAR00048	171,0143	1237,811	0,233	.	0,959
VAR00049	170,9	1229,599	0,311	.	0,958
VAR00050	169,7429	1202,252	0,573	.	0,957
VAR00051	169,7143	1214,526	0,494	.	0,958
VAR00052	170,3	1205,865	0,614	.	0,957
VAR00053	170,0143	1207,927	0,563	.	0,958
VAR00054	170,8429	1232,482	0,246	.	0,959

Ek 4 : Roated Component Matrix

	Component						
	1	2	3	4	5	6	7
VAR00001	0,776						
VAR00002	0,622		0,502				
VAR00003	0,492		0,424				0,324
VAR00004	0,711						
VAR00005	0,776						0,368
VAR00006	0,52					0,34	
VAR00007	0,664						
VAR00008	0,553		0,442	0,324			
VAR00009	0,579						
VAR00010	0,752						
VAR00011	0,707		0,343				
VAR00012	0,79						
VAR00013	0,777						0,369
VAR00014	0,712						0,307
VAR00015			0,329			0,439	
VAR00016	0,496					0,611	
VAR00017	0,603						
VAR00018	0,318					0,748	
VAR00019	0,402		0,527	0,407			
VAR00020						0,718	
VAR00021	0,549						0,636
VAR00022	0,54						0,658
VAR00023	0,384		0,427		0,378	0,351	
VAR00024		0,336	0,515		0,38	0,374	
VAR00025	0,388		0,598	0,303			
VAR00026			0,673	0,326			
VAR00027			0,482			0,367	
VAR00028			0,648				
VAR00029	0,47		0,545	0,323			
VAR00030			0,436	0,39			0,311
VAR00031				0,726			
VAR00032	0,406		0,307	0,517			
VAR00033	0,489						0,69
VAR00034	0,453			0,542			
VAR00035				0,678			
VAR00036	0,339		0,363				0,611
VAR00037	0,344			0,704			
VAR00038			0,361	0,44	0,331		
VAR00039	0,385	0,353			0,318	0,365	
VAR00040		0,714	0,352				
VAR00041		0,713					
VAR00042		0,679					
VAR00043	0,319	0,638	0,334				
VAR00044		0,643					
VAR00045		0,691	0,349				
VAR00046	0,324	0,626				0,351	
VAR00047		0,661					
VAR00048		0,334			0,747		
VAR00051		0,36			0,769		
VAR00052	0,339				0,568	0,34	
VAR00053			0,41		0,524	0,372	
VAR00054		0,356			0,722		

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 9 iterations.

Ek 5 : Anova

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
muhasebebelgisistemi	Between Groups	32645,532	2	16322,766	111,565	0,000
	Within Groups	85442,737	584	146,306		
	Total	118088,27	586			
miskiyönelimi	Between Groups	5850,535	2	2925,268	68,824	0,000
	Within Groups	24133,690	584	41,325		
	Total	29984,225	586			
işçiler	Between Groups	12220,935	2	6110,468	112,482	0,000
	Within Groups	31725,17	584	54,324		
	Total	43946,105	586			
finanslaırmalarıvefinans	Between Groups	6386,751	2	3193,375	148,41	0,000
	Within Groups	12526,721	584	21,45		
	Total	18913,472	586			
genelimsıvırecelıdırme	Between Groups	3586,152	2	1793,076	105,417	0,000
	Within Groups	9861,15	584	17,057		
	Total	13447,302	586			
kurumsalıyonelım	Between Groups	1310,788	2	655,394	80,422	0,000
	Within Groups	4759,246	584	8,149		
	Total	6070,034	586			
şeffetlik	Between Groups	2365,262	2	1182,631	77,149	0,000
	Within Groups	8952,227	584	15,329		
	Total	11317,489	586			

Ek 6 : Tukey – Multiple Comparisons

Dependent Variable	(I) Ölçek	(J) Ölçek	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
muhasabebölgesistemi	Orta	Küçük	7,13047	1,78245	0	2,9422	11,3187
		Mikro	19,90183	1,66612	0	15,9822	23,8214
	Küçük	Orta	-7,13047	1,78245	0	-11,3187	-2,9422
		Mikro	12,77135	1,11364	0	10,1546	15,3881
	Mikro	Orta	-19,90183	1,66612	0	-23,8214	-15,9822
		Küçük	-12,77135	1,11364	0	-15,3881	-10,1546
riskyöneltimi	Orta	Küçük	4,52685	0,94731	0	2,301	6,7527
		Mikro	9,14656	0,88655	0	7,0634	11,2297
	Küçük	Orta	-4,52685	0,94731	0	-6,7527	-2,301
		Mikro	4,61971	0,59186	0	3,229	6,0104
	Mikro	Orta	-9,14656	0,88655	0	-11,2297	-7,0634
		Küçük	-4,61971	0,59186	0	-6,0104	-3,229
aykon	Orta	Küçük	6,33679	1,08613	0	3,7877	8,8859
		Mikro	13,25284	1,01546	0	10,8545	15,6412
	Küçük	Orta	-6,33679	1,08613	0	-9,8919	-3,7877
		Mikro	6,61305	0,67856	0	5,3188	8,5075
	Mikro	Orta	-13,25284	1,01646	0	-15,6412	-10,8545
		Küçük	-6,61305	0,67856	0	-8,5075	-5,3188
finansraporlarıhazırlama	Orta	Küçük	4,11516	0,68249	0	2,5115	5,7188
		Mikro	9,32780	0,63872	0	7,827	10,8286
	Küçük	Orta	-4,11516	0,68249	0	-5,7188	-2,5115
		Mikro	5,21265	0,42641	0	4,2107	6,2146
	Mikro	Orta	-9,32780	0,63872	0	-10,8286	-7,827
		Küçük	-5,21265	0,42641	0	-6,2146	-4,2107
çerçevesivederecindeleme	Orta	Küçük	3,77338	0,6086	0	2,3433	5,2034
		Mikro	7,35232	0,56657	0	6,014	8,6905
	Küçük	Orta	-3,77338	0,6086	0	-5,2034	-2,3433
		Mikro	3,57894	0,38025	0	2,6855	4,4724
	Mikro	Orta	-7,35232	0,56657	0	-8,6905	-6,014
		Küçük	-3,57894	0,38025	0	-4,4724	-2,6855
kurumsalyönelimi	Orta	Küçük	2,00396	0,42068	0	1,0155	2,9924
		Mikro	4,30365	0,39368	0	3,3788	5,2287
	Küçük	Orta	-2,00396	0,42068	0	-2,9924	-1,0155
		Mikro	2,29689	0,26283	0	1,6821	2,9173
	Mikro	Orta	-4,30365	0,39368	0	-5,2287	-3,3786
		Küçük	-2,29689	0,26283	0	-2,9173	-1,6821
şeffaflık	Orta	Küçük	2,59128	0,57696	0	1,2356	3,947
		Mikro	5,72907	0,53995	0	4,4603	6,9978
	Küçük	Orta	-2,59128	0,57696	0	-3,947	-1,2356
		Mikro	3,13779	0,36047	0	2,2908	3,9846
	Mikro	Orta	-5,72907	0,53995	0	-6,9978	-4,4603
		Küçük	-3,13779	0,36047	0	-3,9846	-2,2908

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Ek 7 : Correlations

		muhassele bilgisistem temi	risk yönet imi	işkon	finansal rap ortamaveu r	denetim ve denetim e	kurumsal y netim	şeffaflık
muhasselebilgisistemi	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 587	,643 ^{**} 0 587	,775 ^{**} 0 587	,722 ^{**} 0 587	,637 ^{**} 0 587	,709 ^{**} 0 587	,605 ^{**} 0 587
risk yönetimi	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,643 ^{**} 0 587	1 587	,735 ^{**} 0 587	,687 ^{**} 0 587	,731 ^{**} 0 587	,651 ^{**} 0 587	,555 ^{**} 0 587
işkon	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,775 ^{**} 0 587	,735 ^{**} 0 587	1 587	,784 ^{**} 0 587	,770 ^{**} 0 587	,711 ^{**} 0 587	,697 ^{**} 0 587
finansal raporlamaveuflr	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,722 ^{**} 0 587	,667 ^{**} 0 587	,784 ^{**} 0 587	1 587	,732 ^{**} 0 587	,637 ^{**} 0 587	,629 ^{**} 0 587
denetim ve denetim	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,637 ^{**} 0 587	,731 ^{**} 0 587	,770 ^{**} 0 587	,732 ^{**} 0 587	1 587	,630 ^{**} 0 587	,561 ^{**} 0 587
kurumsalyönetim	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,709 ^{**} 0 587	,651 ^{**} 0 587	,711 ^{**} 0 587	,637 ^{**} 0 587	,630 ^{**} 0 587	1 587	,615 ^{**} 0 587
şeffaflık	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,605 ^{**} 0 587	,555 ^{**} 0 587	,697 ^{**} 0 587	,629 ^{**} 0 587	,561 ^{**} 0 587	,615 ^{**} 0 587	1 587

Ek 8 : $\alpha = 0.05$ İçin Örneklem Büyüklükleri

Evren Büyüklüğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			± 0.05 örnekleme hatası (d)			± 0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q= 0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1.000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2.500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5.000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10.000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25.000	1.023	665	865	378	244	319	96	61	80
50.000	1.045	674	881	381	245	321	96	61	81
100.000	1.056	678	888	383	245	322	96	61	81
1.000.000	1.066	682	896	384	246	323	96	61	81
100.000.000	1.067	683	896	384	245	323	96	61	81

(Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:50)